

Hrvatska agencija za poštu i elektroničke komunikacije
Jurišićeva 13
10000 Zagreb

**ANALIZA TRŽIŠTA VELEPRODAJNOG
(FIZIČKOG) PRISTUPA MREŽNOJ
INFRASTRUKTURI (UKLJUČUJUĆI
DIJELJENI ILI POTPUNI IZDVOJENI
PRISTUP) NA FIKSNOJ LOKACIJI**

srpanj 2009.

1. Sažeti pregled dokumenta (eng. executive summary)	4
2. Uvod	6
2.1. Europski regulatorni okvir za elektroničke komunikacije	6
2.2. Zakon o elektroničkim komunikacijama	7
2.3. Kronološki slijed aktivnosti	9
3. Utvrđivanje mjerodavnog tržišta	11
4. Određivanje mjerodavnog tržišta	12
4.1. Mjerodavno tržište u dimenziji usluga	12
4.1.1. Maloprodajno tržište širokopojasnog pristupa internetu	13
4.1.2. Zamjenjivost na strani potražnje - maloprodajna razina	14
4.1.2.1. xDSL pristup putem bakrene parice	14
4.1.2.1.1. ADSL pristup putem bakrene parice	14
4.1.2.1.2. VDSL pristup putem bakrene parice	17
4.1.2.2. Pristup putem pokretnih mreža	18
4.1.2.3. Nepokretni bežični pristup	21
4.1.2.3.1. Nepokretni bežični pristup putem usluge Homebox	21
4.1.2.3.2. Nepokretni bežični pristup putem WiMAX tehnologije	22
4.1.2.3.3. Nepokretni bežični pristup putem HotSpot usluge	23
4.1.2.4. Pristup putem kabljskih mreža	23
4.1.2.5. Pristup putem iznajmljenih vodova	24
4.1.2.6. Pristup putem svjetlovodnih niti	25
4.1.2.7. Zaključak	25
4.1.3. Zamjenjivost na strani potražnje – veleprodajna razina	25
4.1.3.1. Usluga izdvojenog pristupa lokalnoj petlji koja se temelji na naprednim tehničkim rješenjima u pristupnoj mreži kao zamjenska usluga usluzi izdvojenog pristupa lokalnoj petlji koja se temelji na bakrenoj parici	28
4.1.3.1.1. Usluga izdvojenog pristupa lokalnoj potpetlji koja se temelji na FttCab rješenju	28
4.1.3.1.2. Usluga izdvojenog pristupa lokalnoj petlji koja se temelji na FttH rješenju	30
4.1.3.2. <i>Bitstream</i> usluga kao zamjenska usluga usluzi izdvojenog pristupa lokalnoj petlji	34
4.1.3.3. Izgradnja vlastite infrastrukture kao zamjenska usluga usluzi izdvojenog pristupa lokalnoj petlji	35
4.1.3.4. Usluga širokopojasnog pristupa internetu za vlastite potrebe kao zamjenska usluga usluzi izdvojenog pristupa lokalnoj petlji	36
4.1.4. Zamjenjivost na strani ponude	37
4.1.5. Usluga kolokacije	38
4.1.6. Zaključak o mjerodavnom tržištu u dimenziji usluga	38
4.2. Mjerodavno tržište u zemljopisnoj dimenziji	39
4.3. Stajalište nadležnog regulatornog tijela o određivanju mjerodavnog tržišta	39
5. Cilj i predmet analize tržišta	40
5.1. Tržišni udjel operatora na mjerodavnom tržištu	40
5.2. Nadzor infrastrukture kod koje postoje velike zapreke infrastrukturne konkurencije	42
5.3. Ekonomije razmjera	42
5.4. Ekonomije opsega	43
5.5. Nedostatak protutežne kupovne moći	43
5.6. Stupanj vertikalne integracije	44
5.7. Zaključak o procjeni postojanja operatora sa značajnom tržišnom snagom i ocjena djelotvornosti tržišnog natjecanja	44

6.	Prepreke razvoju tržišnog natjecanja	46
6.1.	Tržišna dimenzija prepreka razvoju tržišnog natjecanja	47
6.1.1.	Vertikalno prenošenje značajne tržišne snage	47
6.1.2.	Horizontalno prenošenje značajne tržišne snage	47
6.1.3.	Značajna tržišna snaga na pojedinom/jednom tržištu	48
6.1.4.	Završavanje (terminacija) poziva	48
6.2.	Uzročno posljedična dimenzija prepreka razvoju tržišnog natjecanja	48
6.3.	Pregled prepreka razvoju tržišnog natjecanja prepoznatih u europskoj praksi	49
6.4.	Prepreke razvoju tržišnog natjecanja na tržištu veleprodajnog pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji ..	51
6.4.1.	Odbijanje dogovora/uskraćivanje pristupa	51
6.4.2.	Prenošenje značajne tržišne snage na osnovama koje nisu povezane s cijenama	53
6.4.2.1.	Diskriminirajuće korištenje informacija ili uskraćivanje informacija	53
6.4.2.2.	Taktike odgađanja	54
6.4.2.3.	Neopravdani zahtjevi	55
6.4.2.4.	Neopravdano korištenje informacija o konkurentima	55
6.4.2.5.	Diskriminacija kakvoćom usluge	56
6.4.2.6.	Diskriminacija u ostalim stavkama koje su trenutno definirane Standardnom ponudom HT-a za uslugu pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji	57
6.4.3.	Prenošenje značajne tržišne snage na osnovama vezanim uz cijene	57
6.4.3.1.	Diskriminacija na osnovi cijena	57
6.4.3.2.	Unakrsno subvencioniranje	58
7.	Regulatorne obveze operatora sa značajnom tržišnom snagom	59
7.1.	Regulatorne obveze određene operatoru sa značajnom tržišnom snagom na tržištu veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji	59
7.1.1.	Obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže	60
7.1.2.	Obveza nediskriminacije	72
7.1.3.	Obveza transparentnosti	74
7.1.4.	Obveza nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva	80
7.1.5.	Obveza računovodstvenog razdvajanja	90
7.1.6.	Ostale regulatorne obveze koje bi Agencija, na temelju ZEK-a, mogla propisati na tržištu veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni pristup) na fiksnoj lokaciji	93
8.	Prilozi	94
8.1.	Prilog A – mišljenje Agencije za zaštitu tržišnog natjecanja	94
8.2.	Prilog B – komentari na tržište veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji i osvrt Agencije na navedene komentare	96
8.2.1.	Odgovori na komentare HT-Hrvatskih telekomunikacija d.d.	96
8.2.2.	Odgovori na komentare VIPnet-a	128
8.2.3.	Odgovori na komentare H1 Telekoma	133
8.2.4.	Odgovori na komentare OT-Optima Telekoma	140
8.2.5.	Komentari Agencije	147

1. Sažeti pregled dokumenta (eng. *executive summary*)

Europske direktive implementirane su u hrvatsko zakonodavstvo kroz ZEK¹ koji je stupio na snagu dana 01. srpnja 2008. godine. ZEK, između ostalog, propisuje uvjete obavljanja elektroničkih komunikacijskih mreža i usluga. Primjenom odredaba ZEK-a Agencija² osigurava uvjete za djelotvorno tržišno natjecanje odnosno omogućava jednake uvjete za sve operatore koji djeluju na tržištima elektroničkih komunikacija.

Agencija je u provedbi postupka analize tržišta, koji je propisan člankom 52. ZEK-a, osobito vodila računa o primjeni mjerodavne Preporuke Europske komisije o mjerodavnim tržištima podložnima prethodnoj (*ex ante*) regulaciji³ i mjerodavnih Smjernica Europske komisije o analizi tržišta i utvrđivanju značajne tržišne snage sukladno zajedničkom regulatornom okviru za elektroničke komunikacijske mreže i usluge⁴.

Osnovni cilj postupka analize tržišta je utvrditi postoji li na određenom tržištu djelotvorno tržišno natjecanje ili na tom tržištu postoji operator ili više operatora koji imaju značajnu ili zajedničku značajnu tržišnu snagu. Na temelju rezultata provedene analize, biti će određene, izmijenjene, zadržane ili ukinute regulatorne obveze navedene u člancima 58. do 65. ZEK-a.

Temeljem članka 53. stavka 1. ZEK-a, Agencija je utvrdila tržište *veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji* kao mjerodavno tržište podložno prethodnoj regulaciji. Navedeno tržište je dio mjerodavne Preporuke Europske komisije o mjerodavnim tržištima podložnima prethodnoj regulaciji, što znači da je Europska komisija zaključila da su na mjerodavnom tržištu istodobno zadovoljena tri mjerila iz članka 53. stavka 2. ZEK-a.

Utvrđivanje mjerodavnog tržišta predstavlja temelj za provođenje analize tržišta, koja se sastoji od određivanja mjerodavnog tržišta i procjene postojanja jednog ili više operatora sa značajnom tržišnom snagom na tom tržištu te određivanja regulatornih obveza operatorima sa značajnom tržišnom snagom.

Smisao procesa određivanja mjerodavnog tržišta je utvrditi ograničenja odnosno zapreke s kojima se na tržištu suočavaju operatori elektroničkih komunikacijskih mreža. U procesu određivanja mjerodavnog tržišta odnosno granica samog tržišta, Agencija je odredila dimenziju usluga i zemljopisnu dimenziju mjerodavnog tržišta te na temelju rezultata provedene analize odredila navedeno mjerodavno tržište.

Temeljem provedene analize Agencija je zaključila da mjerodavno tržište *veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji* obuhvaća sljedeće usluge:

- **usluga potpunog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i lokalnoj potpetlji** na temelju bakrene parice koja operatoru omogućava uporabu cijeloga frekvencijskog spektra lokalne petlje,

¹ Zakon o elektroničkim komunikacijama (NN 73/08)

² Hrvatska agencija za poštu i elektroničke komunikacije (HAKOM)

³ OJ L 344/65; 28. prosinca 2007. godine

⁴ OJ C 165/6; 11. srpnja 2002. godine

- **usluga dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i lokalnoj potpetlji** na temelju bakrene parice koja operatoru omogućava samo uporabu širine pojasa frekvencijskog spektra iznad govornog pojasa frekvencijskog spektra izdvojene lokalne petlje ili lokalne potpetlje (bakrene parice), dok govorni pojas frekvencijskog spektra izdvojene lokalne petlje ili lokalne potpetlje i dalje upotrebljava HT za pružanje javno dostupnih telefonskih usluga,
- **usluga izdvojenog pristupa lokalnoj petlji** na temelju svjetlovodnih niti i to na način poveznica od točke do točke,
- **usluga pristupa mrežnoj infrastrukturi koju HT pruža za vlastite potrebe** neovisno o tome radi li se o pristupnoj tehnologiji na temelju bakrene parice, na temelju hibridnog rješenja koje podrazumijeva i bakrenu paricu i svjetlovodnu nit ili na temelju svjetlovodne niti;
- usluga kolokacije, koja uključuje fizičku, udaljenu i virtualnu kolokaciju.

Također, Agencija je odredila da je mjerodavno tržište veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji, u zemljopisnoj dimenziji, nacionalni teritorij Republike Hrvatske.

Agencija, nakon što je odredila mjerodavno tržište, na temelju mjerila potrebnih za procjenu operatora sa značajnom tržišnom snagom iz članka 55. stavka 3. ZEK-a, odnosno provedene analize, odredila je:

1. HT d.d. operatorom sa značajnom tržišnom snagom na tržištu veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji.

Nakon što je Agencija odredila HT kao operatora sa značajnom tržišnom snagom, na temelju prepreka koje se mogu pojaviti na tržištu veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji i na pripadajućem maloprodajnom tržištu na koje operator sa značajnom tržišnom snagom može prenijeti svoju značajnu tržišnu snagu, Agencija je HT-u kao operatoru sa značajnom tržišnom snagom odredila sljedeće regulatorne obveze:

- obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže;
- obveza nediskriminacije;
- obveza transparentnosti uz obvezu objave standardne ponude za uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i pripadajućim sadržajima;
- obveza nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva;
- obveza računovodstvenog razdvajanja.

Sukladno članku 54. stavku 5. ZEK-a Agencija je zatražila mišljenje Agencije za zaštitu tržišnog natjecanja o načinu na koji je Agencija odredila mjerodavno tržište i utvrdila operatora sa značajnom tržišnom snagom na tom tržištu, a koje se nalazi u poglavlju 8.1. „Prilog A“ ovog dokumenta.

2. Uvod

2.1. Europski regulatorni okvir za elektroničke komunikacije

Europska komisija je u ožujku 2002. godine usvojila četiri direktive koje predstavljaju regulatorni okvir iz 2002. godine na području elektroničkih mreža i komunikacijskih usluga, a peta direktiva, koja također predstavlja regulatorni okvir, usvojena je u listopadu 2002. godine. Prethodno navedene direktive su sljedeće:

- Direktiva 2002/19/EC Europskog parlamenta i Vijeća od dana 07. ožujka 2002. godine o pristupu i međusobnom povezivanju elektroničkih komunikacijskih mreža i pripadajućih dodatnih usluga („*Direktiva o pristupu*“),
- Direktiva 2002/20/EC Europskog parlamenta i Vijeća od dana 07. ožujka 2002. godine o ovlaštenju na području elektroničkih komunikacijskih mreža i usluga („*Direktiva o ovlaštenju*“),
- Direktiva 2002/21/EC Europskog parlamenta i Vijeća od dana 07. ožujka 2002. godine o zajedničkom regulatornom okviru za elektroničke komunikacijske mreže i usluge („*Okvirna direktiva*“),
- Direktiva 2002/22/EC Europskog parlamenta i Vijeća od dana 07. ožujka 2002. godine o univerzalnoj usluzi i pravima korisnika vezanim uz elektroničke komunikacijske mreže i usluge („*Direktiva o univerzalnoj usluzi*“),
- Direktiva 2002/58/EC Europskog parlamenta i Vijeća o obradi osobnih podataka i zaštiti privatnosti u elektroničkom komunikacijskom sektoru („*Direktiva o privatnosti u elektroničkim komunikacijama*“).

Intencija direktiva Europske komisije je promicanje harmonizacije u području elektroničkih komunikacija u svim članicama Europske unije.

Na temelju prvog odlomka članka 15. Okvirne direktive (Direktiva 2002/21/EC), Europska komisija je usvojila:

- Preporuku (2003/311/EC) od dana 11. veljače 2003. godine o mjerodavnim tržištima na području elektroničkih komunikacija podložnima prethodnoj regulaciji⁵, koja je vrijedila do prosinca 2007. godine te je zamijenjena
- Preporukom (2007/879/EC) od dana 17. prosinca 2007. godine o mjerodavnim tržištima na području elektroničkih komunikacija podložnima prethodnoj regulaciji.

Mjerodavna Preporuka iz veljače 2003. godine sadržavala je 18 tržišta koja su bila podložna prethodnoj regulaciji što znači da je Europska komisija zaključila da su na mjerodavnim tržištima istodobno zadovoljena tri mjerila (Test tri mjerila), te na taj način utvrdila da su mjerodavna tržišta podložna prethodnoj regulaciji u većini zemalja Europske unije. Prethodna Preporuka o mjerodavnim tržištima izmijenjena je na način da umjesto 18 mjerodavnih tržišta,

⁵ OJ L 114/45; 08. svibnja 2003. godine

na temelju nove Preporuke o mjerodavnom tržištima, postoji 7 mjerodavnih tržišta koja su podložna prethodnoj regulaciji. Tržišta koja više nisu sastavni dio važeće Preporuke o mjerodavnim tržištima, nacionalna regulatorna tijela i dalje mogu regulirati, ali na način da dokažu da su na tim tržištima istodobno zadovoljena tri mjerila (Test tri mjerila).

Intencija Preporuke o mjerodavnim tržištima je promicanje harmonizacije u području elektroničkih komunikacija na način da isti proizvodi i usluge budu predmet analize tržišta u svim članicama Europske unije. Međutim, nacionalna regulatorna tijela članica su ovlaštena i sama utvrditi da su pojedina tržišta, koja se razlikuju od popisa tržišta iz važeće Preporuke, podložna prethodnoj regulaciji, a ovisno o prilikama u svakoj pojedinoj zemlji, ali uz uvjet da se dokaže da su na tim tržištima istodobno zadovoljena tri mjerila (Test tri mjerila).

2.2. Zakon o elektroničkim komunikacijama

Prethodno spomenute direktive implementirane su u hrvatsko zakonodavstvo kroz ZEK koji, između ostalog, propisuje uvjete obavljanja elektroničkih komunikacijskih mreža i usluga. Agencija primjenom odredaba ZEK-a osigurava uvjete za efikasno tržišno natjecanje odnosno omogućava jednake uvjete za sve operatore koji djeluju na tržištima elektroničkih komunikacija.

Agencija u provedbi postupka analize tržišta, koji je propisan člankom 52. ZEK-a, osobito vodi računa o primjeni mjerodavne Preporuke Europske komisije o mjerodavnim tržištima podložnima prethodnoj regulaciji i mjerodavnih Smjernica Europske komisije o analizi tržišta i utvrđivanju značajne tržišne snage sukladno zajedničkom regulatornom okviru za elektroničke komunikacijske mreže i usluge.

Osnovni cilj postupka analize tržišta je utvrditi postoji li na određenom tržištu djelotvorno tržišno natjecanje ili na tom tržištu postoji operator ili više operatora koji imaju značajnu ili zajedničku značajnu tržišnu snagu na mjerodavnom tržištu. Na temelju rezultata provedene analize ili Testa tri mjerila, bit će određene, izmijenjene, zadržane ili ukinute regulatorne obveze navedene u člancima 58. do 65. ZEK-a.

Regulatorni okvir iz 2002. godine, koji je implementiran u zemljama Europske unije i u hrvatskom zakonodavstvu kroz ZEK, propisuje postupak analize tržišta u tri koraka:

1. *Prvi korak odnosi se na proces utvrđivanja mjerodavnih tržišta podložnih prethodnoj (ex ante) regulaciji u skladu s člankom 53. ZEK-a.*

Na temelju prvog odlomka članka 15. Okvirne direktive (Direktiva 2002/21/EC), Europska komisija je usvojila Preporuku od dana 11. veljače 2003. godine o mjerodavnim tržištima na području elektroničkih komunikacija podložnima prethodnoj regulaciji. Navedena mjerodavna preporuka sadržavala je 18 tržišta koja su bila podložna prethodnoj regulaciji što znači da je Europska komisija zaključila da su na mjerodavnim tržištima istodobno zadovoljena tri mjerila (Test tri mjerila), te na taj način utvrdila da su mjerodavna tržišta podložna prethodnoj regulaciji u većini zemalja Europske unije.

Na temelju nove Preporuke od dana 17. prosinca 2007. godine o mjerodavnim tržištima na području elektroničkih komunikacija podložnih prethodnoj regulaciji, prethodna Preporuka o mjerodavnim tržištima izmijenjena je na način da umjesto 18 mjerodavnih tržišta postoji 7 mjerodavnih tržišta koja su podložna prethodnoj regulaciji. Tržišta koja

više nisu sastavni dio važeće Preporuke o mjerodavnim tržištima, nacionalna regulatorna tijela i dalje mogu regulirati, ali na način da istodobno dokažu da su na tim tržištima zadovoljena tri mjerila (Test tri mjerila).

ZEK je u Republici Hrvatskoj stupio na snagu dana 01. srpnja 2008. godine, a u članku 52. stavku 4. ZEK-a je navedeno da će, u provedbi postupka utvrđivanja mjerodavnih tržišta podložnih prethodnoj regulaciji, Agencija osobito voditi računa o primjeni mjerodavne Preporuke Europske komisije o mjerodavnim tržištima. S obzirom da je na snazi mjerodavna Preporuka o mjerodavnim tržištima koja je stupila na snagu dana 28. prosinca 2007. godine i koja sadrži 7 tržišta podložnih prethodnoj regulaciji, Agencija je u mogućnosti, bez dokazivanja kumulativnog zadovoljenja tri mjerila (Test tri mjerila), prethodno regulirati samo tih 7 tržišta.

Isto tako, u skladu s člankom 53. stavkom 2. ZEK-a Agencija može odlukom utvrditi da su i druga mjerodavna tržišta, osim mjerodavnih tržišta iz preporuke Europske komisije, podložna prethodnoj regulaciji, ako su na tim tržištima istodobno zadovoljena sljedeća tri mjerila:

1. prisutnost visokih i trajnih zapreka za ulazak na tržište, strukturne, pravne ili regulatorne prirode,
2. struktura tržišta koja ne teži razvoju djelotvornog tržišnog natjecanja unutar odgovarajućeg vremenskog okvira,
3. primjena mjerodavnih propisa o zaštiti tržišnog natjecanja sama po sebi ne omogućuje na odgovarajući način uklanjanje nedostataka na tržištu.

Međutim, u slučaju da su istodobno zadovoljena sva tri mjerila iz članka 53. stavka 2. ZEK-a, Agencija je u mogućnosti prethodno regulirati i preostalih 11 tržišta koja su bila sastavni dio stare Preporuke o mjerodavnim tržištima. Isto tako, Agencija je, u slučaju da su istodobno zadovoljena sva tri mjerila iz članka 53. stavka 2. ZEK-a, u mogućnosti prethodno regulirati i tržišta koja proizlaze iz ZOT-a⁶ ili bilo koja druga tržišta koja su specifična za područje elektroničkih komunikacijskih mreža i usluga u Republici Hrvatskoj, a ne proizlaze iz stare Preporuke o mjerodavnim tržištima ili ZOT-a.

Tržište „*Veleprodajni (fizički) pristup mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji*“, koje je predmet ovog dokumenta, bilo je smješteno na 11. mjestu od 18 mjerodavnih tržišta koja su bila navedena u staroj Preporuci o mjerodavnim tržištima. U novoj Preporuci o mjerodavnim tržištima navedeno tržište smješteno je na 4. mjestu od 7 mjerodavnih tržišta koliko je navedeno u toj Preporuci. Sukladno navedenom, ovo tržište i dalje je podložno prethodnoj regulaciji te je Agencija u mogućnosti prethodno regulirati, a samim time i utvrditi navedeno mjerodavno tržište bez da dokaže da su istodobno zadovoljena tri mjerila navedena u članku 53. stavku 2. ZEK-a.

2. U drugom koraku Agencija provodi analizu tržišta koja se sastoji od određivanja mjerodavnog tržišta i procjene postojanja jednog ili više operatora sa značajnom tržišnom snagom na tom mjerodavnom tržištu u svrhu ocjene djelotvornosti tržišnog

⁶ Zakon o telekomunikacijama koji je u Republici Hrvatskoj bio na snazi do 01. srpnja 2008. godine, a temeljio se na regulatornom okviru iz 1998. godine. Navedeni zakon prepoznavao je 4 mjerodavna tržišta: tržište međusobnog povezivanja, tržište iznajmljenih telekomunikacijskih vodova, tržište usluga nepokretnih javnih telefonskih mreža i tržište javne govorne usluge u pokretnim telekomunikacijskim mrežama.

natjecanja na tom mjerodavnom tržištu u skladu s člankom 54. ZEK-a i člankom 55. ZEK-a.

U svrhu određivanja mjerodavnog tržišta, u skladu s člankom 54. ZEK-a, Agencija će utvrditi dimenziju usluga i zemljopisnu dimenziju tržišta, vodeći osobito računa o mjerodavnim Smjernicama Europske komisije o analizi tržišta i utvrđivanju značajne tržišne snage sukladno zajedničkom regulatornom okviru za elektroničke komunikacijske mreže i usluge te o mjerodavnoj pravnoj stečevini Europske unije iz područja tržišnog natjecanja.

Nakon što je odredila mjerodavno tržište, Agencija će, u suradnji s Agencijom za zaštitu tržišnog natjecanja, ocijeniti djelotvornost tržišnog natjecanja na tom tržištu.

Nakon ocjene djelotvornosti tržišnog natjecanja na tom tržištu Agencija će, u slučaju nedostatka djelotvornog tržišnog natjecanja, a sukladno članku 55. ZEK-a, procijeniti postoji li na tom mjerodavnom tržištu operator sa značajnom tržišnom snagom ili operatori sa zajedničkom značajnom tržišnom snagom.

- 3. Ako Agencija kroz analizu tržišta utvrdi nedostatnu djelotvornost tržišnog natjecanja na mjerodavnom tržištu, Agencija će u trećem koraku donijeti, u skladu s člankom 56. ZEK-a, odluku o određivanju operatora sa značajnom tržišnom snagom na tom mjerodavnom tržištu, kojom će svakom operatoru sa značajnom tržišnom snagom odrediti najmanje jednu regulatornu obvezu iz članka 58. do 65. ZEK-a.*

2.3. Kronološki slijed aktivnosti

Vijeće Agencije je, nakon što je ZEK stupio na snagu dana 01. srpnja 2008. godine, na sjednici održanoj dana 09. srpnja 2008. godine donijelo odluku⁷ kojom su određeni operatori koji su obvezni dostaviti sve potrebne podatke za određivanje i analizu tržišta veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji.

Navedenom odlukom Vijeće Agencije je odredilo kako je sve potrebne podatke obavezan dostaviti sljedeći operator:

- HT-Hrvatske telekomunikacije d.d., Savska cesta 32, 10000 Zagreb

Kako bi prikupila sve potrebne podatke, Agencija je, na temelju vlastitih pretpostavki i iskustava iz zemalja Europske unije, izradila poseban upitnik za tržište (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji. Agencija je upitnik izradila na način da je istim pokušala obuhvatiti sve specifičnosti predmetnog tržišta pri čemu je vodila računa o najboljoj europskoj praksi. Također, a u cilju dobivanja što kvalitetnijeg upitnika, Agencija je u izradu istog, putem sastanka održanog dana 03. srpnja 2008. godine, uključila i HT. Navedenim upitnikom su obuhvaćeni polugodišnji podaci vremenskog razdoblja koje započinje drugim polugodištem 2006. godine i završava prvim polugodištem 2008. godine.

⁷ Klasa: UP/I-344-01/08-01/1584; Ur. broj: 376-11-08-01

U skladu s odlukom Vijeća Agencije od dana 09. srpnja 2008. godine, Agencija je dana 16. srpnja 2008. godine poslala HT-u upitnik koji je on bio dužan popuniti i dostaviti Agenciji, u pisanom i elektronskom obliku, do dana 19. rujna 2008. godine. HT je dostavio ispunjeni upitnik 06. listopada 2008. godine, nakon što je dopisom od dana 18. rujna 2008. godine tražio produljenje roka.

Agencija je, po primitku upitnika, započela detaljnu analizu mjerodavnog tržišta veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji. Nadalje, nakon zaprimanja i analize dostavljenih podataka, uzimajući u obzir važnost i značaj pokrenutog postupka, a u svrhu otklanjanja mogućih nejasnoća vezanih uz dostavljene podatke, Agencija je dopisom od dana 13. studenog 2008. godine⁸, od HT-a zatražila dodatna pojašnjenja i/ili podatke koji nisu dostavljeni, a koji su potrebni za daljnju analizu mjerodavnog tržišta te odredila rok dostave do dana 28. studenog 2008. godine.

Agencija je, po primitku dodatnih pojašnjenja i/ili podataka koji nisu bili dostavljeni, uzela u obzir dostavljeno te nastavila detaljnu analizu mjerodavnog tržišta veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji.

Isto tako, za potrebe analize navedenog mjerodavnog tržišta, Agencija je koristila i podatke iz upitnika za tržište veleprodajnog širokopojasnog pristupa.

⁸ Klasa: UP/I-344-01/08-01/1585; Ur. broj: 376-11-08-25

3. Utvrđivanje mjerodavnog tržišta

Hrvatska agencija za poštu i elektroničke komunikacije je nacionalna regulatorna agencija za obavljanje regulatornih i drugih poslova u okviru djelokruga i nadležnosti određenih ZEK-om. U okviru svojih nadležnosti, Agencija je zadužena za područje tržišnog natjecanja u elektroničkim komunikacijama, te sukladno članku 53. stavku 1. i stavku 2. ZEK-a utvrđuje odlukom mjerodavna tržišta podložna prethodnoj (*ex-ante*) regulaciji.

Temeljem članka 53. stavka 1. ZEK-a, Agencija utvrđuje mjerodavna tržišta podložna prethodnoj regulaciji, a vodeći računa o mjerodavnoj preporuci Europske komisije iz članka 52. stavka 4. ZEK-a.

Isto tako, u skladu s člankom 53. stavkom 2. ZEK-a Agencija može odlukom utvrditi da su i druga mjerodavna tržišta, osim mjerodavnih tržišta iz preporuke Europske komisije, podložna prethodnoj regulaciji, ako su na tim tržištima istodobno zadovoljena sljedeća tri mjerila:

1. prisutnost visokih i trajnih zapreka za ulazak na tržište, strukturne, pravne ili regulatorne prirode,
2. struktura tržišta koja ne teži razvoju djelotvornog tržišnog natjecanja unutar odgovarajućeg vremenskog okvira,
3. primjena mjerodavnih propisa o zaštiti tržišnog natjecanja sama po sebi ne omogućuje na odgovarajući način uklanjanje nedostataka na tržištu.

Sukladno članku 53. stavku 1. ZEK-a, Vijeće Agencije je odlukom⁹ utvrdilo mjerodavno tržište:

- **veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji**¹⁰.

Navedeno tržište je dio važeće preporuke, što znači da je Europska komisija zaključila da su na mjerodavnom tržištu istodobno zadovoljena gore navedena tri mjerila, te na taj način utvrdila da je mjerodavno tržište podložno prethodnoj regulaciji u većini zemalja EU.

Utvrđivanje mjerodavnog tržišta predstavlja temelj za provođenje analize tržišta, koja se sastoji od određivanja mjerodavnog tržišta i procjene postojanja jednog ili više operatora sa značajnom tržišnom snagom na tom tržištu te određivanja regulatornih obveza operatorima sa značajnom tržišnom snagom, a što je detaljno obrađeno u poglavljima koja slijede.

⁹ Odluka o mjerodavnim tržištima podložnima prethodnoj regulaciji (Klasa: UP/I-344-01/08-01/1582; Ur. broj: 376-11-08-01)

¹⁰ Tržište broj 4 iz Aneksa Preporuke Europske komisije o mjerodavnim tržištima podložnima prethodnoj regulaciji.

4. Određivanje mjerodavnog tržišta

U svrhu određivanja mjerodavnog tržišta Agencija utvrđuje dimenziju usluga i zemljopisnu dimenziju mjerodavnog tržišta, vodeći osobito računa o mjerodavnim smjernicama Europske komisije o analizi tržišta i utvrđivanju značajne tržišne snage te o mjerodavnoj pravnoj stečevini Europske unije iz područja tržišnog natjecanja.

Prema Smjernicama Europske komisije pri ocjeni ponašanja operatora na tržištu potrebno je uzeti u obzir zamjenjivost na strani potražnje te zamjenjivost na strani ponude. Pored navedenih ograničenja konkurencije potrebno je ocijeniti i postojanje potencijalne konkurencije. Razlika između potencijalne konkurencije i zamjenjivosti na strani ponude je što kod zamjenjivosti na strani ponude operator odmah reagira na povećanje cijene, dok potencijalni konkurenti trebaju više vremena kako bi počeli nuditi istovjetnu uslugu na tržištu. Nadalje, u slučaju postojanja zamjenjivosti na strani ponude operatori se ne izlažu dodatnim troškovima, dok ulazak na tržište za potencijalne konkurente podrazumijeva značajne nenadoknađive troškove¹¹.

Pomoću zamjenjivosti na strani potražnje utvrđuju se usluge koje korisnici smatraju zamjenskim uslugama. S druge strane, zamjenjivost na strani ponude ukazuje na spremnost operatora da u kratkom, odnosno srednjem roku ponudi istovjetnu uslugu bez da se izlaže dodatnim troškovima.

Jedan od mogućih načina kojim bi se procijenilo postojanje zamjenjivosti na strani ponude i potražnje je primjena testa hipotetskog monopola¹². Sukladno navedenom testu, postavlja se pitanje što se događa u situaciji malog, ali značajnog, trajnog povećanja cijena usluge uz pretpostavku da cijene svih drugih usluga ostanu iste, pri čemu se u pravilu u obzir uzima trajni rast cijena od 5 do 10%.

4.1. Mjerodavno tržište u dimenziji usluga

Važeća preporuka, kao ni prethodna, ne prepoznaje maloprodajno tržište širokopojasnog internetu kao tržište podložno prethodnoj regulaciji. Naime, Europska komisija smatra da je učinkovitom regulacijom na veleprodajnoj razini, moguće osigurati tržišno natjecanje na maloprodajnoj razini.

Međutim, s obzirom da potražnja za uslugom veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji proizlazi iz potražnje za uslugom širokopojasnog pristupa na maloprodajnoj razini, Agencija je pri utvrđivanju dimenzije usluga mjerodavnog tržišta veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji, smatrala prikladnim utvrditi zamjenske usluge na veleprodajnom tržištu razmatrajući načine putem kojih operatori na maloprodajnom tržištu pružaju krajnjem korisniku širokopojasni pristup internetu, a pri tome uvažavajući budući razvoj tržišta.

¹¹ eng. *sunk costs*

¹² SSNIP test – eng. *small but significant non transitory increase in price*

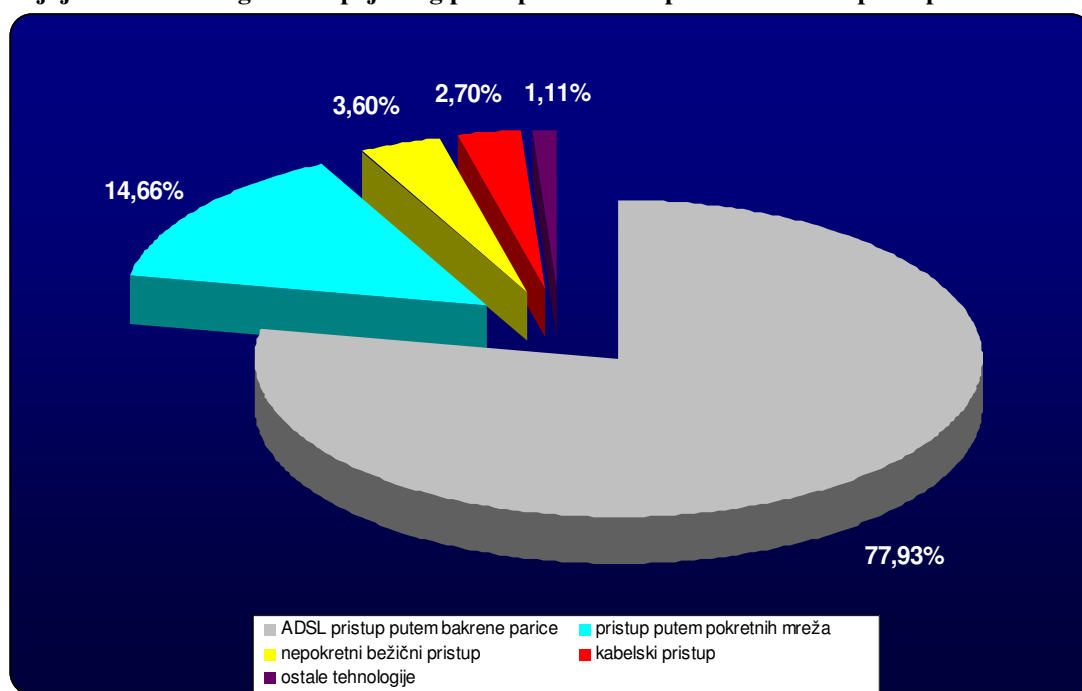
U svrhu pružanja usluge širokopojasnog pristupa internetu na maloprodajnoj razini, operatori ili imaju izgrađenu vlastitu infrastrukturu ili koriste veleprodajne usluge ostalih operatora kako bi osigurali pristup do krajnjeg korisnika.

4.1.1. Maloprodajno tržište širokopojasnog pristupa internetu

Prema podacima prikupljenim upitnicima, pri čemu se za potrebe ove analize pod širokopojasnim pristupnim brzinama smatraju dolazne brzine veće od 144 kbit/s¹³, krajnjem korisniku je u Republici Hrvatskoj usluga širokopojasnog pristupa internetu dostupna na sljedeće načine:

- xDSL pristup putem bakrene parice¹⁴,
- pristup putem pokretnih mreža (EDGE, UMTS, HSDPA),
- nepokretni bežični pristup (*Homebox*, WiMAX, Wi-Fi *Hot-Spots*),
- pristup putem kabljskih mreža (KTV),
- pristup putem iznajmljenih vodova (različito od xDSL pristupa putem bakrene parice, nepokretnog bežičnog pristupa te pristupa putem svjetlovodnih niti), te
- pristup putem svjetlovodnih niti (FtH).

Slika 1. Krajnji korisnici usluge širokopojasnog pristupa internetu prema načinima pristupa

Izvor: Upitnici za tržište veleprodajnog širokopojasnog pristupa

Prema dostavljenim podacima, ADSL pristup putem bakrene parice¹⁵ je najzastupljeniji način širokopojasnog pristupa internetu s udjelom od 77,93%, a slijede pristup putem pokretnih mreža, nepokretni bežični pristup, te širokopojasni pristup internetu putem kabljskih mreža, dok udjel ostalih tehnologija iznosi oko 1% (slika 1.).

¹³ U skladu s definicijom Komunikacijskog odbora (Communication Committee) – odbor koji pomaže Europskoj komisiji u izvršenju njezinih ovlasti koje ima na temelju Regulatornog okvira iz 2002.godine

¹⁴ ADSL, ADSL2, ADSL2+, VDSL, VDSL2

¹⁵ Za potrebe ovog dokumenta, osim ako nije naznačeno, pod pojmom ADSL pristup putem bakrene parice smatrati će se pristup na temelju ADSL, ADSL2 te ADSL2+ tehnologije.

4.1.2. Zamjenjivost na strani potražnje - maloprodajna razina

Zamjenjivošću na strani potražnje potrebno je utvrditi usluge koje korisnici smatraju zamjenskim uslugama. Agencija smatra da je, pri utvrđivanju usluga koje se smatraju zamjenskim uslugama, kao polazište u odnosu na koje se utvrđuju zamjenske usluge potrebno uzeti uslugu koja je najzastupljenija.

S obzirom da su na maloprodajnoj razini širokopojasnog pristupa internetu najzastupljenije usluge koje se temelje na ADSL pristupu putem bakrene parice, cilj Agencije je utvrditi postoje li na maloprodajnoj razini zamjenske usluge ADSL pristupu putem bakrene parice, na način da su se zamjenskim uslugama smatrale usluge koje u slučaju hipotetskog povećanja cijena mogu zamijeniti tu mjerodavnu uslugu na način da zadovolje istovjetnu potrebu korisnika.

4.1.2.1. xDSL pristup putem bakrene parice

4.1.2.1.1 ADSL pristup putem bakrene parice

ADSL pristup putem bakrene parice omogućava prijenos podataka s većom brzinom u smjeru prema korisniku (*downstream*) i manjom prema ponuditelju usluge (*upstream*), te je primjeren za prijenos podataka velikim brzinama i pristup povezanim sadržajima, pri čemu prijenosna brzina ovisi o dužini i tipu parice. ADSL tehnologija na maloprodajnoj razini je primjerena za uporabu interneta i multimedijских usluga koje zahtijevaju veću širinu prema korisniku i manju u suprotnom smjeru.

U Republici Hrvatskoj najveći broj bakrenih parica je u vlasništvu HT-a, koji je bivši monopolist i vlasnik javne elektroničke komunikacijske mreže s 1.735.386¹⁶ aktivnih bakrenih parica. Zemljopisna dostupnost/raširenost tih bakrenih parica je vrlo široka iz razloga što je HT kao operator univerzalnih usluga obvezan svim korisnicima ponuditi pristup svojoj mreži¹⁷. Pristupna mreža HT-a je bila izgrađena tijekom dugog vremenskog razdoblja dok je HT bio javno poduzeće i dio HPT-a¹⁸ te u daljnjem razdoblju u kojem je uživao ekskluzivna prava.

Uslugu širokopojasnog pristupa internetu putem ADSL pristupa putem bakrene parice krajnjim korisnicima nude i drugi operatori, i to ponajviše putem HT-ovih veleprodajnih usluga, pri čemu bakrene parice ostaju u vlasništvu HT-a. Broj korisnika kojima pružaju širokopojasni pristup internetu putem ADSL tehnologije s izravnim priključkom na vlastitu mrežu je zanemariv.

Veleprodajne usluge HT-a putem kojih drugi operatori pružaju krajnjim korisnicima uslugu širokopojasnog pristupa internetu su usluga izdvojenog pristupa lokalnoj petlji s jedne strane, te usluga ADSL transporta i usluga *bitstream*¹⁹ pristupa s druge strane.

Slijedom navedenog, u Republici Hrvatskoj krajnji korisnici koji ostvaruju širokopojasni pristup internetu putem ADSL pristupa putem bakrene parice mogu biti korisnici:

¹⁶ od ukupno 3.613.213 parica izvedenih u pristupnoj mreži

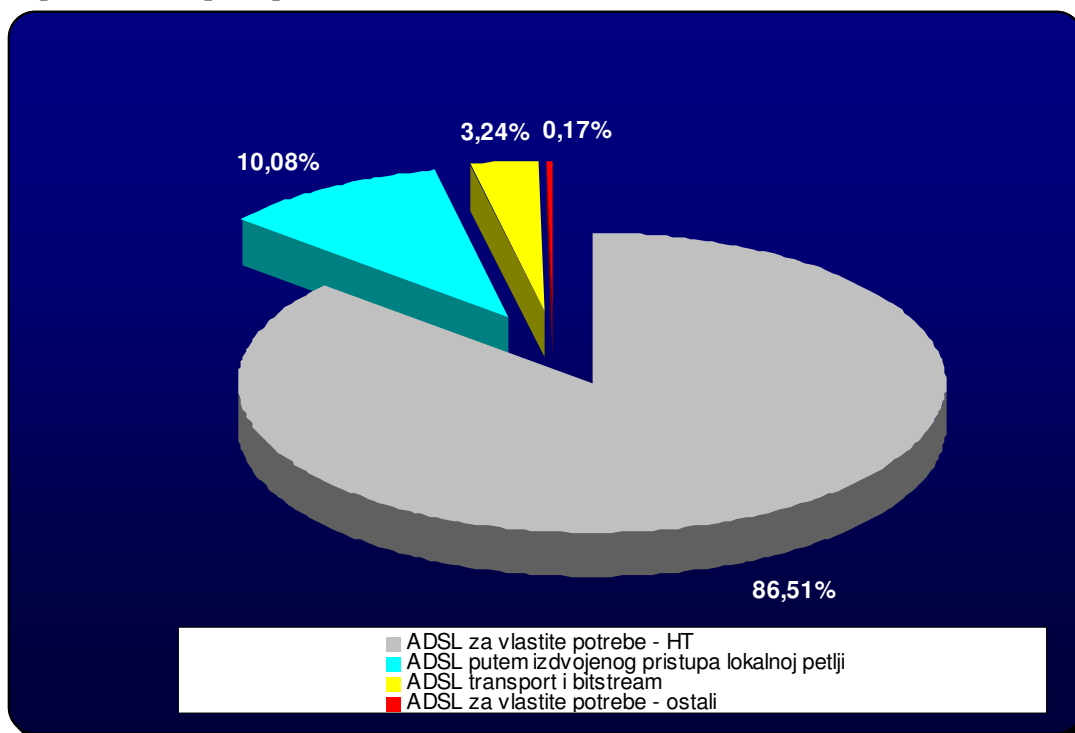
¹⁷ U dijelovima Republike Hrvatske u kojima ne postoji pristupna infrastruktura putem bakrene parice, pristup osnovnoj usluzi se nudi putem usluge nepokretnog bežičnog pristupa (FGSM).

¹⁸ Hrvatska pošta i telekomunikacije

¹⁹ Usluga kod koje operator uz uslugu ADSL *transporta* koristi i uslugu ADSL pristupa.

- MAXadsl usluge HT-a,
- drugih operatora temeljem usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji,
- drugih operatora putem ADSL transport usluge, odnosno usluge *bitstream* pristupa, te
- drugih operatora putem izravnog priključka na mrežu tog operatora²⁰.

Slika 2. Krajnji korisnici širokopojasnog pristupa internetu putem ADSL pristupa putem bakrene parice prema načinu pristupa

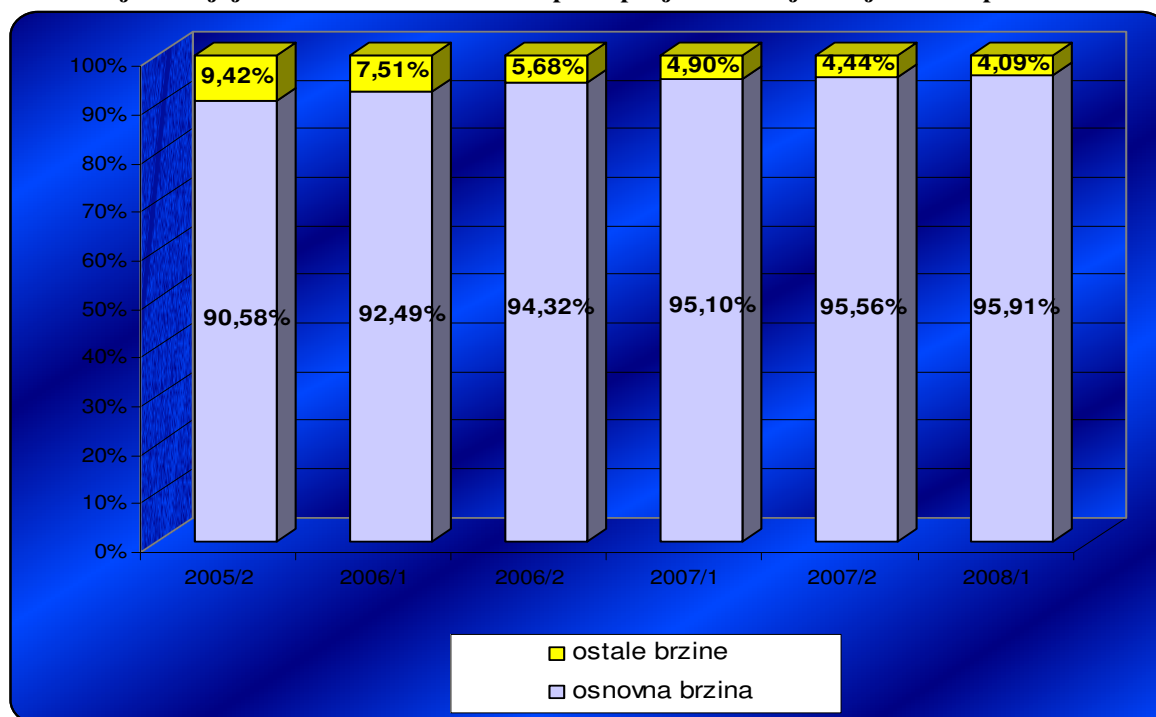
Izvor: Uпитnici za tržište veleprodajnog širokopojasnog pristupa

Najveći broj krajnjih korisnika koji ostvaruju širokopojasni pristup internetu putem ADSL pristupa putem bakrene parice, i to njih 86,51%, je u rukama HT-a (slika 2.).

HT u okviru svojih tarifnih paketa, u cijelom razdoblju obuhvaćenom upitnicima, nudi tri razreda pristupnih brzina, od kojih je čitavo vrijeme najzastupljenija osnovna pristupna brzina koja trenutno iznosi do 2 Mbit/s dolazne brzine (slika 3.). Mjesečna naknada za osnovnu dolaznu pristupnu brzinu u cijelom razdoblju iznosi 79,00 kn (PDV uključen).

²⁰ U tom slučaju bakrena parica nije u vlasništvu HT-a.

Slika 3. Podjela krajnjih korisnika HT-a ovisno o pristupnoj brzini uključenoj u tarifni paket

Izvor: Upitnik za tržište veleprodajnog širokopojasnog pristupa-HT

Uz svaku pristupnu brzinu, HT nudi krajnjem korisniku određenu količinu prometa, odnosno prijenosa podataka. U čitavom razdoblju obuhvaćenom upitnicima, HT nudi osnovni paket prometa s uključenim 1 GB prometa i neograničeni paket prometa, dok se količina prometa uključena u *Super* paket mijenjala tokom vremena²¹. U tablici 1. nalazi se pregled mjesečnih naknada za promet unutar tarifnih paketa koje HT trenutno nudi.

Tablica 1. Mjesečna naknada za promet unutar tarifnih paketa HT-a

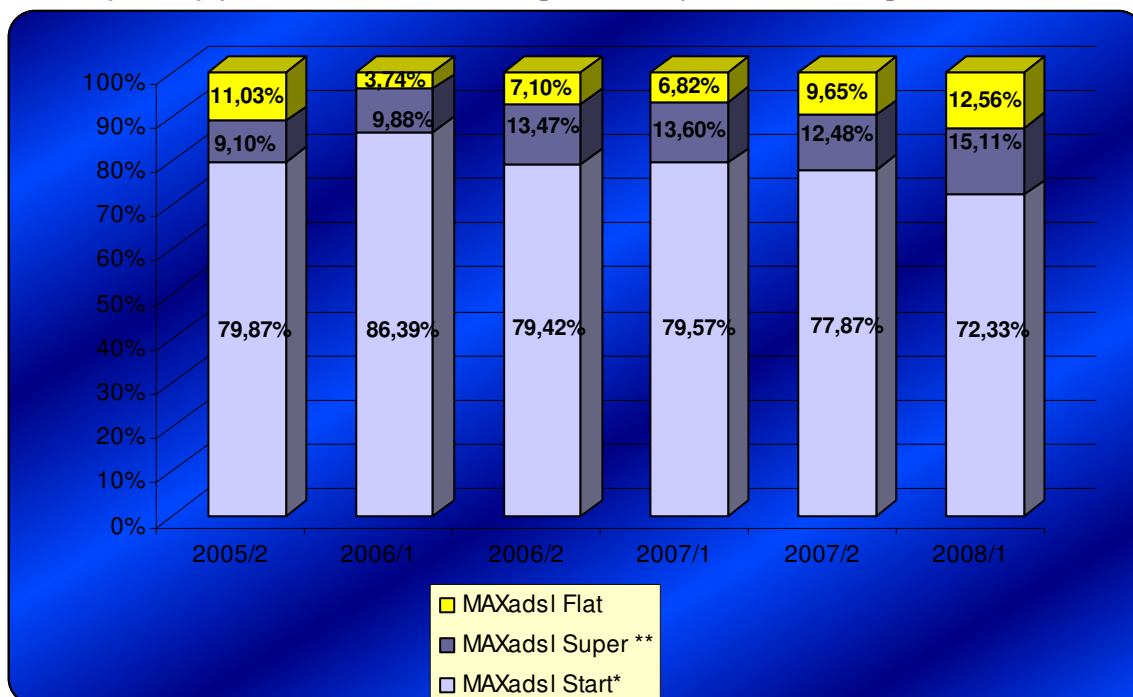
naziv paketa	cijena u kn (PDV uključen)
MAXadsl <i>Start</i> 1GB	20,00
MAXadsl <i>Super</i>	59,00
Flat	99,00

Izvor: Upitnik za tržište veleprodajnog širokopojasnog pristupa -HT

Kao što je vidljivo iz slike 4., krajnji korisnici HT-a najviše koriste osnovne pakete s uključenim 1 GB prometa. Međutim, s porastom ponude sadržaja i potreba krajnjih korisnika te smanjenjem iznosa mjesečne naknade za pakete s neograničenim prometom, uz nepromijenjenu mjesečnu naknadu za osnovne pakete, u zadnja tri vremenska razdoblja obuhvaćena upitnicima smanjuje se udjel krajnjih korisnika osnovnog paketa, dok raste udjel korisnika paketa s neograničenim prometom.

²¹ Super paket je do 2006/2 uključivao 2 GB, do 2008/1 5 GB, a u 2008/1 10 GB.

Slika 4. Podjela krajnjih korisnika HT-a ovisno o prometu uključenom u tarifni paket

Izvor: Upitnik za tržište veleprodajnog širokopojasnog pristupa

Napomena: * Start paket uključuje 1 GB prometa.

** Super paket je do 2006/2 uključivao 2 GB, do 2008/1 5 GB, a u 2008/1 10 GB.

Uz ADSL pristup putem bakrene parice, HT nudi i uslugu interaktivne televizije pod nazivom MAXtv, koja je krajem trećeg tromjesečja²² 2008. godine brojila 92.205 korisnika.

4.1.2.1.2 VDSL pristup putem bakrene parice²³

S porastom ponude sadržaja za koji je potreban širokopojasni pristup internetu te uz sve veću potražnju za uslugom IP televizije, raste potražnja korisnika za većim kapacitetima, odnosno prijenosnim brzinama širokopojasnog pristupa internetu, pa bi se ADSL pristup putem bakrene parice mogao pokazati nedovoljno učinkovitim u situacijama u kojima je potreban istovremeni prijenos govorne telefonije, interaktivnog videa i brzih podatkovnih usluga između krajnjih korisnika i lokalne centrale.

Skraćivanjem bakrene parice, odnosno kabela s *upredenim paricama* na način da se isti zamjenjuje svjetlovodnim kabelom od glavnog razdjelnika do uličnog kabineta ili druge sabirne točke u nepokretnoj elektroničkoj komunikacijskoj mreži te postavljanjem DSLAM²⁴-a (eng. *Digital subscriber line access multiplexer*) unutar uličnog kabineta ili neke druge sabirne točke, operator putem VDSL tehnologije, a posebice VDSL2²⁵ tehnologije omogućava krajnjim korisnicima brži prijenos podataka na kraćim udaljenostima u odnosu na prijenos podataka putem ADSL tehnologije. VDSL2 je prije svega specificiran kako bi

²² T-HT- Rezultati za prvih devet mjeseci 2008. godine.

²³ Za potrebe ovog dokumenta, osim ako nije naznačeno, pod pojmom VDSL pristup putem bakrene parice smatrati će se pristup na temelju VDSL i VDSL2 tehnologije.

²⁴ pristupni multiplexor digitalne pretplatničke linije

²⁵ VDSL2 je simetrična prijenosna tehnologija koja podržava prijenosnu brzinu od teoretskih 100 Mbit/s u oba smjera, ovisno o duljini i kvaliteti bakrene parice.

podržao prijenos višekanalnog HDTV-a (eng. *High Definition Television*), videa na zahtjev i videokonferencija, te prijenos govora putem internetskog protokola (VoIP). Dakle, VDSL2 predstavlja dobro rješenje za *triple play* usluge²⁶.

Stoga Agencija smatra, da VDSL pristup putem bakrene parice predstavlja primjerenu zamjensku uslugu ADSL pristupu putem bakrene parice, odnosno da će korisnici u slučaju hipotetskog porasta cijene usluge koja se temelji na ADSL tehnologiji, istu zamijeniti uslugom koja se pruža na temelju VDSL tehnologije. Drugim riječima, usluge temeljene na VDSL tehnologiji će biti zamjenjive s već postojećim uslugama temeljenim na ADSL tehnologiji iz razloga što će se na taj način zadovoljiti potreba korisnika za kvalitetnijim, bržim i inovativnim uslugama.

Temeljem navedenog, Agencija smatra da će usluge širokopojsnog pristupa internetu koje se temelje na VDSL pristupu putem bakrene parice imati značajan utjecaj na tržišno natjecanje na maloprodajnoj razini, odnosno da će navedene usluge će biti zamjenjive s uslugama širokopojsnog pristupa internetu na temelju ADSL pristupa putem bakrene parice iz razloga što će se na taj način zadovoljiti potreba korisnika za kvalitetnijim, bržim i inovativnim uslugama.

Slijedom navedenog Agencija će u dijelu analize zamjenjivosti potražnje na veleprodajnoj razini u potpunosti sagledati utjecaj pristupnih mreža novih tehnologija na postojeće veleprodajne usluge, odnosno u ovom slučaju na reguliranu veleprodajnu uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj potpetlji na temelju bakrene parice.

4.1.2.2. Pristup putem pokretnih mreža

Širokopojsni pristup internetu putem pokretnih mreža je nakon ADSL pristupa putem bakrene parice najzastupljeniji način pristupa internetu s udjelom od 14,66%.

Krajnji korisnik pristupa internetu putem pokretnih mreža koristeći podatkovnu karticu ili podatkovni modem. Primarna karakteristika širokopojsnog pristupa internetu putem pokretnih mreža, koji se temelji na EDGE, UMTS i HSDPA tehnologiji, je da korisnik nije isključivo vezan za određenu nepokretnu lokaciju, nego je u mogućnosti putem mobilnog telefona ili prijenosnog računala pristupati internetu s bilo koje lokacije, ovisno o zemljopisnoj pokrivenosti EDGE, UMTS, odnosno HSDPA signalom.

EDGE tehnologija omogućava prijenos podataka do 220 kbit/s, a UMTS tehnologija do 384 kbit/s, što je znatno niže od pristupnih brzina putem ADSL pristupa putem bakrene parice. S druge strane, HSDPA tehnologija realno omogućava prijenos podataka od 1,8 do 3,6 Mbit/s²⁷, što je čini usporedivom s pristupom internetu putem ADSL tehnologije u pogledu pristupne brzine. Međutim, brzina kojom korisnik pristupa internetu putem pokretnih mreža ovisi o kvaliteti prijema signala (razini prijemnog signala), odnosno o blizini bazne stanice operatora pokretne mreže i broju korisnika koji u isto vrijeme ostvaruju pristup internetu, što može rezultirati nižim pristupnim brzinama i slabijom kvalitetom usluge. Pri uporabi širokopojsnog prijenosa podataka preko mobilnih tehnologija govor ima apsolutnu prednost pred ostalim uslugama, što znači da u slučaju opterećenja mreže govornim pozivima

²⁶ Usluga koja obuhvaća širokopojsni pristup internetu, IP televiziju, te VoIP.

²⁷ Teoretski do 7,2 Mbit/s.

(govornim prometom) dolazi do neminovnog pada prijenosnih brzina. Također, ograničavajući faktor širokopojasnog pristupa internetu putem pokretnih mreža je i populacijska pokrivenost HSDPA signalom, koja za sve operatore pokretnih mreža zajedno iznosi oko 60%. Stoga, nije moguće na cijelom području Republike Hrvatske ostvariti pristup putem pokretnih mreža pristupnim brzinama koje omogućuje HSDPA tehnologija, a koje su usporedive s pristupnim brzinama koje omogućuje ADSL tehnologija.

Zbog karakteristike mobilnosti, korisnik je spreman platiti višu cijenu za uslugu širokopojasnog pristupa internetu putem pokretnih mreža. Naime, mjesečna naknada u tarifnim paketima putem pokretnih mreža s uključenih 1 GB prometa²⁸ iznosi od 125,00 do 200,00 kn (vidi tablicu 2.), dok mjesečna naknada u istovrsnim tarifnim paketima putem ADSL pristupa putem bakrene parice iznosi 99,00 kn²⁹.

Tablica 2. Pristup internetu putem pokretnih mreža

operator	naziv paketa	cijena u kn (PDV uključen)
T-Mobile	Mobile Internet 500 MB	100,00
T-Mobile	Mobile Internet 1 GB	200,00
T-Mobile	Mobile Internet 3 GB	300,00
VIP net	Mobile Broadband 512 GB	91,00
VIP net	Mobile Broadband 1 GB	191,00
VIP net	Mobile Broadband 3 GB	291,00
VIP net	Mobile Broadband Flat *	391,00
Tele2	Mobile Broadband 0 MB **	0,00
Tele2	Mobile Broadband 500 MB	65,00
Tele2	Mobile Broadband 1 GB	125,00
Tele2	Mobile Broadband 3 GB	195,00

Izvor: službene internet stranice operatora T-Mobile, Vipnet i Tele2

Napomena: Svim pretplatnicima mobilnog interneta naplaćuje se naknada za uporabu radijske frekvencije u iznosu od 10,00 kn mjesečno.

* uključenih 10 GB prometa

** ne uključuje prijenos podataka, naplata po MB

Nadalje, svaki dodatni prijenos podataka, odnosno dodatni promet³⁰, u tarifnim paketima putem pokretnih mreža obračunava se po MB-u, i to od 0,20 do 0,28 kn/MB. Time dodatni GB prometa u tarifnim paketima koji se nude na temelju pristupa putem pokretnih mreža iznosi od 204,80 do 286,72 kn, dok u tarifnim paketima koji se nude na temelju ADSL pristupa putem bakrene parice iznosi 20,00 kn³¹.

²⁸ Korisnici širokopojasnog pristupa internetu najviše koriste pakete s uključenim 1 GB prometa.

²⁹ Navedene cijena odnosi se na tarifni paket HT-a u okviru kojeg dolazna pristupna brzina iznosi 2 Mbit/s, s uključenih 1 GB prometa.

³⁰ Prijenos podataka, odnosno promet koji nije uključen u tarifni paket.

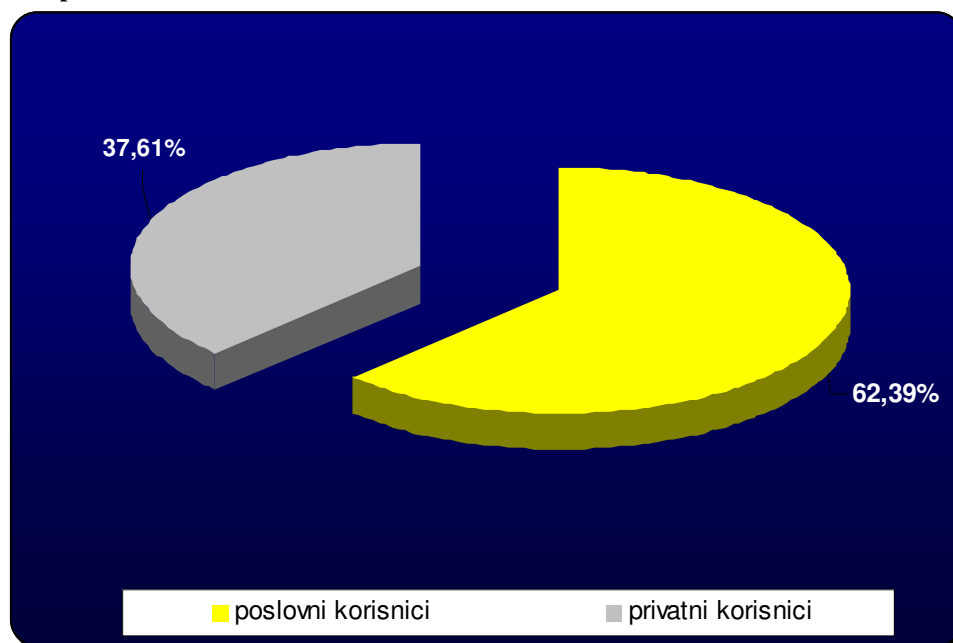
³¹ Cijena dodatnog GB prometa u okviru tarifnih paketa HT-a.

Slijedom navedenog, uzevši u obzir maloprodajne cijene usluge pristupa internetu putem pokretnih mreža i usluge pristupa internetu putem ADSL pristupa putem bakrene parice, te posebice naknadu za dodatni promet, provođenjem testa hipotetskog monopola vidljivo je da pristup internetu putem pokretnih mreža nije zamjenska usluga ADSL pristupu putem bakrene parice, s obzirom da i povećanje maloprodajnih cijena tarifnih paketa koji se temelje na ADSL pristupu putem bakrene parice od 5 do 10 %, neće utjecati na odluku krajnjih korisnika da zamijene navedenu uslugu uslugom širokopojasnog pristupa internetu putem pokretnih mreža.

Nadalje, za razliku od tarifnih paketa putem ADSL pristupa putem bakrene parice, korisnik širokopojasnog pristupa internetu putem pokretnih mreža nema mogućnost odabira paketa s neograničenim prometom³². S obzirom da se udjel korisnika koji koriste osnovne pakete sa uključenih 1 GB smanjuje, dok raste udjel korisnika paketa s neograničenim prometom (slika 4.), Agencija ne smatra uslugu širokopojasnog pristupa internetu putem pokretnih mreža zamjenskom uslugom ADSL pristupu putem bakrene parice.

Isto tako, korisnici usluga na temelju pristupa internetu putem pokretnih mreža su većinom poslovni korisnici, koji prije svega cijene mobilnost, za razliku od usluga na temelju ADSL pristupa putem bakrene parice koje prvenstveno koriste privatni korisnici. Na slici 5. dana je podjela privatnih i poslovnih korisnika koji koriste uslugu širokopojasnog pristupa internetu putem pokretnih mreža jednog od operatora pokretne mreže. Upravo zbog činjenice da većinu korisnika navedene usluge čine poslovni korisnici, te uz pretpostavku da je navedena usluga primarno potrebna zbog karakteristike mobilnosti, može se zaključiti da ista ne predstavlja zamjensku uslugu, već prije komplementarnu uslugu uslugama na temelju ADSL pristupa putem bakrene parice.

Slika 5. Podjela privatnih i poslovnih korisnika koji koriste uslugu širokopojasnog pristupa internetu putem pokretnih mreža*

Izvor: Upitnici za tržište veleprodajnog širokopojasnog pristupa

Napomena: * podaci jednog od operatora pokretne mreže

³² Iako VIPnet u ponudi ima tarifni paket naziva *Mobile Broadband Flat*, isti ne uključuje neograničeni promet, već 10 GB prometa.

Slijedom svega navedenog, Agencija smatra da, s obzirom na svoje cjenovne i funkcionalne karakteristike, pristup internetu putem pokretnih mreža ne predstavlja zamjensku uslugu ADSL pristupu putem bakrene parice, te da se u vremenskom razdoblju na koje se ova analiza odnosi navedene usluge neće smatrati zamjenskim uslugama. Međutim, s obzirom na porast udjela pristupa internetu putem pokretnih mreža u ukupnom broju priključaka širokopojasnog pristupa internetu, Agencija će promatrati daljnji razvoj navedene usluge, i utjecaj iste na tržište širokopojasnog pristupa internetu.

4.1.2.3. Nepokretni bežični pristup

Nepokretni bežični pristup se u Republici Hrvatskoj ostvaruje putem usluge *Homebox*³³, WiMAX tehnologije te putem *HotSpot* usluge, a udjel krajnjih korisnika koji koriste uslugu širokopojasnog pristupa internetu na temelju nepokretnog bežičnog pristupa iznosi svega 3,60%. Od navedenih usluga, najzastupljenija je usluga *Homebox* koju nudi VIPnet.

4.1.2.3.1 Nepokretni bežični pristup putem usluge *Homebox*

Homebox je usluga nepokretnog bežičnog pristupa u pokretnoj elektroničkoj komunikacijskoj mreži uz uporabu radio-frekvencijskog spektra. Navedena usluga se temelji na EDGE, UMTS i HSDPA tehnologiji, te na područjima pokrivenim HSDPA signalom omogućuje širokopojasni pristup internetu brzinama do 1,8 Mbit/s, a na ostalim područjima brzinama koje omogućuju UMTS i EDGE tehnologija. Međutim, kao što je već navedeno kod pristupa putem pokretnih mreža, pristupna brzina ovisi o blizini bazne stanice operatora pokretne mreže i broju korisnika koji u isto vrijeme ostvaruju pristup internetu, što može rezultirati nižim pristupnim brzinama i slabijom kvalitetom usluge.

S obzirom da je najviša pristupna brzina kojom se omogućuje prijenos podataka u okviru usluge *Homebox* niža i od najniže pristupne brzine koje nudi HT u svojim tarifnim paketima, a u čijim rukama je koncentriran najveći broj krajnjih korisnika, Agencija ne smatra uslugu *Homebox* zamjenskom uslugom ADSL pristupu putem bakrene parice. Nadalje, operatori u okviru tarifnih paketa putem ADSL pristupa putem bakrene parice nude različite pristupne brzine, dok je korisnik usluge *Homebox* u slučaju da želi povećati pristupnu brzinu, ograničen predodređenom najvećom pristupnom brzinom do 1,8 Mbit/s, koja uz to ovisi i o pokrivenosti HSDPA signalom.

Mjesečna naknada za uslugu *Homebox* iznosi 150,00 kn, a uključuje pristup javno dostupnoj telefonskoj usluzi, pristup internetu i 2 GB prometa. Svaki dodatni prijenos podataka u tarifnim paketima putem pokretnih mreža obračunava se 0,20 kn po MB, odnosno dodatni GB prometa u okviru usluge *Homebox* iznosi 204,80 kn, dok u tarifnim paketima koji se nude na temelju ADSL pristupa putem bakrene parice isti iznosi 20,00 kn.

Za razliku od tarifnih paketa putem ADSL pristupa putem bakrene parice, korisnik u okviru usluge *Homebox*, osim uključenih 2 GB prometa, ne može odabrati drugi tarifni paket po pitanju količine prometa uključenog u mjesečnu naknadu, pa tako ni tarifni paket s neograničenim prometom. Uzevši u obzir činjenicu da udjel korisnika koji koriste osnovne

³³ Pod uslugom *Homebox*, za potrebe ovog dokumenta, Agencija smatra i uslugu *Officebox* koja se odnosi na poslovne korisnike.

pakete sa uključenih 1 GB opada, dok raste udjel korisnika paketa s neograničenim prometom (vidi sliku 4.), Agencija ne smatra uslugu *Homebox* zamjenskom uslugom ADSL pristupu putem bakrene parice.

Usporedbom mjesečne naknade za uslugu *Homebox* i cijene koje HT nudi putem ADSL pristupa putem bakrene parice, pri čemu je potrebno uzeti u obzir mjesečnu naknadu za uslugu pristupa javno dostupnoj telefonskoj usluzi, mjesečnu naknadu za pristup internetu i internet promet od 2 GB za što korisnik trenutno HT-u plaća ukupnu cijenu od 192,20 kn, provođenjem testa hipotetskog monopola navedene bi se usluge mogle smatrati zamjenskim uslugama. Međutim, u slučaju da korisnik ostvari promet koji nije uključen u tarifni paket, dodatni GB prometa u okviru usluge *Homebox* iznosi 204,80 kn, dok u tarifnim paketima koji se nude na temelju ADSL pristupa putem bakrene parice isti iznosi 20,00 kn.

Slijedom svega navedenog, Agencija ne smatra nepokretni bežični pristup putem usluge *Homebox* i uslugu ADSL pristupa putem bakrene parice zamjenskim uslugama, bez obzira što usluga *Homebox* u pogledu visine osnovne naknade predstavlja zamjensku uslugu usluzi koju HT nudi putem ADSL pristupa putem bakrene parice. Međutim ako uzmemo u obzir cijenu dodatnog prometa, navedene dvije usluge ne mogu se smatrati zamjenskim uslugama. Stoga, uzevši u obzir funkcionalne, pa i cjenovne karakteristike navedene usluge s obzirom na dodatni promet, te udjel broja korisnika koji koriste uslugu *Homebox*, Agencija smatra da se, u vremenskom razdoblju na koje se odnosi ova analiza, ove dvije usluge ne mogu smatrati zamjenskim uslugama. Međutim, Agencija će pratiti razvoj navedene usluge i utjecaj iste na tržište širokopojsnog pristupa internetu.

4.1.2.3.2 Nepokretni bežični pristup putem WiMAX tehnologije

U Republici Hrvatskoj je krajem 2008. godine dodijeljena 51 koncesija za nepokretni bežični pristup putem *WiMAX* tehnologije³⁴, a iste su dodijeljene u svim hrvatskim županijama, pri čemu navedene koncesije posjeduje 8 operatora. Krajnjim korisnicima uslugu širokopojsnog pristupa internetu putem *WiMAX* tehnologije u određenim županijama pružaju samo tvrtke Novi-Net d.o.o., Optima Telekom d.d., te od druge polovice 2008. godine *WiMAX* Telecom d.o.o.

U razdobljima obuhvaćenim upitnikom, broj krajnjih korisnika usluge širokopojsnog pristupa internetu putem *WiMAX* tehnologije je zanemariv. Razlozi zbog kojih ova tehnologija nije dovoljno zastupljena pri pružanju usluge širokopojsnog pristupa internetu su nedostatak standarda, preskupa terminalna oprema te nedostatna kvaliteta.

Nadalje, neki od operatora su odustali od dobivenih koncesija³⁵. Naime, jedan od operatora navodi kako se tijekom implementacije elektroničkog komunikacijskog sustava i tijekom komercijalnog pružanja navedene usluge susreo s problemima u eksploataciji do sada nabavljene i implementirane opreme kao i s problemom neprihvaćenosti usluge na tržištu te s problemom visoke cijene terminalne opreme. S obzirom da iz navedenih razloga nije u mogućnosti pružiti navedenu uslugu prema dugoročno isplativom komercijalnom modelu, podnio je pisani zahtjev za odustajanjem od dobivenih koncesija.

³⁴ Neke su za područje jedne županije, a neke za područje dvije ili više susjednih županija.

³⁵ Tri operatora su odustala od ukupno 20 koncesija.

Slijedom svega navedenog, Agencija ne smatra navedenu tehnologiju zamjenskom uslugom ADSL pristupu putem bakrene parice. Međutim, Agencija će promatrati daljnji utjecaj navedene usluge na tržište širokopojasnog pristupa internetu.

4.1.2.3.3 *Nepokretni bežični pristup putem HotSpot usluge*

HotSpot usluga kao rješenje bežičnog pristupa internetu, koje se temelji na WLAN tehnologiji, ne može se smatrati zamjenskom uslugom iz razloga što cjenovno ne može konkurirati ADSL pristupu putem bakrene parice. Npr. T-Mobile pristup internetu putem navedene usluge mjeri u intervalima po 15 minuta, a svaki interval naplaćuje po cijeni od 10,00 kn. Drugim riječima, usluga pristupa internetu putem *Hot Spot* usluge naplaćuje se po trajanju, a ne po količini prenesenih podataka, kao što se je obračun naplate kod usluga širokopojasnog pristupa internetu koje se temelje na ADSL pristupu putem bakrene parice. Također, *HotSpot* usluga omogućava pristup na točno određenim lokacijama poput gradskih trgova, marina, hotela i zračnih luka, a nije namijenjena upotrebi u kućanstvima i poduzećima i kao takva ne predstavlja supstitut usluzi ADSL pristupa putem bakrene parice.

4.1.2.4. Pristup putem kablskih mreža

Pristup putem kablskih mreža je širokopojasni pristup internetu koji korisniku omogućava povezivanje upotrebljavajući koaksijalni kabel (ili putem hibridne svjetlovodno-koaksijalne mreže) kojim se ujedno razlaže i signal kablске televizije. Iako je prvotna namjena kablске mreže bila pružanje televizijskog sadržaja, danas sve više kablskih operatera, pomoću određenih tehničkih preinaka na mreži, može svojim krajnjim korisnicima pružati javno dostupnu telefonsku uslugu i prijenos podataka.

Širokopojasni pristup internetu putem kablskih mreža osigurava prijenos podataka s približno jednakim brzinama kao i ADSL pristup putem bakrene parice. Pristup internetu putem kablskih mreža funkcionira na principu dijeljene širine pojasa (eng. *bandwidth*). Naime, kablški modemi su koaksijalnim kabljima povezani sa završnim sustavom (*Cable Modem Termination System – CMTS*) koji predstavlja sastavni dio CATV-centrale operatera kablске mreže. Iako je pomoću takve arhitekture moguće razlažati signal kablске televizije velikoj skupini krajnjih korisnika uz relativno mali broj kablja, prilikom korištenja kablskih modema za pristup internetu, svi korisnici koji su povezani s CMTS-om pomoću zajedničkog koaksijalnog kablja dijele ukupnu prijenosnu brzinu. Drugim riječima, svi korisnici iz iste ili nekoliko susjednih zgrada dijele isti kabel kojim su spojeni na centralni čvor, te tako dijele i isti frekvencijski segment (linijsku širinu) kojeg za komunikaciju koristi kablški modem. Iz toga proizlazi činjenica da se može dogoditi da pojedini korisnik u određenom trenutku ne uspije postići maksimalnu brzinu ili da u trenutku veće opterećenosti kablске mreže dolazi do pada prijenosnih brzina.

U Republici Hrvatskoj, udjel krajnjih korisnika koji koriste uslugu širokopojasnog pristupa internetu putem kablskih mreža iznosio je krajem prvog polugodišta 2008. godine 2,70%.

Najveći kablški operator B.net unutar tarifnog paketa kojim pruža zajedno javno dostupnu telefonsku uslugu i pristup internetu od 2 Mbit/s, za cijenu od 159,00 kn daje mogućnost neograničenog internet prometa i neograničene pozive prema svim nacionalnim nepokretnim mrežama. Kako bi usporedili sličan paket koji HT nudi putem bakrene parice, moramo u obzir

uzeti mjesečnu naknadu za uslugu pristupa javno dostupnoj telefonskoj usluzi, mjesečnu naknadu za pristup internetu i neograničen internet promet, pri čemu korisnik za navedene usluge trenutno plaća ukupnu cijenu od 251,20 kn.

Tablica 3. B.net – tarifni paketi

naziv paketa	brzina	cijena u HRK (PDV uključen)
Mistral Light	1024/128	94,00
Mistral	2048/384	145,00
Scirocco	3072/512	225,00
Bora	6144/768	303,00
Typhoon	16384/1024	434,00
2Mps,FLAT RATE+Xtel FLAT RATE	2048/256 kbps	159,00

Izvor: službene internet stranice operatora B.net

Napomena: svi paketi uključuju neograničeni internet promet

Nadalje, korisnici B.net-a za cijenu od 145,00 kn, uz dolaznu pristupnu brzinu od 2 Mbit/s, mogu koristiti neograničeni internet promet, dok korisnici HT-a za istovjetan tarifni paket trebaju izdvojiti 178,00 kn, te uz to plaćati mjesečnu naknadu za pristup javno dostupnoj telefonskoj usluzi.

Agencija je mišljenja da, operator koji nudi širokopojasni pristup internetu putem ADSL pristupa putem bakrene parice ne može profitirati povećanjem cijena svojih usluga za 5 do 10% iz razloga što će korisnik širokopojasni pristup internetu početi ostvarivati putem kablinskih mreža, ukoliko mu je isti dostupan.

Također, s obzirom da su cijene obiju tehnologija putem kojih se ostvaruje pristup internetu slične, postoji određeni cjenovni pritisak pristupa putem kablinskih mreža na maloprodajnoj razini na maloprodajne cijene ADSL pristupa putem bakrene parice. Slijedom navedenog, pristup putem kablinskih mreža, s obzirom na cjenovne i funkcionalne karakteristike, na maloprodajnom tržištu širokopojasnog pristupa internetu predstavlja zamjensku uslugu ADSL pristupu putem bakrene parice.

4.1.2.5. Pristup putem iznajmljenih vodova

Širokopojasni pristupni vod namijenjen je poslovnim subjektima i velikim poduzećima, čija se poslovna komunikacija temelji na potrebi stalne prisutnosti na internetu kao i prijenosa podataka velikim brzinama. Prednosti pristupa stalnim vodom su velika brzina, sigurnost, maksimalna pouzdanost, istodobni pristup internetu za veći broj korisnika te mogućnost stalnog priključenja vlastitoga računalnog sustava na internet.

Nadalje, cijena zakupljenog mjesnog voda HT-a kapaciteta 2 Mbit/s iznosi 3.375,00 kn³⁶ dok pristup internetu brzinom od 2 Mbit/s putem ADSL pristupa putem bakrene parice uključujući neograničeni internet promet iznosi 183,75 kn³⁷.

³⁶ PDV nije uključen

³⁷ PDV nije uključen

Stoga navedena usluga, s obzirom na funkcionalne i cjenovne karakteristike, ne predstavlja odgovarajuću supstitut ADSL pristupu putem bakrene parice.

4.1.2.6. Pristup putem svjetlovodnih niti

U razdoblju obuhvaćenom upitnicima, mali broj krajnjih korisnika, i to većinom poslovni korisnici, koriste uslugu širokopojasnog pristupa internetu putem svjetlovodnih niti. Međutim, s porastom ponude sadržaja za koji je potreban širokopojasni pristup internetu te uz sve veću potražnju za uslugom IP televizije, rast će potražnja korisnika za većim kapacitetima, odnosno prijenosnim brzinama širokopojasnog pristupa internetu.

S obzirom da svjetlovodna nit omogućuje veće prijenosne brzine od DSL tehnologija, što omogućuje pružanje usluge visoke kvalitete te podržava napredne IP aplikacije, kao što je primjerice HDTV (eng. *High Definition Television*), Agencija smatra da će u narednim razdobljima rasti broj krajnjih korisnika kojima će operatori pružati uslugu širokopojasnog pristupa internetu putem svjetlovodnih niti, odnosno broj krajnjih korisnika spremnih platiti višu cijenu za veću kvalitetu usluge.

Temeljem navedenog, Agencija smatra da će usluge širokopojasnog pristupa internetu putem svjetlovodnih niti imati značajan utjecaj na tržišno natjecanje na maloprodajnoj razini odnosno navedene usluge će biti zamjenjive s već postojećim uslugama temeljenim na ADSL tehnologiji iz razloga što će se na taj način zadovoljiti potreba korisnika za kvalitetnijim, bržim i inovativnim uslugama.

Slijedom navedenog, Agencija će u dijelu analize zamjenjivosti potražnje na veleprodajnoj razini u potpunosti sagledati utjecaj pristupnih mreža novih tehnologija na postojeće veleprodajne usluge, odnosno u ovom slučaju na reguliranu veleprodajnu uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju bakrene parice.

4.1.2.7. Zaključak

Slijedom svega navedenog, Agencija je zaključila da potražnja za uslugom veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji proizlazi iz usluga širokopojasnog pristupa internetu koje se pružaju na maloprodajnoj razini, a koje se temelje na:

- xDSL pristupu putem bakrene parice,
- pristupu putem kabelskih mreža, te
- pristupu putem svjetlovodnih niti.

4.1.3. Zamjenjivost na strani potražnje – veleprodajna razina

Pomoću zamjenjivosti na strani potražnje na veleprodajnoj razini, potrebno je utvrditi zamjenske usluge trenutno važećoj usluzi veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji, na način da korisnici te usluge, u slučaju da bivši monopolist povisi cijenu iste, izgrade vlastitu pristupnu infrastrukturu ili počnu koristiti neku drugu veleprodajnu uslugu, a koju će smatrati

istovjetnom uslugom u odnosu na važeću uslugu veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji.

Pretpostavka korištenja usluge širokopojasnog pristupa internetu i prijenosa podataka od strane krajnjeg korisnika je postojanje određenog prijenosnog kanala do lokacije krajnjeg korisnika, koji omogućava prijenos podataka u oba smjera i to brzinama koje omogućavaju pružanje navedene usluge.

U svrhu pružanja usluge širokopojasnog pristupa internetu na maloprodajnoj razini, operatori mogu do krajnjeg korisnika izgraditi vlastitu infrastrukturu. U navedenom slučaju radi se o usluzi širokopojasnog pristupa internetu za vlastite potrebe, odnosno operator ne koristi veleprodajnu uslugu nekog drugog operatora temeljem koje pruža uslugu širokopojasnog pristupa internetu krajnjim korisnicima.

Dio infrastrukture koji zahtijeva najveća ulaganja je lokalna petlja³⁸. Stoga je usluga izdvojenog pristupa lokalnoj petlji važan preduvjet kako bi operatori koji nemaju izgrađenu vlastitu infrastrukturu pružali uslugu širokopojasnog pristupa internetu vlastitim krajnjim korisnicima.

U Republici Hrvatskoj, operator koji želi krajnjem korisniku pružati uslugu širokopojasnog pristupa internetu, a nema izgrađenu vlastitu pristupnu infrastrukturu, može koristiti postojeću veleprodajnu uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji koja se temelji na bakrenoj parici, prema uvjetima iz Standardne ponude za uslugu pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji HT-a.

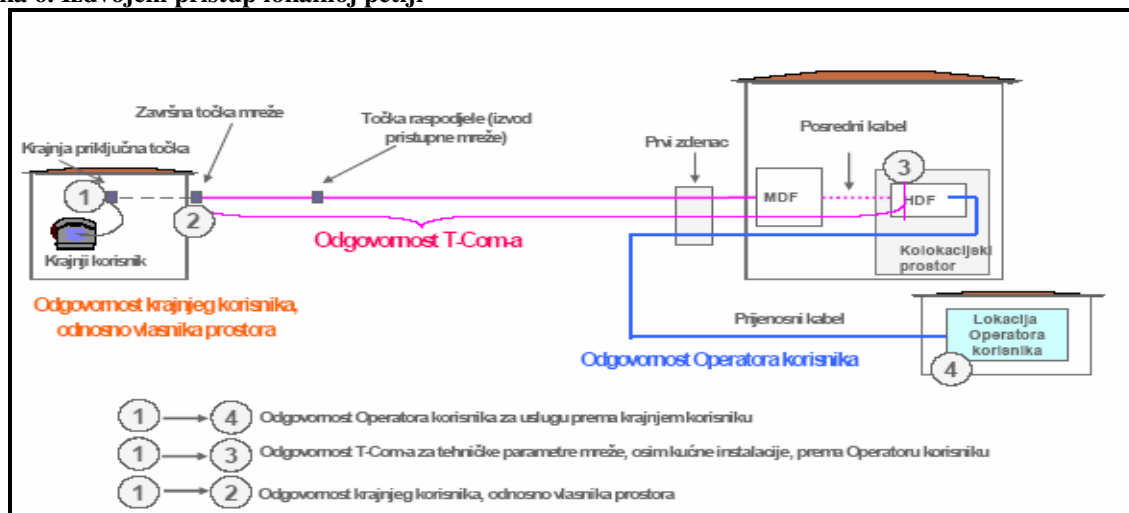
Dosadašnja usluga izdvojenog pristupa lokalnoj petlji temelji se na bakrenoj parici, a obuhvaća uslugu potpunog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji te uslugu dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, pri čemu ne dolazi do promjene vlasništva nad lokalnom petljom, te se pruža isključivo zajedno s uslugom kolokacije. HT osigurava pristup izdvojenoj lokalnoj petlji samo za krajnje korisnike koji su spojeni na elektroničku komunikacijsku mrežu HT-a ili korisnike na čijim je lokacijama instalirana raspoloživa neaktivna bakrena parica³⁹.

Putem usluge potpunog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji operatoru je omogućena uporaba cijeloga frekvencijskog spektra lokalne petlje (bakrene parice). Slika 6. prikazuje dijelove izdvojenog pristupa lokalnoj petlji.

³⁸ Lokalna petlja je fizički vod koji povezuje priključnu točku mreže u prostoru pretplatnika s glavnim razdjelnikom ili s drugom odgovarajućem opremom u nepokretnoj javnoj telefonskoj mreži.

³⁹ Operativna rezerva ne podrazumijeva se raspoloživom neaktivnom bakrenom paricom.

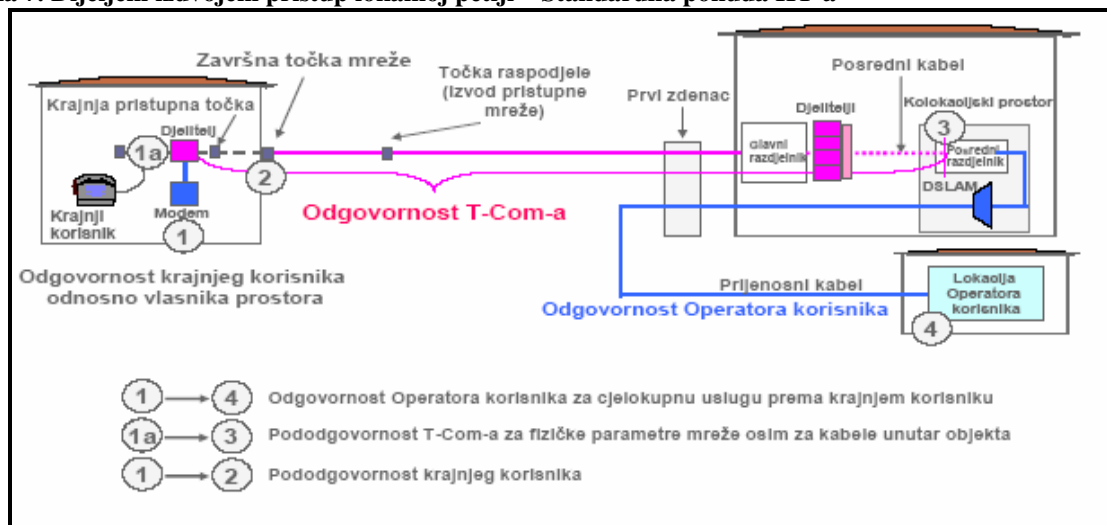
Slika 6. Izdvojeni pristup lokalnoj petlji

Izvor: Standardna ponuda HT-a za uslugu pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji

S druge strane, usluga dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji operatoru omogućava samo uporabu širine pojasa frekvencijskog spektra iznad govornoga pojasa frekvencijskog spektra izdvojene lokalne petlje (bakrene parice), dok govorni pojas frekvencijskog spektra izdvojene lokalne petlje i dalje upotrebljava HT za pružanje javno dostupnih telefonskih usluga. Slika 7. daje prikaz dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji.

Slika 7. Dijeljeni izdvojeni pristup lokalnoj petlji – Standardna ponuda HT-a

Izvor: Standardna ponuda HT-a za uslugu pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji

Usluga potpunog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji te usluga dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji predstavljaju različita tehnička rješenja kojima je operatoru omogućeno pružanje usluge pristupa nepokretnoj elektroničkoj komunikacijskoj mreži krajnjim korisnicima putem pristupne mreže HT-a.

Agencija smatra uslugu potpunog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i uslugu dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji zamjenskim uslugama, s obzirom da u slučaju hipotetskog povećanja cijena usluge potpunog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, operatori koji koriste navedenu uslugu, mogli bi bez većih dodatnih troškova prijeći na uslugu dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji.

Pomoću zamjenjivosti na strani potražnje, potrebno je utvrditi zamjenske usluge veleprodajnoj usluzi izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju bakrene parice, na način da korisnici te usluge, u slučaju da HT povisi cijenu iste, izgrade vlastitu pristupnu infrastrukturu ili počnu koristiti istovjetnu uslugu nekog drugog operatora, odnosno uslugu koju smatraju zamjenskom uslugom veleprodajnoj usluzi izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju bakrene parice.

4.1.3.1. Usluga izdvojenog pristupa lokalnoj petlji koja se temelji na naprednim tehničkim rješenjima u pristupnoj mreži kao zamjenska usluga usluzi izdvojenog pristupa lokalnoj petlji koja se temelji na bakrenoj parici

Ulaganjima u pristupnu mrežu, operatori polažu svjetlovodne kabele bliže krajnjem korisniku ili do krajnjeg korisnika, odnosno postojeću bakrenu paricu zamjenjuju djelomično ili u potpunosti svjetlovodnim kabelom, a kako bi krajnjim korisnicima ponudili kvalitetnije i inovativnije usluge uz veće pristupne brzine, te smanjili operativne troškove.

Pristupne mreže nove generacije obuhvaćaju sljedeća tehnička rješenja, odnosno mrežne arhitekture:

- koncept svjetlovodne niti do uličnog kabineta – *Fiber to the Cabinet* (FttCab) – kod kojeg se od krajnjeg korisnika do uličnog kabineta koristi bakrena parica, a od uličnog kabineta do glavnog razdjelnika svjetlovodna nit;
- koncept svjetlovodne niti do zgrade – *Fiber to the Building* (FttB) – kod kojeg se od krajnjeg korisnika do distribucijske točke (instalacijski ormarić) unutar zgrade koristi bakrena parica, a od zgrade do glavnog razdjelnika svjetlovodna nit;
- koncept svjetlovodne niti do stana – *Fiber to the Home* (FttH) – kod kojeg se postojeća bakrena parica u potpunosti zamjenjuje svjetlovodnom niti od glavnog razdjelnika operatora do krajnjeg korisnika.

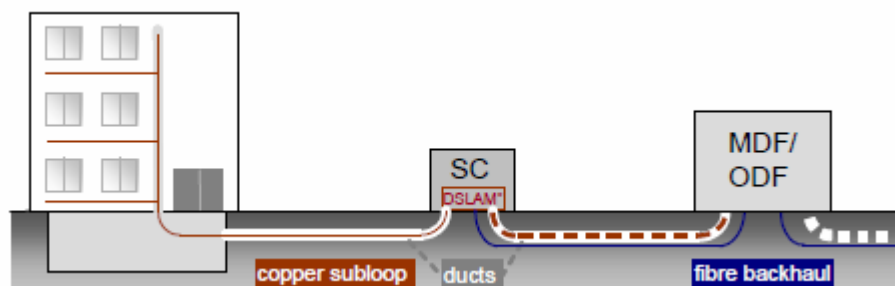
Agencija je u nastavku razmatrala zamjenjivost usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju navedenih tehničkih rješenja u pristupnoj mreži i usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji koja se temelji na bakrenoj parici. S obzirom da se FttB rješenje smatra FttH rješenjem, iako se radi o hibridnom rješenju na temelju svjetlovodnog kabela i bakrene parice, isto će biti razmatrano u dijelu koje se odnosi na uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji koja se temelji na FttH rješenju.

4.1.3.1.1 Usluga izdvojenog pristupa lokalnoj potpetlji koja se temelji na FttCab rješenju

Ulaganjima u pristupnu infrastrukturu operatori mogu skraćivati bakrenu paricu, odnosno kabel s *upredenim paricama*, na način da se isti zamjenjuje svjetlovodnim kabelom od glavnog razdjelnika do uličnog kabineta (FttCab - *Fibre to the Cabinet*) ili druge sabirne točke u nepokretnoj elektroničkoj komunikacijskoj mreži (vidi sliku 8.). Unutar uličnog kabineta ili neke druge sabirne točke pristupni operator postavlja DSLAM te putem VDSL tehnologije omogućava krajnjim korisnicima brži prijenos podataka u odnosu na prijenos podataka putem ADSL tehnologije. Stoga, u slučaju FttCab rješenja, operator može izdvojiti pristup na lokaciji uličnog kabineta ili druge sabirne točke, odnosno radi se o izdvojenom pristupu lokalnoj potpetlji⁴⁰.

⁴⁰ Lokalna potpetlja predstavlja dio lokalne petlje koji povezuje krajnju točku elektroničke komunikacijske mreže u prostoru krajnjeg korisnika i određenu sabirnu točku u nepokretnoj elektroničkoj komunikacijskoj mreži.

Slika 8. FttCab rješenje

Izvor: ERG Opinion on Regulatory Principles of NGA, ERG (07) 16rev2

Napomena: SC – vanjski kabinet (eng. *street cabinet*)

S obzirom na ograničenja postojećih bakrenih parica, nemoguće je svim paricama u nekom kabelu pridijeliti neku DSL-tehnologiju jer bi u takvom scenariju međusobni štetni utjecaji (tzv. preslušavanja) između parica u kabelu bili preveliki i dodatno bi ograničili domet i kvalitetu prijenosa. Nadalje, zbog zasićenosti, svi korisnici nemaju istu kvalitetu usluge širokopojasnog pristupa internetu i IP televizije, te čak pojedine bakrene parice niti ne podržavaju navedene usluge. Slijedom navedenog, u narednom razdoblju za očekivati je da će operatori ulagati u pristupnu infrastrukturu, a sve s ciljem kako bi zadovoljili potrebe korisnika, odnosno kako bi ponudili široki opseg usluga kao što su prijenos višekanalnog HDTV-a, videa na zahtjev i videokonferencija, te usluga prijenosa govora putem internetskog protokola (VoIP).

S obzirom da je Agencija na maloprodajnoj razini utvrdila da se usluge širokopojasnog pristupa internetu putem VDSL tehnologije i usluge širokopojasnog pristupa internetu putem ADSL tehnologije mogu smatrati zamjenskim uslugama, potrebno je razmotriti smatraju li se usluga izdvojenog pristupa lokalnoj potpetlji koja se temelji na FttCab rješenju i usluga izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju bakrene parice zamjenskim uslugama.

Prema europskoj praksi, bivši monopolisti ulažu u svoju pristupnu infrastrukturu na način da skraćuju duljinu bakrene parice do krajnjeg korisnika tako što na određenim lokacijama od glavnog razdjelnika do uličnog kabineta polažu svjetlovodni kabel, a kako bi krajnjim korisnicima koji imaju potrebe za većim pristupnim brzinama mogli pružati uslugu širokopojasnog pristupa internetu i pripadajućim sadržajima putem VDSL tehnologije. Agencija smatra da bi HT, sukladno europskoj praksi, u vremenskom razdoblju na koje se odnosi ova analiza, mogao pružati usluge putem VDSL tehnologije, te da iste neće biti bitno različite od usluga koje se pružaju putem ADSL tehnologije i njezinih inačica, osim u pogledu bolje kvalitete. Stoga se ove dvije usluge, a kako je i zaključeno na maloprodajnoj razini, mogu smatrati zamjenskim uslugama.

Dodatno, sukladno Eksplanatornom memorandumu⁴¹, razvoj tehnologije i nova ulaganja koja predstavljaju nadogradnju postojeće usluge ne znače nužno da te usluge ulaze u novo tržište. Nadalje, ako će nadograđena usluga zamijeniti postojeću, i to na način da će se postojeća usluga prestati nuditi na tržištu, tada nadograđeni ili novi proizvod treba uključiti u dimenziju tržišta.

⁴¹ dokument koji je objavljen uz mjerodavnu Preporuku Europske komisije od 17. prosinca 2007.g. o mjerodavnim tržištima podložnima prethodnoj regulaciji, C(2007) 5406, str. 18

Stoga se može zaključiti da modernizacija pristupne mreže na temelju gradnje uličnih kabineta i skraćivanja bakrene parice predstavlja nadogradnju pristupne mreže temeljene na bakrenoj parici. Iz navedenog proizlazi da usluga izdvojenog pristupa lokalnoj potpetlji koja se temelji na FttCab rješenju ne predstavlja novo tržište, već ulazi u dimenziju usluga istog mjerodavnog tržišta u čiju dimenziju usluga ulazi i usluga izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju bakrene parice. Naime, u slučaju skraćivanja bakrene parice i primjenom VDSL tehnologije, ne nestaje mogućnost pristupa krajnjem korisniku, već se samo taj pristup pruža putem skraćene parice i različite tehnologije.

Iz ponašanja krajnjeg korisnika na maloprodajnoj razini, proizlaze i zamjenske usluge usluzi pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji na veleprodajnoj razini. S obzirom da će se putem usluge izdvojenog pristupa lokalnoj potpetlji koja se temelji na FttCab rješenju pružati istovjetna usluga širokopojasnog pristupa internetu određenom krajnjem korisniku kao i putem usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju bakrene parice, iz navedenog proizlazi da je usluga izdvojenog pristupa lokalnoj potpetlji koja se temelji na FttCab rješenju zamjenska usluga usluzi izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju bakrene parice.

Slijedom svega navedenog, iako u Republici Hrvatskoj ne postoji veleprodajna usluga izdvojenog pristupa lokalnoj potpetlji kojom bi se operatoru koji nema vlastitu pristupnu infrastrukturu omogućilo da izdvoji bakrenu paricu na lokaciji uličnog kabineta ili nekoj drugoj sabirnoj točki, te krajnjem korisniku pruža usluge putem VDSL tehnologije, Agencija smatra da će, u vremenskom razdoblju na koje se odnosi ova analiza, navedena usluga postati važna, te da se putem izdvojene lokalne potpetlje može pružati istovjetna usluga usluzi izdvojene lokalne petlje. Drugim riječima, uzevši u obzir hipotetsko povećanje cijena, usluga izdvojenog pristupa lokalnoj potpetlji koja se temelji na FttCab rješenju zamjenska je usluga usluzi izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju bakrene parice.

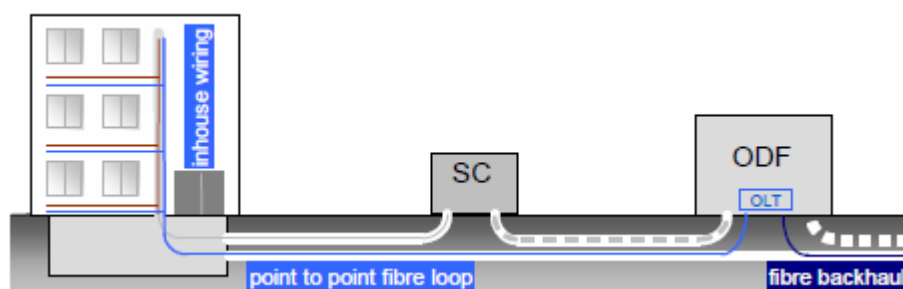
4.1.3.1.2 Usluga izdvojenog pristupa lokalnoj petlji koja se temelji na FttH rješenju

Pored ulaganja u pristupnu infrastrukturu na način da zamjenjuju bakrenu paricu, odnosno kabel s *upredenim paricama*, svjetlovodnim kabelom od glavnog razdjelnika do uličnog kabineta ili druge sabirne točke u nepokretnoj elektroničkoj komunikacijskoj mreži, operatori mogu u cijelosti zamijeniti bakrenu paricu od lokalne centrale do lokacije korisnika svjetlovodnom niti (FttH – *Fibre to the Home*).

Pristupnu mrežu utemeljenu na FttH rješenju moguće je realizirati na način:

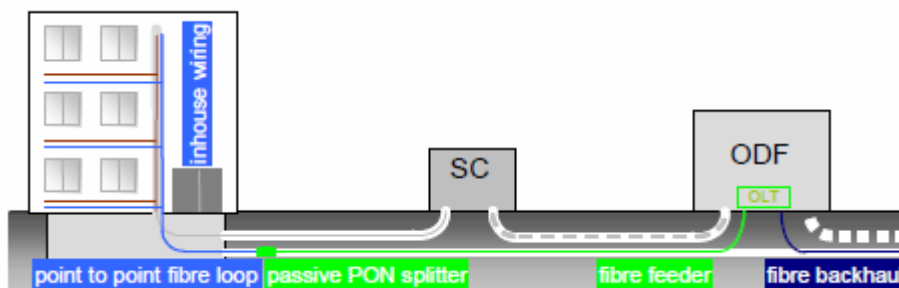
- poveznica od točke do točke (*point-to-point*), od kojih svaka izravno povezuje centralu i krajnjeg korisnika, te
- pasivne svjetlovodne mreže (PON) koja je strukturirana na način da signal na svjetlovodnoj niti bude razdijeljen na više niti, kao i obrnuto, da se više svjetlovodnih signala kombinira u jedno vlakno. Pritom se za dvosmjernu komunikaciju mogu koristiti dvije ili jedna nit. Ako je prijenos realiziran po jednoj niti, dolazni i odlazni signali se razlikuju u valnim duljinama.

U slučaju da se operatori odluče za izgradnju FttH pristupne mreže temeljene na konceptu poveznica od točke do točke (*point-to-point*) od kojih svaka izravno povezuje centralu i krajnjeg korisnika (vidi sliku 9.), tada navedeni koncept omogućava pristup izdvojenoj lokalnoj petlji (svjetlovodnoj niti) putem svjetlovodnog kabela iz razloga što je svakom korisniku dodijeljeno zasebna svjetlovodna nit koju je moguće pojedinačno raspetljati.

Slika 9. FttH rješenje – poveznica od točke do točke (*point-to-point*)

Izvor: ERG Opinion on Regulatory Principles of NGA, ERG (07) 16rev2

U slučaju da se operatori odluče za izgradnju FttH pristupne mreže temeljene na pasivnoj svjetlovodnoj mreži (*point-to-multipoint*) koja omogućuje dijeljenje jedne svjetlovodne niti između više korisnika (vidi sliku 10.), u sljedećih nekoliko godina neće biti omogućeno izdvajanje lokalne petlje, odnosno neće biti omogućen otvoreni pristup na sloju 1. OSI⁴² modela, već će to biti moguće ostvariti isključivo na sloju 2. ili 3. (putem usluge *bitstream* pristupa). Naime, tek nova tehnološka rješenja u području WDM⁴³ (CWDM⁴⁴ i DWDM⁴⁵) tehnologija, omogućit će izdvojeni pristup koji će se temeljiti na valnoj duljini u mrežama PON arhitekture.

Slika 10. FttH rješenje – PON arhitektura (*point-to-multipoint*)

Izvor: ERG Opinion on Regulatory Principles of NGA, ERG (07) 16rev2

FttH rješenje ulazi i FttB rješenje, kod kojeg se svjetlovodni kabel povlači vrlo blizu krajnjem korisniku, do same zgrade, dok se od zgrade do krajnjeg korisnika koristi bakrena parica. I u ovom slučaju moguće je koristiti *point-to-point* i *point-to-multipoint* rješenja, međutim unutar zgrade koriste se postojeće bakrene parice.

Kao što je u prethodnom poglavlju već i zaključeno, kako raste ponuda sadržaja za koji je potreban širokopojasni pristup internetu te uz sve veću potražnju za uslugom IP televizije, raste potražnja korisnika za većim kapacitetima, odnosno prijenosnim brzinama širokopojasnog pristupa internetu, ADSL sa svojim inačicama mogao bi se pokazati nedovoljno učinkovitim u situacijama u kojima je potreban istovremeni prijenos govorne telefonije, interaktivnog videa i brzih podatkovnih usluga između krajnjih korisnika i lokalne centrale. Slijedom navedenog, u narednom razdoblju je za očekivati da će operatori ulagati u

⁴² eng. *Open Systems Interconnection Model*

⁴³ multipleksiranje s podjelom na valne duljine – (eng. *wavelength-division multiplexing*)

⁴⁴ multipleksiranje s rijetkom podjelom valnih duljina – (eng. *coarse wavelength-division multiplexing*)

⁴⁵ multipleksiranje s gustom podjelom valnih duljina – (eng. *dense wavelength-division multiplexing*)

pristupnu infrastrukturu, a sve s ciljem kako bi zadovoljili potrebe korisnika, odnosno kako bi bili u mogućnosti ponuditi široki opseg usluga kao što su prijenos višekanalnog HDTV-a, videa na zahtjev i videokonferencija, te usluga prijenosa govora putem internetskog protokola (VoIP).

U slučaju da se operator odluči za navedeno bit će suočen sa značajnim ulaganjima, a koja u prvom redu ovise o stanju mreže operatora, ali i o razini konkurencije na maloprodajnoj razini. Troškovi modernizacije pristupne mreže i gradnje novih pristupnih mreža do krajnjih korisnika su značajni, međutim pristup nove generacije (u ovom slučaju FTTH) do krajnjeg korisnika, operatoru koji je pristupio modernizaciji pristupne mreže, pruža mogućnost za velike i dugoročne uštede vezane za operativne troškove i što je još važnije platformu, odnosno osnovu za pružanje kvalitetnijih, inovativnih i potencijalno profitabilnijih usluga krajnjim korisnicima.

HT je dopisom od dana 13. veljače 2008. godine obavijestio Agenciju o pokretanju pilot projekta s ciljem testiranja svjetlovodne pristupne infrastrukture i pripadajućih mrežnih rješenja, a kako bi se cit.: „...*pripremili uvjeti za komercijalnu ponudu iste široj korisničkoj populaciji na području Republike Hrvatske.*“ Iz navedenog je vidljivo da HT planira ulaganja u pristupnu mrežu s ciljem zamjene bakrenih parica svjetlovodnim nitima.

Iz ponašanja krajnjeg korisnika na maloprodajnoj razini, proizlaze i zamjenske usluge usluzi pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji na veleprodajnoj razini. S obzirom da svjetlovodna nit omogućuje veće prijenosne brzine od DSL tehnologija, što omogućuje pružanje usluge visoke kvalitete te podržava napredne IP aplikacije, kao što je primjerice HDTV, Agencija smatra da će usluge širokopojasnog pristupa internetu putem svjetlovodnih niti imati značajan utjecaj na tržišno natjecanje na maloprodajnoj razini odnosno navedene usluge će biti zamjenjive s već postojećim uslugama temeljenim na ADSL tehnologiji iz razloga što će se na taj način zadovoljiti potreba korisnika za kvalitetnijim, bržim i inovativnim uslugama.

S obzirom da će se putem usluge izdvojenog pristupa lokalnoj potpetlji koja se temelji na FttH rješenju pružati istovjetna usluga širokopojasnog pristupa internetu određenom krajnjem korisniku kao i putem usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju bakrene parice, iz navedenog proizlazi da se usluga izdvojenog pristupa lokalnoj petlji koja se temelji na FttH rješenju smatra zamjenskom uslugom usluzi izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju bakrene parice.

Dodatno, sukladno Eksplanatornom memorandumu⁴⁶, razvoj tehnologije i nove investicije koje predstavljaju nadogradnju postojeće usluge ne znače nužno da te usluge ulaze u novo tržište. Nadalje, ako će nadograđena usluga zamijeniti postojeću, i to na način da će se postojeća usluga prestati nuditi na tržištu, tada nadograđeni ili novi proizvod treba uključiti u dimenziju tržišta.

Iz svega navedenog proizlazi da radi tehnoloških promjena, odnosno razvoja tehnologija, uzimajući u obzir princip tehnološke neutralnosti, Agencija uzima u obzir sve fizičke pristupne infrastrukture koje daju pristup krajnjem korisniku, a bez ograničavanja na bakrenu paricu, odnosno za potrebe ove analize, smatra uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji putem svjetlovodnih niti istovjetnom uslugom usluzi izdvojene lokalne petlje putem bakrene parice.

⁴⁶ Eksplanatorni memorandum, str. 18

Činjenica da, prilikom ulaganja u pristupne mreže nove generacije, na građevinske radove otpada od 50-80% troškova izgradnje mreže⁴⁷, utječe na mogućnost da i drugi operatori na tržištu osim bivšeg monopolista, koji nemaju veliku zemljopisnu rasprostranjenost i gustoću korisnika kao niti svoju distributivnu telekomunikacijsku kanalizaciju (DTK), naprave isto. Uz otvorena pitanja DTK i prava puta, navedena činjenica ostavlja drugim operatorima vrlo malu mogućnost replikacije mreže bivšeg monopolista i na taj način, a u slučaju ulaganja u pristupne mreže nove generacije, nastaju problemi. U ovome u obzir treba uzeti i već ostvarena ulaganja novih operatora kao i mogućnost supstitucije.

S obzirom da se pristupne, kao i jezgrene, mreže moderniziraju i postojeća bakrena parica se, djelomično ili u potpunosti, mijenja svjetlovodnom niti i to na način da se skraćuje ili potpuno nestaje, iz navedenog ne proizlazi da u takvim slučajevima nestaje mogućnost pristupa, kao i obveza pristupa, krajnjem korisniku, već se samo taj pristup pruža putem različite tehnologije.

Temeljem ponašanja krajnjeg korisnika na maloprodajnoj razini, proizlaze i zamjenske usluge usluzi pristupa izdvojenom lokalnoj petlji na temelju bakrene parice na veleprodajnoj razini, odnosno temeljem principa tehnološke neutralnosti i činjenice da se pristup određenom krajnjem korisniku više ne pruža putem bakrene parice već svjetlovodnom niti, jasno je da je pristup putem svjetlovodne niti zamjenska usluga usluzi pristupa izdvojenom lokalnoj petlji putem bakrene parice.

Agencija je sukladno EU preporukama analizu predmetnog tržišta, kao i ostalih tržišta, provela na temelju principa tehnološke neutralnosti, što znači da pristup krajnjem korisniku u slučaju zamjene bakrene parice svjetlovodnom niti, ostaje isti, odnosno krajnji korisnik će i dalje imati uslugu koja će mu samo biti pružana putem nove pristupne infrastrukture.

Iz svega navedenog proizlazi da radi tehnoloških promjena, odnosno razvoja tehnologija, uzimajući u obzir princip tehnološke neutralnosti, Agencija uzima u obzir sve fizičke pristupne infrastrukture koje daju pristup krajnjem korisniku, a bez ograničavanja na bakrenu paricu, odnosno za potrebe ove analize, smatra uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji putem svjetlovodne niti zamjenskom uslugom usluzi izdvojene lokalne petlje putem bakrene parice.

Slijedom svega navedenog, iako u Republici Hrvatskoj ne postoji veleprodajna usluga izdvojenog pristupa lokalnoj petlji koja se temelji na FttH rješenju putem koje bi operator mogao na maloprodajnoj razini pružati usluge širokopojsnog pristupa internetu putem svjetlovodnih niti, Agencija smatra da se putem usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji koja se temelji na FttH rješenju može pružati istovjetna usluga važećoj veleprodajnoj usluzi izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju bakrene parice. Drugim riječima, uzevši u obzir hipotetsko povećanje cijene važeće veleprodajne usluge, usluga izdvojenog pristupa lokalnoj petlji koja se temelji na FttH rješenju smatra se zamjenskom uslugom usluzi izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju bakrene parice.

Međutim, s obzirom da izdvojeni pristup u slučaju PON arhitekture, u vremenskom razdoblju na koje se odnosi ova analiza, nije moguć, Agencija smatra potrebnim u dimenziju mjerodavnog tržišta uključiti samo uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji koja se temelji na FttH rješenju i to na način poveznica od točke do točke.

⁴⁷ Eksplanatorni memorandum, str. 17

4.1.3.2. *Bitstream* usluga kao zamjenska usluga usluzi izdvojenog pristupa lokalnoj petlji

Pored veleprodajne usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju bakrene parice, u Republici Hrvatskoj operatori mogu pružati uslugu širokopojasnog pristupa internetu krajnjim korisnicima ili na temelju ADSL *transport* usluge, ili operator može zajedno s ADSL *transport* uslugom koristiti veleprodajnu uslugu ADSL *pristupa*, a što odgovara usluzi *bitstream* pristupa, prema uvjetima iz Dodatka Standardnoj ponudi HT-a za davatelje usluga pristupa internetu koji se odnosi na širokopojasni pristup internetu.

Veleprodajna ADSL *transport* usluga omogućava operatoru pružanje širokopojasnih ADSL internet usluga vlastitim krajnjim korisnicima, a koji su istovremeno pretplatnici HT-a za uslugu ADSL pristupa, temeljem IP/Ethernet platforme (treća točka prema dokumentu ERG-a u vezi bitstream pristupa). Drugim riječima, operator korisnik koristi *backhaul* prijenosne mrežne kapacitete HT-a, koji osiguravaju prijenos signala između pristupne mreže i središnje mreže, a kako bi nudio maloprodajnu uslugu svojim krajnjim korisnicima. Specifičnost navedene usluge je da HT nudi operatoru samo korištenje prijenosnog kapaciteta mreže (promet) dok pristup internetu (mjesečnu pretplatu za pristupnu brzinu) krajnjem korisniku i dalje naplaćuje HT.

Na temelju odluke Vijeća Agencije⁴⁸ iz prosinca 2007. godine, HT od veljače 2008. godine nudi i uslugu ADSL pristupa, i to zajedno sa ADSL *transport* uslugom (što odgovara usluzi *bitstream* pristupa), čime se operatoru omogućava pružanje maloprodajne usluge ADSL pristupa vlastitim krajnjim korisnicima koji su istovremeno pretplatnici HT-a za uslugu pristupa javnoj nepokretnoj telekomunikacijskoj mreži putem POTS/ISDN BRA priključka.

Prema Eksplanatornom memorandumu⁴⁹, veleprodajna usluga izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i veleprodajna usluga širokopojasnog pristupa, koja uključuje *bitstream* pristup, čine dva različita mjerodavna tržišta podložna prethodnoj regulaciji⁵⁰. Naime, operator koji koristi uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji uglavnom neće smatrati veleprodajnu uslugu širokopojasnog pristupa zamjenskom uslugom iako putem veleprodajne usluge širokopojasnog pristupa može pružati istovrsnu uslugu na maloprodajnoj razini kao i putem izdvojenog pristupa lokalnoj petlji.

Usluga izdvojene lokalne petlje daje operatoru veću fleksibilnost i kontrolu pri pružanju usluge krajnjem korisniku, s obzirom da operator upravlja DSLAM-om, tako što operator krajnjem korisniku nudi kompletnu uslugu, određuje tehničke i kvalitativne karakteristike usluge i pristupnu brzinu, neovisno o maloprodajnoj ponudi HT-a. Isto tako plan pridobivanja krajnjih korisnika putem usluge izdvojene lokalne petlje ovisi o poslovnom planu alternativnog operatora i zemljopisnim područjima u kojima želi omogućiti pružanje ADSL pristupa postavljanjem DSLAM-ova, za razliku od usluge *bitstream* pristupa gdje bivši monopolist određuje plan razvoja svoje mreže te na njega novi operator ne može utjecati.

⁴⁸ Odluka Vijeća Agencije od dana 21. prosinca 2007. godine (Klasa: 344-01/06-01/678;Ur. broj: 376-11-07-27)

⁴⁹ str. 33

⁵⁰ Prema preporuci iz Eksplanatornog memoranduma da se ta dva mjerodavna tržišta analiziraju zajedno, odnosno u isto vrijeme, Agencija je pokrenula postupak analize tržišta veleprodajnog tržišta širokopojasnog pristupa internetu u isto vrijeme kada i postupak analize tržišta veleprodajnog pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni i potpuni pristup) na fiksnoj lokaciji, a što je predmet drugog dokumenta.

Naime, operator koji koristi mrežu bivšeg monopolista putem različitih oblika *bitstream* pristupa (tri točke iz dokumenta ERG-a vezano uz *bitstream* pristup⁵¹) ili samo preprodaje usluge bivšeg monopolista ne može u potpunosti utjecati na tehničke i kvalitativne karakteristike usluge koju pruža krajnjem korisniku, kao u slučaju izdvajanja lokalne petlje. Što je operator bliži krajnjem korisniku, od točke gdje se odvija preprodaja do točke pristupa na DSLAM-u, može sve više utjecati na kvalitetu vlastite usluge.

Gledajući na primjeru postojeće veleprodajne ADSL *transport* usluge, odnosno usluge *bitstream* pristupa, novi operatori mogu s manjim ulaganjima pridobiti krajnje korisnike, ali putem navedene usluge ne mogu u potpunosti diferencirati usluge namijenjene krajnjim korisnicima. Operator putem ADSL *transport* usluge, odnosno usluge *bitstream* pristupa, može nuditi samo brzine jednake ili niže od HT-ovih maloprodajnih brzina, a osim toga niti ne može utjecati na mogućnost pristupa krajnjem korisniku, što je vrlo važna činjenica stoga što plan razvoja mreže ovisi o HT-u.

Prema tome, s obzirom da nema cjelokupnu kontrolu nad pristupom krajnjem korisniku, operator putem ADSL *transport* usluge, odnosno usluge *bitstream* pristupa nije slobodan u potpunom personaliziranju usluge za svog krajnjeg korisnika, a što mu usluga izdvojenog pristupa lokalnoj petlji omogućava.

Nadalje, s obzirom da usluga izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, ne računajući izgradnju vlastite pristupne infrastrukture, zauzima najviše mjesto na ljestvici ulaganja, operator koji koristi navedenu uslugu pretrpio je značajne troškove ulaganja uključujući troškove kolokacije kako bi imao pristup glavnom razdjelniku unutar lokalne centrale. Stoga navedeni operator u slučaju malog, ali značajnog, trajnog povećanja cijena veleprodajne usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji od 5 do 10% neće ADSL *transport* uslugu, odnosno uslugu *bitstream* pristupa, smatrati zamjenskom uslugom.

Slijedom navedenog, uzevši u obzir cjenovne i funkcionalne karakteristike ADSL *transport* usluge, odnosno usluge *bitstream* pristupa, Agencija smatra da iste ne predstavljaju zamjensku uslugu usluzi izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, a time ni dio istog mjerodavnog tržišta.

4.1.3.3. Izgradnja vlastite infrastrukture kao zamjenska usluga usluzi izdvojenog pristupa lokalnoj petlji

U ovom dijelu razmatrana je mogućnost da operator radi hipotetskog povećanja cijena usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji počne graditi vlastitu pristupnu infrastrukturu.

Naime, gradnja vlastite pristupne mreže do krajnjeg korisnika iziskuje dugo razdoblje i velika ulaganja, od kojih je većina nenadoknativa. Glavni pokretač novih ulaganja u vlastitu pristupnu infrastrukturu je dovoljan broj i gustoća korisnika. Slijedom navedenog, jedino u situaciji postojanja ekonomije razmjera i dovoljne gustoće korisnika, izgradnja vlastite pristupne infrastrukture bi bila odgovarajući supstitut usluzi izdvojenog pristupa lokalnoj petlji koju nudi bivši monopolist.

⁵¹ ERG (03) 33rev2, ERG Common Position on wholesale bitstream access

Dodatno, sukladno Smjernicama Europske komisije o analizi tržišta i procjeni značajne tržišne snage, u situaciji gdje je korisnik usluge suočen sa znatnim troškovima prelaska kako bi zamijenio uslugu A uslugom B, te dvije usluge ne bi trebalo uključiti u isto tržište.

Slijedom navedenog, Agencija smatra da operator, radi hipotetskog povećanja cijene veleprodajne usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji neće biti potaknut graditi vlastitu pristupnu infrastrukturu, odnosno da gradnja vlastite pristupne mreže ne predstavlja zamjensku uslugu usluzi izdvojenog pristupa lokalnoj petlji.

4.1.3.4. Usluga širokopojasnog pristupa internetu za vlastite potrebe kao zamjenska usluga usluzi izdvojenog pristupa lokalnoj petlji

S obzirom da se na maloprodajnoj razini usluge širokopojasnog pristupa internetu koje se temelje na xDSL pristupu putem bakrene parice, pristupu putem kablinskih mreža te pristupu putem svjetlovodnih kabela smatraju zamjenskim uslugama, potrebno je utvrditi postoji li na maloprodajnoj razini dovoljan konkurentski pritisak od strane operatora koji navedenu uslugu pružaju putem vlastite pristupne infrastrukture, odnosno za vlastite potrebe (eng. *self supply*), na način da mogu utjecati na određivanje cijene usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji. U slučaju značajnog konkurentskog pritiska na maloprodajnoj razini, potrebno je u dimenziju usluga mjerodavnog tržišta, uključiti i uslugu širokopojasnog pristupa internetu koju operatori pružaju za vlastite potrebe.

Naime, ukoliko bivši monopolist koji pruža veleprodajnu uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji povisi cijenu iste, maloprodajna cijena usluge operatora koji pruža uslugu širokopojasnog pristupa internetu krajnjim korisnicima putem navedene veleprodajne usluge bi se također trebala povećati iz razloga što će operatori, na neki način morati prebaciti povećanje veleprodajnih troškova na krajnje korisnike. Krajnji korisnici će se suočiti s povećanjem cijene maloprodajne usluge temeljene na usluzi izdvojenog pristupa lokalnoj petlji te će početi koristiti one usluge koje se pružaju putem vlastite pristupne infrastrukture koje su na maloprodajnoj razini zamjenske usluge, s obzirom da će cijene istih biti povoljnije.

Međutim, Agencija smatra da operatori koji pružaju uslugu širokopojasnog pristupa internetu za vlastite potrebe ne mogu konkurentskim pritiskom na maloprodajnoj razini utjecati na određivanje cijene usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji. Naime, ne postoji takav konkurentski pritisak koji bi onemogućio bivšeg monopolista u namjeri da, u odsustvu regulacije usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, povisi cijenu navedene usluge pristupa od 5 do 10%, s obzirom da operatori nemaju mogućnosti preći na uslugu nekog drugog operatora te najvjerojatnije, a kako bi zadržali krajnje korisnike, neće prevaliti višu cijenu veleprodajne usluge na cijenu usluge za krajnjeg korisnika.

Isto tako, Agencija smatra da u slučaju da operator i prevali navedeni porast cijene na krajnjeg korisnika, krajnji korisnici operatora koji koristi uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, većinom će zamijeniti uslugu tog operatora onom koju nudi HT, zbog šire rasprostranjenosti navedene usluge od one koje nude ostali operatori putem vlastite pristupne infrastrukture. Međutim, i na područjima na kojima operatori pružaju uslugu širokopojasnog pristupa internetu za vlastite potrebe, ne postoji značajan konkurentski pritisak na maloprodajnoj razini, a što je vidljivo iz činjenice da HT na tim područjima nije primoran pružati uslugu po nižim cijenama nego u drugim područjima.

Slijedom navedenog, Agencija smatra da, u vremenskom razdoblju na koje se odnosi ova analiza, usluga širokopojasnog pristupa internetu koju drugi operatori, bez obzira na pristupnu infrastrukturu, pružaju za vlastite potrebe ne ulazi u dimenziju usluga mjerodavnog tržišta.

S druge strane, a zbog rasprostranjenosti mreže HT-a, potrebno je razmotriti utjecaj usluge pristupa mrežnoj infrastrukturi putem bakrene parice koju HT pruža za vlastite potrebe. S obzirom da svim krajnjim korisnicima operatora koji koristi uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji pristupa može, bez znatnih dodatnih troškova, uslugu širokopojasnog pristupa internetu pružiti i HT, Agencija smatra da, u slučaju da operator koji koristi uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i prevali hipotetski porast cijene predmetne usluge na krajnjeg korisnika, njegovi krajnji korisnici će većinom zamijeniti uslugu onom koju nudi HT. Isto tako, potrebno je uzeti u obzir tzv. *forward looking* princip te razmotriti utjecaj usluge pristupa mrežnoj infrastrukturi na temelju FttCab koncepta koju HT pruža za vlastite potrebe i usluge pristupa mrežnoj infrastrukturi na temelju FttH koncepta koju HT pruža za vlastite potrebe. Iako HT, u upitnicima dostavljenim za potrebe analize ovog mjerodavnog tržišta, nije dostavio podatak da pruža navedene vrste pristupa mrežnoj infrastrukturi do krajnjeg korisnika, ako se u ovom slučaju uzme u obzir razvoj tržišta, kao i za veleprodajne usluge, potrebno je uključiti navedene vrste pristupa mrežnoj infrastrukturi koje HT pruža za vlastite potrebe.

Slijedom svega navedenog, potrebno je uključiti u dimenziju usluga mjerodavnog tržišta uslugu pristupa mrežnoj infrastrukturi koju HT pruža za vlastite potrebe neovisno o tome radi li se o pristupnoj tehnologiji na temelju bakrene parice, na temelju hibridnog rješenja koje podrazumijeva i bakrenu paricu i svjetlovodnu nit ili na temelju svjetlovodne niti

4.1.4. Zamjenjivost na strani ponude

Zamjenjivost na strani ponude se očituje u mogućnosti da drugi operatori, u vremenskom razdoblju na koje se odnosi ova analiza, kao posljedica hipotetskog povećanja cijena važeće veleprodajne usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju bakrene parice, ponude istovjetnu uslugu toj veleprodajnoj usluzi, bez da se izlažu znatnijim dodatnim troškovima.

Agencija smatra da u slučaju hipotetskog povećanja cijene usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji niti jedan operator neće biti u mogućnosti, u vremenskom razdoblju na koje se odnosi ova analiza, replicirati mrežnu infrastrukturu HT-a kako bi pružao uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, radi visokih troškova izgradnje vlastite pristupne infrastrukture od kojih je većina nenadoknativa.

Nadalje, Agencija je razmatrala mogućnost da operator putem kabela pristupne mreže počne nuditi uslugu istovjetnu usluzi izdvojenog pristupa lokalnoj petlji. Sukladno Eksplanatornom memorandumu⁵², izdvojeni pristup kabelskoj mreži trenutno nije tehnički moguć, niti ekonomski isplativ. Stoga, Agencija smatra da izdvojeni pristup putem kabela mreža, u vremenskom razdoblju na koje se odnosi ova analiza, ne ulazi u dimenziju usluga mjerodavnog tržišta.

Slijedom svega navedenog, Agencija smatra da u Republici Hrvatskoj na strani ponude ne postoji zamjenska usluga važećoj usluzi izdvojenog pristupa lokalnoj petlji.

⁵² Eksplanatorni memorandum, str. 34

4.1.5. Usluga kolokacije

Usluga kolokacije je preduvjet korištenja usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, stoga Agencija smatra potrebnim uslugu kolokacije uključiti u dimenziju usluga mjerodavnog tržišta.

Navedena usluga obuhvaća pružanje usluge najma prostora i tehničkih sadržaja koji su potrebni za prikladan smještaj i povezivanje potrebne opreme operatora u svrhu korištenja uslugom izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, a može biti:

- *fizička kolokacija* – kolokacija u zasebnim prostorijama za kolokaciju, u vanjskim kabinetima i unutar prostorije glavnog razdjelnika;
- *udaljena kolokacija* – kolokacija u prostorijama ili vanjskim kabinetima koje je operator koji koristi uslugu kolokacije uspostavio ili unajmio na javnom ili privatnom vlasništvu;
- *virtualna kolokacija* - kolokacija u prostorijama operatora koji nudi uslugu kolokacije, te u ovom slučaju operator koji koristi uslugu kolokacije nema dozvolu pristupa opremi nužnoj za uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, već istu smješta, instalira, održava i njome upravlja isključivo operator koji nudi uslugu kolokacije.

Nadalje, potrebno je u dimenziju usluga mjerodavnog tržišta uključiti i uslugu kolokacije za svaku tehničku mogućnost izdvajanja lokalne petlje koja ulazi u dimenziju tržišta.

4.1.6. Zaključak o mjerodavnom tržištu u dimenziji usluga

Slijedom, svega navedenog, Agencija je zaključila da mjerodavno tržište veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji uključuje sljedeće usluge:

- **usluga potpunog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i lokalnoj potpetlji** na temelju bakrene parice koja operatoru omogućava uporabu cijeloga frekvencijskog spektra lokalne petlje,
- **usluga dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i lokalnoj potpetlji** na temelju bakrene parice koja operatoru omogućava samo uporabu širine pojasa frekvencijskog spektra iznad govornog pojasa frekvencijskog spektra izdvojene lokalne petlje ili lokalne potpetlje (bakrene parice), dok govorni pojas frekvencijskog spektra izdvojene lokalne petlje ili lokalne potpetlje i dalje upotrebljava HT za pružanje javno dostupnih telefonskih usluga,
- **usluga izdvojenog pristupa lokalnoj petlji** na temelju svjetlovodnih niti i to na način poveznica od točke do točke,
- **usluga pristupa mrežnoj infrastrukturi koju HT pruža za vlastite potrebe** neovisno o tome radi li se o pristupnoj tehnologiji na temelju bakrene parice, na temelju hibridnog rješenja koje podrazumijeva i bakrenu paricu i svjetlovodnu nit ili na temelju svjetlovodne niti; ,
- **usluga kolokacije**, koja uključuje fizičku, udaljenu i virtualnu kolokaciju.

4.2. Mjerodavno tržište u zemljopisnoj dimenziji

Mjerodavno tržište u zemljopisnoj dimenziji obuhvaća sva područja u kojima određeni operatori pružaju usluge pod istim uvjetima, odnosno u kojima postoje istovrsni uvjeti tržišnog natjecanja.

U skladu sa smjernicama i preporukama Europske komisije zemljopisna dimenzija mjerodavnog tržišta je većinom određena na osnovu pokrivenosti mrežom i postojanja jednakog pravnog i regulatornog okvira na određeno zemljopisnom području.

Slijedom svega navedenog, a na temelju provedene analize, Agencija smatra da je mjerodavno tržište veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji u zemljopisnoj dimenziji u opsegu nacionalno, odnosno mjerodavno tržište u zemljopisnoj dimenziji čini cijeli teritorij Republike Hrvatske. Navedeni zaključak se temelji na činjenici da HT nudi važeću uslugu koja je dio mjerodavnog tržišta na cijelom teritoriju Republike Hrvatske, za sve operatore, pod istim uvjetima i cijenama. Isto tako, pravni i regulatorni okvir mjerodavan za predmetnu uslugu, odnosno pravni i regulatorni okvir vezan uz područje elektroničkih komunikacija, je isti na cijelom teritoriju Republike Hrvatske.

4.3. Stajalište nadležnog regulatornog tijela o određivanju mjerodavnog tržišta

Na temelju provedene analize, Agencija je zaključila da mjerodavno tržište veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji uključuje sljedeće usluge:

- **usluga potpunog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i lokalnoj potpetlji** na temelju bakrene parice koja operatoru omogućava uporabu cijeloga frekvencijskog spektra lokalne petlje,
- **usluga dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i lokalnoj potpetlji** na temelju bakrene parice koja operatoru omogućava samo uporabu širine pojasa frekvencijskog spektra iznad govornog pojasa frekvencijskog spektra izdvojene lokalne petlje ili lokalne potpetlje (bakrene parice), dok govorni pojas frekvencijskog spektra izdvojene lokalne petlje ili lokalne potpetlje i dalje upotrebljava HT za pružanje javno dostupnih telefonskih usluga,
- **usluga izdvojenog pristupa lokalnoj petlji** na temelju svjetlovodnih niti i to na način poveznica od točke do točke,
- **usluga pristupa mrežnoj infrastrukturi koju HT pruža za vlastite potrebe** neovisno o tome radi li se o pristupnoj tehnologiji na temelju bakrene parice, na temelju hibridnog rješenja koje podrazumijeva i bakrenu paricu i svjetlovodnu nit ili na temelju svjetlovodne niti;
- **usluga kolokacije**, koja uključuje fizičku, udaljenu i virtualnu kolokaciju.

Nadalje, Agencija određuje da je mjerodavno tržište u zemljopisnoj dimenziji nacionalni teritorij Republike Hrvatske.

5. Cilj i predmet analize tržišta

U skladu s mjerilima iz ZEK-a, a u okviru analize tržišta, Agencija će ocijeniti djelotvornost tržišnog natjecanja na određenom mjerodavnom tržištu te procijeniti postoje li operatori sa značajnom tržišnom snagom na određenom mjerodavnom tržištu, o čemu će kasnije donijeti odgovarajuću odluku sukladno ZEK-u i mišljenju tijela nadležnog za zaštitu tržišnog natjecanja.

Smatra se da operator ima značajnu tržišnu snagu ako, pojedinačno ili zajedno s drugim operatorima, ima položaj koji odgovara vladajućem, što znači da se nalazi u takvom gospodarskom položaju koji mu omogućuje da se u značajnoj mjeri ponaša neovisno o konkurenciji, korisnicima usluga i potrošačima.

U svrhu procjene značajne tržišne snage operatora, Agencija će izračunati tržišni udjel na određenom mjerodavnom tržištu i tumačiti ga u skladu sa smjernicama Europske komisije o mjerodavnim tržištima te mjerodavnom pravnom stečevinom Europske unije iz područja tržišnog natjecanja.

Nakon utvrđivanja i određivanja mjerodavnog tržišta, kao što je opisano u poglavljima 3. i 4. ovog dokumenta, Agencija će, sukladno prikupljenim podacima, a u skladu s mjerilima iz članka 55. ZEK-a procijeniti postoji li na navedenom tržištu operator sa značajnom tržišnom snagom koji se nalazi u takvom gospodarskom položaju koji mu omogućuje da se u značajnoj mjeri ponaša neovisno o konkurenciji, korisnicima usluga i potrošačima.

U procjenjivanju pojedinačne značajne tržišne snage operatora na mjerodavnom tržištu veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji, Agencija je primijenila sljedeća mjerila:

- tržišni udjel operatora na mjerodavnom tržištu,
- nadzor infrastrukture kod koje postoje velike zapreke razvoju infrastrukturne konkurencije,
- ekonomije razmjera,
- ekonomije opsega,
- nedostatak protutežne kupovne moći,
- stupanj vertikalne integracije.

5.1. Tržišni udjel operatora na mjerodavnom tržištu

Tržišni udjel operatora je mjerilo relativne veličine određenog operatora na tržištu, a izražava se kao postotni udjel operatora u ukupnom volumenu pruženih usluga i/ili prihoda ostvarenih na mjerodavnom tržištu u određenom vremenskom razdoblju.

U svrhu procjene značajne tržišne snage operatora, Agencija će izračunati tržišni udjel na određenom mjerodavnom tržištu i tumačiti ga u skladu sa smjernicama Europske komisije te mjerodavnom pravnom stečevinom Europske unije iz područja tržišnog natjecanja.

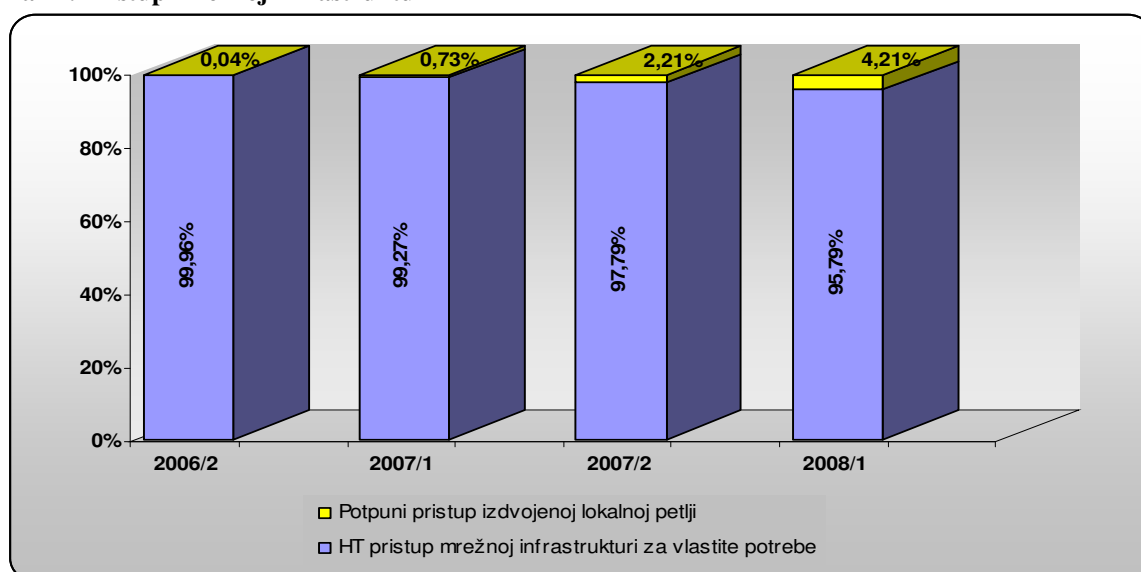
Iako, prema Smjernicama, visoki tržišni udjel nije dovoljan kriterij za određivanje operatora sa značajnom tržišnom snagom na mjerodavnom tržištu, malo je vjerojatno da će operator koji nema značajan tržišni udjel na određenom tržištu imati vladajući položaj. Stoga, operator čiji tržišni udjel nije veći od 25%, vjerojatno neće uživati vladajući položaj na odgovarajućem mjerodavnom tržištu. Sukladno praksi donošenja odluka od strane Europske komisije, u situaciji u kojoj operator ima tržišni udjel iznad 40%, sumnja se na postojanje pojedinačne značajne tržišne snage, iako Europska komisija sumnja na postojanje vladajućeg položaja i kod nižih tržišnih udjela. Nadalje, prema utvrđenoj sudskoj praksi, visoki tržišni udjel, koji premašuje 50%, je sam po sebi, osim u iznimnim okolnostima, dovoljan dokaz postojanja vladajućeg položaja.

Isto tako, pretpostavlja se da operator koji ima visoki tržišni udjel ima značajnu tržišnu snagu ukoliko je njegov tržišni udjel stabilan u određenom vremenskom razdoblju. Činjenica da se tržišni udjel operatora sa značajnom tržišnom snagom na određenom mjerodavnom tržištu postupno smanjuje, ukazuje da tržište postaje konkurentnije, što ne isključuje postojanje značajne tržišne snage na tom mjerodavnom tržištu. S druge strane, promjenjivi tržišni udjeli mogu ukazati na pomanjkanje tržišne snage na mjerodavnom tržištu.

U skladu s utvrđenom dimenzijom usluga i zemljopisnom dimenzijom mjerodavnog tržišta veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji, te s obzirom da u promatranom razdoblju samo HT nudi uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju bakrene parice, uključujući potpuni i dijeljeni izdvojeni pristup, Agencija zaključuje da HT posjeduje 100% tržišnog udjela na mjerodavnom tržištu.

Slika 11. prikazuje postotni udjel usluge pristupa mrežnoj infrastrukturi putem bakrene parice koju HT pruža za vlastite potrebe i postotni udjel veleprodajne usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji⁵³ koju nudi drugim operatorima. Udjel veleprodajne usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji u promatranom razdoblju raste, međutim, još uvijek je značajan broj pristupa mrežnoj infrastrukturi koji HT pruža za vlastite potrebe.

Slika 11. Pristup mrežnoj infrastrukturi

Izvor: Upitnik za tržište veleprodajnog pristupa mrežnoj infrastrukturi

⁵³ Usluga izdvojenog pristupa lokalnoj petlji obuhvaća i potpuni i dijeljeni pristup izdvojenoj lokalnoj petlji.

5.2. Nadzor infrastrukture kod koje postoje velike zapreke infrastrukturne konkurencije

Kapitalna ulaganja potrebna za izgradnju i stavljanje u uporabu pristupne mrežne infrastrukture su izuzetno visoka i zahtijevaju detaljno razrađene poslovne planove i razumno vrijeme povrata uložениh sredstava. Ulazak na tržište zahtijeva od novih operatora značajna ulaganja i to većinom u obliku nenadoknadivih troškova, koje operatori neće moći nadoknaditi u slučaju tržišnog neuspjeha i izlaska s tržišta.

Kako bi izgradio pristupnu mrežu na temelju kabela s upredenim bakrenim paricama ili svjetlovodnog kabela do krajnjih korisnika, novi operator mora sam graditi pristupnu infrastrukturu do krajnjeg korisnika ili može koristiti pristupnu infrastrukturu drugog operatora. Gradnja vlastite pristupne infrastrukture je otežana ne samo zbog visokih i većinom nenadoknadivih troškova ulaganja zbog potrebe kopanja i povlačenja distributivne telekomunikacijske kanalizacije, već i radi nemogućnosti dobivanja potrebnih dozvola za izgradnju vlastite pristupne infrastrukture. Stoga, uzimajući u obzir zemljopisnu rasprostranjenost pristupne (mrežne) infrastrukture HT-a, te činjenicu da je ista izgrađivana tijekom dugog vremenskog razdoblja, odnosno u razdoblju kada je HT bio javno poduzeće kao i u sljedećem razdoblju kada je uživao ekskluzivna prava, repliciranje pristupne (mrežne) infrastrukture HT-a nije ekonomski opravdano.

Nadalje, ulaganje u mreže nove generacije, odnosno povlačenje svjetlovodnih kabela unutar postojeće pristupne infrastrukture, ili do uličnog kabineta ili do lokacije krajnjeg korisnika, zauzima mali udjel u ukupnim troškovima gradnje pristupne infrastrukture, obzirom da troškovi kopanja zauzimaju oko 50-80% u ukupnim troškovima izgradnje pristupne infrastrukture. Stoga, Agencija smatra da će ulaganjima u pristupnu svjetlovodnu mrežu HT jačati svoj tržišni položaj, obzirom da u većini slučajeva već ima izgrađenu pristupnu infrastrukturu unutar koje će povući pristupnu mrežu na temelju svjetlovodnog kabela, a što mu daje prednost nad novim operatorima. Nadalje, ulaganjima u pristupnu svjetlovodnu mrežu, HT može odrediti takvu arhitekturu mreže kojom će jačati svoj tržišni položaj, a što u konačnici može dovesti do ponovnog stvaranja tržišnog monopola.

Slijedom navedenog, Agencija smatra, kako u vremenu važenja ove analize, niti jedan operator neće moći replicirati mrežnu infrastrukturu HT-a i na taj način ugroziti njegov tržišni položaj. Štoviše, na temelju nadzora infrastrukture, HT ulaganjima u svjetlovodnu pristupnu mrežu dodatno jača svoj tržišni položaj.

5.3. Ekonomije razmjera

Ekonomije razmjera (eng. *economies of scale*) se javljaju kada prosječni troškovi proizvodnje padaju s porastom izlaznih proizvoda, dakle prosječni se troškovi smanjuju s povećanjem obujma proizvodnje, pa poduzeće s velikim obujmom proizvodnje može pokriti troškove uz nižu cijenu nego što to mogu mala poduzeća. Mogućnost osiguravanja nižih troškova, a time i nižih cijena, predstavlja važan izvor konkurentne prednosti na tržištima gdje je konkurencija cijenama glavni oblik suparništva među poduzećima.

Iz navedenog slijedi da su ekonomije razmjera svojstvene za proizvodne procese koje karakteriziraju visoki fiksni troškovi, a što je karakteristika elektroničkih komunikacijskih

tržišta. Naime, temeljem postojećih proizvodnih kapaciteta, odnosno postojeće infrastrukture, svaka dodatna jedinica usluge proizvedena je s nižim prosječnim fiksnim troškovima po jedinici usluge. Dakle, s gledišta ekonomije razmjera HT ima značajnu prednost nad drugim operatorima budući da on može nuditi usluge sa znatno nižim troškovima od drugih operatora koji tek trebaju izgraditi ili nadograditi postojeću mrežnu infrastrukturu. Stoga, potencijalni operatori koji bi htjeli pristupiti na tržište, zbog visokih troškova pružanja usluga, ne bi bili u mogućnosti ponuditi niže cijene od HT-a, a time bi i teže privukli krajnje korisnike na tržištu.

5.4. Ekonomije opsega

Ekonomije opsega (eng. *economies of scope*) karakterizira smanjivanje prosječnih proizvodnih troškova koje se može postići ako poduzeće proizvodi određen broj usko povezanih proizvoda. Postoje ako su ukupni troškovi proizvodnje dvaju ili više proizvoda manji nego proizvodnja istih proizvoda u odvojenim pogonima ili poduzećima. Navedeno predstavlja ekonomiju ušteda na troškovima do kojih dolazi objedinjenim izvođenjem velikog broja različitih aktivnosti unutar iste tvrtke korištenjem zajedničkih *inputa* ili zajedničkim unapređivanjem proizvoda, ili pak njihovom zajedničkom distribucijom.

Ekonomije opsega se odnose na potencijalne prednosti operatora dobivene ponudom različitih proizvoda i usluga zajedno. HT je kroz godine razvio mrežu, te na cijelom teritoriju Republike Hrvatske, putem raširene distributivne mreže nudi širok spektar usluga velikom krugu korisnika. Iako većinom pruža javno dostupnu telefonsku uslugu u nepokretnoj mreži, značajan je trend rasta korisnika kojima pruža širokopojasni pristup internetu u obliku MAXadsl usluge i IP televiziju u obliku MAXtv usluge. Svojom prisutnošću na velikom broju tržišta, HT koristi prednosti ekonomije opsega.

Sukladno tome, ostali operatori, da bi konkurirali HT-u na način da i sami uživaju koristi od ekonomija opsega, trebaju istovremeno ući na velik broj tržišta, što povećava njihove troškove ulaska koje neće biti u mogućnosti vratiti u trenutku kad odluče, ili budu prisiljeni, napustiti tržište.

Slijedom svega navedenog, postojanje ekonomija opsega može predstavljati zapreke ulasku operatorima koji tek ulaze ili namjeravaju ući na tržište.

5.5. Nedostatak protutežne kupovne moći

Protutežna moć kupca postoji kada operator korisnik određene veleprodajne usluge posjeduje takvu ekonomsku snagu koja mu daje mogućnost da u razumnom roku odgovori na povećanje cijena ili na prijetnju povećanja cijena te veleprodajne usluge, i to na način da tu uslugu počne kupovati od nekog drugog operatora. Što je veći udjel prihoda koje operator ostvaruje od pojedinog operatora korisnika veleprodajne usluge u ukupnim prihodima od te veleprodajne usluge, veća je pregovaračka moć i sposobnost nametanja vlastitih interesa operatora korisnika veleprodajne usluge te mogućnost ugrožavanja tržišnog položaja operatora koji nudi veleprodajnu uslugu.

Kao što je već navedeno, HT je jedini operator koji nudi veleprodajnu uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, i to na temelju bakrene parice. S obzirom da niti jedan drugi operator ne nudi istovjetnu uslugu, operatori koji koriste postojeću veleprodajnu uslugu nemaju

odgovarajuću protutežnu kupovnu moć pomoću koje bi bili u mogućnosti poboljšati svoju pregovaračku poziciju, ozbiljnije kontrolirati cijene ili neke druge uvjete poslovanja te na taj način ugroziti tržišni položaj HT-a na tržištu veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji.

5.6. Stupanj vertikalne integracije

Vertikalna integracija podrazumijeva operatora koji je prisutan na više različitih, vertikalno povezanih, veleprodajnih i maloprodajnih tržišta.

Vertikalna integracija se, sukladno Smjernicama Europske komisije, tretira kao zauzimanje tržišne moći. Takvo zauzimanje tržišne moći je pokušaj istiskivanja konkurencije sa potencijalno konkurentskog tržišta ili samo ometanje konkurencije pri ulasku na tržište.

HT je vertikalno integrirani operator koji djeluje i na tržištu veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji, te na maloprodajnom tržištu širokopojasnog pristupa internetu gdje putem bakrene parice krajnjim korisnicima nudi uslugu širokopojasnog pristupa internetu i pristup nepokretnoj mreži. Također, na maloprodajnom tržištu širokopojasnog pristupa internetu djeluje i trgovačko društvo Iskon Internet d.d. koje je u stopostotnom vlasništvu HT-a. Na taj način, a uzimajući u obzir da HT raspolaže mrežnom infrastrukturom na cijelom području Republike Hrvatske, vertikalna integracija i kontrola nad infrastrukturom pružaju mu ključnu prednost u odnosu na druge operatore na maloprodajnom tržištu, a osobito u odnosu na one koji nude usluge na maloprodajnom tržištu na temelju veleprodajne usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, te mu na veleprodajnom tržištu, u odsustvu regulacije, omogućavaju iskorištavanje značajne tržišne snage. Tako HT otežavanjem veleprodajnog pristupa može onemogućiti nove operatore pri pružanju konkurentne maloprodajne usluge što posljedično uzrokuje pad njihove prodaje i prihoda kao i slabljenje njihova tržišnog položaja. Nadalje, vertikalna integracija i kontrola nad infrastrukturom, u odsustvu regulacije, omogućile bi HT-u primjenjivanje diskriminacije cijenama i istiskivanje cijena. S obzirom na sve navedeno novi operatori su u ponudi svojih usluga ovisni o HT-u koji im omogućuje pristup do krajnjih korisnika.

Slijedom svega navedenog, visoki stupanj vertikalne integracije dodatno jača tržišnu poziciju HT-a.

5.7. Zaključak o procjeni postojanja operatora sa značajnom tržišnom snagom i ocjena djelotvornosti tržišnog natjecanja

Na temelju provedene analize, Agencija je utvrdila da na mjerodavnom tržištu veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji ne postoji djelotvorno tržišno natjecanje, te da trgovačko društvo HT ima značajnu tržišnu snagu na tom mjerodavnom tržištu, odnosno da ima položaj koji odgovara vladajućem položaju, što znači da se nalazi u takvom gospodarskom položaju koji mu omogućuje da se u značajnoj mjeri ponaša neovisno o konkurenciji, korisnicima usluga i potrošačima.

Agencija je postojanje značajne tržišne snage trgovačkog društva HT utvrdila na temelju visokog tržišnog udjela koji je u promatranom razdoblju stabilan i iznosi 100%. Nadalje,

Agencija je navedeni zaključak potkrijepila i ostalim mjerilima iz članka 55. ZEK-a kao što su nadzor infrastrukture kod koje postoje velike zapreke razvoju infrastrukturne konkurencije, ekonomije razmjera, ekonomije opsega, nedostatak protutežne kupovne moći te stupanj vertikalne integracije. Agencija smatra da analiza drugih mjerila nije potrebna, odnosno da bi analiza istih, pored gore obrađenih, također dovela do zaključka da HT ima značajnu tržišnu snagu mjerodavnom tržištu veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji.

6. Prepreke razvoju tržišnog natjecanja

U ovom poglavlju će se obraditi sve moguće prepreke razvoju tržišnog natjecanja koje bi se na mjerodavnom tržištu ili mjerodavnim tržištima u odsustvu regulacije mogle pojaviti, a kako bi se najbolje moglo odrediti regulatorne obveze koje će najefikasnije ukloniti uočene prepreke, što bi trebalo dovesti do uklanjanja prepreka ulasku na tržište i razvoju konkurencije na tržištu, a s krajnjim ciljem očuvanja interesa krajnjih korisnika.

Sukladno članku 56. stavku 3. ZEK-a regulatorne obveze moraju se temeljiti na prirodi utvrđenog nedostatka na tržištu, te moraju biti razmjerne i opravdane s obzirom na regulatorna načela i ciljeve iz članka 5. ZEK-a.

Pod preprekama razvoju tržišnog natjecanja smatra se svako postupanje operatora sa značajnom tržišnom snagom koje je usmjereno na izbacivanje postojećih konkurenata s tržišta, sprečavanje ulaska na tržište novim konkurentima ili svako postupanje suprotno interesima krajnjih korisnika⁵⁴.

S obzirom da postupak određivanja regulatornih obveza, definiran novim regulatornim okvirom i ZEK-om, ne pretpostavlja da se iskorištavanje statusa značajne tržišne snage stvarno i dogodilo, svaka prepreka razvoju tržišnog natjecanja može biti promatrana kao moguća prepreka razvoju tržišnog natjecanja, odnosno ona za koju se može pretpostaviti da bi se pod određenim okolnostima mogla i dogoditi.

Iako moguće prepreke razvoju tržišnog natjecanja već proizlaze iz regulatorne prakse europskih zemalja, ne smatra se da se svaka od postojećih/već poznatih prepreka razvoju tržišnog natjecanja automatski pojavljuje na svakom tržištu i u svakoj situaciji. U navedenom i leži najveća razlika između starog regulatornog okvira i ZOT-a te novog regulatornog okvira i ZEK-a. Naime, starim zakonskim okvirom bilo je automatski određeno da su operatoru sa značajnom tržišnom snagom nametnute sve obveze definirane ZOT-om, a bez da se potreba za tim i dokazala. No, u skladu s gore u tekstu spomenutim člankom 56. stavkom 3. ZEK-a, regulatorno tijelo analizom treba u potpunosti prepoznati sve moguće prepreke razvoju tržišnog natjecanja da bi se na pojavljivanje istih u praksi moglo, određivanjem opravdane regulatorne obveze, preventivno djelovati. Slijedom svega navedenog, Agencija smatra da regulatorna intervencija, odnosno određivanje regulatornih obveza, uvijek treba biti utemeljena na specifičnim nacionalnim okolnostima, a koje su utvrđene procesom analize tržišta (određivanje tržišta i procjena djelotvornosti tržišnog natjecanja) iz poglavlja 4. i 5. ovog dokumenta.

U regulatornoj praksi su prepoznate tri osnovne vrste postupanja kojima se stvaraju prepreke razvoju tržišnog natjecanja i to kako slijedi:

1. prenošenje značajne tržišne snage operatora sa značajnom tržišnom snagom s tržišta na kojem ima značajnu tržišnu snagu na susjedno vertikalno ili horizontalno tržište;
2. različita postupanja operatora sa značajnom tržišnom snagom koja može koristiti kako bi zadržao status značajne tržišne snage koji posjeduje na pojedinom tržištu (podizanje prepreka ulasku na određeno tržište) i

⁵⁴ Citat iz Revised ERG Common Position on the approach to appropriate remedies in the ECNS regulatory framework; Final Version May 2006 (ERG (06) 33)

3. postupanja koja se mogu svesti pod pojam „tipično monopolističko ponašanje“ (eng. *textbook monopoly behaviour*“).

Prepreke razvoju tržišnog natjecanja se u svojoj definiciji odnose na: „...svako postupanje operatora sa značajnom tržišnom snagom...“, iz čega proizlazi da se prepoznavanje mogućih prepreka razvoju tržišnog natjecanja najviše odnosi na otkrivanje situacija u kojima bi se prepoznalo postupanja odnosno ponašanja operatora sa značajnom tržišnom snagom. Da bi se moglo preventivno djelovati na svako postupanje koje je u suprotnosti s razvojem djelotvornog tržišnog natjecanja i svako postupanje suprotno interesima krajnjih korisnika, regulatorne obveze moraju utjecati i regulirati postupke operatora sa značajnom tržišnom snagom. Stoga su regulatorne obveze, novim regulatornim okvirom i ZEK-om, usmjerene na sprečavanje određenog postupanja operatora. Sve navedeno ne znači da određeni problemi na nekom tržištu ne proizlaze i iz strukturalnih i regulatornih prepreka, a koje će u cijelom postupku određivanja regulatornih obveza također biti uzete u obzir.

Gore u tekstu su prepoznate tri osnovne vrste postupanja kojima se stvaraju prepreke razvoju tržišnog natjecanja. No isto tako, prepreke razvoju tržišnog natjecanja se mogu sagledati iz dva osnovna kuta/dimenzije i to:

- tržišne dimenzije i
- uzročno posljedične dimenzije.

6.1. Tržišna dimenzija prepreka razvoju tržišnog natjecanja

Promatrajući tržišnu dimenziju u regulatornoj praksi se prepoznaju četiri različita slučaja ovisno o razinama na kojima se događaju, i to kako slijedi:

6.1.1. Vertikalno prenošenje značajne tržišne snage

Vertikalno prenošenje značajne tržišne snage se odnosi na situaciju u kojoj je operator prisutan na više različitih tržišta, odnosno na veleprodajnom i srodnom vertikalno povezanom maloprodajnom tržištu⁵⁵. Operator sa značajnom tržišnom snagom na određenom veleprodajnom tržištu nudi određene veleprodajne usluge koje su neophodne za pružanje usluge na srodnom vertikalno povezanom maloprodajnom tržištu. Operator sa značajnom tržišnom snagom može, putem veleprodajne usluge, pokušati prebaciti tržišnu snagu s tržišta na kojem ima status značajne tržišne snage na potencijalno konkurentno maloprodajno tržište. Ako prenošenje značajne tržišne snage uspije, operator će imati značajnu tržišnu snagu na oba tržišta, veleprodajnom i maloprodajnom. U navedenoj dimenziji postoji 11 tipičnih postupanja operatora sa značajnom tržišnom snagom koja su prepoznata u regulatornoj praksi, a koja su definirana u poglavlju 6.3. ovog dokumenta.

6.1.2. Horizontalno prenošenje značajne tržišne snage

Horizontalno prenošenje značajne tržišne snage se odnosi na situaciju u kojoj operator posluje na različitim tržištima koja nisu vertikalno povezana i ima status značajne tržišne

⁵⁵ Operator sa značajnom tržišnom snagom može biti prisutan i na dva srodna vertikalno povezana veleprodajna tržišta

snage na jednom od njih. Pod određenim okolnostima može pokušati prenijeti značajnu tržišnu snagu s jednog tržišta na kojem ima status značajne tržišne snage na drugo, potencijalno konkurentno tržište. Horizontalno prenošenje značajne tržišne snage može se dogoditi između maloprodajnih tržišta, veleprodajnih tržišta ili između veleprodajnog i, ne vertikalno povezanog, maloprodajnog tržišta. U navedenoj dimenziji postoji 2 tipična postupanja operatora sa značajnom tržišnom snagom koja su prepoznata u regulatornoj praksi, a koja su definirana u poglavlju 6.3. ovog dokumenta.

6.1.3. Značajna tržišna snaga na pojedinom/jednom tržištu

Navedeni slučaj se odnosi, kako na moguće veleprodajno, tako i na moguće određeno maloprodajno tržište. U ovom slučaju operator sa značajnom tržišnom snagom može raznim postupanjima pokušati podići prepreke ulasku na navedeno tržište kako bi zaštitio svoj položaj značajne tržišne snage ili može posegnuti za tipičnim monopolskim ponašanjem u svrhu očuvanja položaja značajne tržišne snage. Svi navedeni postupci u konačnici utječu na interese krajnjih korisnika. U navedenoj dimenziji postoji 10 tipičnih postupanja operatora sa značajnom tržišnom snagom koja su prepoznata u regulatornoj praksi, a koja su definirana u poglavlju 6.3. ovog dokumenta.

6.1.4. Završavanje (terminacija) poziva

Navedena dimenzija, iako sadrži i tipična postupanja koja su definirana u prva tri gore navedena slučaja, posebno je obrađena iz razloga što su terminacijska tržišta druge prirode od ostalih tržišta. Naime, terminacijska tržišta odnose se na situaciju dvostranog pristupa (eng. *two-way access*) u kojem dvije ili više mreža pružaju istu uslugu te se, kako bi krajnji korisnici mogli međusobno komunicirati, moraju međusobno povezati. U navedenoj situaciji različiti operatori pregovaraju o uvjetima međupovezivanja na veleprodajnoj razini. Nakon što dogovore veleprodajne uvjete međupovezivanja, postavljaju cijene na maloprodajnoj razini na kojoj mogu i ne moraju biti konkurenti (operatori pokretnih i nepokretnih mreža). Kao što je gore i navedeno, zbog specifičnosti terminacijskih tržišta, tipična postupanja, odnosno prepreke razvoju tržišnog natjecanja u ostalim gore spomenutim slučajevima, su posebno obrađena i u ovom slučaju. U navedenoj dimenziji postoji 4 tipična postupanja operatora sa značajnom tržišnom snagom koja su prepoznata u regulatornoj praksi, a koja su definirana u poglavlju 6.3. ovog dokumenta. No, isto tako neka druga postupanja odnosno prepreke razvoju tržišnog natjecanja definirana u prva tri slučaja su moguća i na terminacijskim tržištima.

6.2. Uzročno posljedična dimenzija prepreka razvoju tržišnog natjecanja

Druga dimenzija koju bi trebalo sagledati kod postupanja operatora odnosno mogućih prepreka razvoju tržišnog natjecanja je uzročno posljedična dimenzija. Naime, svaka prepreka razvoju tržišnog natjecanja odnosno određeno postupanje operatora sa značajnom tržišnom snagom ima određeni cilj, odnosno svako postupanje je uzrok koji vodi do određene posljedice na tržištu, na postojeće i potencijalne konkurente ili krajnje korisnike.

Uzročno posljedična dimenzija je drugi način sagledavanja problematike prepreka razvoju tržišnog natjecanja, ali pomaže u dinamičkom, vremenskom shvaćanju posljedica određenih

prepreka razvoju tržišnog natjecanja, odnosno, postupanja operatora sa značajnom tržišnom snagom.

Promatrajući uzročno posljedičnu dimenziju u regulatornoj praksi se prepoznaju sljedeći elementi:

- a) **Strateške varijable:** cijena, kvaliteta, vrijeme, informacije, itd.
- b) **Postupanje:** cjenovna diskriminacija, diskriminacija kvalitetom, taktike odgađanja, skrivanje/uskraćivanje informacija, itd.
- c) **Posljedice:** podizanje troškova izravnih konkurenata, smanjivanje prodaje izravnih konkurenata, istiskivanje cijene, sprječavanje ulaska/izlazak s tržišta (eng. *foreclosure*)

6.3. Pregled prepreka razvoju tržišnog natjecanja prepoznatih u europskoj praksi

Kao što je gore u tekstu i navedeno prepreke razvoju tržišnog natjecanja predstavljaju određena postupanja operatora sa značajnom tržišnom snagom.

Prema dokumentu ERG (06) 33 u europskoj regulatornoj praksi postoji 27 uobičajenih prepreka razvoju tržišnog natjecanja koje su prepoznate u praksi. Većina prepreka je bazirana na iskustvima regulatornih tijela i pokazuje stvarne situacije u sektoru elektroničkih komunikacija, no isto tako regulatorno tijelo ništa ne sprječava da prepozna moguće prepreke razvoju tržišnog natjecanja izvan zadanog okvira, a koje su specifične za određenu državu ili određeno tržište.

Imajući na umu obrađeno u prijašnjem poglavlju odnosno tržišnu i uzročno posljedičnu dimenziju prepreka razvoju tržišnog natjecanja odnosno postupanja operatora, u nastavku se nalazi lista od 27 uobičajenih prepreka razvoju tržišnog natjecanja koje su prepoznate u praksi. U navedenoj listi je sadržana i tržišna i uzročno posljedična dimenzija u dijelu u kojem se spominju strateške varijable i postupanje operatora.

Uobičajene prepreke razvoju tržišnog natjecanja prema tržišnoj dimenziji i postupanjima operatora su kako slijedi:

Vertikalno prenošenje značajne tržišne snage

- odbijanje dogovora/uskraćivanje pristupa
- diskriminirajuće korištenje informacija ili uskraćivanje informacija
- taktike odgađanja
- grupiranje/vezanje usluga
- nerazumni/neopravdani zahtjevi
- diskriminacija kakvoćom usluge
- strateški dizajn proizvoda
- neopravdano korištenje informacija o konkurentima
- diskriminacija na cjenovnoj osnovi
- unakrsno subvencioniranje
- predatorske cijene

Horizontalno prenošenje značajne tržišne snage

- grupiranje/vezanje usluga
- unakrsno subvencioniranje

Značajna tržišna snaga na jednom tržištu

- strateški dizajn proizvoda koji podiže troškove prelaska korisnika
- uvjeti ugovora koji podižu troškove prelaska korisnika
- ekskluzivni dogovor(i)
- prekomjerna ulaganja
- predatorske cijene
- previsoke cijene
- diskriminacija na cjenovnoj osnovi
- nedostatna ulaganja
- previsoki troškovi/inefikasnost
- niska kakvoća usluge

Završavanje (terminacija) poziva

- prešutni sporazum(i)
- previsoke cijene
- diskriminacija na cjenovnoj osnovi
- odbijanje dogovora/uskraćivanje međupovezivanja

Kako bi regulatorno tijelo bilo u mogućnosti izabrati regulatorne obveze koje će najbolje riješiti prepoznate prepreke razvoju tržišnog natjecanja na mjerodavnom tržištu/tržištima, osnovno je utvrditi uzrok odnosno izvor značajne tržišne snage operatora. Naime, prema mišljenju Agencije, uzrok odnosno izvor značajne tržišne snage operatora ukazuje na postojanje određenih prepreka razvoju tržišnog natjecanja u odsustvu regulacije.

Pravodobnom reakcijom i dobro određenim regulatornim obvezama, regulatorno tijelo može utjecati na sprječavanje prenošenja značajne tržišne snage na susjedna tržišta i podizanje prepreka ulasku na tržište, a čime će izravno pomoći ulasku na tržište i razvoju konkurencije na tržištu. Na tržištima gdje je ulazak na tržište novih operatora malo vjerojatan i gdje tržišna snaga ostaje/odolijeva zbog prednosti prvog ulaska⁵⁶, regulatorno tijelo mora zaštititi korisnike od postupanje suprotno interesima krajnjih korisnika i neefikasnosti operatora sa značajnom tržišnom snagom.

Iz svega navedenog proizlazi da bi se za odabiranje prave regulatorne obveze i prepoznavanje korijena problema trebalo sagledati ukupnu sliku na tržištima i utvrditi izvor značajne tržišne snage operatora uz definiranje mogućih strukturalnih i regulatornih prepreka, a što je, kako je gore u tekstu i navedeno, utvrđeno procesom analize tržišta (utvrđivanje tržišta i procjena djelotvornosti tržišnog natjecanja).

⁵⁶ (eng. *First mover advantage*)

6.4. Prepreke razvoju tržišnog natjecanja na tržištu veleprodajnog pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji

Agencija će u procesu prepoznavanja mogućih prepreka razvoju tržišnog natjecanja na mjerodavnom tržištu uzeti u obzir sve moguće prepreke već određene europskom praksom, a koje su u odsustvu regulacije na mjerodavnom tržištu i moguće, detaljno ih obrazložiti te na osnovu ovog poglavlja u poglavlju 7. ovog dokumenta odrediti regulatorne obveze koje će, u skladu s principima prethodne regulacije, najbolje riješiti navedene probleme na tržištu i biti u skladu s člankom 56. stavkom 3. ZEK-a.

Slijedom navedenog u ovom poglavlju, a temeljem definicije tržišta i procjene djelotvornosti tržišnog natjecanja te određivanja operatora sa značajnom tržišnom snagom, uzimajući u obzir kriterije koji su dokazali postojanje značajne tržišne snage, Agencija smatra da su u odsustvu regulacije moguće prepreke razvoju tržišnog natjecanja na mjerodavnom tržištu koje se odnose na vertikalno prenošenje značajne tržišne snage.

Prema dokumentu ERG (06) 33 postoje tri strategije vertikalnog prenošenja značajne tržišne snage:

- odbijanje dogovora/uskraćivanje pristupa
- prenošenje značajne tržišne snage na osnovama koje nisu povezane s cijenama
- prenošenje značajne tržišne snage na osnovama vezanim uz cijene

Stoga je Agencija i podijelila prepreke razvoju tržišnog natjecanja na mjerodavnom tržištu veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji sukladno gore navedenoj podjeli, te je svaka prepreka razvoju tržišnog natjecanja, za koju Agencija smatra da je moguća u odsustvu regulacije, posebno obrađena u sljedećim poglavljima.

Agencija smatra da postoje dvije vrste prepreka razvoju tržišnog natjecanja: prepreke razvoju tržišnog natjecanja koje su se već dogodile u praksi na tržištima definiranim ZOT-om i prepreke razvoju tržišnog natjecanja koje bi se, na mjerodavnom tržištu obrađenom ovim dokumentom, u odsustvu regulacije, mogle dogoditi, odnosno prepreke koje bi se mogle pojaviti u slučaju da Agencija ne regulira tržište na kojem postoje operatori sa značajnom tržišnom snagom. Prilikom određivanja regulatornih obveza, a u skladu s dokumentom ERG (06) 33, Agencija nije radila razliku između gore navedenih prepreka te je u skladu s time i određivala regulatorne obveze. Drugim riječima, za određivanje regulatornih obveza nije bitno je li se određena prepreka dogodila u praksi ili je Agencija predvidjela mogućnost pojavljivanja određene prepreke u budućnosti.

6.4.1. Odbijanje dogovora/uskraćivanje pristupa

U europskoj sudskoj praksi odbijanje dogovora se ne odnosi samo na situaciju u kojoj operator sa značajnom tržišnom snagom u potpunosti odbija pružiti/ponuditi veleprodajnu uslugu, nego i na situaciju u kojoj je operator sa značajnom tržišnom snagom spreman ponuditi uslugu, ali pod nerazumnim/neopravdanim uvjetima⁵⁷. U ovom dijelu je obrađeno samo potpuno odbijanje dogovora ili uskraćivanje pristupa, dok je odbijanje pregovora pod

⁵⁷ Dokument ERG-a, ERG (06) 33

razumnim uvjetima obrađeno pod ostalim preprekama razvoju tržišnog natjecanja kao što su neopravdani zahtjevi, previsoke cijene, itd.

Operator sa značajnom tržišnom snagom na određenom veleprodajnom tržištu može prenijeti svoju tržišnu snagu na maloprodajnu razinu na način da odbije dogovor ili uskrati pristup operatorima koji se na maloprodajnoj razini natječu s njegovim maloprodajnim dijelom ili povezanim društvima. Takvo ponašanje posebice predstavlja prepreke razvoju tržišnog natjecanja u slučajevima kada operator sa značajnom tržišnom snagom na veleprodajnoj razini pruža uslugu koja je neophodna drugim operatorima pri pružanju usluge na povezanom maloprodajnom tržištu.

Agencija smatra da bi, u odsustvu regulacije, operator sa značajnom tržišnom snagom na tržištu veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji mogao imati, u svrhu prenošenja svoje tržišne snage na maloprodajnu razinu, snažan poticaj uskratiti pristup svojoj mreži te odbiti pregovore s postojećim ili potencijalnim konkurentima, koji tu veleprodajnu uslugu koriste kako bi nudili usluge na povezanom maloprodajnom tržištu. Naime, vertikalno integrirani operator sa značajnom tržišnom snagom na navedenom mjerodavnom tržištu mogao bi, u odsustvu regulacije, uskratiti pristup uslugama koje ulaze u dimenziju tržišta⁵⁸, a što bi dovelo do pada tržišnog udjela na maloprodajnom tržištu postojećih operatora koji na temelju veleprodajne usluge operatora sa značajnom tržišnom snagom nude usluge na maloprodajnom tržištu te spriječilo ulazak novih operatora.

Kako je Agencija u poglavlju 5.7. ovog dokumenta utvrdila da je u Republici Hrvatskoj HT operator sa značajnom tržišnom snagom na mjerodavnom tržištu te da je vertikalno integrirani operator, Agencija smatra da bi HT, u odsustvu regulacije, mogao imati interes da operatorima ne ponudi veleprodajnu uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i potpetlji te uslugu kolokacije pod razumnim uvjetima, ili da čak uopće ne ponudi pristup lokalnoj petlji i potpetlji te uslugu kolokacije.

Na taj način, HT bi bio u mogućnosti prenijeti svoju značajnu tržišnu snagu na povezano maloprodajno tržište, a što bi dovelo do jačanja tržišne pozicije HT-a na maloprodajnoj razini, s obzirom da operatori koji trenutno koriste uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju bakrene parice ne bi mogli konkurirati HT-u pri pružanju pristupa nepokretnoj mreži i širokopojasnog pristupa internetu, budući da, a kao što je već navedeno u poglavlju 5.2. ovog dokumenta, nije moguće, u vremenskom razdoblju na koje se odnosi ova analiza, replicirati pristupnu mrežu HT-a. Isto tako, sva ulaganja operatora u izdvojeni pristup lokalnoj petlji bila bi izgubljena, a što bi negativno utjecalo na operatore korisnike navedene veleprodajne usluge i time ih natjeralo da napuste tržište, a što bi kao posljedicu imalo negativan učinak na tržišno natjecanje.

Nadalje, u odsustvu regulacije mreža nove generacije, HT bi bio u mogućnosti odbiti pružati pristup lokalnoj potpetlji na temelju bakrene parice ili pristup lokalnoj petlji na temelju svjetlovodnog kabela na način poveznica od točke do točke, a što bi dovelo do prenošenja značajne tržišne snage i jačanja tržišnog položaja HT-a na maloprodajnoj razini pružanja usluge širokopojasnog pristupa internetu i pristupa nepokretnoj mreži, te bi moglo rezultirati izlaskom drugih operatora s tržišta i ponovnim monopolom HT-a.

⁵⁸ utvrđene u poglavlju 4.3. ovog dokumenta

Stoga, u odsustvu regulacije pristupa lokalnoj petlji i potpetlji neovisno o primijenjenoj tehnologiji, postojeći i potencijalni konkurenti ne bi mogli pružati usluge širokopojasnog pristupa internetu na maloprodajnoj razini niti pristup nepokretnoj mreži, a u budućnosti i uslugu IP televizije, i to tako da se te usluge značajno tehnički, kvalitativno i cjenovno razlikuju od istovrsnih usluga koje pruža HT. Naime, Agencija smatra kako postojeći i potencijalni konkurenti nemaju dovoljnu pregovaračku moć kako bi natjerali HT da pruža pristup pod razumnim komercijalnim uvjetima, pa čak da uopće pruža pristup usluzi izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i potpetlji te uslugu kolokacije.

Slijedom navedenog, uskraćivanje pristupa izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju bakrene parice i odbijanje pregovora i pružanja pristupa temeljenog na mrežama nove generacije, utjecalo bi na podizanje troškova drugih operatora i nemogućnost efikasnog tržišnog natjecanja s maloprodajnim dijelom HT-a i njegovim povezanim društvima, prenošenja značajne tržišne snage HT-a na maloprodajno tržište te u konačnici do napuštanja tržišta onih operatora koji koriste navedenu veleprodajnu uslugu.

Zaključno, potrebno je naglasiti da, u slučaju kada operatori ne bi bili u mogućnosti ponuditi na maloprodajnoj razini uslugu na temelju izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, navedeno bi negativno utjecalo i na krajnje korisnike koji više ne bi imali različite mogućnosti izbora u smislu cijene, kvalitete i usluga koje im se nude.

6.4.2. Prenošnje značajne tržišne snage na osnovama koje nisu povezane s cijenama

6.4.2.1. Diskriminirajuće korištenje informacija ili uskraćivanje informacija

U ovom dijelu je obrađena prepreka tržišnom natjecanju koja predstavlja situaciju u kojoj operator sa značajnom tržišnom snagom na veleprodajnom tržištu pruža informacije važne za pružanje usluga na maloprodajnom tržištu svome maloprodajnom dijelu ili povezanim društvima, a iste ne pruža operatorima koji koriste ili namjeravaju koristiti veleprodajnu uslugu operatora sa značajnom tržišnom snagom, a temeljem koje na maloprodajnom tržištu pružaju/žele pružati usluge konkurentne uslugama koje pruža njegov maloprodajni dio, odnosno povezana društva. Isto tako, navedena se prepreka odnosi na situaciju u kojoj operator sa značajnom tržišnom snagom odbija pružati i neke druge informacije važne za korištenje veleprodajne usluge. Takvim ponašanjem, operator sa značajnom tržišnom snagom prenosi svoj vladajući položaj na maloprodajnu razinu, na način da dovodi operatore korisnike veleprodajne usluge u nepovoljan položaj u odnosu na vlastiti maloprodajni dio, odnosno povezana društva.

Agencija smatra da bi HT, kao operator sa značajnom tržišnom snagom na tržištu veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji i vertikalno integrirani operator, u odsustvu regulacije, operatorima koji koriste ili namjeravaju koristiti veleprodajnu uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, mogao uskraćivati važne informacije, na način da istima ne bi pružao jednako detaljne informacije kao i svom maloprodajnom dijelu ili povezanim društvima, i/ili potrebne informacije ne bi pružao u vremenu u kojem bi operator korisnik navedene veleprodajne usluge mogao reagirati na povezanom maloprodajnom tržištu i konkurirati njegovom maloprodajnom dijelu ili povezanim društvima koji raspolažu potrebnom informacijom.

Nadalje, ulaganjima u mreže nove generacije, dolazi do otvaranja novih pristupnih točaka, te Agencija smatra da bi HT mogao, u odsustvu regulacije, svojim postojećim i potencijalnim

konkurentima uskratiti detaljne i pravodobne informacije o planiranim promjenama u mreži, a što bi negativno utjecalo na poslovne planove i ulaganja tih operatora, s obzirom da ne bi mogli pravovremeno ocijeniti utjecaj takvih promjena i razmotriti različite mogućnosti ulaganja u vlastitu mrežu, te pravovremeno reagirati na maloprodajnoj razini. Na taj način, HT bi mogao iskoristiti prednosti prvog ulaska, te dovesti vlastiti maloprodajni dio i povezana društva u povoljniji položaj na povezanom maloprodajnom tržištu od postojećih i potencijalnih konkurenata, odnosno prenijeti svoju značajnu tržišnu snagu na povezano maloprodajno tržište, a što za posljedicu ima jačanje tržišnog položaja HT-a te nepovoljan utjecaj na učinkovito tržišno natjecanje na maloprodajnoj razini.

6.4.2.2. Taktike odgađanja

Primjenom taktika odgađanja operator sa značajnom tržišnom snagom ne odbija pružati određenu veleprodajnu uslugu, već istu pruža drugim operatorima u roku duljem od onog u kojem tu istu uslugu pruža vlastitom maloprodajnom dijelu ili povezanim društvima, te na taj način dovodi postojeće i potencijalne konkurente u neravnopravan položaj na povezanom maloprodajnom tržištu. Navedene taktike se očituju u odugovlačenju pregovora o pružanju veleprodajne usluge ili neistinitim navođenjem određenih tehničkih problema pri pružanju iste.

Agencija smatra da bi HT, kao operator sa značajnom tržišnom snagom na tržištu veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji te ujedno i vertikalno integrirani operator, u odsustvu regulacije, mogao imati interes pružati mjerodavnu veleprodajnu uslugu postojećim i potencijalnim konkurentima na povezanom maloprodajnom tržištu u rokovima duljim od onih u kojima tu istu uslugu pruža vlastitom maloprodajnom dijelu ili povezanim društvima.

Štoviše, iz dosadašnjeg ponašanja HT-a, a koje je utvrđeno i nadzorom, vidljivo je kako i postojanje regulacije ne ograničava HT da uspostavlja uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i uslugu kolokacije u duljim rokovima od onih u kojima tu istu uslugu pruža svom povezanom društvu, te je potrebno pojačati regulatorne obveze na tom području, s obzirom da bi HT mogao nastaviti koristiti svoju značajnu tržišnu snagu. Na taj način HT jača svoj tržišni položaj pri pružanju širokopojasnog pristupa internetu te pristupa nepokretnoj mreži na maloprodajnoj razini, s obzirom da je maloprodajni dio ili povezano društvo HT-a, u mogućnosti ponuditi krajnjim korisnicima uslugu širokopojasnog pristupa internetu, odnosno pristup nepokretnoj mreži u kraćem roku, u usporedbi s operatorima na koje utječe ponašanje HT-a na veleprodajnoj razini, s obzirom da je tim operatorima mjerodavna veleprodajna usluga neophodna za pružanje usluga na povezanom maloprodajnom tržištu. Nadalje, primjenom taktika odgađanja na mjerodavnom veleprodajnom tržištu, HT bi bio u mogućnosti što dulje održavati svoj tržišni udjel na povezanom maloprodajnom tržištu, odnosno pri pružanju usluga širokopojasnog pristupa internetu i pristupa nepokretnoj mreži.

Isto tako, razvojem mreža nove generacije i zamjenom bakrene parice, odnosno kabela s *upredenim paricama*, djelomično ili u potpunosti svjetlovodnim kabelom, HT bi mogao, u odsustvu regulacije, primjenjivati taktike odgađanja na način da neće pružiti veleprodajnu uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj potpetlji, odnosno uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji temeljem svjetlovodnih niti na način poveznica od točke do točke, u isto vrijeme u koje će na maloprodajnoj razini nuditi kvalitetnije, ali istovrsne usluge na temelju mreža nove generacije. Na taj način, HT bi mogao biti u mogućnosti na maloprodajnoj razini, do uvođenja

odgovarajućih veleprodajnih usluga, koristiti prednosti prvog ulaska tako što će jedini biti u mogućnosti širem broju korisnika nuditi naprednije usluge bolje kakvoće, te će na taj način prenijeti značajnu tržišnu snagu s mjerodavnog veleprodajnog tržišta na povezano maloprodajno tržište. Takvim ponašanjem, HT će jačati svoj tržišni položaj na povezanom maloprodajnom tržištu, a što u krajnjem slučaju može dovesti i do ponovne uspostave monopola.

6.4.2.3. Neopravdani zahtjevi

Neopravdani zahtjevi predstavljaju sve uvjete ugovora o pristupu izdvojenoj lokalnoj petlji koji nisu neophodni za pružanje iste. Takvi zahtjevi neopravdano povećavaju troškove i oduzimaju vrijeme postojećih i potencijalnih konkurenata koji koriste navedenu veleprodajnu uslugu kako bi pružali usluge na povezanom maloprodajnom tržištu, a gdje se natječu s maloprodajnim dijelom ili povezanim društvima operatora sa značajnom tržišnom snagom. Operator sa značajnom tržišnom snagom bi, u odsustvu regulacije, mogao koristiti razne oblike neopravdanih zahtjeva kojima bi mogao utjecati na poslovne odluke i troškove postojećih i potencijalnih konkurenata.

Agencija smatra da bi HT bio u mogućnosti, kao operator sa značajnom tržišnom snagom na tržištu veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji i vertikalno integrirani operator, u odsustvu regulacije, operatorima koji koriste ili namjeravaju koristiti mjerodavnu veleprodajnu uslugu HT-a za pružanje usluga na povezanoj maloprodajnoj razini gdje se natječu s HT-ovim maloprodajnim dijelom i njegovim povezanim društvima, nametnuti razne oblike neopravdanih instrumenata osiguranja plaćanja, s obzirom na uvjete i iznos, te bi mogao neopravdano poticati korištenje skupljih tehnologija i materijala (npr. vrstu kabela) za pružanje veleprodajne usluge ili bi mogao nametati izbor vanjskih izvođača pri realizaciji kolokacijskog prostora, sve u svrhu povećanja troškova postojećih i potencijalnih konkurenata, a što bi dovelo do prenošenja značajne tržišne snage HT-a na povezano maloprodajno tržište.

Isto tako, HT bi mogao tražiti informacije potrebne za pružanje veleprodajne usluge, kao što su npr. informacije o ciljanim krajnjim korisnicima, iznad razine koja je potrebna, odnosno ekonomski i tehnički opravdana pri pružanju veleprodajne usluge. Takve informacije o krajnjim korisnicima, HT bi mogao iskoristiti kako bi za tog istog krajnjeg korisnika mogao kreirati uslugu koja bi odgovarala tom krajnjem korisniku s ciljem da pridobije istog, a što bi opet dovelo do prenošenja značajne tržišne snage i jačanja njegovog tržišnog položaja na povezanoj maloprodajnoj razini.

6.4.2.4. Neopravdano korištenje informacija o konkurentima

U ovom slučaju riječ je o svim mogućim postupcima operatora sa značajnom tržišnom snagom u kojima koristi podatke koje mu u okviru pružanja veleprodajnih usluga daju postojeći ili potencijalni konkurenti na veleprodajnoj i maloprodajnoj razini i korištenje istih kako bi se povećalo troškove konkurenata ili smanjila zarada na vertikalno povezanom veleprodajnom i maloprodajnom tržištu.

U odsustvu regulacije HT bi mogao zatražiti određene informacije od potencijalnih i sadašnjih konkurenata, a koje bi mogao koristiti za potrebe svog maloprodajnog dijela ili potrebe povezanih društava i to na način da pripremi posebne uvjete za pojedine krajnje korisnike kako bi ih motivirao da ne promijene operatora, a što bi moglo dovesti do smanjenja maloprodajnih prihoda konkurenata, na način da krajnji korisnici odustanu od prelaska, ili do povećanja troškova konkurenata (npr. dodatni marketinški troškovi za privlačenje korisnika).

Na navedeni način HT bi ostvario prednosti pred ostalim konkurentima i to tako što bi iskoristio svoju značajnu tržišnu snagu na veleprodajnom tržištu koje je predmet ovog dokumenta i istu prenio na pripadajuće maloprodajno tržište te na taj način, u konačnici, doveo po povećanja troškova ostalih operatora, problema u poslovanju i vjerojatnog izlaska s tržišta.

6.4.2.5. Diskriminacija kakvoćom usluge

Prepreka tržišnom natjecanju diskriminacijom kakvoćom usluge je moguća u slučajevima u kojima operator sa značajnom tržišnom snagom utječe na povećanje troškova postojećih ili potencijalnih konkurenata ili smanjivanje zarade na maloprodajnoj razini na način da ih dovede u neravnopravan položaj kakvoćom pružanja usluge. Naime, u odsustvu regulacije, operator sa značajnom tržišnom snagom bi mogao vršiti diskriminaciju kakvoćom usluga i to na način da nudi veleprodajnu uslugu koja je neophodna za pružanje maloprodajne usluge s parametrima kakvoće lošijim od usluge koju nudi svome maloprodajnom dijelu ili povezanim društvima.

Diskriminacijom kakvoćom veleprodajne usluge operator sa značajnom tržišnom snagom ima izravan utjecaj na kakvoću usluge koja se pruža krajnjim korisniku, a na što je korisnik posebno osjetljiv, što dovodi do nezadovoljstva i gubitka povjerenja krajnjih korisnika u operatora koji im nudi uslugu. Nadalje, kakvoća usluge je bitan čimbenik pri optimizaciji i racionalizaciji troškova operatora.

Agencija smatra da bi HT, kao operator sa značajnom tržišnom snagom na tržištu veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji i vertikalno integrirani operator, u odsustvu regulacije, mogao na različite načine utjecati na kakvoću te uklanjanje mogućih kvarova pri pružanju mjerodavne veleprodajne usluge i povezanih sadržaja (npr. posrednih kabela, prijenosnih kabela, napajanja električnom energijom itd.). Tako bi HT mogao odugovlačiti s otklonom kvara pri pružanju usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji ili potpetlji neovisno o primijenjenoj tehnologiji. Nadalje, u slučaju da se usluga krajnjem korisniku pruža putem kabela koji mu ne može osigurati odgovarajuću kvalitetu, te da se isti žali na kakvoću usluge, HT bi mogao, u odsustvu regulacije, uspostaviti bolju kvalitetu usluge zamjenom kabela u kraćem vremenskom roku ako se radi o vlastitom krajnjem korisniku, nego kada se radi o krajnjem korisniku kojemu uslugu pruža drugi operator temeljem veleprodajne usluge HT-a.

Takvo postupanje dovodi do sljedećih posljedica. Naime, postojeći ili potencijalni konkurenti gube povjerenje krajnjih korisnika, a što može rezultirati prestankom korištenja usluge operatora od strane krajnjih korisnika, a time i nižim zaradama operatora na maloprodajnom tržištu. Slijedom navedenog, HT bi mogao prenijeti svoju značajnu tržišnu snagu te jačati svoj tržišni položaj na vertikalno povezanom maloprodajnom tržištu, a što bi dovelo do neučinkovitog tržišnog natjecanja nauštrb krajnjih korisnika.

6.4.2.6. Diskriminacija u ostalim stavkama koje su trenutno definirane Standardnom ponudom HT-a za uslugu pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji

Pod navedenom diskriminacijom Agencija smatra diskriminacije poput diskriminacije u tehničkim uvjetima ili upravljanju i održavanju usluge pristupa. Naime, Agencija je mišljenja da bi, u odsustvu regulacije, HT bio u mogućnosti diskriminirati konkurenciju i na ostalim osnovama koje su trenutno definirane Standardnom ponudom HT-a za uslugu pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji.

Iako prethodno spomenuti oblici diskriminacije nisu spomenuti u 27 uobičajenih prepreka razvoju tržišnog natjecanja koji su prema dokumentu ERG (06) 33 prepoznati u praksi, Agencija je mišljenja da bi, u odsustvu regulacije, HT bio u mogućnosti diskriminirati ostale operatore i na drugim osnovama koje nisu povezane s cijenama.

6.4.3. Prenosnje značajne tržišne snage na osnovama vezanim uz cijene

6.4.3.1. Diskriminacija na osnovi cijena

Prepreka tržišnom natjecanju obrađena u ovom dijelu odnosi se na situaciju u kojoj operator sa značajnom tržišnom snagom nudi veleprodajnu uslugu neophodnu za pružanje određene maloprodajne usluge po različitim cijenama svom maloprodajnom dijelu i povezanim društvima u odnosu na postojeće i potencijalne konkurente na povezanom maloprodajnom tržištu.

Agencija smatra da bi HT, kao operator sa značajnom tržišnom snagom na tržištu veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji i vertikalno integrirani operator, u odsustvu regulacije, mogao primjenom diskriminacije na osnovi cijena nuditi veleprodajnu uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji ili potpetlji (neovisno o primijenjenoj tehnologiji) operatorima s kojima se natječe na povezanom maloprodajnom tržištu po cijenama višim od onih po kojima tu istu uslugu pruža svom maloprodajnom dijelu ili povezanim društvima. Takvim ponašanjem, HT bi mogao utjecati na poslovne rezultate ostalih operatora koji koriste navedenu veleprodajnu uslugu kako bi na povezanom maloprodajnom tržištu pružali usluge širokopojasnog pristupa internetu i pristupa nepokretnoj mreži.

Postavljanjem cijene iznad cijene po kojoj tu istu uslugu nudi svom maloprodajnom dijelu ili povezanim društvima, HT bi mogao prenijeti svoju tržišnu snagu na vertikalno povezano maloprodajno tržište. Naime, HT bi kroz svoj maloprodajni dio, odnosno povezana društva, mogao nuditi uslugu po određenim maloprodajnim cijenama. Drugi operatori, da bi bili konkurentni, morali bi ponuditi uslugu pod istim, pa i nižim cijenama, a pri čemu ne bi mogli ostvariti zaradu, pa čak i u određenim slučajevima ne bi bili u mogućnosti uz veleprodajni trošak pokriti i maloprodajne troškove. Drugim riječima, razina maloprodajnih cijena s kojima bi se morali natjecati ostali operatori u kombinaciji s postavljenim veleprodajnim cijenama dovela bi do istiskivanja cijena (eng. *price squeeze*) odnosno, dugoročno, do neučinkovitog tržišnog natjecanja i izlaska drugih operatora s tržišta.

6.4.3.2. Unakrsno subvencioniranje

Prepreka tržišnom natjecanju koja je obrađena u ovom dijelu odnosi se na situaciju u kojoj postoje dva različita tržišta i dvije različite cijene na navedenim tržištima. Operator sa značajnom tržišnom snagom na tržištu na kojem ima navedeni status može, u odsustvu regulacije, naplaćivati cijenu iznad troška kako bi na povezanom maloprodajnom tržištu mogao pružiti cijenu ispod troškova što bi dovelo do istiskivanja cijena i na taj način prenijeti značajnu tržišnu snagu s veleprodajnog tržišta na povezano maloprodajno tržište.

Agencija smatra da bi HT, kao operator sa značajnom tržišnom snagom na tržištu veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji i vertikalno integrirani operator, u odsustvu regulacije, mogao nuditi veleprodajnu uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji ili potpetlji (neovisno o primijenjenoj tehnologiji) iznad troška, te na taj način povisiti troškove operatora koji koriste navedenu uslugu, a u isto vrijeme nuditi usluge širokopojasnog pristupa internetu i pristupa nepokretnoj mreži na maloprodajnoj razini po cijenama koje su ispod troška.

Takvo postupanje HT-a dovelo bi do istiskivanja cijena, te bi natjeralo operatore koji koriste mjerodavnu veleprodajnu uslugu, kako bi pružali usluge na povezanoj maloprodajnoj razini, da trpe gubitke, a što bi ih u konačnici natjeralo da napuste tržište. S druge strane, HT bi bio u mogućnosti prenijeti značajnu tržišnu snagu s tržišta veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji na povezano maloprodajno tržište i jačati svoj tržišni položaj, a što bi imalo negativne učinke na učinkovito tržišno natjecanje.

7. Regulatorne obveze operatora sa značajnom tržišnom snagom

Ako Agencija u postupku određivanja i analize tržišta iz članka 54. ZEK-a utvrdi nedostatnu djelotvornost tržišnog natjecanja na mjerodavnom tržištu, donijet će odluku o određivanju operatora sa značajnom tržišnom snagom na tom tržištu u skladu sa člankom 55. ZEK-a, kojom će odrediti, zadržati ili izmijeniti određene regulatorne obveze iz članka 58. do 65. ZEK-a, a koje su kako slijedi:

- Obveza transparentnosti
- Obveza nediskriminacije
- Obveza računovodstvenog razdvajanja
- Obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže
- Obveza nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva
- Nadzor maloprodajnih cijena usluga
- Najmanji skup iznajmljenih vodova
- Odabir i predodabir operatora

Agencija će odrediti regulatorne obveze operatoru sa značajnom tržišnom snagom na osnovu postojećih i mogućih prepreka razvoju tržišnog natjecanja definiranih poglavljem 6. ovog dokumenta, a kako bi se operatoru sa značajnom tržišnom snagom onemogućila zlouporaba položaja značajne tržišne snage i utjecaja na djelotvorno tržišno natjecanje kako je definirano u poglavlju 6. ovog dokumenta.

Regulatorne obveze određene u skladu sa ZEK-om moraju se temeljiti na prirodi utvrđenog nedostatka na tržištu, te moraju biti razmjerne i opravdane s obzirom na regulatorna načela i ciljeve iz članka 5. ZEK-a. Svakom operatoru sa značajnom tržišnom snagom Agencija mora odrediti najmanje jednu regulatornu obvezu.

Agencija smatra da bi se načelo razmjernosti najbolje moglo zadovoljiti ako se svakom operatoru sa značajnom tržišnom snagom odrede one regulatorne obveze koje će najbolje riješiti postojeće i potencijalne prepreke razvoju tržišnog natjecanja odnosno da se svakom operatoru sa značajnom tržišnom snagom odrede one regulatorne obveze koje po svojoj značajnoj tržišnoj snazi i zaslužuje.

7.1. Regulatorne obveze određene operatoru sa značajnom tržišnom snagom na tržištu veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji

Nakon što je Agencija u poglavlju 6.4. ovog dokumenta prepoznala i detaljno obrazložila sve moguće prepreke razvoju tržišnog natjecanja koje bi se u odsustvu regulacije, a u vremenskom razdoblju na koje se odnosi analiza, mogle pojaviti na mjerodavnom tržištu veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji, Agencija u nastavku određuje regulatorne obveze koje smatra da, u skladu s principima prethodne regulacije, mogu najbolje riješiti navedene probleme na tržištu i koje su u skladu s člankom 56. stavkom 3. ZEK-a.

Na tržištu veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji, Agencija određuje sljedeće regulatorne obveze trgovačkom društvu HT kao operatoru sa značajnom tržišnom snagom:

- obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže;
- obveza nediskriminacije;
- obveza transparentnosti uz obvezu objave standardne ponude za uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i pripadajućim sadržajima;
- obveza nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva;
- obveza računovodstvenog razdvajanja.

7.1.1. Obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže⁵⁹

Agencija može, u skladu s odredbama članka 56. ZEK-a, odrediti operatoru obvezu udovoljavanja opravdanim zahtjevima za pristup i korištenje posebnih dijelova mreže i pripadajuće infrastrukture i opreme. Agencija može operatorima odrediti navedenu obvezu osobito ako smatra da bi uskraćivanje pristupa ili koje drugo neprihvatljivo uvjetovanje ili ograničenje sličnog učinka spriječilo održivo tržišno natjecanje na maloprodajnoj razini, ili bi bilo protivno interesima krajnjih korisnika usluga. Agencija može odrediti i dodatne uvjete koji se odnose na ispunjavanje načela pravičnosti, razložnosti i pravodobnosti.

Agencija smatra, a kao što je opisano u poglavlju 6.4.1. ovog dokumenta, da bi uskraćivanje pristupa ili bilo koje drugo neprihvatljivo uvjetovanje ili ograničenje sličnog učinka spriječilo održivo tržišno natjecanje na maloprodajnoj razini, te bi bilo protivno interesima krajnjih korisnika usluga.

Isto tako, Agencija je, na osnovi prijava kršenja odredaba mjerodavne standardne ponude kao i brojnih drugih pritužbi operatora i krajnjih korisnika na tržištu, utvrdila da se alternativni operatori u praksi susreću s brojnim poteškoćama (npr. onemogućavanje pristupa informacijama o postojanju uređaja za višestruko iskorištenje bakrene parice u pristupnoj mreži, zaračunavanje dodatnih ovisnih troškova, zaračunavanje nerazumno visokih troškova materijala, način naplate električne energije, odbijanje zahtjeva za pristup izdvojenoj lokalnoj petlji bez osnovanosti, odnosno bez provedenih odgovarajućih ispitivanja, kašnjenje prilikom izdvajanja petlji, kašnjenje prilikom otklanjanja kvarova, kašnjenja prilikom uspostave kolokacija, odnosno rješavanju reklamacija), a što predstavlja dodatni razlog da je navedena obveza nužna kako bi se omogućilo djelotvorno tržišno natjecanje.

Stoga, Agencija smatra, a kako bi se izbjeglo ponašanje operatora sa značajnom tržišnom snagom definirano u poglavlju 6.4.1. i poglavlju 6.4.2.2. ovog dokumenta te sve slične prepreke koje nisu direktno definirane, a mogle bi na isti način dovesti do istih rezultata na tržištu, da je HT-u potrebno odrediti obvezu udovoljavanja opravdanim zahtjevima za pristup i korištenje posebnih dijelova mreže i pripadajuće infrastrukture te u okviru određivanja navedene obveze, a u skladu s člankom 61. stavkom 3. ZEK-a, Agencija određuje HT-u sljedeće:

- da trećoj strani pruži izdvojeni pristup lokalnoj petlji i potpetlji obuhvaćen definicijom tržišta iz poglavlja 4.3. ovog dokumenta, te pristup pripadajućim sadržajima potrebnih za potpuni i dijeljeni izdvojeni pristup lokalnoj petlji, odnosno potpetlji;

⁵⁹ Članak 12. Direktive o pristupu (eng. *Access Directive*)

- da pregovara u dobroj vjeri s drugim operatorima koji traže pristup i, u okviru ove obveze, obvezu odgovora na svaki razuman zahtjev;
- da ne ukida već odobreni pristup izdvojenoj lokalnoj petlji;
- da osigura zajedničko korištenje prostora ili druge oblike zajedničkog korištenja elektroničke komunikacijske infrastrukture i povezane opreme, uključujući osobito zajedničko korištenje kabelaške kanalizacije, zgrada i drugih građevina te njihovih ulaza;
- da omogući pristup sustavima operativne potpore ili sličnim programskim sustavima nužnim za osiguravanje pravednog tržišnog natjecanja u pružanju usluga.

Agencija je, pri određivanju obveza iz članka 61. stavka 3. ZEK-a u okviru obveze pristupa, vodila računa da navedene obveze budu razmjerne regulatornim načelima i ciljevima iz članka 5. ZEK-a odnosno vodila je računa o kriterijima koju su navedeni u članku 61. stavku 5. ZEK-a. Naime, Agencija smatra kako je, s obzirom na stupanj razvoja tržišta, usluga izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, kao i sve predložene obveze, tehnički i gospodarski u potpunosti izvedive, uzimajući u obzir raspoložive kapacitete pristupnog operatora. Tako je primjerice Agencija prilikom određivanja obveze usluge potpunog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i lokalnoj potpetlji razmotrila je li ista tehnički i gospodarski u potpunosti izvediva te raspoloživost kapaciteta, što je u konačnici i potkrijepljeno navodima u samoj analizi predmetnog tržišta.

Isto tako, Agencija smatra kako je ZEK-om, ostalim zakonskim propisima te podzakonskim aktima (npr: pravilnici, Zakon o obveznim odnosima) te standardnim ponudama, ovisno o svakom pojedinačnom slučaju, osigurana i dugoročna zaštita tržišnog natjecanja kroz prava i obveze svakog operatora na tržištu te da svaki operator ima jednaku priliku kroz određeno vremensko razdoblje na povrat uloženi početnih sredstava što je primjerice vidljivo kod nametanja usluga izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju svjetlovodnih niti, gdje je Agencija prepoznala da veleprodajna cijena za izdvojeni pristup lokalnoj petlji na temelju svjetlovodne niti mora pored troška sadržavati i razumnu stopu povrata ulaganja, a sve sukladno članku 56. stavku 3. ZEK-a.

U cilju rješavanja problema opisanih u poglavlju 6.4.1. ovog dokumenta, a u skladu s člankom 61. stavkom 3. točkama 1. i 2. ZEK-a, Agencija određuje HT-u obvezu:

- da drugim operatorima pruža pristup izdvojenoj lokalnoj petlji i potpetlji na temelju bakrene parice i pristup izdvojenoj lokalnoj petlji na temelju svjetlovodnih niti na način poveznica od točke do točke te pristup pripadajućim sadržajima potrebnih za potpuni i dijeljeni izdvojeni pristup lokalnoj petlji, odnosno potpetlji;
- da u dobroj vjeri pregovora s drugim operatorima koji traže pristup, na način da mora odgovoriti na svaki razuman zahtjev.

HT je ocjenjivanje razumnog zahtjeva obvezan provoditi u skladu s obvezom nediskriminacije koja mu je određena i tehničkim mogućnostima vlastite mreže.

Pristup izdvojenoj lokalnoj potpetlji treba biti omogućen na dva načina:

1. HT je obvezan na mjestima gdje je izdvojio lokalnu potpetlju za vlastite potrebe, odnosno gdje je ugradio svoj vanjski kabinet, uz potpuno očuvanje integriteta mreže, osigurati prostor za realizaciju usluge pristupa izdvojenoj lokalnoj potpetlji, a to znači da HT mora osigurati prostor za završavanje posrednog kabela operatora. To je ekvivalentno osiguravanju prostora na MDF-u kod usluge pristupa izdvojenoj lokalnoj

petlji. Operator u neposrednoj blizini kabineta HT-a može montirati svoj vanjski kabinet u skladu sa svim prethodno pribavljenim suglasnostima i dozvolama. Isto tako operator mora osigurati priključak spomenutog vanjskog kabineta na elektroenergetsku mrežu radi napajanja svoje aktivne opreme (VDSL2 prijenosna tehnologija) koju ugrađuje u navedeni kabinet. Isto tako, operator mora osigurati priključivanje spomenute opreme na svoju jezgrenu mrežu, pri čemu mu HT treba osigurati zajedničko korištenje kabelaške kanalizacije, odnosno omogućiti pristup DTK-om do vanjskog kabineta operatora ili neke druge sabirne točke u skladu s člankom 30. ZEK-a i Pravilnikom o načinu i uvjetima pristupa i zajedničkog korištenja elektroničke komunikacijske infrastrukture i povezane opreme⁶⁰. U slučaju da nema mjesta u kabelaškoj kanalizaciji, HT mora operatoru iznajmiti svjetlovodnu nit/svjetlovodne niti bez prijenosne opreme (eng. *dark fibre*). Ukoliko pak nema slobodnih svjetlovodnih niti, HT bi trebao osigurati pristup na bazi valne duljine (WDM pristup) preko niti koje HT koristi za svoje potrebe, a u svrhu povezivanja aktivne opreme operatora korisnika na mrežu.

2. HT je obavezan omogućiti operatoru da na temelju svojih stručno utemeljenih poslovnih odluka ugradi vanjski kabinet u nekoj točki pristupne mreže HT-a, iako npr. HT u toj istoj točki nema ili ne namjerava izvršiti ugradnju svog vanjskog kabineta. Lokacija na kojoj će operator korisnik ugraditi vanjski kabinet mora udovoljiti tehničkim uvjetima, a oprema koja će biti ugrađena u spomenuti kabinet mora osigurati u potpunosti integritet mreže, odnosno ne smije uvjetovati degradaciju usluga koje se pružaju iz centrale.

Na ovaj način će se stvoriti preduvjeti da pojedini korisnici dobiju onu vrstu širokopoljnih usluga koju inače ne bi mogli dobiti, te će se omogućiti povećanje ponude širokopoljnih usluga većem broju korisnika, poticati ulaganja u pristupni segment mreže i doprinijeti daljnjoj liberalizaciji tržišta elektroničkih komunikacija u Republici Hrvatskoj. Stoga, u slučajevima kada zamjena bakrene parice, odnosno kabela s upredenim paricama, svjetlovodnim kabelom u pristupnom dijelu mreže nije ekonomski opravdana, za očekivati je da će se uvođenje novih širokopoljnih usluga temeljiti na konceptu skraćivanja bakrene parice, odnosno kabela s upredenim paricama i zamjene svjetlovodnim kabelom do vanjskog kabineta ili neke druge sabirne točke, koja će omogućiti ostalim operatorima da korištenjem navedenog koncepta, a uz potpuno očuvanje integriteta mreže, ponude naprednije, kvalitetnije i inovativne širokopoljne usluge tamo gdje im je to ekonomski opravdano. Sve troškove koji su s tim u vezi kao i sve potrebne suglasnosti za izgradnju kabineta snosi onaj operator koji je podnio zahtjev za takvu vrstu zahvata u pristupnoj mreži. Na ovaj način otvara se potencijalna mogućnost da korisnici koji imaju dugačku lokalnu petlju dobiju mogućnost koristiti kvalitetne širokopoljne usluge. Agencija smatra da ukoliko se ta problematika ne regulira na primjeren način, značajan prijenosni kapacitet ostat će neiskorišten, a veliki broj korisnika će izražavati svoje nezadovoljstvo s razinom ponuđenih širokopoljnih usluga.

Također, u skladu s člankom 61. stavkom 3. točkom 3. ZEK-a, Agencija određuje HT-u obvezu da ne ukida već odobreni pristup lokalnoj petlji, s obzirom da bi ukidanje već ostvarenog pristupa, moglo dovesti do štete i povećanja troškova operatora koji su koristili uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, a time i do prenošenja značajne tržišne snage HT-a na povezano maloprodajno tržište.

⁶⁰ NN 154/2008

HT ne smije ukinuti već odobreni pristup osim ako se operatori međusobno dogovore o nekom obliku migracije. U slučaju da nema dogovora između operatora, HT je obavezan najaviti operatorima korisnicima i Agenciji najmanje pet godina unaprijed detaljan plan potpunog ukidanja postojeće pristupne mreže, kako bi se ostavilo dovoljno vremena operatorima da isplaniraju alternativni pristup do krajnjeg korisnika. Navedeno je nužno kako bi se očuvala kontinuiranost pružanja usluge operatora te mogućnost operatora da se nastavi natjecati na tržištu i u NGA okruženju.

Nadalje, Agencija, u skladu s člankom 61. stavkom 3. točkom 6. ZEK-a, određuje HT-u obvezu da osigura zajedničko korištenje prostora ili druge oblike zajedničkog korištenja elektroničke komunikacijske infrastrukture i povezane opreme, uključujući osobito zajedničko korištenje kabelaške kanalizacije, zgrada i drugih građevina te njihovih ulaza.

Naime, s obzirom da je usluga kolokacije preduvjet za pristup izdvojenoj lokalnoj petlji⁶¹, HT je obavezan osigurati zajedničko korištenje prostora (kolokaciju) i druge kapacitete potrebne za primjerenu instalaciju i povezivanje odgovarajuće opreme, koja omogućuje korištenje uslugom izdvojenog pristupa lokalnoj petlji. Kolokacija predstavlja pružanje usluge najma prostora i tehničkih sadržaja koji su potrebni za prikladan smještaj i povezivanje potrebne opreme operatora u svrhu korištenja uslugom pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji. Usluga kolokacije omogućava operatoru pristup određenoj izdvojenoj lokalnoj petlji na traženim lokacijama glavnog razdjelnika, i to na način da operator smjesti potrebnu opremu za distribuciju ili koncentraciju prometa. U skladu s navedenom obvezom, HT je obavezan operatorima omogućiti izbor vrste kolokacije pri čemu će HT biti obavezan uzimati u obzir zahtjeve operatora koje je moguće odbiti samo ako su za to dani opravdani i transparentni razlozi. Pružanje kolokacijskih usluga ovisit će o raspoloživosti prostornih resursa u objektima HT-a, odnosno na zemljištima HT-a.

HT trenutno osigurava operatoru uslugu kolokacije kako bi se operatoru omogućio izdvojeni pristup određenoj lokalnoj petlji HT-a na traženim lokacijama glavnog razdjelnika HT-a, i to na jedan od sljedećih načina:

1. Fizička kolokacija:
 - u zasebnim kolokacijskim sobama unutar zgrade gdje je smješten glavni razdjelnik HT-a,
 - izvan zgrade u vanjskom kabinetu, ali na zemljištu HT-a gdje se nalazi glavni razdjelnik HT-a, te
 - unutar prostorije glavnog razdjelnika HT-a (pod posebnim uvjetima sigurnosti);
2. Udaljena kolokacija – kolokacija u prostorijama ili vanjskim kabinetima koje je operator uspostavio ili unajmio na javnom ili privatnom vlasništvu u blizini lokacije na kojoj se nalazi glavni razdjelnik HT-a;
3. Virtualna kolokacija – kolokacija u prostorijama HT-a kod koje opremu operatora nužnu za uslugu pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji smješta, instalira, održava i njome upravlja isključivo HT, a operator nema dozvolu pristupa navedenoj opremi.

S obzirom da je Agencija odredila HT-u obvezu da ne može ukinuti već odobreni pristup opremi, HT je obavezan i dalje nuditi navedene vrste kolokacije. U slučaju da na zatraženoj lokaciji glavnog razdjelnika nije moguća fizička ili virtualna kolokacija koju operator

⁶¹ obuhvaćen definicijom tržišta iz poglavlja 4.3. ovog dokumenta

zahtijeva, HT može odbiti zahtjev operatora za fizičkom ili virtualnom kolokacijom, ali je obvezan operatoru omogućiti korištenje udaljene kolokacije.

Nadalje, HT je obvezan omogućiti uslugu kolokacije za potrebe pristupa lokalnoj potpetlji i pod istim uvjetima kao i kod usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji. Također u slučaju kolokacije za potrebe pristupa izdvojenoj lokalnoj potpetlji, a kako je već u ovom poglavlju navedeno, HT je obvezan osigurati zajedničko korištenje kabelaške kanalizacije, odnosno omogućiti pristup DTK-om do vanjskog kabineta operatora ili neke druge sabirne točke u skladu s člankom 30. ZEK-a i Pravilnikom o načinu i uvjetima pristupa i zajedničkog korištenja elektroničke komunikacijske infrastrukture i povezane opreme. U slučaju da nema mjesta u kabelaškoj kanalizaciji, HT je obvezan operatoru iznajmiti svjetlovodnu nit/svjetlovodne niti bez prijenosne opreme (eng. *dark fibre*). Ukoliko pak nema slobodnih svjetlovodnih niti, HT je obvezan osigurati pristup na bazi valne duljine (WDM pristup) preko niti koje HT koristi za svoje potrebe, a u svrhu povezivanja aktivne opreme operatora korisnika na mrežu. Osiguravanjem pristupa do potpetlje omogućit će se operatorima, koji grade vlastite pristupne mreže, da se još više približe krajnjem korisniku, a čime se potiču ulaganja u mrežu. Na taj način, Agencija želi povećati ulaganja u postojeću mrežnu infrastrukturu odnosno poticati inovacije u pristupnoj tehnologiji te posredno jačati razvoj elektroničkih komunikacijskih mreža, te na taj način krajnjim korisnicima osigurati mogućnost izbora između operatora koji pružaju širokopoljasne i govorne usluge.

Nadalje, HT treba operatoru u prostoru fizičke kolokacije istovremeno omogućiti jednake oblike elektroenergetskog napajanja kao što ih omogućuje samom sebi odnosno svojim povezanim društvima (ovisno o raspoloživosti resursa, HT će osigurati maksimalnu potrošnju energije koju operator bude zahtijevao). Za instalacije vezane uz AC, HT bi trebao ostvarivati jednako neprekidno napajanje za operatora kao što se koristi za rad opreme HT-a na toj lokaciji.

U okviru obveze osiguravanja kolokacije HT je obvezan operatorima ponuditi najmanji prostor za fizičku i virtualnu kolokaciju, a koji je primjeren za odgovarajuću instalaciju uređaja koje, s obzirom na svoj zahtjev, operator treba. Navedenom obvezom će se na taj način spriječiti plaćanje nepotrebnih troškova zbog korištenja većeg prostora nego što je operatoru uistinu potrebno.

Nadalje, HT je obvezan omogućiti novim operatorima neometan pristup vlastitim posrednim kablom između glavnog razdjelnika i posrednog razdjelnika, ali pri tome predmetni kabel mora biti izrađen i postavljen sukladno važećim zakonima i propisima iz područja elektroničkih komunikacija te sukladno svim mjerodavnim preporukama Međunarodne telekomunikacijske unije i Europskog instituta za telekomunikacijske standarde (ITU preporuka L.19, IEC standard 62255), a s ciljem održavanja cjelovitosti elektroničke komunikacijske mreže. Posredni kabel mora imati jednake električne karakteristike kao kabel kojim HT povezuje DSLAM na MDF, a to znači xDSL konstrukcija kabela (i to najmanje kabel tipa xDSL-30 MHz), s ekranom za unutarnju montažu kod kolokacije unutar zgrade, odnosno vanjsku montažu kod udaljene kolokacije. U ovom drugom slučaju kapacitet kabela ne bi trebao biti veći od 300 pari. Pri tome odabir izvođača te opremu može odrediti operator samostalno, dok HT provodi nadzor nad izvođenjem radova. Operator će biti odgovoran za funkcioniranje svojih prijenosnih kapaciteta i opreme i funkcioniranje usluga u sklopu svog sustava te treba poduzeti opravdane i nužne korake u svojim operativnim i provedbenim postupcima kako bi osigurao da sustav:

- ne ugrožava sigurnost i zdravlje zaposlenika ili krajnjih korisnika druge strane ili trećih strana,
- ne ošteti, ne ometa i ne uzrokuje pad kvalitete u radu sustava druge strane ili u sustavu treće strane.

Agencija smatra da je takva obveza nužna kako bi se spriječilo prenošenje značajne tržišne snage HT-a na povezano maloprodajno tržište, jer se na taj način novim operatorima omogućuje izbor između različitih opcija te samim time utjecaj na vlastite troškove, a također se sprječava vezivanje usluga kolokacije s ekskluzivnim pravom HT-a da nabavlja, isporučuje i postavlja posredni kabel. Agencija smatra da je navedena mjera na tržištu pravedna, s obzirom da je HT prilikom povezivanja operatora koji imaju izgrađen svoj kolokacijski prostor zaračunavao troškove koji nisu bili razmjerni s obzirom na stvarnu cijenu kabela, te cijene pripadajućih radova. Na taj način Agencija želi spriječiti zaračunavanje nepotrebnih troškova drugim operatorima, odnosno ponašanje opisano u poglavlju 6.4.2.3. ovog dokumenta koje govori o neopravdanim zahtjevima, a samim time i osigurati povećanje konkurentnosti na maloprodajnom tržištu.

Isto tako, za sve radove za koje HT koristi vanjske izvođače prilikom realizacije kolokacijskog prostora (kabelmonterskih radovi), HT mora omogućiti da operator samostalno odabere izvođača (izvođač HT-a ili neki drugi izvođač) na temelju vlastitih poslovnih odluka. U slučaju da operator unajmi vlastite izvođače, navedene radove će nadzirati djelatnik HT-a. Za sve radove koje izvode djelatnici HT-a prilikom realizacije kolokacijskog prostora, HT je obvezan, u standardnoj ponudi, objaviti troškovnik predmetnih radova, a kako bi isto bilo transparentno svim operatorima prilikom plaćanja troškova pripreme i stavljanja na raspolaganje kolokacijskog prostora. HT je obvezan naplaćivati cijene za pružanje usluge pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji i pripadajućim sadržajima u skladu s načelima transparentnosti, nediskriminacije, objektivnosti i troškovne usmjerenosti, pri čemu se cijene moraju temeljiti na stvarnim troškovima pruženih usluga, uključujući i razumnu stopu povrata na ulaganja. Za dokazivanje utemeljenosti cijena tih usluga na navedenim troškovima odgovoran je HT koji pruža uslugu pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji.

Nadalje, Agencija, u skladu s člankom 61. stavkom 3. točkom 8. ZEK-a određuje HT-u obvezu da mora omogućiti pristup operativnim IT sustavima podrške sukladno međunarodnim standardima, preko WEB sučelja s odgovarajućom sigurnosnom zaštitom, a putem kojeg je, s najviše 2-satnim periodom ažuriranja trenutnog statusa, omogućen pristup sljedećim informacijama:

- informacijskom sustavu praćenja zahtjeva operatora korisnika za uslugu pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji (uspješno izdvajanje lokalne petlje, odbijanje izdvajanja lokalne petlje),
- zahtjevima operatora korisnika za popravak kvara, statusu i stanju eskalacije popravka kvara operatora korisnika,
- statusu kod pružanja usluge kolokacije operatoru korisniku,
- informacijama o fakturiranju usluga operatoru korisniku,
- informacijama o postojanju sekundarne opreme za višestruko korištenje parice u pristupnoj mreži HT-a (informacija je li pojedina parica realizirana aktivnom opremom ili ne).

Agencija, u skladu s člankom 61. stavkom 4. ZEK-a, u pogledu naloženih obveza određuje HT-u i dodatne uvjete koji se odnose na ispunjavanje načela pravičnosti, razločnosti i

pravodobnosti. Stoga Agencija određuje HT-u obvezu da osigura osnovnu razinu ostvarivanja usluge – SLA (eng. *Service Level Agreements*), između ostalog poštivanje sljedećih rokova pri pružanju usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i povezanih sadržaja, i to na sljedeći način:

- HT mora razmotriti svaki zaprimljeni zahtjev za sklapanje ugovora, koji je izrađen u skladu s uvjetima iz standardne ponude, te sklopiti ugovor s operatorom korisnikom u roku od 15 dana od dana zaprimanja tog zahtjeva;
- HT ima obvezu pregovaranja s operatorom korisnikom u svrhu rješavanja zahtjeva za sklapanje ugovora o pristupu izdvojenoj lokalnoj petlji. Ako se ne može postići dogovor o pristupu izdvojenoj lokalnoj petlji između HT-a i operatora korisnika u roku od 30 dana od dana zaprimanja zahtjeva za sklapanje ugovora o pristupu izdvojenoj lokalnoj petlji, operatori uključeni u pregovore o pristupu izdvojenoj lokalnoj petlji mogu se s tim zahtjevom obratiti Agenciji;
- ako HT utvrdi da zaprimljeni zahtjev za izdvajanje lokalne petlje ne sadrži sve potrebne podatke, u roku od 5 radnih dana zatražit će od operatora korisnika dopunu tog zahtjeva;
- HT mora pružiti operatoru korisniku pristup izdvojenoj lokalnoj petlji u roku od najviše 10 radnih dana od dana zaprimanja potpunog zahtjeva za izdvajanje pripadajuće lokalne petlje. Postojeća lokalna petlja koja se trenutno ne koristi bit će realizirana u roku od 20 radnih dana od dana zaprimanja potpunog zahtjeva za izdvajanje pojedine lokalne petlje. Novo realiziranu lokalnu petlju potrebno je označiti s odgovarajućom oznakom koja se odnosi na određenog operatora korisnika i identifikacijsku oznaku (ID) izdvojene lokalne petlje;
- u slučaju zaprimanja zahtjeva za potpuni pristup izdvojenoj lokalnoj petlji i prijenos telefonskog broja pretplatnika, za kojeg se zahtijeva pristup izdvojenoj lokalnoj petlji, HT mora vremenski uskladiti datume realizacije obje usluge vodeći računa o rokovima i za jednu i drugu uslugu;
- HT će na zahtjev operatora korisnika koji već ima implementiranu kolokaciju za uslugu pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji na lokaciji lokalne pristupne točke za međupovezivanje, bez odgađanja omogućiti implementaciju kolokacije za usluge međupovezivanja, na način da se za potrebe međupovezivanja može koristiti postojeći zakupljeni prostor u kolokaciji koji se koristi za uslugu pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji, već instalirani telekomunikacijski ormar te postojeće napajanje električnom energijom i klimatizacija. U tom slučaju uspostave kolokacije za usluge međupovezivanja na lokaciji na kojoj je već uspostavljena kolokacija za uslugu pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji, operator korisnik je u cijelosti odgovoran za prekid usluga međupovezivanja koje je nastupilo uslijed ispada mrežnog napajanja opreme operatora korisnika;
- na zahtjev operatora korisnika, HT treba ponuditi klimatizaciju kolokacijske prostorije uz dodatnu naknadu. U svom zahtjevu operator korisnik mora naznačiti disipaciju snage svoje opreme kao i najaviti disipaciju snage u slučaju nadogradnje opreme. HT treba u roku od 15 dana od dana podnošenja zahtjeva operatora korisnika, dostaviti ponudu za ugradnju klimatizacije u kolokacijski prostor. HT treba u roku od 30 dana

od dana primitka prihvaćene ponude od strane operatora korisnika, izvršiti ugradnju klimatizacije u kolokacijski prostor. Operatoru korisniku mora biti omogućeno da, na temelju vlastitih poslovnih odluka, sam odabere dobavljača klimatizacijskih uređaja, kao i izvođača radova postavljanja istih, uz nadzor djelatnika HT-a. Na taj način Agencija želi spriječiti zaračunavanje nepotrebnih troškova drugim operatorima, a samim time i osigurati povećanje konkurentnosti na maloprodajnom tržištu;

- HT će u pisanom obliku odgovoriti na prethodni zahtjev za informaciju o lokalnoj petlji u roku od 6 radnih dana po primitku prethodnog zahtjeva. U svom odgovoru HT će izvijestiti operatora korisnika o dostupnosti, duljini dužina, tehničkim značajkama (promjer vodiča, tip izolacije, radni kapacitet, struktura po segmentima ukoliko lokalna petlja nije homogena te faktor iskoristivosti za korišteni kabel) i to zasebno za svaku zatraženu lokalnu petlju;
- u svrhu osiguranja kontinuiteta vlastitog poslovanja s jedne strane i podržavanja procesa operatora korisnika s druge strane, HT će ponuditi operatoru korisniku na njegov zahtjev, u roku od 15 dana od dana zaprimanja istog, pristup operativnim IT sustavima podrške sukladno međunarodnim standardima;
- maksimalno vrijeme za otklanjanje kvara je dva dana (48 sati) od trenutka započinjanja otklanjanja kvara. U cilju učinkovitijeg i efikasnijeg otklanjanja kvarova, HT mora uspostaviti adekvatnu proceduru otklanjanja kvara i takav sustav mjerenja i testiranja raspetljane lokalne petlje koji garantiraju potpunu transparentnost i njegovo nediskriminirajuće ponašanje u postupcima i procedurama kod otklanjanja kvara operatora korisnika. Samu proceduru te detaljni tijek postupka otklona kvara, koju je HT dužan primjenjivati od 01. listopada 2009. g., propisani su posebnom uputom - Uputu za otklanjanje smetnji na usluzi pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji – koja će biti naknadno određena od strane Agencije, a ista će biti sastavni dio standardne ponude;
- HT je obvezan elektronskim putem smjesta obavijestiti operatora o ukklanjanju kvara/smetnje o kojoj ga je obavijestio, te pri tome dostaviti detaljan opis kvara i izvršenog posla. HT mora dokazati da kvar ne ulazi u područje njegove odgovornosti, već područje odgovornosti operatora. Agencija smatra da je određivanje navedene obveze nužno jer operator na osnovi uklonjenog kvara/smetnji izvodi daljnje aktivnosti prema krajnjem korisniku. U slučaju da HT odmah ne obavijesti operatora o ukklanjanju kvara/smetnji to znači da se operatoru zbog neznanja odugovlači postupak ukklanjanja kvara/smetnji kod njegovog krajnjeg korisnika što slabi njegovu konkurentnost na maloprodajnom tržištu;
- prije sklapanja ugovora o korištenju usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji s HT-om, operator korisnik može zatražiti u pisanom obliku od HT-a informacije o lokacijama glavnog razdjelnika namijenjenim za uslugu pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji, pod uvjetom dostave potpisane izjave o povjerljivosti od strane operatora korisnika. HT će u roku od 5 radnih dana od dana zaprimanja inicijalnog upita dostaviti u pisanom obliku sljedeće informacije:
 - zemljopisni položaj zatraženog glavnog razdjelnika,
 - broj kanala po lokaciji glavnog razdjelnika,
 - pozivni broj javne komutirane telefonske mreže,

- zemljopisnu pokrivenost po pojedinom glavnom razdjelniku HT-a, u obliku zemljopisnih karata ili popisu ulica koje su pokrivene pojedinim glavnim razdjelnikom HT-a.
- HT je obvezan razmotriti svaki zaprimljeni zahtjev za kolokaciju ili za proširenje kolokacije, koji sadrži sve podatke i izrađen je u skladu s uvjetima iz standardne ponude, te dostaviti pisanu ponudu za kolokaciju ili za proširenje kolokacije operatoru korisniku u roku od 30 dana od dana zaprimanja tog zahtjeva. HT će operatoru korisniku dostaviti specificiranu ponudu za kolokaciju i/ili za proširenje kolokacije u pisanom obliku ukoliko je kolokacija i/ili proširenje kolokacije moguće sukladno zahtjevu operatora korisnika, ili pisanu obavijest iz kojih razloga zatražena kolokacija i/ili proširenje kolokacije na traženoj lokaciji nije moguće, te u roku od 15 dana od dana odbijanja zahtjeva operatoru korisniku dati detaljno obrazloženje razloga odbijanja te, ako postoje tehničke mogućnosti, predložiti drugu vrstu kolokacije. Kopiju navedenog dopisa o odbijanju zahtjeva HT će poslati nadležnom regulatornom tijelu;
- u slučaju odbijanja zahtjeva za kolokaciju zbog razloga što kolokacija niti zajednička uporaba opreme nisu dostupne u trenutku podnošenja zahtjeva operatora korisnika za kolokaciju, zato što HT nije više u mogućnosti pružiti pristup toj opremi i/ili prostorijama zbog obveza koje proizlaze iz prethodno sklopljenih ugovora s drugim operatorima korisnicima, HT je obvezan u roku od 10 dana od dana primitka zahtjeva dostaviti operatoru korisniku obavijest o odbijanju zahtjeva. HT će, ako je to tehnički ostvarivo, dostaviti operatoru korisniku uz detaljno obrazloženje razloga odbijanja zahtjeva, prijedlog druge vrste kolokacije ili zajedničke uporabe opreme, u roku od 15 dana od dana odbijanja zahtjeva. Operatoru korisniku koji najkasnije u roku od 30 dana prihvati drugu vrstu kolokacije ili zajedničke uporabe opreme, HT će najkasnije u roku od 5 dana od primitka obavijesti o prihvaćanju prijedloga druge vrste kolokacije ili zajedničke uporabe opreme, dostaviti pripadajuću ponudu;
- operator korisnik mora u roku od 30 dana od dana zaprimanja ponude za kolokaciju u pisanom obliku obavijestiti HT o prihvaćanju ili odbijanju te ponude;
- rok za uspostavu kolokacije ovisi o vrsti tražene kolokacije (fizičke, udaljene ili virtualne), no isti ne može biti dulji od 60 dana od dana primitka obavijesti operatora korisnika o prihvaćanju ponude za kolokaciju, odnosno u slučaju uspostave proširenja kolokacije rok za uspostavu neće biti dulji od 30 dana od dana primitka obavijesti operatora korisnika o prihvaćanju ponude za proširenje kolokacije, pod uvjetom da je operator korisnik prethodno izvršio plaćanja, odnosno ishodio izabrani instrument osiguranja plaćanja. Ako je za postavljanje kolokacijske opreme i/ili izgradnju kolokacijskih prostorija potrebno pribaviti građevinsku dozvolu, rok za uspostavu kolokacije počinje teći od dana konačnosti građevinske dozvole. U roku od najviše 15 dana od dana zaprimanja obavijesti o prihvaćanju ponude, HT i operator korisnik će potpisati ugovor o pružanju kolokacijskih usluga koji će obuhvatiti sve kolokacije koje su dogovorene između HT-a i operatora korisnika, zajedno s naznačenim rokom za dostavu izabranog instrumenta osiguranja plaćanja. HT će najkasnije u roku od 5 radnih dana od dana primitka potpisanog ugovora o pružanju kolokacijskih usluga od strane HT-a izdati operatoru korisniku predračun za ugovorene kolokacije. Rok za plaćanje izdanog predračuna za ugovorene kolokacije iznosi 8 radnih dana od dana izdavanja predračuna od strane HT-a;

- HT mora na zahtjev operatora omogućiti jednake oblike električnog napajanja u kolokacijskim prostorima kao što ih omogućuje sebi i svojim povezanim društvima;
- HT mora na zahtjev operatora omogućiti virtualnu kolokaciju gdje nije potrebna izgradnja fizičkog prostora, a uređaji se postavljaju u postojeći prostor HT-a;
- u slučaju da nema slobodnog prostora za fizičku kolokaciju, HT mora na zahtjev operatora omogućiti povezivanje s udaljenom kolokacijom za koju će se pobrinuti operator korisnik;
- HT mora, na zahtjev operatora, u roku od 4 mjeseca izvršiti instalaciju kontrolnih brojlara za mjerenje stvarne potrošnje električne energije od strane operatora za sve već izgrađene kolokacijske prostore (uključujući i posebno kontrolno brojilo za potrošnju električne energije klima uređaja postavljenih unutar kolokacijskih prostora) pri čemu se cijene moraju temeljiti na stvarnim troškovima. Također, operatoru korisniku mora biti omogućeno da sam odabere dobavljača predmetnih kontrolnih brojlara na temelju vlastitih poslovnih odluka, kao i izvođača radova ugradnje istih u glavni razvodni ormar unutar kolokacijskog prostora, pri čemu o istome HT mora biti pravovremeno obaviješten. Na taj način Agencija želi spriječiti zaračunavanje nepotrebnih troškova drugim operatorima, odnosno ponašanje opisano u poglavlju 6.4.2.3. ovog dokumenta koje govori o neopravdanim zahtjevima, a samim time i osigurati povećanje konkurentnosti na maloprodajnom tržištu;
- HT mora naplaćivati potrošenu električnu energiju po cijeni koju on sam plaća svojem distributeru za opskrbu električnom energijom;
- HT mora u roku od 30 dana od dana primopredaje kolokacijskog prostora unaprijed uplaćeni iznos za pripremu i stavljanje na raspolaganje kolokacijskog prostora uskladiti sa stvarnim troškovima na način da operatorima izvrši povrat viška uplaćenih sredstava. Prilikom izrade procjene ukupnih troškova u ponudi za kolokacijske usluge, HT je obavezan koristiti jedinične cijene materijala iz izlaznih stavki svog službenog financijskog sustava na dan izrade ponude. S obzirom da se radi o procjeni troškova pripreme i stavljanja na raspolaganje kolokacijskog prostora, Agencija smatra da je navedenu obvezu potrebno odrediti radi usklađivanja plaćenih troškova sa stvarnim troškovima za pripremu i stavljanje na raspolaganje kolokacijskog prostora, a sve u svrhu zaštite interesa HT-a i operatora korisnika. S obzirom da operatori korisnici temelje svoje planove poslovanja i na temelju pripadajućih veleprodajnih troškova, na taj način se izbjegava da HT, generirajući jednokratne (neopravdane) troškove na strani operatora korisnika, utječe na odluku operatora o prihvatanju ponude za kolokaciju, a samim time otežava liberalizaciju tržišta. Naime, kolokacijske usluge su nužan preduvjet za korištenje usluge pristupa izdvojene lokalne petlje, putem koje operator korisnik može nuditi vlastite usluge svojim korisnicima.

Postojećom Standardnom ponudom HT-a za uslugu pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji HT ima propisane obveze prema operatorima, kao što su isporuka usluga kolokacije/proširenja kolokacija, isporuka pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji, otklanjanje kvarova, te povezano s time definirane su i određene naknade u slučaju kršenja tih obveza (neispunjavanja definiranih rokova). Iako rokovi za izvedbu već čine dio važeće standardne ponude HT-a, Agencija smatra da ih je potrebno uključiti u okviru obveza koje se određuju HT-u, kako bi se

osiguralo poštivanje ispunjavanja istih. HT bi naime odugovlačenjem pri ispunjavanju svojih obveza određenih odlukom iz članka 56. stavka 2. ZEK-a, mogao ograničiti ulazak novih operatora na tržište te utjecati na poslovanje postojećih operatora s obzirom da su isti u svom poslovanju pretežno ovisni o ponašanju HT-a. Tako bi u slučaju kašnjenja pri ispunjavanju obveza trpjeli krajnji korisnici operatora koji koriste usluge HT-a, a koji bi izgubili povjerenje u kvalitetu usluga konkurenata na njihovu štetu i na korist HT-a. Ometanje operatora na način da se obveze ne izvode u razumnom roku moglo bi se očitovati u predugim rokovima rješavanja upita ili osiguravanja usluga kolokacije, te odugovlačenjem postupka otklanjanja kvarova. Stoga je Agencija mišljenja da će HT određivanjem obveze plaćanja naknada za kašnjenje biti potaknut izvršiti svoje obveze u zadanim vremenskim rokovima, te će se spriječiti moguće ponašanje HT-a opisano u poglavlju 6.4.2.2. ovog dokumenta.

Slijedom navedenog, Agencija određuje HT-u rokove izvedbe i naknade u slučaju zakašnjenja s isporukom usluga vezano uz obveze koje su HT-u određene, a što bi obvezalo HT da poštuje vremenske rokove izvedbe, a operatorima omogućilo da pravodobno pružaju usluge do krajnjih korisnika. Agencija određuje samo naknade u slučaju zakašnjenja s isporukom usluga koje se odnose na osnovne obveze pri pružanju usluge, dok su kazne za nepoštivanje ostalih rokova određene sukladno odredbama ZEK-a. Stoga, Agencija određuje HT-u sljedeće naknade u slučaju zakašnjenja s isporukom usluga:

- HT je obvezan za svaku lokalnu petlju bez potrebe rada na lokaciji krajnjeg korisnika, isplatiti naknadu za svaki dan zakašnjenja u isporuci pojedinačne lokalne petlje, i to na način da za prvih 10 dana kašnjenja plaća ugovornu kaznu u visini 50% mjesečne naknade za korištenje izdvojene lokalne petlje po danu zakašnjenja za svaki pojedini dan, te od 11. dana kašnjenja nadalje 150% mjesečne naknade za korištenje izdvojene lokalne petlje za svaki pojedini dan;
- ukoliko HT ne dostavi operatoru ponudu za kolokaciju unutar propisanog roka obvezan je operatoru isplatiti za prvih 10 dana kašnjenja 500,00 kn po danu kašnjenja, a od 11. dana kašnjenja nadalje 1000,00 kn po danu zakašnjenja;
- HT je obvezan operatoru isplatiti za svaki dan kašnjenja u realizaciji kolokacije naknadu za kašnjenje i to na način da za prvih 10 dana kašnjenja operatoru obvezan plaćati 500,00 kn po danu kašnjenja, a od 11. dana kašnjenja nadalje 2500,00 kn po danu zakašnjenja;
- u slučaju zakašnjenja u otklanjanju kvarova unutar 48 sati od isteka maksimalnog predviđenog vremena za otklanjanje kvara HT je obvezan operatoru plaćati naknadu u visini iznosa jedne mjesečne naknade za korištenje izdvojene lokalne petlje, a za kašnjenje u otklanjanju kvara dužem od 48 sati, od isteka maksimalnog predviđenog vremena za otklanjanje kvara, dodatnih 20% mjesečne naknade za korištenje izdvojene lokalne petlje po danu kašnjenja (počevši od isteka maksimalnog vremena za otklanjanje kvara).

Vezano za naknade u slučaju zakašnjenja s isporukom usluga potrebno je naglasiti da su navedene već sastavni dio Standardne ponude za uslugu pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji. Iznosi naknade za svaki dan zakašnjenja u isporuci pojedinačne lokalne petlje, i to na način da za prvih 10 dana kašnjenja plaća ugovornu kaznu u visini 50% mjesečne naknade za korištenje izdvojene lokalne petlje po danu zakašnjenja za svaki pojedini dan, te od 11. dana kašnjenja nadalje 150% mjesečne naknade za korištenje izdvojene lokalne petlje za svaki

pojedini dan, povećani su odnosu na trenutno važeće, a sve s namjerom da se motivira HT da rješava probleme pristupa na odgovarajući i najbrži način. Naime, potrebno je napomenuti da prilikom kašnjenja pri isporuci pojedinačne lokalne petlje, operator korisnik osim stvarne štete ima i štetu u obliku izmakle dobiti, s obzirom da se kontinuiranim kašnjenjem u isporuci pojedinačnih lokalnih petlji narušava kredibilitet operatora.

Navedeni rokovi pri pružanju usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i povezanih sadržaja te naknade u slučaju zakašnjenja s isporukom usluga Agencija može izmijeniti u postupku izmjene standardne ponude izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i pripadajućim sadržajima, ukoliko utvrdi da je isto potrebno radi promicanja tržišnog natjecanja, odnosno sprječavanja narušavanja ili ograničavanja tržišnog natjecanja u području elektroničkih komunikacija.

Kako bi se osigurala primjena nametnute osnovne razine SLA, Agencija određuje HT-u obvezu objavljivanja (indikatora) pokazatelja učinkovitosti na tromjesečnoj osnovi ili na zahtjev Agencije što je detaljno navedeno u dijelu obveze transparentnosti. Nadalje, Agencija određuje obvezu HT-u da, u skladu s obvezom nediskriminacije⁶², mora obavijestiti Agenciju o svim boljim uvjetima SLA (*advanced SLA*) koje HT možda pruža drugim operatorima na temelju komercijalnih dogovora ili za vlastite potrebe maloprodaje ili svojih povezanih društava. Naime, na taj način Agencija želi utvrditi osigurava li HT istovjetne uvjete u istovjetnim okolnostima za druge operatore koji pružaju istovjetne usluge, odnosno pruža li HT, u slučaju boljih uvjeta SLA, jednom operatoru za određenu cijenu takvu razinu SLA, kakvu pruža drugom operatoru za tu istu cijenu.

Nadalje, HT je obavezan ukinuti ograničenje propisano postojećom standardnom ponudom da se usluge ili dijelovi usluge koji su predmet Standardne ponude za uslugu pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji ne mogu ustupiti na korištenje trećim stranama bez prethodne suglasnosti HT-a. Navedeni uvjet Agencija smatra nepotrebnim iz razloga što će odnos između HT-a i operatora koji koristi uslugu izdvojene lokalne petlje i dalje ostati isti. Naime, operator koji je izdvojio petlju od HT-a i dalje mora poštovati sve odredbe mjerodavne standardne ponude, s obzirom da ista regulira samo veleprodajni odnos HT-a i alternativnog operatora, te u slučaju nepoštivanja navedenih odredbi on će se smatrati odgovornim, a ne treća strana koja pruža maloprodajne usluge putem izdvojene lokalne petlje. Potrebno je napomenuti da je operator korisnik izdvojenog pristupa lokalnoj petlji (zakupnik) koji namjerava paricu dati na korištenje trećoj strani (podzakupnik) obavezan međusobnim ugovorom obuhvatiti sve moguće operativne aktivnosti koji mogu nastati prilikom pružanja takve usluge. Drugim riječima, sukladno odredbama Zakona o obveznim odnosima, članak 537., podzakup je moguć ako se time ne nanosi šteta HT-u, dakle operator korisnik (zakupnik) izdvojenog pristupa lokalnoj petlji je i dalje odgovoran za ispravno korištenje usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji te sukladno tome odgovara HT-u (zakupodavcu), npr. korespondencija prema HT-u i dalje mora obavljati operator korisnik izdvojenog pristupa lokalnoj petlji - prijava otklona kvara, plaćanje mjesečne naknade, itd.. Nastavno na prethodno navedenu odgovornost operatora korisnika, operator korisnik mora u svakom trenutku imati na raspolaganju informaciju o tome koju prijenosnu brzinu podzakupnik pruža putem iznajmljene parice (izdvojene lokalne petlje od strane operatora korisnika), te pri tome poštovati u cijelosti odredbe definirane Statičkim planom upravljanja frekvencijskim spektrom s pripadajućim planom upravljanja paricama⁶³.

⁶² Obveza nediskriminacije je obrazložena u poglavlju 7.1.2. ovog dokumenta.

⁶³ obveza objave „Statičkog plan upravljanja frekvencijskim spektrom“ s pripadajućim planom upravljanja paricama definirana je okviru obveze transparentnosti u poglavlju 7.1.3. ovog dokumenta.

Međutim, Agencija smatra da regulatorna obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže, bez određivanja drugih regulatornih obveza, ne može riješiti prepreke razvoju tržišnog natjecanja prepoznate u poglavljima 6.4.2. i 6.4.3. ovog dokumenta, te stoga Agencija smatra da je potrebno navedenu obvezu dopuniti drugim obvezama s ciljem djelovanja na sve postojeće i potencijalne probleme.

7.1.2. Obveza nediskriminacije⁶⁴

Agencija može, u skladu s odredbama članka 56. ZEK-a, odrediti operatorima obvezu nediskriminacije u vezi s međupovezivanjem i/ili pristupom. Predmet ovog dokumenta je tržište veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji, temeljem čega Agencija HT-u određuje navedenu obvezu u vezi s pristupom.

Operator, kojemu je određena obveza nediskriminacije, prema članku 59. stavku 2. ZEK-a, osobito mora osigurati istovjetne uvjete u istovjetnim okolnostima za druge operatore koji pružaju istovjetne usluge, te mora pružati usluge i podatke drugim operatorima uz jednake uvjete i razinu kakvoće usluge koju osigurava za svoje vlastite usluge ili za potrebe svojih povezanih društava.

Slijedom svega navedenog, Agencija HT-u, kao operatoru sa značajnom tržišnom snagom na mjerodavnom tržištu koje je predmet ovog dokumenta, određuje regulatornu obvezu nediskriminacije te je u skladu s navedenom regulatornom obvezom HT obvezan:

- osigurati jednake uvjete⁶⁵ u istovjetnim okolnostima za druge operatore koji pružaju istovjetne usluge;
- pružati usluge i podatke drugim operatorima uz jednake uvjete i razinu kakvoće usluge koju osigurava za svoje vlastite usluge ili za potrebe svojih povezanih društava;
- dostaviti Agenciji ugovore sklopljene na temelju standardne ponude izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i pripadajućim sadržajima u roku od 15 dana od dana sklapanja istih.

Agencija smatra da određivanje obveze pristupa⁶⁶ samo po sebi nije dovoljna mjera, s obzirom da HT može, unatoč toj obvezi, određenim ponašanjem opisanim u poglavljima 6.4.2. i 6.4.3. ovog dokumenta, sebi i svojim povezanim društvima omogućiti bolje uvjete poslovanja, čime ugrožava tržišno natjecanje na maloprodajnoj razini. Sukladno navedenom, regulatorna obveza nediskriminacije nadopunjuje obvezu pristupa kako bi se onemogućilo HT-u da pruža pristup pod diskriminirajućim uvjetima, a s ciljem omogućavanja djelotvornog tržišnog natjecanja.

Određivanjem regulatorne obveze nediskriminacije HT-u kao operatoru sa značajnom tržišnom snagom na tržištu veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji, Agencija smatra da će se riješiti sve prepreke razvoju tržišnog natjecanja koje su definirane u poglavljima 6.4.2. i 6.4.3. ovog dokumenta, i sve prepreke koje nisu direktno definirane, a mogle bi na isti način dovesti do istih posljedica na tržištu. Navedenom regulatornom obvezom rješavaju se

⁶⁴ Članak 10. Direktive o pristupu (eng. *Access Directive*)

⁶⁵ uvjeti, rokovi, cijene, informacije, itd.

⁶⁶ Pod obvezom pristupa Agencija podrazumijeva obvezu pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže.

prepreke razvoju tržišnog natjecanja koje se tiču diskriminacije na cjenovnoj osnovi i diskriminacije koja nije na cjenovnoj osnovi, a koje će dodatno biti riješene i određivanjem regulatorne obveze transparentnosti.

Nadalje, sukladno članku 58. ZEK-a, Agencija nije operatorima sa značajnom tržišnom snagom u mogućnosti odrediti obvezu objave standardne ponude ako se tim operatorima uz obvezu transparentnosti nije odredila i obveza nediskriminacije. Temeljem navedenog, a uzevši u obzir obrazloženja iz poglavlja 7.1.3. ovog dokumenta koja govore zašto je nužno za tržište da HT ima obvezu objave standardne ponude izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, Agencija određuje HT-u i obvezu nediskriminacije.

Obvezom nediskriminacije će se osigurati da operatori imaju pravo na jednake uvjete usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i potpetlji u jednakim okolnostima, jednake cijene, te na usluge i informacije iste kvalitete kao što ih HT omogućuje svom maloprodajnom dijelu i povezanim društvima.

Pri tome informacije moraju biti predane u jednakim vremenskim rokovima i s istom razinom kvalitete kao što ih pruža svom maloprodajnom dijelu i povezanim društvima. HT je obavezan pravovremeno obavještavati sve operatore s kojima ima sklopljen ugovor o izdvojenom pristupu lokalnoj petlji o svim planiranim promjenama o mreži, odnosno o svim planovima modernizacije svoje mreže, tj. da informacije budu dostavljene na isti način i iste kvalitete kao što ih HT omogućuje svom maloprodajnom dijelu i povezanim društvima.

Nadalje, u okviru obveze nediskriminacije, Agencija obvezuje HT da u slučaju odbijanja pojedinog zahtjeva operatora, HT mora pravovremeno operatoru korisniku dostaviti podatke o predviđenoj nadogradnji mreže ili planiranju otvaranja novih pristupnih točaka, a vezano na pojedinu lokalnu petlju,. U odsustvu regulacije, HT bi mogao uskratiti detaljne i pravodobne informacije o planiranim promjenama u mreži svojim postojećim i potencijalnim konkurentima, a što bi negativno utjecalo na poslovne planove i investicije tih operatora, s obzirom da ne bi bili u mogućnosti pravovremeno reagirati i prilagoditi se nastalim promjenama, a time i pravovremeno reagirati na maloprodajnoj razini. S druge strane HT bi si mogao osigurati prednost prvog ulaska, a čime bi poboljšao vlastiti položaj na maloprodajnom tržištu u odnosu na postojeće i potencijalne konkurente.

Isto tako, HT je obavezan pružati sve neophodne informacije o planiranim promjenama u mreži, kako bi operatori korisnici usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji bili u mogućnosti pravovremeno reagirati i prilagoditi se nastalim promjenama, a time i pravovremeno reagirati na maloprodajnoj razini. Stoga, Agencija određuje obvezu HT-u da mora obavještavati operatore o planiranim promjenama u mreži najmanje godinu dana unaprijed od početka provedbe navedenih promjena. Planovi modernizacije pristupne mreže infrastrukturnog operatora kao što su: otvaranje novih pristupnih čvorova, preusmjeravanje dijela mreže na novi pristupni čvor i sl., moraju se u načelu izvoditi na način da postojeće usluge koje operatori pružaju svojim korisnicima ne budu ni u kojem slučaju ugrožene tj. moraju biti u potpunosti poštovana načela spektralne kompatibilnosti u pristupnoj mreži.

Isto tako, Agencija obvezuje HT da pruža informacije o mreži, raspoloživim lokalnim petljama i nadogradnji mreže, kako bi se jednakim informiranjem operatora kao i HT-ovog maloprodajnog dijela i povezanih društva, spriječila situacija u kojoj bi se lokalne petlje nadograđivale za potrebe širokopojsnog pristupa samo u slučaju kad bi to bila potreba maloprodajnog dijela HT-a ili njegovih povezanih društva. S obzirom da HT već raspolaže

informatiziranom bazom takvih podataka, a pristup takvim podacima omogućuje operatorima učinkovito poslovanje na tržištu, Agencija smatra da je ova obveza razmjerna cilju jer sprječava prenošenje značajne tržišne snage. Na taj način, drugi operatori će moći ravnopravno poslovati te dobivati jednake informacije kao i maloprodajni dio HT-a ili njegova povezana društva, a sve na korist krajnjih korisnika.

Nadalje, HT treba dostaviti Agenciji ugovore sklopljene na temelju standardne ponude izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i pripadajućim sadržajima⁶⁷ u roku od 15 dana od dana sklapanja istih. Naime, navedeno je potrebno kako bi Agencija bila u mogućnosti provjeriti poštuje li HT obvezu nediskriminacije. U slučaju nepoštivanja prethodno spomenute obveze, a na temelju obveze dostave ugovora, Agencija bi bila u mogućnosti pravovremeno reagirati.

Agencija smatra da je regulatorna obveza nediskriminacije neophodna kako bi se na tržištu spriječila sva moguća diskriminacijska ponašanja operatora sa značajnom tržišnom snagom koja su opisana u poglavljima 6.4.2. i 6.4.3. ovog dokumenta, a koja bi, u slučaju da se dogode, najviše štete nanijela krajnjim korisnicima. Sprečavanjem svih diskriminacijskih ponašanja stvaraju se uvjeti u kojima je olakšan ulazak na tržište svim novim operatorima, a što je u cilju povećanja konkurencije na maloprodajnom tržištu. Ova regulatorna obveza omogućuje svakom operatoru na tržištu jednake informacije, rokove, uvjete, kvalitetu i cijene usluge kao što ih imaju i povezana društva i maloprodajni dio operatora sa značajnom tržišnom snagom koji nudi predmetnu uslugu.

S ciljem ispunjenja obveze nediskriminacije, Agencija smatra da je uz nju potrebno odrediti i primjenu obveze transparentnosti kao i nužnost donošenja obveza računovodstvenog razdvajanja kako bi se pratila učinkovitost same obveze nediskriminacije.

7.1.3. Obveza transparentnosti⁶⁸

Agencija može, u skladu s odredbama članka 56. ZEK-a, odrediti operatorima obvezu transparentnosti u vezi s međupovezivanjem i/ili pristupom, na način da učine javno dostupnima određene podatke, kao što su osobito sljedeći podaci:

- računovodstveni podaci,
- tehničke specifikacije,
- mrežne značajke,
- rokovi i uvjeti ponude i uporabe,
- cijene.

Isto tako, sukladno odredbama članka 58. ZEK-a, Agencija može zatražiti od operatora, kojem je određena obveza nediskriminacije, objavu standardne ponude na temelju koje drugi operatori neće biti obvezni plaćati dodatne troškove, koji nisu nužni za pružanje zatražene usluge. Standardna ponuda mora biti podrobno raščlanjena u skladu s potrebama tržišta, te mora sadržavati pripadajuće rokove, uvjete i cijene usluga.

Uzevši u obzir prepreke razvoju tržišnog natjecanja koje su detaljno objašnjenje u poglavljima 6.4.2. i 6.4.3. ovog dokumenta, Agencija određuje HT-u, kao operatoru sa značajnom tržišnom snagom na tržištu veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj

⁶⁷ Obveza objave navedene standardne ponude određena je u okviru obveze transparentnosti koja je obrazložena u poglavlju 7.1.3. ovog dokumenta

⁶⁸ Članak 9. Direktive o pristupu (eng. *Access Directive*)

infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji, obvezu transparentnosti u vezi s pristupom.

Slijedom svega navedenog, Agencija HT-u, kao operatoru sa značajnom tržišnom snagom na tržištu koje je predmet ovog dokumenta, određuje regulatornu obvezu transparentnosti i to kako slijedi:

- HT mora objaviti standardnu ponudu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i pripadajućim sadržajima za sve usluge obuhvaćene definicijom tržišta iz poglavlja 4.3. ovog dokumenta na temelju koje drugi operatori neće biti obvezni plaćati dodatne troškove, koji nisu nužni za pružanje zatražene usluge;
- standardna ponuda izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i pripadajućim sadržajima mora biti detaljno raščlanjena u skladu s potrebama tržišta, te mora sadržavati pripadajuće rokove, uvjete i cijene usluga;
- standardna ponuda mora sadržavati i dio u kojem će se definirati uvjeti korištenja zajedničkog prostora (kolokacija) zajedno s rokovima, uvjetima i cijenama pružanja usluge;
- HT mora Agenciji dostavljati detaljna izvješća sa svim relevantnim pokazateljima učinkovitosti (eng. *performance indicators*) i to na tromjesečnoj razini ili po potrebi na zahtjev Agencije;
- HT mora Agenciji omogućiti pristup sustavu/bazi podataka koji se koristi za računanje i pohranu glavnih pokazatelja učinkovitosti - KPI (eng. *Key Performance Indicators*).

Svrha obveze transparentnosti je da svi operatori na mjerodavnom tržištu imaju mogućnost uvida u uvjete za korištenje usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i potpetlji. Obveza transparentnosti se u potpunosti nadopunjuje s prethodno određenom obvezom nediskriminacije, te je nužna iz razloga što je usluga izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i potpetlji tehnički zahtjevnija usluga. Stoga je izvođenje obveze nediskriminacije moguće samo u slučaju transparentnog prikaza svih informacija i uvjeta potrebnih za izdvojeni pristup lokalnoj petlji i potpetlji.

Nadalje, Agencija smatra da, s obzirom na tehničku složenost usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i potpetlji, pristup potrebnim informacijama sam po sebi ne bi bio dovoljan, te je potrebno HT-u odrediti obvezu objave standardne ponude na temelju koje drugi operatori neće biti obvezni plaćati dodatne troškove, koji nisu nužni za pružanje zatražene usluge. U standardnoj ponudi moraju biti opisane usluge koje HT nudi u vezi s uslugom izdvajanja lokalne petlje i potpetlje i usluge kolokacije, te ista mora biti detaljno raščlanjena u skladu s tržišnim potrebama te s njima povezanim uvjetima, uključujući cijene, razumno određene rokove i naknade u slučaju kašnjenja, sve u skladu s obvezama određenim odlukom iz članka 56. stavka 2. ZEK-a. Također, standardna ponuda mora sadržavati i dio u kojem će se definirati uvjeti korištenja zajedničkog prostora (kolokacija) zajedno s rokovima, uvjetima i cijenama pružanja usluge.

Nadalje, Agencija određuje HT-u da, nastavno na obvezu određenu HT-u u okviru obveze pristupa, a vezano uz pružanje usluge najma svjetlovodne niti/svjetlovodnih niti bez prijenosne opreme, HT mora, u roku od 90 dana od zaprimanja razumnog zahtjeva za navedenu uslugu, unutar standardne ponude izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i pripadajućim sadržajima, odrediti uvjete, rokove i cijene vezano uz uslugu najma svjetlovodne niti/svjetlovodnih niti bez prijenosne opreme. Agencija može u posebnom postupku izmijeniti cijene i uvjete pružanja navedene usluge ukoliko iste ne smatra razumnim i opravdanim.

Nadalje, Agencija određuje HT-u da, nastavno na obvezu određenu HT-u u okviru obveze pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže, a vezano uz pružanje pristupa na bazi valne duljine (WWDM pristup), HT mora, u roku od 90 dana od zaprimanja razumnog zahtjeva za uslugu pristupa na bazi valne duljine, unutar standardne ponude izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i pripadajućim sadržajima, odrediti uvjete, rokove i cijene usluge pristupa na bazi valne duljine (WWDM pristup). Agencija može u posebnom postupku izmijeniti cijene i uvjete pružanja navedene usluge ukoliko iste ne smatra razumnim i opravdanim.

Također, Agencija određuje HT-u obvezu da uz standardnu ponudu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i pripadajućim sadržajima objavi „Statički plan upravljanja frekvencijskim spektrom“ s pripadajućim planom upravljanja paricama u pristupnoj mreži HT-a, prema uvjetima koje će Agencija naknadno odrediti odlukom. Naime, osnovni tehnički problemi koji postaju sve značajniji prilikom uvođenja širokopojsnih tehnologija u primjenu kod bakrene pristupne mreže zahtijevaju plan upravljanja frekvencijskim spektrom u bakrenim kabelima s ciljem kontrole interferencija između sustava i ostvarivanja očekivanih mogućnosti postojeće infrastrukture za HT i operatore. Statički plan upravljanja frekvencijskim spektrom mora se temeljiti na pripadajućoj Studiji statičkog plana upravljanja frekvencijskim koja je rezultat znanstvenog istraživanja koje je proveo Fakultet elektrotehnike i računarstva Sveučilišta u Zagrebu. Statički plan upravljanja frekvencijskim spektrom treba prvenstveno poboljšati iskoristivost postojeće parične kableske infrastrukture kako bi se ostvarile što veće prijenosne brzine potrebne za realizaciju širokopojsnih usluga. U slučajevima tehničkih smetnji uzrokovanih međusobnim djelovanjem opreme i tehnologija HT-a i opreme i tehnologija operatora, HT i operator uložiti će najbolje napore da riješe uočeni problem u dobroj vjeri i međusobnoj suradnji te uklone uzroke tehničkih smetnji. HT će redovito analizirati primjenu Statičkog plana i po potrebi predložiti promjene Agenciji. Isto tako, HT kao i operatori korisnici koji koriste pristupnu mrežu HT-a za pružanje svojih vlastitih usluga, dužni su osigurati da DSLAM oprema sa svojom pripadajućom korisničkom opremom radi u modu adaptivne (minimalne) snage, a kako bi se postiglo što racionalnije korištenje pristupne mrežne infrastrukture, prema uvjetima koje će Agencija naknadno odrediti odlukom.

Standardna ponuda mora sadržavati i uvjete korištenja usluge pristupa izdvojenoj lokalnoj potpetlji tipove i vrste prijenosnih tehnologija koje će biti moguće instalirati u potpetlji i pod kojim uvjetima, te pripadajuće rokove, naknade u slučaju kašnjenja i cijene.

Agencija utvrđuje da je sukladno obvezi nediskriminacije potrebno HT-u odrediti obvezu izrade standardne ponude na način da će iz iste biti vidljivo da je operatorima omogućen pristup informacijama preko informacijskog sustava. Agencija utvrđuje da navedena obveza HT-u nije prevelik teret jer je HT u vremenu izrade analize mjerodavnog tržišta raspolagao s informatiziranom bazom takvih podataka. Uz to je u današnjem vremenu informatizirani način poslovanja i komuniciranja praksa koja povećava učinkovitost tvrtki. Agencija smatra da taj način rada ima pozitivne učinke i na efikasnije poslovanje HT-a.

Isto tako, a kao što je već navedeno u poglavlju 7.1.1 ovog dokumenta, HT je obavezan, za sve radove koje izvode djelatnici HT-a prilikom realizacije kolokacijskog prostora, objaviti unutar standardne ponude izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i pripadajućih sadržaja troškovnik predmetnih radova, a kako bi isto bilo transparentno svim operatorima prilikom plaćanja troškova pripreme i stavljanja na raspolaganje kolokacijskog prostora.

Nadalje, HT je obvezan u standardnoj ponudi definirati i uvjete prijelaza s usluge *bitstream* pristupa na uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i potpetlji i to na način da u konačnici ne ugrožava kontinuiranost poslovanja operatora korisnika.

Osnovni sadržaj standardne ponude, razina detaljnosti podataka i način objave standardne ponude propisan je Pravilnikom o standardnim ponudama⁶⁹ koji je donijelo Vijeće Agencije i koji je stupio na snagu 01. travnja 2009. godine.

Agencija određuje HT-u sljedeće rokove vezano uz objavu standardne ponude i to prema vrstama usluga koje čine mjerodavno tržište⁷⁰:

a) Izdvojeni pristup lokalnoj petlji na temelju bakrene parice

HT je obvezan dana 01. listopada 2009. godine objaviti standardnu ponudu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i pripadajućim sadržajima koja uključuje uvjete, rokove i cijene usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju bakrene parice. S obzirom da HT već ima Standardnu ponudu za uslugu pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji, temeljenu na obvezama iz ZOT-a, Agencija smatra da je rok do dana 01. listopada 2009. godine dovoljan da se ugrade sve navedene izmjene te da se tekst i sadržaj standardne ponude uskladi s regulatornim obvezama koje su određene ovim dokumentom, kao i s Pravilnikom o standardnim ponudama. Standardna ponuda HT-a ostaje nepromijenjena u svim onim dijelovima u kojima se regulatorne obveze nisu promijenile. U slučaju da Agencija utvrdi da je objavljena standardna ponuda u suprotnosti s naloženim obvezama ili da ista nije u skladu s odredbama ZEK-a, Agencija može zatražiti izmjenu iste.

b) Izdvojeni pristup lokalnoj potpetlji na temelju bakrene parice

HT je obvezan, u roku od 90 dana od zaprimanja razumnog zahtjeva za uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj potpetlji na temelju bakrene parice, unutar standardne ponude izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i pripadajućim sadržajima odrediti uvjete, rokove i cijene usluge izdvojenog pristupa lokalnoj potpetlji. Također, u istom roku HT mora definirati uvjete korištenja zajedničkog prostora (kolokacija), zajedno s rokovima, uvjetima i cijenama pružanja usluge i to na način da u konačnici ne ugrožava kontinuiranost poslovanja operatora korisnika. U slučaju da Agencija utvrdi da su uvjeti, rokovi i cijene usluge izdvojenog pristupa lokalnoj potpetlji u suprotnosti s naloženim obvezama ili da isti nisu u skladu s odredbama ZEK-a, Agencija može zatražiti izmjenu iste.

c) Izdvojeni pristup lokalnoj petlji na temelju svjetlovodne niti na način poveznica od točke do točke

HT je obvezan, u roku od 90 dana od zaprimanja razumnog zahtjeva za uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju svjetlovodne niti na način poveznica od točke do točke, unutar standardne ponude izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i pripadajućim sadržajima odrediti uvjete, rokove i cijene usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju svjetlovodne niti na način poveznica od točke do točke.

⁶⁹ NN 37/09

⁷⁰ Prema definiciji tržišta iz poglavlja 4.3. ovog dokumenta.

Nadalje, s ciljem harmoniziranja standardnih ponuda koje su obvezni objaviti operatori koji na mjerodavnim tržištima imaju status operatora sa značajnom tržišnom snagom te kako bi se omogućili transparentni uvjeti poslovanja operatora sa značajnom tržišnom snagom i operatora korisnika standardne ponude odnosno kako bi se onemogućilo HT da iskoristi svoj položaj operatora sa značajnom tržišnom snagom, a sve u svrhu sprječavanja narušavanja i ograničavanja tržišnog natjecanja u području elektroničkih komunikacija, HT je obvezan u standardnu ponudu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i pripadajućim sadržajima koju će objaviti dana 01. listopada 2009. godine ugraditi sljedeće:

- jedan od instrumenta osiguranja plaćanja koje će HT utvrditi unutar standardne ponude izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i pripadajućim sadržajima mora biti zadužnica;
- HT je obvezan u tekućem mjesecu slati račune za usluge koje su predmet ove standardne ponude pružene u prethodnom mjesecu;
- rok dospjeća plaćanja računa je 30 dana od dana slanja računa, pri čemu HT šalje pisanu opomenu po isteku roka dospjeća;
- HT će primijeniti postupak naplate potraživanja iz dostavljenih instrumenata osiguranja plaćanja tek ukoliko operator ne podmiri svoja dospjela i *nesporna* dugovanja u roku 30 dana od zaprimanja pisane opomene;
- Ukoliko se ne može naplatiti iz instrumenata osiguranja plaćanja, HT može privremeno obustaviti pružanje usluge tek ukoliko operator korisnik ne podmiri bilo koji dugovani i nesporni račun za usluge koje proizlaze iz ove standardne ponude u roku od 30 dana od zaprimanja pisane opomene. HT nema pravo privremeno obustaviti pružanje usluge u slučaju da mu operator u roku 30 dana od zaprimanja pisane opomene dostavi ili obnovi odgovarajući instrument osiguranja plaćanja

Agencija jedanput godišnje provodi postupak izmjene standardnih ponuda u svrhu provedbe regulatornih obveza koje određuje u skladu s odredbama ZEK-a. Isto tako, u svrhu ostvarivanja regulatornih načela i ciljeva iz članka 5. ZEK-a, postupak izmjene standardne ponude izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i pripadajućim sadržajima iznimno se može provesti i više puta tijekom godine. U slučaju izmjene standardne ponude temeljene na gore navedenim odredbama ZEK-a, Vijeće Agencije određuje da je HT obvezan objaviti novi tekst standardne ponude u roku koji je određen odlukom kojom je završio proces započet sukladno članku 58. stavku 3. ZEK-a.

U slučaju da operator sa značajnom tržišnom snagom ili neki drugi operator želi pokrenuti postupak izmjene standardne ponude izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i pripadajućim sadržajima, obvezan je o tome obavijestiti Agenciju koja će, u slučaju da zahtjev operatora smatra opravdanim, po članku 58. stavkom 3. ZEK-a pokrenuti postupak izmjene standardne ponude. U slučaju izmjene standardne ponude temeljene na gore navedenim odredbama ZEK-a, Vijeće Agencije određuje da je HT obvezan objaviti novi tekst standardne ponude u roku koji je određen odlukom kojom je završio proces započet sukladno članku 58. stavku 3. ZEK-a.

Agencija smatra da se objavom standardne ponude uklanjanju zapreke ulasku na tržište definirane poglavljima 6.4.2. i 6.4.3. ovog dokumenta te se potiče ulazak novih operatora, a što istodobno povećava konkurenciju i tržišno natjecanje na maloprodajnoj razini. Stoga, Agencija je mišljenja da je navedena obveza primjerena i razmjerna, s obzirom da bi HT, u odsustvu regulacije, mogao nepreglednim uvjetima i cijenama drugim operatorima nuditi različite uvjete i cijene od onih koje pruža svom maloprodajnom dijelu i svojim povezanim

društvima. Dakle, objava standardne ponude je nužna obveza jer omogućuje transparentno djelovanje HT-a, a istovremeno dopunjuje obvezu nediskriminacije.

Nadalje, u okviru obveze transparentnosti, Agencija određuje HT-u obvezu da počevši od 01. siječnja 2010. godine prati relevantne pokazatelje učinkovitosti, te Agenciji dostavlja detaljna izvješća sa svim relevantnim pokazateljima učinkovitosti (eng. *performance indicators*) i to na tromjesečnoj razini⁷¹ ili po potrebi na zahtjev Agencije. Agenciji mora biti omogućen pristup sustavu/bazi podataka koji se koristi za računanje i pohranu glavnih pokazatelja učinkovitosti - KPI (eng. *Key Performance Indicators*). Isto tako, i drugim operatorima treba biti omogućen pristup KPI podacima vezanim za njihove aktivnosti putem WEB sučelja HT-a. Nadalje, Agencija određuje HT-u obvezu da na zahtjev Agencije mora objaviti pojedinačne ili sve KPI vrijednosti na svojoj internet stranici u odgovarajućoj formi, pri čemu je potrebno osigurati da se povjerljivi podaci ne otkriju javnosti. Nadalje, HT, je obavezan za potrebe Agencije dostavljati cjelokupno izvješće na tromjesečnoj razini zajedno s povjerljivim podacima, kako bi Agencija mogla pratiti i u slučaju potrebe spriječiti bilo kakvo diskriminirajuće ponašanje prema drugim operatorima. Izvješće o KPI vrijednostima osobito mora sadržavati sljedeće:

- broj zaprimljenih/odbijenih/realiziranih zahtjeva za izdvojeni pristup pojedinoj lokalnoj petlji ili potpetlji po operatoru
- stavljanje lokalne petlje na raspolaganje – prosjek (u danima) po operatoru
- broj zakašnjelih realizacija zahtjeva za izdvojeni pristup pojedinoj lokalnoj petlji ili potpetlji po operatoru
- prosječan rok kašnjenja realizacije zahtjeva za izdvojeni pristup pojedinoj lokalnoj petlji ili potpetlji po operatoru
- broj zaprimljenih/odbijenih/realiziranih zahtjeva za ponudu kolokacije/proširenja kolokacije po operatoru i po tipu kolokacije (fizička unutarnja, fizička vanjska, udaljena ili virtualna)
- uspostava kolokacije (fizička unutarnja, fizička vanjska, udaljena ili virtualna) - prosjek u danima po operatoru
- broj realiziranih kolokacija (fizička unutarnja, fizička vanjska, udaljena ili virtualna) izvan određenog roka (prosjek) po operatoru
- prosječno vrijeme uspostave usluge (kolokacije ili izdvojenog pristupa lokalnoj petlji ili potpetlji) po operatoru
- broj prijavljenih kvarova (smetnji) po operatoru
- prosječno vrijeme otklona kvara kod usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji ili potpetlji po operatorima po usluzi
- prosječno vrijeme otklona kvara posrednih kabela
- prosječno vrijeme otklona kvara na prijenosnim kabelima
- prosječno vrijeme otklona kvara kod napajanja električnom energijom
- postotak otklonjenih kvarova izvan definiranog vremena po operatoru

Agencija može naknadno odlukom zatražiti od HT-a praćenje i izvještavanje i za neke druge KPI vrijednosti ovisno o potrebama Agencije i zahtjevima tržišta.

Nadalje, u okviru obveze transparentnosti, a kako bi se nadopunila obveza nediskriminacije i uklonile potencijalne prepreke definirane poglavljem 6.4.2.1. ovog dokumenta, HT je obavezan

⁷¹ Prvo tromjesečno izvješće HT je obavezan dostaviti u travnju 2010. godine

svim operatorima s kojima ima sklopljen ugovor za pristup izdvojenoj lokalnoj petlji na zahtjev dostaviti/omogućiti uvid u sljedeće:

- informacije o topologiji mreže s lokacijama glavnog razdjelnika, broj parica privedenih na glavni razdjelnik i broj izvedenih parica u pristupnoj mreži;
- informacije o raspoloživosti, odnosno broju aktivnih i broju slobodnih (nezauzetih) lokalnih petlji i potpetlji na pojedinim lokacijama, odnosno svim lokacijama gdje postoji mogućnost kolokacije;
- informacije o postojanju sekundarne opreme za višestruko korištenje lokalne petlje i potpetlje u pristupnoj mreži HT-a (informacija je li pojedina lokalna petlja ili potpetlja realizirana aktivnom opremom ili ne);
- podatke o zemljopisnoj pokrivenosti po pojedinom glavnom razdjelniku HT-a ili drugoj odgovarajućoj opremi u nepokretnoj telefonskoj mreži, u obliku zemljopisnih karata ili popisu ulica koje su pokrivene pojedinim glavnim razdjelnikom HT-a ili s drugom odgovarajućom opremom u nepokretnoj telefonskoj mreži;
- informacije o planiranim promjenama u mreži i nacrtima modernizacije svoje mreže.

Određivanjem ovih obveza, nadopunjuje se obveza nediskriminacije, te se uklanjaju sve potencijalne prepreke definirane u poglavljima 6.4.2. i 6.4.3. ovog dokumenta i slične koje nisu direktno definirane.

7.1.4. Obveza nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva⁷²

Agencija može, u skladu s odredbama članka 56. ZEK-a, odrediti operatorima obveze u vezi s povratom troškova i nadzorom cijena, uključujući i obvezu troškovne usmjerenosti cijena te obvezu vođenja troškovnog računovodstva, koje se odnose na pružanje određenih vrsta međupovezivanja i/ili pristupa, u slučajevima kada se na temelju analize tržišta utvrdi da nedostatak djelotvornoga tržišnog natjecanja omogućuje određenom operatoru zadržavanje pretjerano visoke razine cijena ili primjenu istiskivanja niskom cijenom, a na štetu krajnjih korisnika usluga.

Agencija će osigurati da svi načini povrata troškova i metodologije određivanja cijena, koje su određene operatorima, budu usmjerene na promicanje djelotvornosti i održivoga tržišnog natjecanja, te na ostvarivanje najvećih pogodnosti za krajnje korisnike usluga, pri čemu može uzeti u obzir i cijene dostupne na usporedivim konkurentnim tržištima.

Operator, kojemu je određena obveza troškovne usmjerenosti cijena, snosi teret dokazivanja da cijene njegovih usluga proizlaze iz troškova, uključujući razumnu stopu povrata ulaganja. U svrhu izračuna troškova djelotvornog pružanja usluga Agencija može primijeniti metodologiju troškovnog računovodstva neovisno o metodologiji koju primjenjuje operator, ili metodu referentnih vrijednosti, te može zatražiti od operatora cjelovito obrazloženje cijena njegovih usluga, a prema potrebi i izmjenu tih cijena.

Svrha određivanja obveze nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva jest osiguranje ravnopravnih, transparentnih kriterija te kriterija koji potiču razvoj konkurencije, a koje operator treba primijeniti prilikom raspodjele troškova na usluge koje pruža. Troškovno računovodstvo odnosi se na skup pravila i procedura koji osiguravaju raspodjelu troškova,

⁷² Članak 13. Direktive o pristupu (eng. *Access Directive*)

prihoda, imovine, obveza i kapitala na pojedine aktivnosti i usluge, posebno uzimajući u obzir direktne i indirektne troškove.

Sustav troškovnog računovodstva omogućava provođenje obveze računovodstvenog razdvajanja te provjeru troškovne usmjerenosti cijena u svrhu sprečavanja međusobnog subvencioniranja, određivanja previsokih ili preniskih cijena i neefikasnog ponašanja proglašenog operatora.

Kako bi se spriječila prepreka razvoju tržišnog natjecanja definirana u poglavlju 6.4.3.2. ovog dokumenta gdje je navedeno da HT može, u odsustvu regulacije, unakrsno subvencionirati usluge na način da postavi cijenu usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji za druge operatore iznad troška i u isto vrijeme cijenu usluge na pripadajućem maloprodajnom tržištu, ispod troška, te time iskoristiti svoj položaj značajne tržišne snage, Agencija određuje HT-u:

- regulatornu obvezu nadzora cijena, uključujući i obvezu troškovne usmjerenosti cijena i
- regulatornu obvezu vođenja troškovnog računovodstva, koje se odnose na pružanje usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji.

Agencija smatra da bi se gore navedenim regulatornim obvezama djelomično riješile sve prepreke razvoju tržišnog natjecanja koje su definirane u poglavlju 6.4.3.2. ovog dokumenta, a koje bi se dodatno mogle riješiti i obvezama nediskriminacije i računovodstvenog razdvajanja koje su HT-u prethodno određene.

Budući da je prema odredbama ZOT-a, postojala obveza troškovne usmjerenosti cijena i vođenja troškovnog računovodstva, Agencija je u dokumentu „Naputci za računovodstveno odvajanje i troškovno računovodstvo“⁷³ definirala metodologiju troškovnog računovodstva koju HT treba koristiti za izračun troškovno usmjerenih cijena svojih usluga, među ostalima i usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji. Isto tako, Agencija može primijeniti metodologiju troškovnog računovodstva neovisno o metodologiji koju primjenjuje operator, te je u skladu s time planiran projekt definiranja metodologije troškovnog računovodstva (troškovnog modela) koju će koristiti Agencija, neovisno o metodologiji koju primjenjuje HT, a u svrhu kontrole troškovne usmjerenosti cijena HT-a. Dok navedeni projekt ne bude završen Agencija neće biti u mogućnosti provjeriti usklađenost HT-ovih cijena s regulatornim obvezama koje su određene u ovom poglavlju.

Slijedom navedenog, u trenutku kad navedeni projekt bude završen, a na temelju zaključaka koji će proizaći iz istog, Agencija će definirati metodologiju troškovnog računovodstva (troškovni model) koju će koristiti Agencija, neovisno o metodologiji koju primjenjuje HT, a kojom će se provjeravati troškovna usmjerenost cijena usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji.

Agencija smatra da bi do tog trenutka nadzor cijena trebao biti postavljen na temelju metode referentnih vrijednosti na temelju cijena na usporedivim tržištima u skladu s člankom 62. stavkom 2. i člankom 62. stavkom 3. ZEK-a.

No, s obzirom na prepreke razvoju tržišnog natjecanja koje su prepoznate u poglavljima 6.4.3.1. i 6.4.3.2. ovog dokumenta i obvezu Agencije da u prijelaznom razdoblju, dok se ne

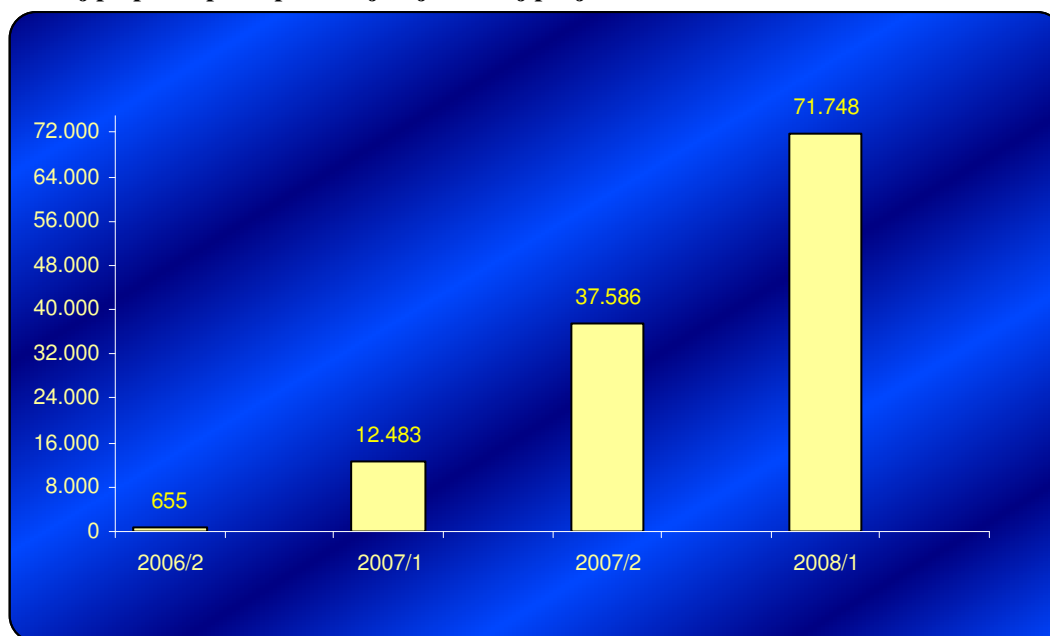
⁷³ koji je sastavni dio rješenja od dana 18. studenog 2008. godine (Klasa: 130-01/06-01/09; Ur. broj: 376-11-18)

implementiraju regulatorne obveze određene ovim poglavljem na način da se definiraju troškovno usmjerene cijene usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, odnosno svih usluga koje ulaze u definiciju mjerodavnog tržišta iz poglavlja 4.3. ovog dokumenta, omogućiti uvjete za ravnopravno tržišno natjecanje i onemogućiti HT u iskorištavanju položaja značajne tržišne snage, Agencija je analizirala situaciju na mjerodavnom tržištu koje je predmet ovog dokumenta i to prema vrstama usluga koje čine mjerodavno tržište⁷⁴.

a) Potpuni izdvojeni pristup lokalnoj petlji na temelju bakrene parice

Vezano za uslugu potpunog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju bakrene parice, važno je napomenuti da mjesečna naknada za navedenu uslugu trenutno iznosi 52,14 kn. Agencija smatra da je ista razumna, odnosno operatorima isplativa jer im omogućuje visoku razinu konkurentnosti na pripadajućem maloprodajnom tržištu, a što je vidljivo i iz iznimno jakog trenda rasta usluge potpunog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji od početka dostupnosti navedene usluge (vidi sliku 12.). Također, Agencija smatra da je postojeća cijena predmetne usluge, uz rješavanje ostalih prepreka na tržištu veleprodajnog pristupa mrežnoj infrastrukturi na fiksnoj lokaciji koje nisu vezane uz cijene, na razini na kojoj potiče operatore da dalje ulažu u vlastitu infrastrukturu, te da istu nije potrebno mijenjati dok se ne implementira troškovno usmjerena cijena.

Slika 12. Broj potpunih pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji

Izvor: Upitnik za tržište veleprodajnog pristupa mrežnoj infrastrukturi

Važno je napomenuti da je navedena cijena, u vrijeme donošenja odluke⁷⁵ kojom je određena cijena usluge potpunog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, dobivena u odnosu na razliku maloprodajnih cijena pristupa mreži u zemljama EU15 i veleprodajnih cijena potpunog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji u istim zemljama. Navedeni odnos je Agencija uzela u obzir kako bi se cijena potpunog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji u Republici Hrvatskoj postavila ispod maloprodajnih cijena pristupa, odnosno Agencija je odredila cijene na toj razini kako bi omogućila ravnopravno tržišno natjecanje na pripadajućem maloprodajnom

⁷⁴ Prema definiciji tržišta iz poglavlja 4.3. ovog dokumenta.

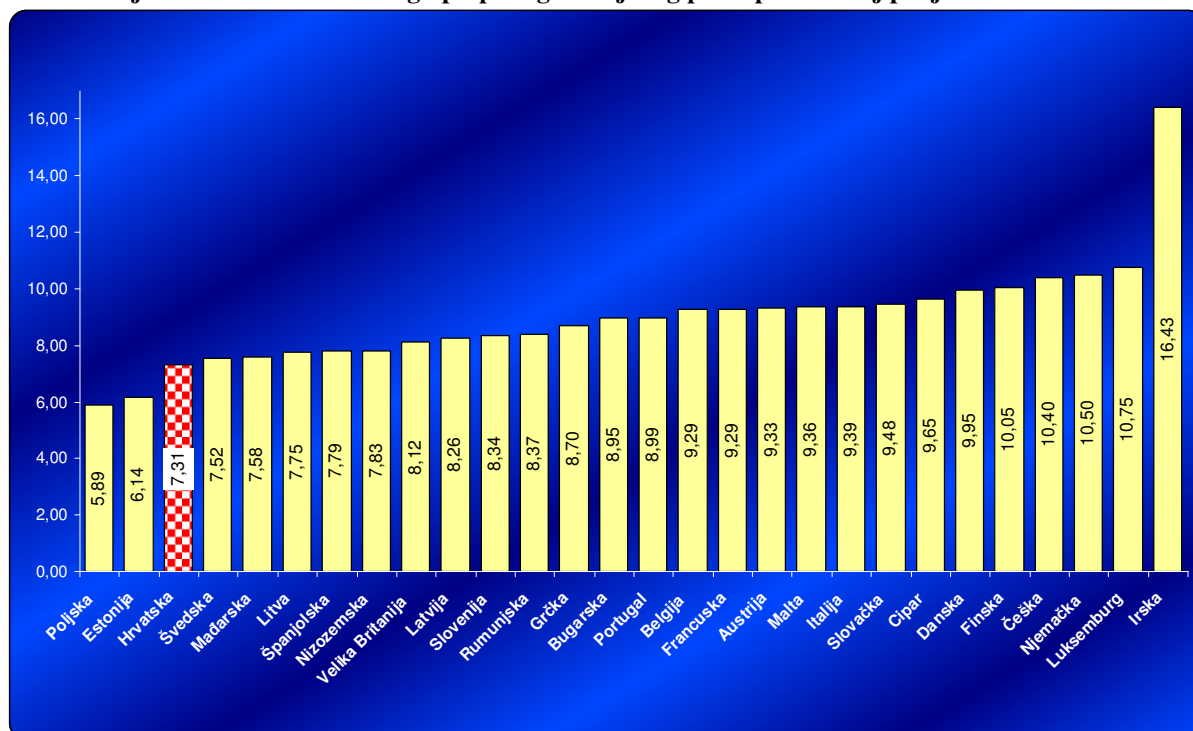
⁷⁵ Klasa: 344-01/05-01/145; Ur. broj: 376-05-02-10

tržištu. Iz trenda rasta broja potpuno izdvojenih pristupa lokalnoj petlji, vidljivog na slici 12., jasno je da je namjera Agencije bila ispravna, odnosno postignut je efekt koji se i namjeravao postići.

Kako je gore u tekstu i navedeno, Agencija smatra da je postojeća cijena predmetne usluge na razini na kojoj potiče operatore da dalje ulažu u vlastitu infrastrukturu, te da istu nije potrebno mijenjati dok se ne implementira troškovno usmjerena cijena. Navedeni stav Agencije se temelji na činjenici da je cijena usluge potpunog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji u Republici Hrvatskoj opravdala svrhu postavljanja (vidljivo u slici 12.). Isto tako, činjenica je da samo dvije zemlje Europske unije imaju manju cijenu usluge potpunog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji nego Republika Hrvatska⁷⁶, a što je vidljivo iz slike 13. Cilj Agencije nije spuštati predmetnu cijenu na što niže razine kako se ne bi negativno utjecalo, odnosno obeshrabrivalo ulaganja operatora u vlastitu pristupnu infrastrukturu.

Temeljem svih navedenih razloga, a dok traju postojeći odnosi maloprodajnih i veleprodajnih cijena, Agencija smatra da se cijena usluge potpunog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji ne treba mijenjati dok se ne implementira troškovno usmjerena cijena u skladu s regulatornim obvezama koje su određene ovim poglavljem.

Slika 13. Mjesečna naknada za uslugu potpunog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji – EU27 i RH

Izvor: Cullen International „Cross Country Analysis“ - za zemlje zapadne Europe od siječnja 2009. godine i zemlje središnje i istočne Europe od prosinca 2008. godine

Agencija smatra da cijene ostalih usluga vezanih za uslugu potpunog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji definirane unutar standardne ponude trebaju ostati nepromijenjene. Isto tako, u procesu predlaganja novih cijena ili izmjena postojećih cijena ostalih usluga vezanih za uslugu potpunog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, Agencija smatra da bi iste trebale biti u skladu s regulatornim obvezama transparentnosti, nediskriminacije i troškovne usmjerenosti, pri čemu se cijene moraju temeljiti na stvarnim troškovima pruženih usluga, uključujući i

⁷⁶ Poljska i Estonija

razumnu stopu povrata na ulaganja. Za dokazivanje utemeljenosti cijena tih usluga na navedenim troškovima odgovoran je HT koji pruža uslugu potpunog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji.

Navedena obveza je određena HT-u kako bi se spriječila mogućnost prenošenja značajne tržišne snage HT-a s mjerodavnog tržišta obrađenog ovim dokumentom, na pripadajuće maloprodajno tržište, na način da se naplaćuju neopravdani i neutemeljeni troškovi usluga.

b) Dijeljeni izdvojeni pristup lokalnoj petlji na temelju bakrene parice

Što se tiče usluge dijeljenog pristupa izdvojenom lokalnoj petlji, prvenstveno je važno napomenuti da je trenutna cijena od 22,37 kn dobivena temeljem prosjeka cijena usluge dijeljenog pristupa izdvojenom lokalnoj petlji u svim zemljama EU. Za razliku od potpunog izdvojenog pristupa, pri izračunu dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji nije se koristio odnos s pripadajućim maloprodajnim cijenama.

Slijedom navedenog, Agencija smatra da bi do trenutka dok projekt definiranja metodologije troškovnog računovodstva ne bude gotov, nadzor cijene dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji trebao biti postavljen na temelju metode referentnih vrijednosti i cijena na usporedivim tržištima u skladu s člankom 62. stavkom 2. i člankom 62. stavkom 3. ZEK-a. Agencija je u procesu izračuna cijena usluge dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji koristila metodu referentnih vrijednosti (eng. *benchmark*) i cijene na usporedivim tržištima, uzevši u obzir sljedeće dokumente, pretpostavke i metode:

- izvještaj Cullen International „Cross Country Analysis“ za zemlje zapadne Europe od siječnja 2009. godine i zemlje središnje i istočne Europe od prosinca 2008. godine⁷⁷;
- iznos mjesečne naknade za uslugu dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji u svim članicama EU u kojima postoji navedena usluga⁷⁸;
- uklanjanje vanjskih vrijednosti temeljem odgovarajućih statističkih metoda;
- tečaj HRK/EUR - prosjek srednjeg tečaja HNB-a u razdoblju od šest mjeseci⁷⁹ u iznosu od 7,1748 HRK.

Pri analizi referentnih vrijednosti, Agencija je koristila podatke navedene u izvještaju *Cullen Internationala „Cross Country Analysis“* za iznos mjesečne naknade za uslugu dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji u svim članicama Europske unije (tablica 4.), i to za zemlje zapadne Europe od siječnja 2009. godine i zemlje središnje i istočne Europe od prosinca 2008. godine.

⁷⁷ Agencija je koristila zadnje dostupne podatke u trenutku stavljanja ovog dokumenta na javnu raspravu dana 02. ožujka 2009. godine, a ne najnovije podatke u trenutku donošenja odluke o određivanju operatora sa značajnom tržišnom snagom iz razloga što najnoviji podaci nisu bili sastavni dio javne rasprave.

⁷⁸ Agencija smatra da je relevantnost/opravanost usporednih podataka ključ kvalitetnog provođenja metode referentnih vrijednosti za određivanje cijena

⁷⁹ Izvor <http://www.hnb.hr/tecajn/htecajn.htm?tsfsg=c178a2621b885aeab6bd0c4ee5b2d912>;

Prosjeck srednjeg tečaja izračunat je prema zadnjim dostupnim službenim podacima u trenutku stavljanja ovog dokumenta na javnu raspravu dana 02. ožujka 2009. godine (razdoblje od srpnja do prosinca 2008. godine).

Tablica 4. Mjesečna naknada za uslugu dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji – EU27

	Država	EUR
EU 27	Nizozemska	0,19
	Belgija	0,85
	Velika Britanija	1,55
	Poljska	1,56
	Njemačka	1,78
	Cipar	1,83
	Malta	1,86
	Grčka	2,04
	Češka	2,10
	Mađarska*	2,25
	Portugal	2,51
	Italija	2,57
	Francuska	2,90
	Španjolska	3,00
	Bugarska	3,02
	Luksemburg	3,20
	Estonija	3,20
	Slovenija	3,27
	Švedska	3,75
	Latvija	4,13
Rumunjska	4,20	
Austrija	4,67	
Slovačka	4,97	
Danska	4,98	
Litva	5,46	
Finska**	5,93	
Irska	8,41	

Izvor: Cullen International „Cross Country Analysis“ - za zemlje zapadne Europe od siječnja 2009. godine i zemlje središnje i istočne Europe od prosinca 2008. godine

Napomena: * Iznos mjesečne naknade u Mađarskoj dobiven je na temelju prosjeka svih (5) iznosa mjesečne naknade za uslugu dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji.

** Iznos mjesečne naknade dobiven je na temelju prosjeka svih (2) iznosa mjesečne naknade za uslugu dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji.

Budući da je u statističkoj analizi najčešća mjera “prosjeaka” srednja vrijednost (aritmetička sredina), Agencija je odlučila izračunati istu, a kako bi dobila prosječnu cijenu usluge dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji u zemljama Europske unije.

Nadalje, Agencija napominje kako je važno utvrditi postojanje vanjskih vrijednosti (eng. *outliers*). Naime, ekstremno niske ili ekstremno visoke vrijednosti značajno utječu na vrijednost aritmetičke sredine što bi rezultiralo vrijednošću koja nije reprezentativna. Za postojanje istih potrebno je odrediti vrijednosti prvog ili donjeg kvartila i trećeg ili gornjeg kvartila⁸⁰, kao i interkvartila⁸¹. Temeljem navedenih statističkih pokazatelja Agencija je

⁸⁰ Kvantili su vrijednosti numeričke varijable koji niz uređen po veličini dijele na q jednakih dijelova. Kvantili koji dijele statistički niz na 4 jednaka dijela nazivaju se kvartilima. Kako je u ovom slučaju red kvantila q=4 postoje tri kvartila, prvi ili donji, drugi kvartil ili medijan i treći ili gornji kvartil.

⁸¹ Interkvartil je apsolutna mjera disperzije. To je raspon varijacije središnjih 50% članova niza uređenih podataka.

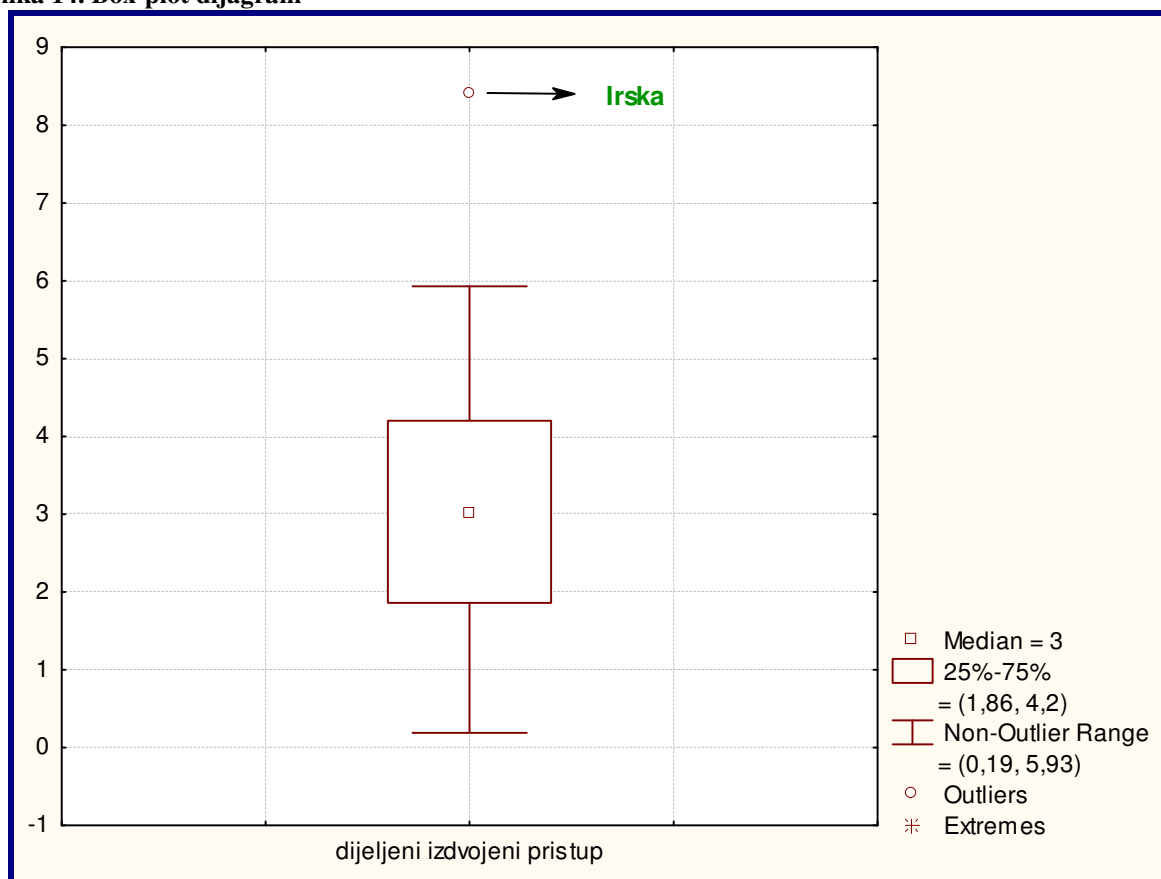
utvrdila donje i gornje granice u svrhu određivanja vanjskih vrijednosti, odnosno, vrijednosti koje bi utjecale na određivanje srednje vrijednosti (aritmetičke sredine) koja bi bila loš reprezentant polaznih vrijednosti.

Formule za izračun:

- prvi kvartil: $Q1=N/4$
- treći kvartil: $Q3=3N/4$
- interkvartil: $Iq=Q3-Q1$
- donja granica: $Q1-1,5Iq$
- gornja granica: $Q3+1,5Iq$

Uzimajući u obzir prethodno navedeno Agencija smatra kako bi se pri izračunu aritmetičke sredine iste trebale ukloniti.

Slika 14. Box-plot dijagram

Izvor: prikaz dobiven programskim paketom *Statistica*

Slijedom navedenog, te sukladno provedenoj analizi iznosa mjesečne naknade za uslugu dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji u zemljama Europskoj uniji, utvrđeno je da vanjsku vrijednost predstavlja iznos mjesečne naknade za uslugu dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji u Irskoj te, u skladu s gore navedenim, ista nije uzeta u obzir pri

izračunu srednje vrijednosti (aritmetičke sredine), odnosno, prosječne cijene dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji u zemljama Europske unije. Prethodno navedeno prikazano je u tablici 5.

Tablica 5. Mjesečna naknada za uslugu dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji u EU27 s označenim kvartilima i vanjskim vrijednostima

	Država	EUR
EU 26	Nizozemska	0,19
	Belgija	0,85
	Velika Britanija	1,55
	Poljska	1,56
	Njemačka	1,78
	Cipar	1,83
	Malta*	1,86
	Grčka	2,04
	Češka	2,10
	Mađarska	2,25
	Portugal	2,51
	Italija	2,57
	Francuska	2,90
	Španjolska	3,00
	Bugarska	3,02
	Estonija	3,20
	Luksemburg	3,20
	Slovenija	3,27
	Švedska	3,75
	Latvija	4,13
	Rumunjska**	4,20
	Austrija	4,67
	Slovačka	4,97
	Danska	4,98
	Litva	5,46
	Finska	5,93
Irska***	8,41	
Prosječna cijena €		2,99
Prosječna cijena kn		21,46

Napomena: *prvi kvartil; **treći kvartil; ***vanjske vrijednosti

Srednja vrijednost svih cijena usluge dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji u preostalim 26 zemalja Europske unije iznosi 21,46 kn.

Sukladno svemu prethodno navedenom, Agencija određuje HT-u provođenje obveze nadzora cijena na sljedeći način i poštujući sljedeća pravila:

- 1) HT je obvezan dana 01. listopada 2009. godine u standardnu ponudu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i pripadajućim sadržajima ugraditi mjesečnu naknadu za uslugu dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji u iznosu od 21,46 kn.

- 2) HT je obvezan novu mjesečnu naknadu za uslugu dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji u standardnu ponudu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i pripadajućim sadržajima ugraditi točno godinu dana nakon što je ugrađena cijena navedena pod točkom 1. HT je obvezan, 60 dana prije primjene nove cijene usluge dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, provesti postupak provjere cijene usluge dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju gore navedene metodologije;
- 3) HT je obvezan, svaku sljedeću godinu, provoditi postupak iz točke 2. sve do trenutka dok se cijene ne budu određivale na temelju metodologije troškovnog računovodstva (troškovni model) navedene u ovom poglavlju.

Nadalje, uzevši u obzir nagle promjene u tečajevima koje uzrokuje svjetska ekonomska kriza, Agencija smatra opravdanim omogućiti, kako HT-u tako i Agenciji, promjenu cijena usluge dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji koje će odgovarati novom prosječnom tečaju kune u odnosu na euro, ukoliko se prosječni tečaj kune u odnosu na euro za razdoblje zadnjih šest mjeseci prema podacima Hrvatske narodne banke promijeni više od 10% u odnosu na tečaj na temelju kojeg je izračunata cijena usluge dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji za svaku godinu od strane Agencije.

Sukladno navedenom, u situaciji da se prosječni tečaj kune u odnosu na euro poveća za najmanje 10%, HT je u mogućnosti promijeniti cijene usluge dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji koje će odgovarati novom tečaju kune u odnosu na euro⁸². S druge strane, u slučaju da se prosječni tečaj kune u odnosu na euro smanji za najmanje 10% Agencija će biti u mogućnosti implementirati novu cijenu usluge dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, koja će odgovarati novom tečaju kune u odnosu na euro.⁸³

Cijene ostalih usluga vezanih za uslugu dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji definirane unutar standardne ponude ostaju nepromijenjene. Isto tako, u procesu predlaganja novih cijena ili izmjena postojećih cijena ostalih usluga vezanih za uslugu dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, iste trebaju biti u skladu s regulatornim obvezama transparentnosti, nediskriminacije i troškovne usmjerenosti, pri čemu se cijene moraju temeljiti na stvarnim troškovima pruženih usluga, uključujući i razumnu stopu povrata na ulaganja. Za dokazivanje utemeljenosti cijena tih usluga na navedenim troškovima odgovoran je HT koji pruža uslugu pristupa dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji.

⁸² Primjer za prvu godinu. U slučaju da u određenom trenutku prosječni srednji tečaj HNB-a za posljednjih šest mjeseci iznosi minimalno 7,8923 kuna za 1 euro, HT će biti u mogućnosti cijenu usluge dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, koja je dobivena na temelju metodologije određene u poglavlju 7.1.4. ovog dokumenta, pretvoriti u iznos u kunama na temelju novog tečaja. Konkretno, u slučaju da se navedeno dogodi u razdoblju od godinu dana od stupanja na snagu ove analize prosječna cijena usluge dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji ne bi se određivala po tečaju od 7,1748 kn za 1 euro i iznosila 21,46 kn, već bi se, primjerice, odredila po tečaju od 7,8923 kuna za 1 euro te bi iznosila 23,60 kn.

⁸³ Primjer za prvu godinu. U slučaju da se u određenom trenutku prosječni srednji tečaj HNB-a za posljednjih šest mjeseci smanji barem 10% (1€=6,4573 kn), u odnosu na tečaj koji je Agencija primijenila u ovoj analizi (1€=7,1748 kn), Agencija će biti u mogućnosti cijenu usluge dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, koja je dobivena na temelju metodologije određene u poglavlju 7.1.4. ovog dokumenta, pretvoriti u iznos u kunama na temelju novog tečaja. Konkretno, u slučaju da se navedeno dogodi u razdoblju od godinu dana od stupanja na snagu ove analize, prosječna cijena usluge dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji ne bi se određivala po tečaju od 7,1748 kn za 1 euro i iznosila 21,46 kn, već bi se, primjerice, odredila po tečaju od 6,4573 kuna za 1 euro te bi iznosila 19,30 kn.

Navedena obveza je određena HT-u kako bi se spriječila mogućnost prenošenja značajne tržišne snage HT-a s mjerodavnog tržišta koje je predmet ovog dokumenta, na pripadajuće maloprodajno tržište, na način da se naplaćuju neopravdani i neutemeljeni troškovi usluga.

c) Izdvojeni pristup lokalnoj potpetlji na temelju bakrene parice

Vežano uz uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj potpetlji, a u skladu s regulatornom obvezom pristupa koja je određena ovim dokumentom, u slučaju da se pojavi razuman zahtjev operatora prije ispunjenja obveze troškovne usmjerenosti cijena od strane HT-a, Agencija određuje HT-u obvezu nadzora cijena na sljedeći način:

- HT je obavezan u roku od 90 dana od zaprimanja razumnog zahtjeva, unutar standardne ponude izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i pripadajućim sadržajima ugraditi razumnu cijenu usluge izdvojenog pristupa lokalnoj potpetlji koja se odnosi na mjesečni najam potpetlje;
- HT je obavezan u roku od 90 dana od zaprimanja razumnog zahtjeva, unutar standardne ponude izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i pripadajućim sadržajima ugraditi razumne cijene svih pratećih usluga koje se tiču izdvojenog pristupa lokalnoj potpetlji;
- HT je obavezan odrediti sve gore navedene cijene na takvim razinama da operator koji je minimalno efikasan kao HT može nuditi usluge krajnjim korisnicima bez ulaženja u gubitke i ostvarenja razumne dobiti;
- HT je obavezan cijene usluge i metodologiju izračuna istih dostaviti Agenciji 15 dana prije objave navedenih cijena unutar standardne ponude, uz detaljno obrazloženje i opravdanje.

U slučaju da HT ne uspije prikazati svoj prijedlog razumnim i ukoliko Agencija bude smatrala da se prijedlogom HT-a neće moći spriječiti iskorištavanje značajne tržišne snage od strane HT-a, Agencija može, u posebnom upravnom postupku, u skladu sa ZEK-om, a u skladu s ovom analizom i regulatornim obvezama koje su HT-u određene, izmijeniti cijene.

d) Izdvojeni pristup lokalnoj petlji na temelju svjetlovodne niti na način poveznica od točke do točke

Vežano uz uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju svjetlovodne niti na način poveznica od točke do točke, a u skladu s regulatornom obvezom pristupa koja je određena ovim dokumentom, u slučaju da se pojavi razuman zahtjev operatora prije ispunjenja obveze troškovne usmjerenosti cijena, Agencija određuje HT-u obvezu nadzora cijena na sljedeći način:

- HT je obavezan u roku od 90 dana od zaprimanja razumnog zahtjeva, unutar standardne ponude izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i pripadajućim sadržajima ugraditi razumnu cijenu usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju svjetlovodne niti na način poveznica od točke do točke koja se odnosi na mjesečni najam izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju svjetlovodne niti na način poveznica od točke do točke;

- veleprodajna cijena za uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju svjetlovodne niti mora pored troška sadržavati i razumnu stopu povrata ulaganja⁸⁴;
- HT je obavezan u roku od 90 dana od zaprimanja razumnog zahtjeva, unutar standardne ponude izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i pripadajućim sadržajima ugraditi razumne cijene svih pratećih usluga koje se tiču usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju svjetlovodne niti na način poveznica od točke do točke;
- HT je obavezan odrediti sve gore navedene cijene na takvim razinama da operator koji je minimalno efikasan kao HT može nuditi usluge krajnjim korisnicima bez ulaženja u gubitke;
- HT je obavezan cijene usluge i metodologiju izračuna istih dostaviti Agenciji 15 dana prije objave navedenih cijena unutar standardne ponude, uz detaljno obrazloženje i opravdanje.

U slučaju da HT ne uspije prikazati svoj prijedlog razumnim i ukoliko Agencija bude smatrala da se prijedlogom HT-a neće moći spriječiti iskorištavanje značajne tržišne snage od strane HT-a, Agencija može, u posebnom upravnom postupku, u skladu sa ZEK-om, a u skladu s ovom analizom i regulatornim obvezama koje su HT-u određene, izmijeniti cijene.

e) Usluge kolokacije

Vežano za usluge kolokacije koje proizlaze iz regulatorne obveze pristupa, nediskriminacije i transparentnosti, sve cijene koje se tiču pružanja usluga kolokacije HT treba naplaćivati u skladu s regulatornim obvezama transparentnosti, nediskriminacije i troškovne usmjerenosti, pri čemu se cijene moraju temeljiti na stvarnim troškovima pruženih usluga, uključujući i razumnu stopu povrata na ulaganja. Za dokazivanje utemeljenosti cijena tih usluga na navedenim troškovima odgovoran je HT koji pruža usluge kolokacije.

Navedena obveza je određena HT-u kako bi se spriječila mogućnost prenošenja značajne tržišne snage HT-a s mjerodavnog tržišta obrađenog ovim dokumentom, na pripadajuće maloprodajno tržište, na način da se naplaćuju neopravdani i neutemeljeni troškovi usluga.

Raspodjela troškova kod pripreme i stavljanja na raspolaganje kolokacijskih prostora ostaje vrijediti kako je i bilo definirano u Standardnoj ponudi za uslugu pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji.

7.1.5. Obveza računovodstvenog razdvajanja⁸⁵

Agencija može, u skladu s odredbama članka 56. ZEK-a, odrediti operatorima sa značajnom tržišnom snagom obvezu računovodstvenog razdvajanja određenih djelatnosti u vezi s međupovezivanjem i/ili pristupom.

Agencija osobito može zatražiti od vertikalno integriranog operatora da učini transparentnim svoje veleprodajne cijene i transferne naknade, osobito kako bi se osiguralo ispunjavanje obveze nediskriminacije u skladu sa člankom 59. ZEK-a, ili prema potrebi, spriječilo nepravredno međusobno subvencioniranje.

⁸⁴ Agencija smatra da razumna stopa povrata ulaganja ne mora biti ista u svim slučajevima nego će ovisiti o tome je li bilo potrebno graditi novu kabelsku kanalizaciju ili su svjetlovodne niti položene unutar postojeće kabelske kanalizacije.

⁸⁵ članak 11. Direktive o pristupu (eng. *Access Directive*)

Način i postupak vođenja razdvojenog računovodstva mogu se pobliže utvrditi odlukom Agencije iz članka 56. ZEK-a.

U svrhu provjere ispunjavanja obveza transparentnosti i nediskriminacije Agencija može zatražiti uvid u računovodstvene podatke, uključujući podatke o prihodima ostvarenim na tržištu, koje može objaviti ako bi objava tih podataka pridonijela slobodnom tržišnom natjecanju, vodeći pritom računa o zaštiti tajnosti podataka u skladu sa člankom 15. ZEK-a.

Strukturnim odvajanjem i zasebnim obračunavanjem troškova elektroničkih komunikacijskih usluga operatora sa značajnom tržišnom snagom postiže se ispunjenje zakonske obveze u svrhu sprječavanja subvencioniranja jedne od drugih elektroničkih komunikacijskih usluga na mjerodavnim tržištima na kojima su operatori određeni operatorima sa značajnom tržišnom snagom. Računovodstveno razdvajanje podrazumijeva da su aktivnosti operatora podijeljene u posebne poslove ili usluge za računovodstvene potrebe te se na taj način kroz sustav odvojenih računa omogućava provođenje načela nediskriminacije tj. jednakih tržišnih uvjeta što omogućava razvoj konkurencije i ulazak novih operatora na tržište.

Prema odredbama članka 57. ZOT-a obveza računovodstvenog razdvajanja je bila propisana HT-u po sili zakona, u trenutku kada je proglašen operatorom sa znatnijom tržišnom snagom. Također, stavkom 5. navedenog članka je određeno da Vijeće Agencije svojim rješenjem odredi način razdvajanja poslovnih aktivnosti operatora sa znatnijom tržišnom snagom u pogledu njihova ustrojstva i obračuna te druge potankosti u vezi s tim razdvajanjem. Sukladno navedenom, Vijeće Agencije je dana 18. studenog 2008. godine donijelo rješenje⁸⁶ kojim je HT-u naložilo način provedbe računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva, i to na način i u rokovima koji su određeni dokumentom „Naputci za računovodstveno odvajanje i troškovno računovodstvo“.

S obzirom da je analizom provedenom u ovom dokumentu, utvrđeno da HT može, u odsustvu regulacije, cjenovno diskriminirati operatore u odnosu na svoj maloprodajni dio ili povezana društva, kao i unakrsno subvencionirati usluge na vertikalno povezanim tržištima, i time iskoristiti svoj položaj značajne tržišne snage, Agencija je odredila da se navedena regulatorna obveza treba zadržati, a čime bi se spriječili ranije navedeni problemi na tržištu, te se sukladno tome HT-u određuje regulatorna obveza računovodstvenog razdvajanja na tržištu veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji.

Agencija smatra da će se regulatornom obvezom računovodstvenog razdvajanja riješiti sve prepreke razvoju tržišnog natjecanja koje su definirane u poglavlju 6.4.3. ovog dokumenta i sve prepreke koje nisu direktno definirane, a mogle bi izazvati iste ili slične posljedice na tržištu. Isto tako, Agencija smatra da će se direktno riješiti problem unakrsnog subvencioniranja i to u kombinaciji s već određenim obvezama nediskriminacije i transparentnosti. Sukladno navedenom, regulatorna obveza računovodstvenog razdvajanja je određena HT-u kako bi se osiguralo provođenje prethodno određenih obveza nediskriminacije i transparentnosti.

Vijeće Agencije je, kako je gore i navedeno, HT-u odredilo obvezu računovodstvenog razdvajanja koja se, među ostalim, odnosi i na uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, a

⁸⁶ Klasa: 130-01/06-01/09; Ur. broj: 376-11-18

koja je u dokumentu „Naputci za računovodstveno odvajanje i troškovno računovodstvo“ određena pod nazivom „Segment 3 – Veleprodajni pristup mrežnoj infrastrukturi (uključujući potpuni i zajednički pristup) na fiksnoj lokaciji“. Naime, navedenim dokumentom je definiran način provedbe računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva, na način i u rokovima koje HT treba provesti u praksi, a kako bi se provela regulatorna obveza računovodstvenog odvajanja sukladno odredbama ZOT-a.

Nastavno, Agencija u ovom poglavlju, ne temelju odredba ZEK-a, određuje HT-u regulatornu obvezu računovodstvenog razdvajanja koja je istovjetna obvezi računovodstvenog odvajanja čiji je način provedbe Vijeće Agencije odredilo navedenim rješenjem od dana 18. studenog 2008. godine. S obzirom na navedeno, HT je obavezan provesti odredbe navedenog rješenja koje se odnose na tržište veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji, a koje je u navedenom rješenju odnosno dokumentu „Naputci za računovodstveno odvajanje i troškovno računovodstvo“ određeno pod nazivom „Segment 3 – Veleprodajni pristup mrežnoj infrastrukturi (uključujući potpuni i zajednički pristup) na fiksnoj lokaciji“.

Ovom regulatornom obvezom se određuje HT-u, a kao potvrda provođenja obveza transparentnosti i nediskriminacije u vezi sa cijenama usluga koje su definirane na tržištu veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji, vođenje i prikaz računovodstvenih podataka posebno za tržište veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji odvojeno od računovodstvenih podataka za ostale djelatnosti HT-a, a čime će se omogućiti transparentnost svih veleprodajnih cijena po kojima HT svoje usluge pruža ostalim operatorima, kao i transernih naknada po kojima HT svoje usluge pruža svome maloprodajnom dijelu i povezanim društvima.

HT pri ispunjavanju regulatorne obveze računovodstvenog razdvajanja mora osobito voditi računa o preporukama i smjernicama Europske komisije na području računovodstvenog razdvajanja.

Kako je gore i navedeno, Agencija HT-u određuje regulatornu obvezu računovodstvenog razdvajanja radi omogućavanja kontrole provođenja regulatornih obveza transparentnosti i nediskriminacije, a isto tako i radi onemogućavanja unakrsnog subvencioniranja između usluga koje HT nudi. Naime, HT je vertikalno integrirani operator zbog čega je vrlo važno imati kontrolu nad transfernim naknadama koje nudi svome maloprodajnom dijelu, a kako ne bi unakrsnim subvencioniranjem prenio značajnu tržišnu snagu s tržišta veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji na pripadajuće maloprodajno tržište. Budući da se i veleprodajna i maloprodajna usluga nude unutar istog, vertikalno integriranog, operatora, računovodstveno razdvajanje je jedini način kontrole kako bi se utvrdilo da operator ne vrši unakrsno subvencioniranje i time vertikalno prenosi značajnu tržišnu snagu.

Obveze koje Agencija određuje operatoru sa značajnom tržišnom snagom moraju biti razmjerne s koristima koje su posljedica ispunjenja te obveze. Iako postavljanje ove regulatorne obveze iziskuje dodatne troškove HT-a, Agencija smatra da je korist od obveze koja se ogleda u onemogućavanju kršenja regulatorne obveze transparentnosti i nediskriminacije te sprečavanju unakrsnog subvencioniranja (jer one same za sebe to ne bi mogle), puno veća od troškova koji se tom obvezom nameću. Predmetnom regulatornom

obvezom se samo provjerava usklađenost HT-a s ostalim regulatornim obvezama određenim ovim dokumentom.

7.1.6. Ostale regulatorne obveze koje bi Agencija, na temelju ZEK-a, mogla propisati na tržištu veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni pristup) na fiksnoj lokaciji

Isto tako, Agencija je u poglavlju 6.4.2.4. ovog dokumenta navela prepreku koja se odnosi na neopravdano korištenje informacija o konkurentima. Naime, za navedenu prepreku Agencija ne treba odrediti operatorima sa značajnom tržišnom snagom regulatornu obvezu iz razloga što navedeno nije dozvoljeno neovisno o statusu operatora sa značajnom tržišnom snagom.

Drugim riječima, niti jedan operator, neovisno ima li ili nema status operatora sa značajnom tržišnom snagom, ne smije neopravdano koristiti informacije o konkurentima. Navedeno je propisano člankom 66. stavkom 5. ZEK-a koji jasno propisuje da operatori, koji su od drugih operatora pribavili podatke prije, tijekom ili nakon postupka pregovaranja o pristupu, mogu te podatke upotrijebiti isključivo u svrhe za koje su dostavljeni⁸⁷.

U svrhu učinkovitog provođenja regulatornih obveza sadržanih u 7. poglavlju ovog dokumenta, Agencija, prema potrebi, daje odgovarajuće provedbene upute operatorima sa značajnom tržišnom snagom kojih su se isti obvezni pridržavati.

⁸⁷ Članak 4. Direktive o pristupu (eng. „Access Directive“)

8. Prilozi

8.1. Prilog A – mišljenje Agencije za zaštitu tržišnog natjecanja

REPUBLIKA HRVATSKA
AGENCIJA ZA ZAŠTITU
TRŽIŠNOG NATJECANJA

CROATIAN COMPETITION AGENCY

Klasa: 031-01/2009-01/17
Urbroj: 580-05-09-45-2
Zagreb, 26. ožujka 2009.

REPUBLIKA HRVATSKA
HRVATSKA AGENCIJA ZA POŠTU I
ELEKTRONIČKE KOMUNIKACIJE

Primljeno:	3.4.2009 9:45:23	
Klasifikacijska oznaka	Org. jed.	
344-01/09-01/737	-11	
Urudžbeni broj:	Pril.	Vrij.
580-09-1	0	0

HRVATSKA AGENCIJA ZA POŠTU I
ELEKTRONIČKE KOMUNIKACIJE
n/r g. Gašpera Gačine, predsjednika Vijeća Agencije

Jurišićeva 13
10000 Zagreb

Predmet: Hrvatska agencija za poštu i elektroničke komunikacije
- zahtjev za davanjem mišljenja o mjerodavnim tržištima
- stručno mišljenje; dostavlja se

Agencija za zaštitu tržišnog natjecanja (dalje: Agencija) zaprimila je 10. ožujka 2009. zahtjev Hrvatske agencije za poštu i elektroničke komunikacije (dalje: HAKOM) kojim traži mišljenje Agencije o zaključcima koji se tiču određivanja mjerodavnih tržišta sukladno Zakonu o elektroničkim komunikacijama („Narodne novine“, broj 73/08; dalje: Zakon) i prijedloga Odluka donesenih u svezi istih.

Agencija je izvršila uvid u prijedloge Odluka, te je na temelju odluke Vijeća za zaštitu tržišnog natjecanja (dalje: Vijeće), u smislu članka 29. stavka 1., članka 34. i članka 35. stavka 1. točke 6. Zakona o zaštiti tržišnog natjecanja, sa 11. sjednice, održane 26. ožujka 2009. donijela sljedeće:

M I Š L J E N J E

Prijedlozi Odluka koje je Agenciji dostavila Hrvatska agencija za poštu i elektroničke komunikacije, nisu u suprotnosti s odredbama Zakona o zaštiti tržišnog natjecanja.

Obrazloženje

U postupku javne rasprave, HAKOM je dostavio Agenciji analize sljedećih tržišta: tržišta započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji, tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji, tržište veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji, tržišta veleprodajnog širokopojasnog pristupa, tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu pokretnu javnu

komunikacijsku mrežu, tržište prijenosa (tranzita) poziva u nepokretnoj javnoj komunikacijskoj mreži, tržište pristupa i započinjanja (originacije) poziva iz pokretnih javnih komunikacijskih mreža, tržište završavanja (terminacije) SMS poruka u određenu pokretnu javnu komunikacijsku mrežu i tržište javno dostupne telefonske usluge u pokretnim elektroničkim komunikacijskim mrežama, kao i prijedloge Odluka temeljenih na navedenim analizama.

Uvidom u prijedloge Odluka, Agencija je utvrdila kako je riječ o dokumentima tehničkog karaktera koje je HAKOM donio u okviru svojih regulatornih nadležnosti, koji nisu u suprotnosti s odredbama Zakona o zaštiti tržišnog natjecanja.

Međutim, Agencija u konkretnim postupcima vezanim uz poduzetnike koji djeluju na tržištu telekomunikacijskih usluga, u svakom pojedinom slučaju individualno utvrđuje mjerodavno tržište, koje se ne mora nužno poklapati s mjerodavnim tržištima koja je HAKOM utvrdio *ex ante*.

Predsjednica Vijeća
za zaštitu tržišnog natjecanja

Olgica Sprevec

8.2. Prilog B – komentari na tržište veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji i osvrt Agencije na navedene komentare

8.2.1. Odgovori na komentare HT-Hrvatskih telekomunikacija d.d.

Odgovori na komentare HT-a slijede numeraciju poglavlja iz dokumenta koje je HT komentirao te naslove iz komentara HT-a.

4. Određivanje mjerodavnog tržišta

4.1.1. Maloprodajno tržište širokopojasnog pristupa internetu

4.1.2. Zamjenjivost na strani potražnje - maloprodajna razina

Agencija je, u skladu s definicijom Komunikacijskog odbora, za potrebe analize pod širokopojasnim pristupnim brzinama smatrala dolazne brzine veće od 144 kbit/s, te je na temelju toga i podataka prikupljenih upitnicima definirala na koje je načine krajnjem korisniku dostupna usluga širokopojasnog pristupa internetu. HT smatra kako podjela usluga na one ispod i iznad 144 kbit/s brzine nije odgovarajuća, odnosno da nije dovoljno podijeliti elektroničke komunikacijske usluge na one s brzinom pristupa ispod i iznad 144 kbit/s. Naime, HT navodi kako u usluge s brzinama iznad 144 kbit/s spada veliki skup aplikacija i sadržaja koje postavljaju svoje zahtjeve prema skupu širokopojasnih usluga te HT smatra kako širokopojasne usluge treba podijeliti u nekoliko kategorija, i to, primjerice, na usluge za poslovne korisnike, usluge osobne podrške, usluge multimedijalnih poslovnih i osobnih aplikacija, usluge multimedijalnih igara, usluge ostale multimedijalne zabave. Za svaku od tih kategorija usluga odgovarajući je drugi raspon brzina (i kvalitete). Slijedom navedenog, HT smatra kako je potrebno jasno razlikovanje usporedbe pojedinih usluga od usporedbe pojedinih tehnologija, radi čega je analizu zamjenjivosti pojedinih usluga potrebno odvojiti od analize zamjenjivosti pojedinih tehnologija, i to neovisno o perspektivi iz koje se pojedina analiza odvija, te da provođenje analize zamjenjivosti usluga na području cijelog spektra u rasponu od 144 kbit/s do 25 Mbit/s može dovesti do neprimjerenih zaključaka.

Agencija se ne slaže s prijedlogom HT-a da širokopojasne usluge treba podijeliti u nekoliko kategorija kako predlaže HT, s obzirom da je predmet ove analize veleprodajni fizički pristup mrežnoj infrastrukturi na fiksnoj lokaciji, a ne analiza pojedinih brzina koja odgovara pojedinom skupu usluga. Naime, a kako je Agencija već u dokumentu navela, s obzirom da potražnja za uslugom veleprodajnog fizičkog pristupa mrežnoj infrastrukturi na fiksnoj lokaciji proizlazi iz potražnje za uslugom širokopojasnog pristupa na maloprodajnoj razini, Agencija je pri utvrđivanju dimenzije usluga mjerodavnog tržišta veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji, smatrala prikladnim utvrditi zamjenske usluge na veleprodajnom tržištu razmatrajući načine putem kojih operatori na maloprodajnom tržištu pružaju krajnjem korisniku uslugu širokopojasnog pristupa internetu.

Drugim riječima, Agencija nije dijelila usluge na one ispod i iznad 144 kbit/s, već je cilj bio utvrditi koji se načini širokopojasnog pristupa internetu na maloprodajnoj razini, a putem kojih se pružaju različite širokopojasne usluge, smatraju međusobno zamjenjivima, s obzirom da iz potražnje za tim načinima širokopojasnog pristupa internetu, proizlazi potražnja na veleprodajnoj razini, pri čemu je Agencija morala odrediti granicu iznad koje se pristupne brzine smatraju širokopojasnim pristupnim brzinama. Na taj je način Agencija kroz potražnju

na maloprodajnoj razini htjela utvrditi koje vrste pristupa operatori smatraju međusobno zamjenjivima na veleprodajnoj razini.

Agencija se ne slaže s navodima HT-a kako, u dijelu koji se odnosi na zamjenjivost usluga na strani potražnje – maloprodajna razina, nije primjenjivala jasne i konzistentne kriterije na temelju kojih je određivala smatra li se pojedina usluga zamjenskom uslugom promatranoj usluzi. Naime, zamjenskim uslugama, a kako je navedeno u dokumentu, smatraju se usluge koje u slučaju hipotetskog povećanja cijena mogu zamijeniti tu mjerodavnu uslugu na način da zadovolje istovjetnu potrebu korisnika. Stoga su najvažniji kriteriji na temelju kojih Agencija utvrđuje zamjenjivost usluga - cijena i funkcionalnost. Pored navedenih kriterija, Agencija je uzimala u obzir i druge kriterije, kao što je zastupljenost usluge, a koje samo potvrđuju jesu li usluge, radi svoje cijene i funkcionalnosti, zamjenjive ili nisu.

HT navodi kako iz analize Agencije razdoblje na koje se odnosi analiza nije jasno određeno, te da se iz primjera koje Agencija daje može zaključiti kako Agencija za razdoblje na koje se odnosi analiza u pravilu uzima isključivo trenutnu situaciju, a ne procjenjuje razvoj trenutne situacije u budućnosti. HT smatra kako je razvoj trenutne situacije u budućnosti temelj na kojem bi se *ex ante* analiza mjerodavnog tržišta trebala zasnivati (tzv. *forward looking*). HT navodi primjer kako Agencija kao najzastupljeniju osnovnu brzinu pristupa uzima brzinu do 2 Mbit/s, a koju brzinu HT više ni nema u ponudi svoje usluge ADSL pristupa⁸⁸ te stoga navedena brzina ne može predstavljati najzastupljeniju brzinu pristupa Internetu putem bakrene parice.

Navod HT-a u svezi nejasnoće razdoblja na koje se odnosi analiza, neosnovan je iz razloga što članak 52. stavak 2. ZEK-a određuje kako Agencija provodi postupke iz članka 52. stavka 1. ZEK-a, a koji obuhvaćaju utvrđivanje mjerodavnih tržišta, provođenje analize tržišta i određivanje regulatornih obveza, redovito, a najmanje svake tri godine. Slijedom navedenog, najdulje razdoblje na koje se analiza može odnositi je tri godine. Stoga je Agencija i promatrala stanje na mjerodavnom tržištu te donosila zaključke o istom uzimajući u obzir da će sljedeći postupak analize predmetnog mjerodavnog tržišta biti proveden za najviše tri godine.

Međutim, potrebno je naglasiti da Agencija može u bilo kojem trenutku ponovno pokrenuti postupak analize tržišta u slučaju da je došlo do značajnih promjena na mjerodavnom tržištu. Isto tako, temeljem članka 52. stavka 3. ZEK-a, operatori mogu od Agencije zatražiti provedbu postupka analize tržišta ako učine vjerojatnim da su nastale promjene koje imaju značajan utjecaj na regulatorne obveze na mjerodavnom tržištu. Također, operatori mogu od Agencije zatražiti provedbu postupka analize tržišta ako učine vjerojatnim da su nastale promjene na temelju kojih bi određeni operatori trebali imati status operatora sa značajnom tržišnom snagom.

Nadalje, točna je tvrdnja HT-a kako je razvoj trenutne situacije u budućnosti temelj na kojem bi se *ex ante* analiza mjerodavnog tržišta trebala zasnivati. Međutim, HT pogrešno zaključuje da Agencija u analizi ne procjenjuje razvoj trenutne situacije u budućnosti, s obzirom da je Agencija i uzimala u obzir tzv. *forward looking* princip, a što je posebice vidljivo iz činjenice da je Agencija u opseg usluga mjerodavnog tržišta uključila usluge koje se temelje na naprednim tehničkim rješenjima (FttCab i FttH rješenje). Tako npr. usluge koje se temelje na FttH rješenju, iako su trenutno tek u fazi pilot projekta, prema najavama HT-a, trebale bi u

⁸⁸ HT je u relativno kratkom razdoblju od objave analize mjerodavnih tržišta do zaključenja javne rasprave povećao brzinu ADSL pristupa.

vremenskom razdoblju na koje se odnosi analiza, dakle u najviše tri godine, biti od velikog značaja. Stoga je Agencija, uzevši u obzir budući razvoj tržišta, a kako bi u kratkom roku mogla reagirati na promjene koje imaju značajan utjecaj na regulatorne obveze na mjerodavnom tržištu, uključila u dimenziju mjerodavnog tržišta usluge koje se temelje na naprednim tehničkim rješenjima.

Nadalje, s obzirom na netočan navod HT-a kako Agencija kao najzastupljeniju osnovnu brzinu pristupa uzima brzinu do 2 Mbit/s, Agencija ističe kako je u dijelu 4.1.2.1.1. ovog dokumenta samo kroz pregled razdoblja obuhvaćenog upitnicima navela kako je u cijelom tom razdoblju bila najzastupljenija osnovna brzina koja je u tom trenutku, dakle do trenutka stavljanja ovog dokumenta na javnu raspravu, iznosila do 2 Mbit/s. Stoga, Agencija nije navela kako je najzastupljenija brzina ona do 2 Mbit/s, već da je u čitavom razdoblju obuhvaćenom upitnicima najzastupljenija osnovna pristupna brzina. Agencija samo u svrhu pregleda trenutnog stanja na tržištu navodi kako je u to vrijeme osnovna pristupna brzina iznosila do 2 Mbit/s, iako se kroz cijelo to razdoblje osnovna brzina mijenjala, pa tako i sada iznosi do 4 Mbit/s. Slijedom navedenog, Agencija smatra ovaj komentar HT-a nepotrebnim, posebice iz razloga što Agencija nije temeljila daljnju analizu na tih 2 Mbit/s.

HT smatra kako Agencija u svojoj analizi ne primjenjuje test hipotetskog monopola na odgovarajući način, odnosno da Agencija u analizi samo konstatira da je provođenjem navedenog testa vidljivo da pojedina usluga nije zamjenska usluga promatranoj usluzi. HT smatra kako bi Agencija trebala detaljno opisati provođenje navedenog testa te prikazati i dokazima potkrijepiti kako provedeni test utječe na ponašanje krajnjih korisnika. HT smatra kako je primjena testa hipotetskog monopola kako to čini Agencija u objavljenoj analizi mjerodavnog tržišta nesvrshodna i manjkava budući da u analizi nisu iznijeti egzaktni podaci koji bi potvrđivali takvu tezu Agencije.

Test hipotetskog monopolista, odnosno SSNIP test je formalne ekonomske prirode i kao takav zamjena *ad hoc* određivanju mjerodavnog tržišta. Osnova SSNIP testa jest hipoteza ili pretpostavka pa je stoga i sama bit testa hipotetskog monopolista predviđanje, odnosno procjena najvjerojatnijeg ishoda, a nipošto dokazivanje. SSNIP test podrazumijeva razmatranje usluge i predviđanje/nagađanje/pretpostavljanje kako bi na prodaju i, posljedično zaradu hipotetskog monopolista u odsustvu regulacije, utjecao mali, ali značajan, trajni rast cijena (5-10%) promatrane usluge. SSNIP test moгуće je (dakle nije potrebno ili nužno) provesti empirijskom procjenom. Uporište same empirijske procjene su podaci prikupljeni istraživanjem tržišta (ispitivanjem korisnika i tržišta). Kako je za istraživanje tržišta potrebno angažirati specijalizirane vanjske agencije koje se time bave, isto, uz vrijeme, zahtijeva i određena financijska sredstva. S obzirom da su konkretni podaci potrebni za empirijsko provođenje ovog testa rijetko dostupni nacionalnim regulatornim tijelima, i iz razloga što je postojeća regulacija vrlo često određena dovoljno precizno da se predviđeni rast cijena spriječi odnosno izbjegne, napominjemo kako ni europska praksa nije usmjerena na prikupljanje niti prikazivanje konkretnih rezultata SSNIP testa.

Naime, i prema viđenju IRG-a⁸⁹, SSNIP test je hipotetski eksperiment koji nacionalna regulatorna tijela provode vrlo često uz nedostatak odgovarajućih informacija ili podataka (npr. cjenovna elastičnost). Pri tome, IRG uvažava korist dostupnih/postojećih podataka (npr. prošle promjene cijena), međutim napominje kako dostupnost ovakvih ili sličnih podataka nikako ne smije biti promatrana kao *conditio sine qua non*, ni za provođenje SSNIP testa, niti

⁸⁹ Independent Regulators Group

za određivanje tržišta. SSNIP test trebao bi, prije svega, doprinijeti pronalasku uzročno-posljedičnih veza i donošenju logičnih zaključaka u određenim situacijama u kojima se, eventualno postojeći podaci također mogu iskoristiti, međutim, postojanje istih za uspješno provođenje SSNIP testa nije obavezno.

U skladu s navedenim, Agencija je na temelju SSNIP testa iznijela samo zaključke koji su i više nego očiti s obzirom da proizlaze iz jasnih i nedvosmislenih situacija na koje se navedeni test i odnosi.

4.1.2.1.2. VDSL pristup putem bakrene parice

HT ističe kako pri razmatranju zamjenjivosti VDSL pristupa putem bakrene parice i ADSL pristupa putem bakrene parice, Agencija nije uzela u obzir specifičnu mrežnu arhitekturu HT-a, a iz koje proizlazi kako pružanje VDSL pristupa putem bakrene parice, kako za svoje tako i za potrebe alternativnih operatora, na takvoj mrežnoj infrastrukturi HT-a nije moguće. Isto tako, HT navodi da cit: „Agencija ne uzima u obzir suvremene trendove razvoja ADSL tehnologije i upravljanja pristupnom mrežom te da u potpunosti zanemaruje dosadašnja nastojanja same Agencije za povećanjem učinkovitosti ADSL tehnologije izražena kroz postupak izrade Statičkog plana i moda adaptivne snage“.

Agencija se ne slaže s navodima HT-a te naglašava kako bitne i značajne razlike između pristupne mreže HT-a i pristupne mreže većine europskih zemalja ne postoje. Radi se o mrežama koje imaju potpuno iste strukture kako na fizičkoj tako i na logičkoj razini. Naime, pristupna mreža HT-a, kao i pristupne mreže ostalih operatora u drugim zemljama, na fizičkom sloju ima strukturu oblika *stabla*, a na logičkom sloju strukturu oblika *zvijezde*, što znači da nema nikakve razlike između tih mreža. Tvrdnja HT-a bila bi točna samo u slučaju kada bi struktura pristupne mreže HT-a na fizičkoj razini imala oblik *zvijezde*, a ne oblik *stabla*. Uistinu, na takvom modelu pristupne mreže ne bi bilo moguće izvršiti raspetljavanje u potpetlji i pružiti usluge na bazi VDSL tehnologije. Međutim, kako pristupna mreža HT-a na fizičkoj razini ima oblik *stabla* kao i pristupne mreže ostalih europskih operatora, tehnički je moguće izvršiti raspetljavanje u potpetlji i pružiti visokokvalitetne širokopolasne usluge na bazi VDSL prijenosne tehnologije. Stoga je potrebno naglasiti da slika na kojoj je HT na str. 68. svojih komentara dao shematski prikaz HT pristupne mreže nije točna, odnosno ta slika prikazuje pristupnu mrežu koja na fizičkom sloju ima strukturu *zvijezde*, a ne pristupnu mrežu koja na fizičkom sloju ima strukturu *stabla*, kakva je uistinu struktura pristupne mreže HT-a.

Nadalje, Agencija prepoznaje činjenicu da je HT-ova pristupna mreža, za razliku od većine pristupnih mreža zemalja članica Europske unije, «*krutog tipa*», što znači da nema ugrađene kabelaške razdjelnike - mjesta na kojima se obavlja elastično prespajanje lokalnih petlji iz sekundarnog u primarni segment mreže. Međutim, svaka «*kruta*» pristupna mreža, ako za to postoje opravdani razlozi, a oni su ovdje daljnja liberalizacija tržišta elektroničkih komunikacija u Republici Hrvatskoj, može se pretvoriti u «*elastičnu*», bez nekih većih infrastrukturnih zahvata. Obratno ne vrijedi, tj. pristupnu mrežu «*elastičnog tipa*» nije moguće transformirati u pristupnu mrežu «*krutog tipa*» bez većih infrastrukturnih zahvata (u principu potrebno je povećanje kapaciteta u primarnom segmentu mreže).

Prema tome, ako operator na temelju analiza zahtjeva za novim uslugama, a koje se ne mogu pružiti s lokacije centrale zbog prevelike duljine lokalne petlje, ocijeni da postoje ekonomski razlozi da se te usluge mogu pružiti ugradnjom VDSL prijenosne tehnologije u određenoj točki pristupne mreže (koncept raspetljavanje u potpetlji) uz potpuno očuvanje integriteta

mreže, ne postoje nikakve tehničke prepreke za realizaciju tog zahvata. U slučaju «*krute mreže*» u dotičnoj točki potrebno je ugraditi novi samostojeći kabinet koji služi istovremeno za završavanje segmenta primarne i sekundarne mreže te za smještaj aktivne opreme. S obzirom da se predmetni kabinet ugrađuje isključivo kako bi se pružile kvalitetne širokopojasno usluge, istog je moguće opremiti pasivnom opremom (uvodni kabeli, reglete, ranžirna žica i sl.) koja je u potpunost prilagođena VDSL prijenosnoj tehnologiji. Kod zemalja koje imaju «*elastični tip*» mreže koriste se postojeći kabelski razdjelnici čija pasivna oprema nije prilagođena za rad spomenute prijenosne opreme te se zbog toga često javljaju problemi u eksploataciji, odnosno nameće se potreba rekonstrukcije istog.

Prema tome, vidljivo je da sami koncept «*krute mreže*» nije nikakva zapreka uvođenju VDSL prijenosne tehnologije, jer se ista relativno jednostavno, ugradnjom kabineta (relativno mala investicija u odnosu FTTH koncept pristupne mreže u distributivnom dijelu, bez sustava kabelske kanalizacije), pretvara u «*elastični tip*» mreže. Dakle, stav Agencije je da kod koncepta uvođenja VDSL2 prijenosne tehnologije u pretplatničku petlju daleko više pažnje treba posvetiti problemu očuvanja integriteta mreže, dok tip pristupne mreže («*kruta*» ili «*elastična*») nema nikakav značaj.

Slijedom navedenog, Agencija smatra da je uvođenje VDSL2 tehnologija u pristupnu mrežu važno iz više razloga. Naime, inovacije na području ADSL2*plus* prijenosne tehnologije (upravljanje spektrom, različiti modovi rada; L0, L2 i L3, ograničenje maksimalne vrijednosti margine, uvođenje virtualnog šuma, brza adaptacija brzine i sl.), a koje su se pojavile ili koje će se pojaviti u narednim godinama neće biti adekvatne izazovima koje će zahtijevati nove multimedijalne usluge. Tu se prije svega misli na prijenosne brzine, kvalitetu usluga, stabilnost, pouzdanost i otpornost DSL linije na utjecaj različitih tipova impulsnih smetnji. Praksa je u svijetu da se ne ide u standardizaciju *dinamičkog upravljanja spektrom* (eng. *Dynamic Spectrum Management - DSM*) razine 3 za ADSL2*plus* tehnologiju, s obzirom da to nije ekonomski opravdano za tu vrstu prijenosne tehnologije.

Standardizacija DSM razine 3 za VDSL2 tehnologiju je u postupku te se sljedeće godine očekuje pojava *chipset*-a koji će moći to podržati, a svi poznati proizvođači DSLAM opreme planiraju 2011. godine isporuku VDSL2 prijenosne opreme koja podržava DSM razine 3. DSM razine 1 već je raspoloživ kod pojedinih proizvođača ADSL2*plus* prijenosne opreme dok DSM razine 2 najvjerojatnije neće biti moguće implementirati distribuirano kao DSM razine 1 već samo centralizirano, što stvara dodatne probleme u raspetljanom okolišu kakav je u Republici Hrvatskoj. Sve ove činjenice potvrđuju stav Agencije da će u nadolazećim godinama ADSL2*plus* tehnologija postati neučinkovita glede zahtjeva korisnika te da je potrebno započeti s uvođenjem VDSL2 prijenosne tehnologije u pristupnu mrežu.

Uvođenje VDSL2 prijenosne tehnologije u pristupnu mrežu je važno i zbog transparentnog i nediskriminirajućeg ponašanja prema operatorima korisnicima u evolucijskom konceptu razvoja širokopojasnih pristupnih mreže temeljenih na simetričnoj parici. Takav koncept se danas isključivo primjenjuje u zemljama Europske unije jer on ne ugrožava opstojnost operatora korisnika. Ukoliko se ne uvede prijenosna tehnologija VDSL2, tada se evolucijski scenariji pristupnih mreža temelje na prijenosnoj tehnologiji ADSL2*plus*, a što znači da se umjesto koncepta raspetljavanja u potpetlji mora primijeniti koncept otvaranja novih pristupnih čvorova. Ovaj koncept u raspetljanom okolišu prisiljava operatore korisnike koji imaju svoje kolokacije na postojećoj lokaciji centrale da moraju i na novoj lokaciji ugovoriti kolokacijske prostore i instalirati potrebnu opreme ili pak svoje korisnike prepustiti operatoru sa značajnom tržišnom snagom („*načelo uzmi ili ostavi*“).

Naprotiv, u evolucijskom scenariju raspetljavanja u potpetlji, operator korisnik i dalje može posluživati svoje korisnike, a da pri tome ne mora svoju opremu kolocirati na udaljenoj lokaciji. Jasno je da u ovom slučaju on ne može pružiti one prijenosne brzine koje pruža operator sa značajnom tržišnom snagom sa udaljene lokacije. U ovom konceptu operatori korisnici i dalje imaju na raspolaganju kompletno područje pristupne mreže na raspolaganju, a kojeg su imali u vrijeme donošenja poslovne odluke da na predmetnoj lokaciji realiziraju kolokaciju, ali su prijenosne brzine koje oni mogu pružati u odnosu na operatora koji je kolocirao opremu na udaljenoj lokaciji nekoliko puta manje.

Raspetljavanje u potpetlji s ADSL2 prijenosnom tehnologije nije ekonomski opravdano jer uz uvjet očuvanja integriteta mreže (uvjet koji mora biti ispunjen) nema nekog značajnijeg povećanja prijenosne brzine u odnosu na prijenosne brzine koje se postižu s lokacije centrale, a potrebno je izvršiti određena ulaganja.

Stoga, Agencija smatra da se daljnji evolucijski scenariji širokopojsnih pristupnih mreža koje se baziraju na simetričnoj parici moraju u osnovi temeljiti na konceptu raspetljavanja u potpetlji s VDSL2 prijenosnom tehnologijom. Samo u onim pristupnim mrežama koje nisu raspetljane, odnosno kod kojih operator korisnik na lokaciji centrale operatora sa značajnom tržišnom snagom nema kolociranu opremu, ostavila bi se mogućom opcija evolucijskog scenarija na konceptu otvaranja novog pristupnog čvora s prijenosnim tehnologijama ADSL2*plus* i/ili VDSL2 po želji HT-a.

Nadalje, HT ističe navode Agencije kako su VDSL pristup putem bakrene parice i ADSL pristup putem bakrene parice zamjenjive usluge i iz razloga što će se na taj način zadovoljiti potreba korisnika za kvalitetnijim, bržim i inovativnim uslugama, pri čemu HT navodi kako Agencija obrazloženje dokazuje isključivo iz tehničke perspektive ne uzimajući pri tom u obzir cijenu koju će krajnji korisnici za navedenu uslugu morati platiti. Isto tako, HT ističe kako Agencija opet samo navodi kako test hipotetskog monopola dokazuje zamjenjivost usluge, a pri tom ne obrazlaže niti ne potkrepljuje svoju analizu egzaktnim podacima dobivenim provođenjem tog testa, te ponovno ukazuje na nekonzistentan pristup Agencije koja pri razmatranju zamjenjivosti ovih usluga nije u obzir uzela cijene istih, a što je Agencija uzimala u obzir kod analize zamjenjivosti ostalih usluga u ovoj analizi.

Nastavno na navedeno, Agencija smatra kako cijena za usluge na temelju VDSL pristupa putem bakrene parice, radi stvaranja dovoljnog stupnja potražnje, neće moći biti previsoka u odnosu na usluge na temelju ADSL pristupa putem bakrene parice, te će korisnici zbog potreba za kvalitetnijim, bržim i inovativnim uslugama, biti spremni platiti nešto višu cijenu za usluge putem VDSL pristupa putem bakrene parice. Stoga, iako Agencija ne može znati po kojoj maloprodajnoj cijeni će se navedena usluga nuditi, Agencija smatra da će kombinacija cijene i onoga što ta viša cijena nudi, dovesti do toga da će VDSL pristup putem bakrene parice predstavljati primjerenu zamjensku uslugu ADSL pristupu putem bakrene parice. Agencija smatra da se u navedenom slučaju ne radi o prelasku na novu tehnologiju čiji je trošak takav da će za korisnika, usprkos kvalitetnijim uslugama koje može dobiti, cijena biti nepremostivi čimbenik radi kojeg neće početi koristiti navedenu uslugu.

Navedeno stajalište Agencije proizlazi iz navoda na str. 18. ovog dokumenta gdje stoji da: *„VDSL pristup putem bakrene parice predstavlja primjerenu zamjensku uslugu ADSL pristupu putem bakrene parice, odnosno da će korisnici u slučaju hipotetskog porasta cijene usluge koja se temelji na ADSL tehnologiji, istu zamijeniti uslugom koja se pruža na temelju VDSL tehnologije. Drugim riječima, usluge temeljene na VDSL tehnologiji će biti zamjenjive*

s već postojećim uslugama temeljenim na ADSL tehnologiji iz razloga što će se na taj način zadovoljiti potreba korisnika za kvalitetnijim, bržim i inovativnim uslugama.“

Vezano uz obrazloženje na komentar HT-a da Agencija ne potkrepljuje provođenje testa hipotetskog monopola egzaktnim podacima, Agencija upućuje na obrazloženja dana na str. 98. ovog dokumenta u dijelu odgovora na komentare vezano uz test hipotetskog monopola.

Nadalje, HT ističe kako je odluka o rekonstrukciji pristupne mreže stvar poslovne politike infrastrukturnog operatora, stoga rekonstrukcija pristupne mreže nikako ne može biti nametnuta odlukom regulatornog tijela, odnosno da HT ne može biti primoran rekonstruirati svoju mrežu uslijed odluke Agencije i/ili zahtjeva alternativnih operatora. HT navodi kako i ZEK propisuje da operatori javnih komunikacija imaju pravo infrastrukturnog operatora, što obuhvaća gradnju, održavanje, razvoj i korištenje elektroničke komunikacijske mreže i elektroničke komunikacijske infrastrukture i povezane opreme, pa se može zaključiti kako zahvati u pristupnoj mreži ne mogu biti rezultat nametnute obveze nego je isključivo riječ o pravu, odnosno dobrovoljnoj, poslovno uvjetovanoj odluci infrastrukturnog operatora.

Naprotiv, Agencija smatra da HT kao infrastrukturni operator sa značajnom tržišnom snagom mora razvijati, unaprjeđivati, a samim time i rekonstruirati pristupnu mrežu ukoliko to zahtjeva operator korisnik, ali pri tome to mora biti ekonomski prihvatljivo sa stanovišta HT-a. Kada HT ne bi bio vertikalno integrirani operator, tada ta obveza ne bi bila ni potrebna jer bi samom infrastrukturnom operatoru bilo u interesu da to izvede, jer na taj način ostvaruje iz postojeće mreže dodatni izvor prihoda. Međutim, u konkretnoj situaciji to HT-u, kao pružatelju maloprodajnih usluga odnosno vertikalno integriranom operatoru, nije u interesu, budući da otvaranjem novih udaljenih lokacija za potrebe operatora korisnika izravno ugrožava svoju poziciju na tržištu. Zbog toga HT naglašava i ističe da je odluka o rekonstrukciji pristupne mreže stvar poslovne politike HT-a i ne može biti nametnuta odlukom regulatornog tijela.

Vezano uz komentar HT-a kako je HT-ova mreža već kraća od uobičajenih u ostalim zemljama EU te da je kao takva na granici duljina pogodnih za prelazak na VDSL tehnologiju bez prethodne rekonstrukcije (60% korisnika je unutar 1000 m) te da bi u tom slučaju efekt rekonstrukcije imalo samo 40% potencijalnih korisnika, Agencija ističe kako HT nije konzistentan s obzirom da prvo navodi kako HT-ova specifična mrežna arhitektura nije pogodna za pružanje VDSL pristupa putem bakrene parice, kako za svoje potrebe tako i za potrebe alternativnih operatora, da bi kao završni komentar iznio da je HT-ova mreža već pogodna za prelazak na VDSL tehnologiju bez prethodne rekonstrukcije (60% korisnika). Isto tako, sam HT je nekonzistentan kada navodi kako bi efekt rekonstrukcije imalo samo 40% potencijalnih korisnika s obzirom na vlastitu tvrdnju da je rekonstrukcija pristupne mreže iz tehničkog aspekta problematična u uvjetima mrežne arhitekture HT-a. Sve prethodno navedeno ide u prilog zaključku Agencije kako VDSL pristup putem bakrene parice predstavlja primjerenu zamjensku uslugu ADSL pristupu putem bakrene parice.

4.1.2.2. Pristup putem pokretnih mreža

HT se ne slaže sa zaključkom Agencije da pristup internetu putem pokretnih mreža ne predstavlja zamjensku uslugu ADSL pristupu putem bakrene parice, te svoje neslaganje tumači kroz kriterije koje je Agencija navela pri donošenju svog zaključka o nepostojanju zamjenjivosti navedenih usluga.

Vezano uz *(ne) pokrivenost kao kriterij*, HT ističe kako je Agencija zanemarila činjenicu kako i dostupnost usluge ADSL pristupa, zbog specifične konfiguracije terena i dostupnosti postojećih kapaciteta mreže, nije moguća u svim dijelovima Republike Hrvatske te da se u takvim područjima, kao pristup osnovnoj usluzi, upravo koristi pristup putem usluge nepokretnog GSM pristupa (FGSM).

Agencija je u svojoj analizi zaključila kako pristup putem pokretnih mreža ne predstavlja zamjensku uslugu ADSL pristupu putem bakrene parice na temelju nekoliko kriterija kao što su: pristupna brzina, populacijska pokrivenost, cijena tarifnih paketa, postojanje paketa s neograničenim prometom te podaci o raspodjeli korisnika – privatni ili poslovni korisnici. Iako je Agencija donijela predmetni zaključak na temelju svih navedenih kriterija, najvažniji kriteriji na temelju kojih je utvrđena zamjenjivost usluga su cijena i funkcionalnost. Stoga se Agencija ne slaže s navodima HT-a kako je kriterij *(ne) pokrivenosti* bio glavni kriterij zamjenjivosti ovih usluga.

Vezano za navedeni kriterij pokrivenosti te usporedbe HT-a o nemogućnosti dostupnosti usluge ADSL pristupa u svim dijelovima Republike Hrvatske (ostvarivanje pristupa putem FGSM-a), Agencija napominje kako je broj korisnika koji ostvaruju pristup osnovnoj usluzi putem FGSM pristupa zanemariv u odnosu na ukupan broj korisnika. Stoga se može zaključiti da je populacijska pokrivenost korisnika ADSL uslugom u znatnoj mjeri veća od populacijske pokrivenosti HSDPA signalom.

Nadalje, HT se ne slaže sa zaključkom Agencije da, s obzirom na maloprodajne cijene, usluge pristupa internetu putem pokretnih mreža i putem ADSL pristupa putem bakrenih parica nisu međusobno zamjenjive te smatra da je Agencija pri provođenju ove analize u potpunosti zanemarila dinamičan razvoj tržišta pristupa putem pokretnih mreža te je svoj zaključak utemeljila na cijenama važećim u trenutku izrade ove analize. HT navodi kao je Agencija pri tome zanemarila mogućnost/tendenciju pada cijena na mjerodavnom tržištu pristupa širokopojasnom internetu putem pokretnih mreža pa je propustila u svojoj analizi pokazati kako bi taj učinak utjecao na tržište pristupa internetu putem pokretnih mreža.

Isto tako, HT smatra kako je tvrdnja Agencije, temeljem koje Agencija, između ostalog, zaključuje da pristup internetu putem pokretnih mreža nije zamjenska usluga usluzi ADSL pristupu putem bakrene parice s obzirom da „za razliku od tarifnih paketa putem ADSL pristupa bakrene parice, korisnik širokopojasnog pristupa internetu putem pokretnih mreža nema mogućnost odabira paketa s neograničenim prometom.“, samo djelomično točna. Naime, navedena tvrdnja odražava isključivo situaciju na mjerodavnom tržištu u trenutku izrade ove analize, pri čemu Agencija ne uzima u obzir činjenicu da je riječ o dinamičnom tržištu koje je izrazito prilagodljivo u odnosu na potražnju od strane krajnjih korisnika. S tim u svezi, HT ističe da i sama Agencija u svojoj analizi tvrdi kako je uočen trend rasta udjela korisnika paketa s neograničenim prometom, dok se broj korisnika koji koriste osnovne pakete s uključenih 1GB smanjuje.

Nastavno na navedeno, Agencija napominje kako je donijela određene zaključke na temelju aktualnih podataka/cijena, što je i uobičajena praksa prilikom provođenja analize određenog tržišta. Agencija smatra osnovanom tvrdnju HT-a kako je potrebno uzeti u obzir dinamičan razvoj tržišta pristupa putem pokretnih mreža te mogućih tendencija većeg pada cijena. Međutim, Agencija smatra da trenutno postoje značajne razlike u cijenama te da u vremenskom razdoblju na koje se odnosi ova analiza neće doći do značajnijeg pada cijena posebice ako uzmemo u obzir cijenu dodatnog prometa (dodatni GB prometa u tarifnim

paketima koji se nude na temelju pristupa putem pokretnih mreža iznosi od 204,80 do 286,72 kn, dok u tarifnim paketima koji se nude na temelju ADSL pristupa putem bakrene parice iznosi 20,00 kn), a zbog čega je Agencija, između ostalog, zaključila da ove dvije usluge nisu međusobno zamjenjive. Međutim, Agencija će, a kako je i navela u ovom dokumentu, pratiti daljnji razvoj navedene usluge, pa time i cijene navedene usluge, te po potrebi uključiti istu u dimenziju mjerodavnog tržišta.

S obzirom na navode Agencije kako *većinu korisnika usluge pristupa internetu putem pokretnih mreža čine poslovni korisnici* radi čega Agencija zaključuje da ova usluga nije zamjenska usluga usluzi ADSL pristupa putem bakrene parice, HT smatra kako cit: „*predmetna usluga širokopojsnog pristupa putem pokretne mreže ne sadrži takve specifičnosti zbog kojeg bi razlikovani element pružanja ove usluge trebali biti krajnji korisnici iste*“. Naime, ista je pod jednakim uvjetima dostupna kako poslovnim tako i privatnim korisnicima te svojom funkcionalnošću zadovoljava sve potrebe poslovnih i privatnih krajnjih korisnika u pogledu pristupa internetu putem pokretnih mreža.

Nastavno na navedeno, Agencija ističe kako je činjenicu da uslugu pristupa internetu putem pokretnih mreža prvenstveno koriste poslovni korisnici koji prije svega cijene mobilnost navela kao dodatni kriterij zamjenjivosti, odnosno kako bi dodatno potvrdila zaključak da navedena usluga ne predstavlja zamjensku uslugu ADSL pristupu putem bakrene parice, koju većinom koriste privatni korisnici.

4.1.2.3. Nepokretni bežični pristup

4.1.2.3.1. Nepokretni bežični pristup putem usluge *Homebox*

HT smatra kako Agencija pogrešno uključuje *Homebox* uslugu u nepokretni bežični pristup. Naime, usluga *Homebox* pruža se temeljem tehnologije koja se koristi u pokretnim mrežama, stoga HT smatra kako je usluga *Homebox* trebala biti razmatrana u dijelu koji razmatra pristup pokretnoj mreži.

Agencija smatra da je *Homebox* usluga koja se pruža putem nepokretnog pristupa telekomunikacijskoj mreži uz uporabu radiofrekvencijskog spektra namijenjenog za pokretne mreže GSM i UMTS, odnosno ista se smatra uslugom nepokretnog bežičnog pristupa u pokretnoj telekomunikacijskoj mreži uz uporabu radiofrekvencijskog spektra. Slijedom navedenog, a s obzirom na definiciju predmetne usluge, neosnovan je prijedlog HT-a da se ista smatra uslugom pristupa u pokretnoj mreži. Stoga, prihvatanjem prijedloga HT-a da se navedena usluga može smatrati uslugom pristupa pokretnoj mreži, Agencija ne bi bila konzistentna u svojim stavovima. Ujedno potrebno je naglasiti da se HT-ova usluga nepokretnog GSM pristupa (FGSM) također smatra uslugom nepokretnog bežičnog pristupa te koristi GSM frekvencije tj. pristup pokretnoj mreži u svrhu ostvarivanja pristupa u nepokretnoj mreži.

S obzirom na ostale komentare HT-a vezano uz nepokretni bežični pristup putem usluge *Homebox*, a koji su isti kao i komentari vezani uz pristup putem pokretnih mreža, Agencija upućuje na obrazloženja dana u tom dijelu odgovora na komentare. Nadalje, obrazloženje na komentar HT-a da Agencija nije opisala detaljno provođenje testa hipotetskog monopola, Agencija je dala na str. 98. ovog dokumenta u dijelu odgovora na komentare vezano uz test hipotetskog monopola.

4.1.2.3.2. Nepokretni bežični pristup putem WIMAX tehnologije

HT smatra kako Agencija pogrešno zaključuje kako se pristup putem WIMAX tehnologije i ADSL pristup putem bakrene parice ne mogu smatrati zamjenskim uslugama, te da Agencija sustavno ne primjenjuje pravilne i jedinstvene kriterije za utvrđenje mogu li se pojedine usluge smatrati zamjenjivima s maloprodajnog aspekta.

Potrebno je naglasiti kako je Agencija prilikom provođenja analize uzimala niz kriterija na osnovu kojih je zaključeno predstavlja li neka usluga zamjensku uslugu usluzi ADSL pristupa putem bakrene parice, iako su najvažniji kriteriji na temelju kojih Agencija utvrđuje zamjenjivost usluga - cijena i funkcionalnost. Tako je u ovome slučaju Agencija razmatrala kao jedan od pokazatelja broj korisnika usluge širokopojsnog pristupa internetu putem WiMAX tehnologije, te uz to i probleme operatora kod uvođenja WiMAX tehnologije, te je na temelju istih zaključeno kako u vremenskom razdoblju na koje se odnosi ova analiza, zbog spomenutih problema (nedostatak standarda, preskupa terminalna oprema, nedostatna kvaliteta), navedena usluga neće biti znatno zastupljena pri pružanju širokopojsnog pristupa internetu. Međutim, Agencija će, a kako je i navela u dokumentu, u budućnosti promatrati daljnji utjecaj navedene usluge na tržište širokopojsnog pristupa internetu.

4.1.2.5. Pristup putem iznajmljenih vodova

HT smatra kako upravo zbog svoje funkcionalnosti, odnosno zbog omogućavanja velikih brzina, sigurnosti te stalnog pristupa internetu, usluga pristupa putem iznajmljenih vodova predstavlja zamjensku uslugu usluzi ADSL pristupa putem bakrene parice.

Agencija se može složiti da bi pristup putem iznajmljenih vodova, s obzirom na svoju funkcionalnost, mogao biti zamjena pristupu putem ADSL pristupa putem bakrene parice. Međutim, upravo zbog te funkcionalnosti, odnosno činjenice da krajnji korisnici usluge pristupa putem iznajmljenih vodova imaju bolju kvalitetu te veće mogućnosti pri korištenju usluga, prisutna je značajna razlika u cijeni. Zbog te značajne razlike u cijeni većina korisnika nije, odnosno ne bi ni bila zainteresirana za navedenu uslugu, osim velikih poslovnih korisnika, s obzirom da nisu spremni platiti za funkcionalnost koja im zapravo i nije potrebna. Nadalje, prema Preporuci o mjerodavnim tržištima i prema europskoj praksi iznajmljeni vodovi predstavljaju zasebno mjerodavno tržište.

4.1.2.6. Pristup putem svjetlovodnih kabela

HT smatra, vodeći se kriterijima poput cijene i dostupnosti, kako usluga pristupa putem svjetlovodnih kabela nije i ne može biti zamjenjiva s uslugom na bakrenoj infrastrukturi. Detaljnije pojašnjenje iznijeto je u dijelu komentara HT-a koji se odnose na regulatorne obveze koje Agencija predlaže nametnuti.

Prije svega, potrebno je navesti komentar H1 telekoma kako treba dobro protumačiti pojam „svjetlovodni kabel“ u odnosu na „bakrenu paricu“, jer je bakrena parica sastavni dio bakrenog kabela, pa se postavlja pitanje zašto će se pristup obavljati preko svjetlovodnih kabela (do jednog korisnika s više niti). Agencija je prihvatila prijedlog H1 telekoma, te se u cijelom dokumentu, na odgovarajućim mjestima, pojam „svjetlovodni kabel“ mijenja pojmom „svjetlovodna nit“.

Temeljem provedene analize te planovima i najavama HT-a o uvođenju infrastrukture temeljene na FTTH/FTTB rješenjima - svjetlovodne niti do kuće/svjetlovodne niti do zgrade te priključenje oko 50.000 korisnika do kraja 2009. godine⁹⁰, Agencija smatra da će usluge širokopojasnog pristupa internetu putem svjetlovodne niti već u ovoj godini imati značajan utjecaj na tržišno natjecanje na maloprodajnoj razini, odnosno navedene usluge će biti zamjenjive s već postojećim uslugama temeljenim na ADSL tehnologiji iz razloga što će se na taj način zadovoljiti potreba korisnika za kvalitetnijim, bržim i inovativnim uslugama. S obzirom da se putem svjetlovodnih niti ostvaruju veće prijenosne brzine od DSL tehnologija, što omogućuje pružanje usluge visoke kvalitete te podržava napredne IP aplikacije, kao što je primjerice HDTV (eng. *High Definition Television*), Agencija smatra da će u narednim razdobljima rasti broj krajnjih korisnika kojima će operatori pružati uslugu širokopojasnog pristupa internetu putem svjetlovodne niti, odnosno broj krajnjih korisnika spremnih platiti višu cijenu za veću kvalitetu usluge. Stoga Agencija ostaje pri svojem zaključku kako je usluga širokopojasnog pristupa putem svjetlovodnih niti zamjenska usluga ADSL pristupu na temelju bakrene parice.

Potrebno je još jednom istaknuti kako je Agencija prilikom provođenja analize utjecaja i razvoja tržišta uzela u obzir očekivani razvoj tržišta (tzv. *forward looking* pristup), a što prepoznaje i Europska komisija, odnosno ostala regulatorna tijela prilikom regulacije navedenog tržišta.

4.1.6. Zaključak o mjerodavnom tržištu u dimenziji usluga

Vezano uz komentar HT-a kako usluga izdvojenog pristupa lokalnoj potpetlji ne može biti dio mjerodavnog tržišta budući da takva usluga u elektroničkoj komunikacijskoj mreži HT-a ne postoji zbog specifičnosti mrežne infrastrukture HT-a, Agencija ostaje pri svom stajalištu iznesenom vezano uz VDSL pristup putem bakrene parice na str. 99. ovog dokumenta. Stoga, navode HT-a kako usluga izdvojenog pristupa lokalnoj potpetlji ne može biti navedena kao usluga koja je u sastavu mjerodavnog tržišta, budući da takva usluga u elektroničkoj komunikacijskoj mreži HT-a ne postoji zbog specifičnosti mrežne infrastrukture HT-a, Agencija u potpunosti odbacuje kao pogrešne. Naime, Agencija smatra da se daljnji evolucijski scenariji širokopojasnih pristupnih mreža koje se baziraju na simetričnoj parici moraju u osnovi temeljiti na konceptu raspetljavanja u potpetlji s VDSL prijenosnom tehnologijom, kao što je to praksa i u drugim zemljama Europske unije.

Nadalje, HT smatra kako usluga virtualne kolokacije ne bi trebala biti dio mjerodavnog tržišta veleprodajnog (fizičkog) pristupa na fiksnoj lokaciji, iz razloga što takva usluga nije dovoljno jasno definirana i nema značajnih primjera u praksi EU zemalja. Isto tako, HT navodi kako nije zaprimio niti jedan zahtjev od strane operatora korisnika za pružanjem takve usluge pa je očito kako za tom uslugom nema potrebe.

Komentare HT-a u svezi usluge virtualne kolokacije Agencija smatra nejasnima i paušalnim. Naime, usluga virtualne kolokacije je u samoj analizi tržišta kao i u Pravilniku o standardnim ponudama i Standardnoj ponudi HT-a za uslugu pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji definirana kao kolokacija u prostorijama operatora koji nudi uslugu kolokacije, na način da operator koji koristi uslugu kolokacije nema dozvolu pristupa opremi nužnoj za uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, već istu smješta, instalira, održava i njome upravlja isključivo operator koji nudi uslugu kolokacije. Jednako tako, sukladno članku 6. Pravilnika o standardnim ponudama

⁹⁰ ⁹⁰ Lider, 24.04.2009.

propisan je osnovni sadržaj standardnih ponuda, te je usluga virtualne kolokacije sastavni dio standardne ponude izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i pripadajućim sadržajima.

Potrebno je naglasiti kako HT na održanoj javnoj raspravi vezano za Pravilnik o standardnim ponudama nije imao komentar niti primjedbu na uslugu virtualne kolokacije, pa je stoga Agenciji nejasno zbog čega sada potreba za istim. Nadalje, sukladno uredbi (EZ) br. 2887/2000 Europskog parlamenta i Vijeća od 18. prosinca 2000. godine. o izdvojenom pristupu lokalnoj petlji, usluga virtualne kolokacije je definirana kao sastavni dio usluge kolokacije odnosno usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji.

4.1.3. Zamjenjivost na strani potražnje - veleprodajna razina

Usluga izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju naprednih tehničkih rješenja u pristupnoj mreži (*Fiber to the Cabinet*)- izdvojeni pristup lokalnoj potpetlji

HT se ne slaže sa zaključkom Agencije da se usluga izdvojenog pristupa lokalnoj potpetlji koja se temelji na konceptu svjetlovodne niti do uličnog kabineta (*Fiber to the Cabinet*) može smatrati zamjenskom uslugom usluzi veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fizičkoj lokaciji. Naime, HT navodi da Agencija nije uzela u obzir konfiguraciju mreže HT-a kao ni činjenicu da upravo zbog toga na veleprodajnoj razini niti ne postoji mogućnost izdvojenog pristupa lokalnoj potpetlji, s obzirom da ne postoji tehnička mogućnost skraćivanja bakrene parice i ugradnje uličnih kabineta. Isto tako, HT ističe kako Agencija nije uzela u obzir načelo razmjernosti budući da je trošak neophodnih ulaganja veći od koristi koja bi se time ostvarila.

Vezano uz navedeni komentar, Agencija upućuje na obrazloženja dana u dijelu odgovora na komentare vezano uz VDSL pristup putem bakrene parice na str. 99. ovog dokumenta.

5.2. Nadzor infrastrukture kod koje postoje velike zapreke infrastrukturne konkurencije

HT ističe da cit: „*gradnja nove i/ili proširenje postojeće mreže neovisno o korištenoj tehnologiji (bakar ili optika) otežana je HT-u zbog istih razloga zbog kojih je to otežano novom operatoru te i za HT predstavlja vrlo visok i također nenadoknativ trošak*“. HT se ne slaže s navodom Agencije kako ulaganje u mreže nove generacije, odnosno povlačenje svjetlovodnih kabela unutar postojeće pristupne infrastrukture, ili do uličnog kabineta ili do lokacije krajnjeg korisnika, zauzima mali udjel u ukupnim troškovima gradnje pristupne infrastrukture dok troškovi kopanja čine oko 50-80% u ukupnim troškovima izgradnje pristupne infrastrukture. Naime, imajući u vidu institut zajedničkog korištenja izgrađene infrastrukture alternativni operatori imaju, za razliku od HT-a, dodatne mogućnosti smanjiti troškove kopanja upravo korištenjem već izgrađene infrastrukture HT-a. Stoga, HT smatra kako na mjerodavnom tržištu cit: „*zbog zakonske obveze na omogućavanje zajedničkog korištenja izgrađene infrastrukture nadzor nad infrastrukturom ne predstavlja veliku zapreku tržišnim takmacima HT-a*“. Također, HT se ne slaže s tvrdnjom Agencije o jačanju položaja na mjerodavnom tržištu ulaganjem u pristupnu svjetlovodnu mrežu budući da su kapaciteti za polaganjem novih kabela u postojeću infrastrukturu vrlo ograničeni uslijed nesređenog stanja u izgrađenoj infrastrukturi a što je posljedica neovlaštenog korištenja iste od strane alternativnih operatora te neučinkovitog sankcioniranja takvog postupanja od strane nadležnih tijela. Stoga, HT ističe kako u odnosu na nova ulaganja u pristupnu svjetlovodnu mrežu HT počinje od samog početka. Dapače, s obzirom da operatori već imaju položenu svjetlovodnu

mrežu unutar izgrađene elektroničke komunikacijske infrastrukture i povezane opreme HT-a moglo bi se zaključiti kako se isti nalaze u određenoj prednosti u odnosu na HT.

Agencija se ne slaže s tvrdnjom HT-a u svezi ravnopravnosti položaja odnosno postojeće „situacije“ HT-a i novih operatora kada je riječ o postavljanju svjetlovodne pristupne mreže. Kada se radi o potpuno novom građenju elektroničke komunikacijske infrastrukture i mreže, HT i novi operatori su izjednačeni u pogledu troškova i povrata uloženi troškova, no HT je u bitnoj prednosti ako za postavljanje proširenja infrastrukture i mreže koristi postojeće trase jer ne mora ishoditi nikakve dozvole gradnje. HT ima samo troškove građenja proširenja i materijala, a novi operatori imaju dodatno plaćanje najma slobodnog prostora i troškove vezane uz ugovaranje tog najma. Naime, HT trenutno posjeduje veliki broj kilometara pristupne infrastrukture, dok su novi operatori prinuđeni ili iznajmljivati cijevi upravo od HT-a ili sami graditi vlastitu pristupnu infrastrukturu. Prilikom gradnje infrastrukture troškovi kopanja upravo čine oko 50-80% u ukupnim troškovima izgradnje pristupne infrastrukture (*Explanatory memorandum* str. 17).

Nadalje, HT raspolaže s infrastrukturom koja omogućuje pristup preko bakrene parice do velikog broja krajnjih korisnika u Republici Hrvatskoj, čak i na onim područjima gdje je pristup krajnjim korisnicima otežan. Agencija stoga smatra da će ulaganjima u pristupnu svjetlovodnu mrežu upravo HT jačati svoj tržišni položaj, s obzirom da u većini slučajeva već ima izgrađenu pristupnu infrastrukturu unutar koje će povući pristupnu mrežu na temelju svjetlovodne niti, a što mu daje prednost pred novim operatorima, te nije osnovana tvrdnja HT-a da u odnosu na nova ulaganja u pristupnu svjetlovodnu mrežu HT počinje od samog početka. Slijedom navedenog, Agencija smatra, kako u vremenskom razdoblju na koje se odnosi ova analiza, niti jedan operator neće moći replicirati mrežnu infrastrukturu HT-a i na taj način ugroziti njegov tržišni položaj na mjerodavnom tržištu veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi na fiksnoj lokaciji.

Nastavno na navode HT-a kako su kapaciteti za polaganjem novih kabela u postojeću infrastrukturu vrlo ograničeni uslijed nesređenog stanja u izgrađenoj infrastrukturi, Agencija smatra da u postojećoj infrastrukturi ima još uvijek dovoljno slobodnog prostora, ali je nužno da HT počne primjenjivati nove tehnologije građenja, kojima se bitno poboljšava racionalnost korištenja. Agencija upravo potiče i nameće takve inovacije i kroz Pravilnik o načinu i uvjetima pristupa i zajedničkog korištenja elektroničke komunikacijske infrastrukture i povezane opreme, a sve s ciljem promicanja tržišnog natjecanja.

Slijedom navedenog, u potpunosti je neosnovan navod HT-a kako bi se, s obzirom da operatori imaju već položenu svjetlovodnu mrežu unutar izgrađene elektroničke komunikacijske infrastrukture HT-a, moglo zaključiti da se novi operatori nalaze u određenoj prednosti. HT u svojim komentarima navodi kako novi operatori posjeduju preko 5.000 km vlastite infrastrukture, dok s druge strane HT posjeduje znatno više kilometara položene svjetlovodne mreže te se taj broj, sukladno objavljenim planovima, ubrzano povećava. Isto tako, ako bi se radila usporedba veličine svjetlovodnih mreža, potrebno je u ovom slučaju uspoređivati samo pristupni dio mreže.

Slijedom svega navedenog, Agencija smatra da će, na temelju nadzora infrastrukture, HT ulaganjima u svjetlovodnu pristupnu mrežu dodatno jačati svoj tržišni položaj.

5.6. Stupanj vertikalne integracije

HT se ne slaže s tvrdnjom Agencije kako vertikalna integracija i kontrola nad infrastrukturom u odsustvu regulacije, omogućavaju iskorištavanje značajne tržišne snage, te navodi kako iz toga slijedi da je nužna *ex ante* regulacija svakog tržišta na kojem sudjeluje vertikalno integrirani operator. HT ističe kako i u drugim djelatnostima postoje vertikalno integrirani operatori pa se eventualno iskorištavanje značajne tržišne snage sprječava putem instituta zabrane zlouporabe vladajućeg položaja na mjerodavnog tržištu primjenom općih propisa o zaštiti tržišnog natjecanja.

Agencija ističe kako je sastavni dio postupka analize tržišta procjena postojanja jednog ili više operatora sa značajnom tržišnom snagom, a koja se, pored izračuna tržišnog udjela na određenom mjerodavnog tržištu, temelji na primjeni različitih mjerila navedenim u članku 55. stavku 3. ZEK-a, od kojih je jedan i stupanj vertikalne integracije.

Agencija je postojanje značajne tržišne snage HT-a utvrdila na temelju visokog tržišnog udjela koji je u promatranom razdoblju stabilan i iznosi 100%. Međutim, s obzirom da je HT vertikalno integrirani operator koji djeluje na mjerodavnog tržištu veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji, kao i na maloprodajnom tržištu širokopojasnog pristupa internetu, te uzevši u obzir činjenicu da na tom istom maloprodajnom tržištu djeluje i trgovačko društvo Iskon Internet d.d. koje je u stopostotnom vlasništvu HT-a, Agencija je svoj zaključak o postojanju značajne tržišne snage, između ostalog, potkrijepila i visokim stupnjem vertikalne integracije kojeg HT ima na predmetnom mjerodavnog tržištu.

Stoga, neosnovan je navod HT-a kako se iz navoda Agencije nameće zaključak da je nužna *ex ante* regulacija svakog tržišta na kojem sudjeluje vertikalno integrirani operator paušalnim, s obzirom da je stupanj vertikalne integracije samo jedno od mjerila na temelju kojih je Agencija donijela zaključak o postojanju značajne tržišne snage HT-a na mjerodavnog tržištu, a što je Agencija i navela u poglavlju 5.7. ovog dokumenta. Isto tako, potrebno je naglasiti kako vertikalna integracija sama po sebi ne može biti jedino i dovoljno mjerilo pri ocjeni značajne tržišne snage. Naime, kada bi to bilo tako, odnosno kada bi vertikalna integracija bila jedino mjerilo, svi operatori koji imaju vlastitu infrastrukturu automatski bi bili utvrđeni operatorima sa značajnom tržišnom snagom.

6. Prepreke razvoju tržišnog natjecanja

HT navodi kako Agencija samo nabroja moguće prepreke razvoju tržišnog natjecanja, kao teoretske modele, bez konkretnih primjera i poveznica sa specifičnostima hrvatskog tržišta veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji pa posljedično tome nameće sve poznate regulatorne obveze. Nadalje, napominje da se navodi kao što su „*HT bi u odsustvu regulacije mogao koristiti razne oblike neopravdanog zahtjeva u kojima bi mogao utjecati na poslovne odluke i troškove ...*“, „*u odsustvu regulacije HT bi mogao zatražiti određene informacije od potencijalnih i sadašnjih konkurenata...*“ ne mogu ni u kojem slučaju smatrati dokazom postojanja prepreke razvoju tržišnog natjecanja, niti mogu poslužiti kao argument za nametanje regulatornih obveza tim više što i sam ZEK propisuje da se regulatorne obveze moraju temeljiti na prirodi utvrđenog nedostataka na tržištu te moraju biti razmjerne i opravdane cilju koji se želi regulacijom postići. HT ističe cit: „...*prema novom regulatornom okviru potrebno je dokazati potrebu za nametanjem regulatorne obveze, a što je Agencija*

propustila učiniti. U prilog navedenom govori i Eksplanatorni memorandum Europske Komisije uz Preporuku o mjerodavnim tržištima iz prosinca 2007., na stranici 10. gdje se navodi kako događaji koje regulator predviđa, a na kojima temelji regulatorne odluke, trebaju biti očekivani u razumnom vremenskom razdoblju, te se trebaju temeljiti na konkretnim elementima (npr. poslovnom planu, provedenim ulaganjima, implementiranoj novoj tehnologiji), a ne na nečemu što je teoretski moguće.“ HT ističe da kada je riječ o nametanju novih regulatornih obveza, Agencija mora dokazati postojanje konkretne prepreke razvoju tržišnog natjecanja, a ne samo anticipirati moguće scenarije.

Nastavno na navedeno Agencija se očituje kako slijedi.

Kako bi Agencija bila u mogućnosti ispuniti svoje dužnosti iz članka 56. stavka 3. ZEK-a, odnosno odrediti regulatorne obveze operatorima sa značajnom tržišnom snagom na temelju utvrđenog nedostatka na tržištu i prema načelu razmjernosti, potrebno je uzeti u obzir prepreke razvoju tržišnog natjecanja i to na način da se utvrde postojeće prepreke na tržištu i predvide koje bi se prepreke mogle dogoditi u slučaju da Agencija ne regulira tržište na kojem je utvrdila da postoje operatori sa značajnom tržišnom snagom. Utvrđene prepreke na tržištu predstavljaju „bolest“ tržišta, a regulatorne obveze predstavljaju „lijek“ za utvrđene „bolesti“. Agencija mora osigurati propisivanje samo onih regulatornih obveza koje su potrebne za rješavanje utvrđenih problema na tržištu.

Naime, Agencija je prema principima prethodne regulacije provela analizu pojavljivanja mogućih prepreka. Sve prepreke koje su obrađene uključuju ponašanja HT-a koja su se dogodila, koja su vrlo izvjesna i koja HT zbog svog tržišnog položaja može provesti u praksi. Princip prethodne regulacije je prevencija određenih ponašanja operatora sa značajnom tržišnom snagom. U suprotnom, kada bi se regulirala samo ona ponašanja koja se prvo trebaju dogoditi u praksi, regulator bi uvijek bio nekoliko koraka iza operatora sa značajnom tržišnom snagom te ciljevi i smisao regulacije ne bi bili ispunjeni. Isto tako, Agencija ističe kako je HT nekonzistentan u svojim stajalištima. Naime, u ovom dijelu HT navodi da su potrebni poslovni planovi kao dokaz da će se određeno ponašanje dogoditi, dok u slučaju namjere regulacije pristupa putem svjetlovodnih niti zbog pilot projekta uvođenja svjetlovodnih niti do krajnjih korisnika, HT objašnjava da navedeno nije u skladu s praksom. Stoga, HT nije konzistentan u svojim stavovima, te iste mijenja ovisno o situaciji.

Nadalje, nije točna tvrdnja HT-a da su samo teoretski nabrojene sve moguće prepreke razvoju tržišnog natjecanja neovisno o stvarnom činjeničnom stanju. Naime, Agencija je najprije u poglavlju 6.3. ovog dokumenta navela sve moguće prepreke prepoznate u europskoj regulatornoj praksi, a zatim u poglavlju 6.3. ovog dokumenta detaljno objasnila koje bi se od navedenih prepreka mogle pojaviti na predmetnom mjerodavnom tržištu. Tako je Agencija objasnila da bi se na tržištu veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi na fiksnoj lokaciji moglo pojaviti devet različitih prepreka koje bi, svaka na svoj način, usporile ili u potpunosti zakočile daljnji razvoj tržišta elektroničkih komunikacija u Republici Hrvatskoj. Navedeno bi se dogodilo iz razloga što bi HT, kao operator sa značajnom tržišnom snagom, mogao iskoristiti svoj vladajući položaj na tržištu.

Uzevši u obzir sve prethodno navedeno, Agencija je po načelu razmjernosti i opravdanosti odredila one regulatorne obveze kojima rješava sve probleme koji su se ili bi se mogli pojaviti na tržištu.

Slijedom navedenog, Agencija smatra kako je dovoljno detaljno obrazložila sve prepreke koje su se već dogodile u praksi kao i one koje bi se na mjerodavnom tržištu obrađenom ovim dokumentom, u odsustvu regulacije, mogle pojaviti.

7. Regulatorne obveze operatora sa značajnom tržišnom snagom

7.1.1. Obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže

HT ističe kako je Agencija, prilikom određivanja obveza iz članka 61. stavka 3. ZEK-a, a osobito pri procjeni jesu li te obveze razmjerne regulatornim načelima i ciljevima iz članka 5. ZEK-a, dužna uzeti u obzir kriterije iz članka 61. stavak 5. ZEK-a.

Agencija je, pri određivanju obveza iz članka 61. stavka 3. ZEK-a u okviru obveze pristupa, vodila računa da navedene obveze budu razmjerne regulatornim načelima i ciljevima iz članka 5. ZEK-a odnosno vodila je računa o kriterijima koju su navedeni u članku 61. stavku 5. ZEK-a. Naime, Agencija smatra kako je, s obzirom na stupanj razvoja tržišta, usluga izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, kao i sve predložene obveze, tehnički i gospodarski u potpunosti izvedive, uzimajući u obzir raspoložive kapacitete operatora. Tako je primjerice Agencija prilikom određivanja obveze usluge potpunog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i lokalnoj potpetlji razmotrila da li je ista tehnički i gospodarski u potpunosti izvediva te raspoloživost kapaciteta, što je u konačnici i potkrijepljeno navodima u samoj analizi predmetnog tržišta.

Isto tako, Agencija smatra kako je ZEK-om, ostalim zakonskim propisima te podzakonskim aktima (npr: pravilnici, opći uvjeti poslovanja, Zakon o obveznim odnosima) te standardnim ponudama, ovisno o svakom pojedinačnom slučaju, osigurana i dugoročna zaštita tržišnog natjecanja kroz prava i obveze svakog operatora na tržištu te da svaki operator ima jednaku priliku kroz određeno vremensko razdoblje na povrat uloženi početnih sredstava (što je primjerice vidljivo kod nametanja usluga izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju svjetlovodnih niti, gdje je Agencija prepoznala da veleprodajna cijena za izdvojeni pristup lokalnoj petlji na temelju svjetlovodne niti mora pored troška sadržavati i razumnu stopu povrata ulaganja uz uvjet da ista ovisi o tome je li bilo potrebno graditi novu kabelsku kanalizaciju ili su svjetlovodne niti položene unutar postojeće kabelske kanalizacije.

Nadalje, HT navodi kako Agencija nigdje nije obrazložila konkretnu regulatornu mjeru („korištenje posebnih dijelova mreže“), tj. uopće nije jasno što konkretna mjera znači niti na koje se to „posebne dijelove mreže“ odnosi, niti je Agencija obrazložila rezultate analize koju je prema gore citiranom članku 61. stavak 5. ZEK-a dužna provesti, te da stoga nije moguće ni potvrditi da li je ista obveza „razmjerna i opravdana“.

Agencija naglašava kako se, sukladno obvezama iz članka 61. ZEK-a, a u okviru određivanja obveze pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže vodila izričajem zakonskog teksta. Pa tako, stavak 1. članka 61. određuje mogućnost propisivanja „*obveze udovoljavanja opravdanim zahtjevima za pristup i korištenje posebnih dijelova mreže i pripadajuće infrastrukture i opreme*“. Isto tako, stavak 3. navedenog članka, između ostalog, određuje mogućnost „*pristupa posebnim dijelovima mreže i/ili opreme, uključujući izdvojeni pristup lokalnoj petlji*“.

Namjera Agencije je bila, a što je Agencija i učinila na str. 60. ovog dokumenta, nabrojati sve obveze koje u okviru obveze pristupa određuje HT-u u skladu s člankom 61. stavkom 3. u svezi sa stavkom 1. navedenog članka ZEK-a, a da bi potom Agencija temeljem navedene

pravne osnove detaljno pojasnila svaku obvezu. Stoga, Agencija ističe kako na str. 61. analize detaljno navodi koju obvezu određuje HT-u temeljem članka 61. stavka 3. točke 1. ZEK-a, odnosno da HT-u određuje obvezu cit: „...*da drugim operatorima pruža pristup izdvojenoj lokalnoj petlji i potpetlji na temelju bakrene parice i pristup izdvojenoj lokalnoj petlji na temelju svjetlovodne niti na način poveznica od točke do točke te pristup pripadajućim sadržajima potrebnih za potpuni i dijeljeni izdvojeni pristup lokalnoj petlji, odnosno potpetlji*“.

Međutim, kako bi uklonila moguće nejasnoće, Agencija na str. 60. mijenja tekst analize na način da umjesto teksta „*da trećoj strani pruži pristup posebnim dijelovima mreže i/ili opreme, uključujući izdvojeni pristup lokalnoj petlji i potpetlji obuhvaćen definicijom tržišta iz poglavlja 4.3. ovog dokumenta, te pristup pripadajućim sadržajima potrebnih za potpuni i dijeljeni izdvojeni pristup lokalnoj petlji, odnosno potpetlji;*“ stoji tekst „*da trećoj strani pruži izdvojeni pristup lokalnoj petlji i potpetlji obuhvaćen definicijom tržišta iz poglavlja 4.3. ovog dokumenta, te pristup pripadajućim sadržajima potrebnih za potpuni i dijeljeni izdvojeni pristup lokalnoj petlji, odnosno potpetlji;*“.

Nadalje, HT navodi kako Agencija nigdje u tekstu ne obrazlaže sadržaj predložene obveze omogućavanja pristupa sustavima operativne potpore ili sličnim programskim sustavima nužnim za osiguravanje pravednog tržišnog natjecanja u pružanju usluga (str. 61. dokumenta), tako da uopće nije jasno na koje se to „operativne sustave“ ova obveza odnosi.

Ova tvrdnja HT-a je neosnovana s obzirom da je Agencija na str. 65. ovog dokumenta detaljno navela koju obvezu predlaže odrediti HT-u, u skladu s člankom 61. stavkom 3. točkom 8. ZEK-a, koja se odnosi na omogućavanje pristupa operativne potpore ili sličnim programskim sustavima nužnim za osiguravanje pravednog tržišnog natjecanja u pružanju usluga. Naime, radi se o obvezi omogućavanja pristupa operativnim IT sustavima podrške sukladno međunarodnim standardima, preko WEB sučelja putem kojeg je omogućen pristup određenim informacijama, a koje je Agencija navela u svojoj analizi.

Nadalje, postojećom Standardnom ponudom HT-a za uslugu pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji već je operatorima omogućeno da pristupom putem WEB sučelja imaju uvid u predmetne informacije. Nadalje, isto je nužno iz razloga što operator može na taj način pratiti svoje zahtjeve (radnje koje se odvijaju po njima) kao što su npr. zahtjeve za otklon kvara ili zahtjev za izdvajanje lokalne petlje čime se operatoru omogućuje da svom krajnjem korisniku pruža pravovremene i točne informacije. Stoga, Agencija smatra da je navedenu obvezu potrebno zadržati.

Pristup izdvojenoj lokalnoj potpetlji

HT smatra kako usluge najma svjetlovodne niti bez prijenosne opreme (eng. *dark fibre*) i najma valne duljine trebaju biti izuzete od regulacije od strane Agencije, s obzirom da ih HT uopće ne nudi trećima ni na komercijalnoj ni na reguliranoj osnovi. HT navodi kako su ove usluge najma novost na hrvatskom tržištu, te da kao takve trebaju imati status novog proizvoda.

Agencija se ne slaže s navodima HT-a kako je navedena obveza neutemeljena, nerazmjerna i neopravdana s obzirom da navedena mjera, kao što i sam HT navodi, predstavlja uobičajeni način regulacije mjerodavnog tržišta u pojedinim zemljama EU (Portugal, Finska, Irska, Danska, Španjolska, Belgija, Njemačka), te u slučaju da nema mjesta u kabelskoj kanalizaciji,

SMP operator je obavezan omogućiti pristup pasivnim dijelovima mreže (npr. iznajmiti svjetlovodne niti bez prijenosne opreme).

Isto tako, HT nije objasnio iz kojeg razloga nije u stanju tehnički omogućiti iznajmljivanje svjetlovodne niti bez prijenosne opreme, odnosno osigurati pristup na bazi valne duljine (WDM pristup) preko niti koje HT koristi za svoje potrebe, već samo paušalno navodi kako isto nije primjenjivo na hrvatskom tržištu elektroničkih komunikacija, jer HT istu uopće ne nudi trećima ni na komercijalnoj ni na reguliranoj osnovi. Takav stav HT-a zapravo u konačnici opet predstavlja jedan oblik zatvaranja mreže i onemogućavanje daljnje liberalizacije tržišta. To što HT navedenu uslugu ne nudi trećima nije opravdan razlog nereguliranja iste, s obzirom da je navedena usluga potrebna kako bi operatori u slučaju izdvojenog pristupa lokalnoj potpetlji mogli pružati uslugu na način na koji je HT pruža svom maloprodajnom dijelu. Dodatno napominjemo kako će navedene usluge HT biti obavezan ponuditi u slučajevima gdje je izdvojio lokalnu potpetlju za svoje potrebe, odnosno gdje je ugradio vlastiti vanjski kabinet.

Naime, iz navedenih stavova HT-a nedvosmisleno proizlazi njegovo zalaganje za takav evolucijski scenarij razvoja širokopojsnih svjetlovodnih pristupnih mreža nove generacije prema kojem na jednom zemljopisnom području svaki operator treba graditi svoju pristupnu mrežu (izgradnja paralelnih sustava), dok se Agencija, naprotiv, zalaže za koncept jedne jedinstvene univerzalne širokopojsne pristupne mreže koja će moći zadovoljiti potrebe i zahtjeve svih operatora koji djeluju na tržištu. Kako troškovna komponenta izgradnje svjetlovodnih pristupnih mreža nije zanemariva u sveukupnim troškovima, iz navedenog proizlazi da evolucijski koncept razvoja pristupne mreže za kojeg se zalaže HT, odnosno više pojedinačnih pristupnih mreža na jednom zemljopisnom području, uvijek je skuplje rješenje nego jedna jedinstvena mreža, a što ne osigurava mogućnosti za korisnike usluga da ostvare najveće pogodnosti u pogledu cijena usluga, odnosno ne doprinosi promicanju tržišnog natjecanja u obavljanju djelatnosti elektroničkih komunikacijskih mreža i usluga.

Naime, Agencija je navedenom obvezom željela stvoriti preduvjete da pojedini korisnici dobiju onu vrstu širokopojsnih usluga koju inače ne bi mogli dobiti, te bi se na taj način omogućilo povećanje ponude širokopojsnih usluga većem broju korisnika, a samim time i poticalo ulaganja u pristupni segment mreže i doprinijelo daljnjoj liberalizaciji tržišta elektroničkih komunikacija u Republici Hrvatskoj. Stoga, u slučajevima kada zamjena bakrene parice svjetlovodnom niti u pristupnom dijelu mreže nije ekonomski opravdana, za očekivati je da će se uvođenje novih širokopojsnih usluga temeljiti na konceptu skraćivanja bakrene parice i zamjene svjetlovodnim kabelom do vanjskog kabineta ili neke druge sabirne točke, koja će omogućiti ostalim operatorima da korištenjem navedenog koncepta, a uz potpuno očuvanje integriteta mreže, ponude naprednije, kvalitetnije i inovativne širokopojsne usluge tamo gdje im je to ekonomski opravdano.

Na ovaj način otvara se mogućnost da korisnici koji imaju dugačku lokalnu petlju mogu koristiti kvalitetne širokopojsne usluge. Agencija smatra da će, ukoliko se ta problematika ne regulira na primjeren način, značajan prijenosni kapacitet ostati neiskorišten, a veliki broj korisnika će izražavati svoje nezadovoljstvo s razinom ponuđenih širokopojsnih usluga.

Ovdje je važno istaknuti da se konceptom raspetljavanja u potpetlji, odnosno skraćivanjem lokalne petlje, postojeće pristupne mreže priprema za implementaciju VDSL2 prijenosne tehnologije sa DSM3. Naime, naglašavamo da je značajnije efekte povećanja prijenosne

brzine sa uvođenjem DSM3 moguće očekivati u našim uvjetima samo na duljinama lokalne petlje koje su kraće od 500 m.

Nadalje, HT smatra da je predložena obveza prema kojoj HT mora omogućiti operatoru da na temelju svojih stručno utemeljenih poslovnih odluka ugradi vanjski kabinet u nekoj točki pristupne mreže HT-a, iako npr. HT u toj istoj točki nema ili ne namjerava izvršiti ugradnju svog vanjskog kabineta, neopravdana i nerazmjerna, te da ista izlazi izvan okvira regulacije i liberalizacije mjerodavnog tržišta.

Agencija je navedenom obvezom željela stvoriti preduvjete da pojedini korisnici dobiju onu vrstu širokopojasnih usluga koju inače ne bi mogli dobiti, te omogućiti povećanje ponude širokopojasnih usluga većem broju korisnika, a samim time i poticati ulaganja u pristupni segment mreže kako bi se doprinijelo daljnjoj liberalizaciji tržišta elektroničkih komunikacija u Republici Hrvatskoj, a što je i osnovna zadaća Agencije.

Stoga, u slučajevima kada zamjena bakrene parice svjetlovodnom niti u pristupnom dijelu mreže nije ekonomski opravdana, za očekivati je da će se uvođenje novih širokopojasnih usluga temeljiti na konceptu skraćivanja bakrene parice i zamjene svjetlovodnim kabelom do vanjskog kabineta ili neke druge sabirne točke, koja će omogućiti ostalim operatorima da korištenjem navedenog koncepta, a uz potpuno očuvanje integriteta mreže, ponude naprednije, kvalitetnije i inovativne širokopojasne usluge tamo gdje im je to ekonomski opravdano. Na ovaj način otvara se mogućnost da korisnici koji imaju dugačku lokalnu petlju, a HT u toj istoj točki nema ili ne namjerava izvršiti ugradnju svog vanjskog kabineta, dobiju mogućnost koristiti kvalitetne širokopojasne usluge.

Nadalje, HT skreće pozornost kako za nametanje ovakve obveze nema primjera niti u praksi EU zemalja te da bi cit: „*HT bio obvezan intervenirati u svoju mrežu na mjestima gdje to odredi operator korisnik, bez obzira na strukturu mreže HT-a, pa se može zaključiti kako bi tom mrežom de facto upravljali operatori korisnici, a ne HT kao infrastrukturni operator.*“

Agencija smatra ove potpuno nerazumnim. Naime, potrebno je u obzir uzeti činjenicu kako je Agencija kroz ovu obvezu predvidjela mogućnost da operatori na temelju svojih stručno utemeljenih poslovnih odluka ugrade vanjski kabinet u nekoj točki pristupne mreže HT, uz nadzor djelatnika HT-a, s time da lokacija na kojoj će operator ugraditi vanjski kabinet mora udovoljiti određenim tehničkim uvjetima (dogovoreni s HT-om), a oprema koja će biti ugrađena u spomenuti kabinet mora osigurati u potpunosti integritet mreže (u dogovoru s HT-om), odnosno ne smije uvjetovati degradaciju usluga koje se pružaju iz centrale.

Uzevši u obzir broj korisnika koji može pokriti potpetlja realno je za očekivati da na određenim lokacijama nema poslovnog plana za dva operatora na istoj lokaciji potpetlje. Iz navedenog razloga, a kada bi operatori mogli ići samo gdje je HT ugradio svoj vanjski kabinet, usluga izdvojenog pristupa lokalnoj potpetlji sigurno neće zaživjeti. Međutim, na način na koji predlaže Agencija postoji mogućnost da zaživi pružanje usluga putem izdvojenog pristupa lokalnoj potpetlji iz razloga što će alternativni operatori imati isplativost ulaska u navedeni poslovni pothvat.

Nadalje, HT smatra kako je navedena obveza pružanja pristupa izdvojenoj lokalnoj potpetlji (koja obuhvaća i nužnu izgradnju potpetlji) neopravdana zbog činjenice da izgradnja uličnih kabineta neće dovesti do povećanja pristupnih brzina.

Ovaj navod HT-a je u potpunosti tehnički neutemeljen, jer je dokazano da se uvođenjem VDSL tehnologije, koja je jedna od tehnologija koje omogućavaju ostvarenje koncepta FttCab, pružaju najveće prijenosne brzine od svih DSL tehnologija. Naime, inačica VDSL2 je prijenosna usluga koja podržava prijenosnu brzinu od 100 Mbit/s u oba smjera uz domet od 300 metara. Također navedena tehnologija predstavlja logični evolucijski korak u razvoju DSL tehnologija, s obzirom da krajnji korisnici postaju sve zahtjevniji glede prijenosnih brzina, pri čemu bi ADSL (sa svojim inačicama ADSL2 i ADSL2+) mogao iskazati slabe performanse u složenoj okolini u kojoj je potreban istovremeni prijenos govorne telefonije, interaktivnog videa i brzih podatkovnih usluga. U takvim mrežnim scenarijima, gdje operatori radije odabiru kao rješenje kombinaciju svjetlovodnih niti i bakrenih parica, VDSL postaje logičan izbor.

HT navodi kako bi cit: „korist od uvođenja vanjskih kabineta u postojeću bakrenu mrežu bila samo inkrementalna, dok bi ukupni troškovi koji bi bili potrebni za uvođenje vanjskih kabineta u cijeloj mreži, a koji bi bili dužni snositi alternativni operatori, prema preliminarnim procjenama, iznosili gotovo 900 milijuna kuna.“ S tim u vezi HT smatra kako alternativni operatori koji će biti dužni snositi sve troškove, neće imati interesa ni potrebe za pristupom lokalnoj potpetlji na ovaj način s obzirom na ostale jeftinije vrste pristupa mreži.

Agencija ističe kako je navedeno predmet odabira operatora, odnosno njihove stručno utemeljene poslovne odluke i ekonomske isplativosti, a ne HT-a i njegove procjene hoće li alternativni operatori imati interesa i potrebe za pristupom lokalnoj potpetlji na ovaj način s obzirom na ostale jeftinije vrste pristupa mreži. Agencija prilikom određivanja regulatornih obveza mora voditi računa da su one razmjerne i opravdane. Uzevši u obzir prethodno navedeno te činjenicu da u slučaju da niti jedan operator ne zatraži navedenu uslugu HT-u se ne generira trošak. Sukladno svemu navedenom u ovom poglavlju, Agencija smatra u potpunosti opravdanim odrediti razvoj tržišta u smjeru koji je određen u ovom dokumentu.

Posebno o regulaciji optičke pristupne mreže

Agencija se očituje na dio komentara HT-a *Posebno o regulaciji optičke pristupne mreže*, a koje HT navodi na str. 73. -78. komentara na tržište Veleprodajnog fizičkog pristupa mrežnoj infrastrukturi

Agencija se slaže kako je svjetlovodna pristupna mreža neophodna za daljnji razvoj elektroničkih komunikacijskih usluga, međutim, isto je tako neophodno stvoriti takve uvjete na tržištu koji neće dovesti do narušavanja ili ograničavanja tržišnog natjecanja u području elektroničkih komunikacija.

Agencija se slaže sa stavom HT-a da će u budućnosti rasti potražnja za sve višim pristupnim brzinama, koje neće biti moguće ispuniti tehnologijama zasnovanim na bakru koje HT trenutno koristi, ali ističe da se uvođenjem VDSL tehnologije te primjenom dinamičkog upravljanja spektrom značajno mogu poboljšati karakteristike postojeće bakrene mreže, koja će još neko dulje vrijeme egzistirati paralelno s uvođenjem svjetlovodne pristupne mreže. Nadalje, i sam grafikon prikazan od strane HT na str. 75. komentara prepoznaje razmišljanja Agencije te predstavlja logičan evolucijski razvoj tehnologija. Naime, nerealno je za očekivati da će HT u nekom kraćem periodu u potpunosti zamijeniti postojeću bakrenu infrastrukturu do krajnjih korisnika svjetlovodnom infrastrukturom, što u konačnici znači da će još neko vrijeme postojati paralelni sustavi.

HT ističe kako u ovom trenutku svjetlovodna pristupna mreža nije izgrađena i još uvijek je u upotrebi i na maloprodajnom i na veleprodajnom tržištu tradicionalna bakrena pristupna mreža te stoga svjetlovodna pristupna mreža ne predstavlja „*bottleneck facility*“, odnosno pristup toj mreži se ne može u ovom trenutku odrediti regulatornom obvezom.

Nastavno na navedeno, Agencija ističe kako nastoji anticipirati razvoj tržišta, te unatoč činjenici kako svjetlovodna pristupna mreža trenutno ne predstavlja „*bottleneck facility*“, jer još uvijek nije u jednakoj mjeri izgrađena kao bakrena pristupna mreža, Agencija na temelju poslovnih planova HT-a i očekivanog razvoja tržišta želi spriječiti mogućnost nastajanja „*bottleneck facility*“, i spriječiti pojavu prepreka razvoju tržišnog natjecanja, u odsustvu regulacije, na tržištu veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi u budućnosti.

Nadalje, nejasan je navod HT-a kako operator može replicirati cjelokupnu maloprodajnu ponudu HT-a korištenjem veleprodajnih usluga pristupa temeljenih na bakrenoj mreži za koje već sada postoje regulatorne obveze (pristup izdvojenoj lokalnoj petlji, *bitstream*) i to bez obzira pruža li HT usluge krajnjim korisnicima putem bakrene ili svjetlovodne mreže, kada ne postoji adekvatna veleprodajna usluga putem svjetlovodne mreže. Naime, poznato je da će usluge pružene putem svjetlovodne mreže biti kvalitetnije pouzdanije i značajno brže, a operatori putem postojećih veleprodajnih ponuda neće moći adekvatno konkurirati HT-u, što može dovesti do ponovnog stvaranja monopola. Tako bi HT bio u mogućnosti ponuditi prijenos višekanalnog HDTV-a, videa na zahtjev, videokonferencija te prijenos govora putem internetskog protokola (VoIP) i ostalih širokopojsnih usluga, sve to uz odgovarajuću kvalitetu, dok drugi operatori na bakrenoj infrastrukturi ne bi mogli ponuditi istovjetne usluge jednake kvalitete, a što bi dovelo do jačanja tržišnog položaja HT-a na maloprodajnoj razini pružanja usluge širokopojsnog pristupa internetu, te bi moglo rezultirati izlaskom drugih operatora s tržišta i ponovnim monopolom HT-a.

HT očekuje da Agencija vodi računa o podjeli rizika i između HT-a i korisnika veleprodajnih ponuda pristupa optičkoj mreži što podrazumijeva određivanje cijena veleprodajnih proizvoda po troškovnom principu uz razumnu stopu povrata na ulaganje bez obzira na maloprodajne cijene usluga koje se temelje na novoj mreži. Stoga, HT ističe kako bi potencijalna regulacija veleprodajnih usluga na optici morala odražavati sljedeća načela pri određivanju cijene: trošak plus (*cost-plus*), podjelu rizika (*risk sharing*) i utemeljenost na vrijednosti (*value based pricing*).

Agencija ističe kako nije odredila ni cijenu niti metodologiju izračuna veleprodajnog pristupa putem svjetlovodne mreže, već je ostavila HT-u mogućnost da samostalno odredi cijene, a koje će Agencija naknadno analizirati, uzimajući u obzir predloženu kalkulaciju i načela pri određivanju cijena.

Vežano uz prijedlog HT-a da o svjetlovodnoj mreži započne javna rasprava tek u 2010. godini, Agencija bi prihvaćanjem istog omogućila HT-u prednosti prvog ulaska, a što bi dovelo do ograničavanja tržišnog natjecanja u području elektroničkih komunikacija i nepopravljivih negativnih učinaka na tržište, s obzirom da prema najavama HT-a, HT uvodi internet na temelju svjetlovodne mreže u 50.000 kućanstava do kraja 2009. godine⁹¹. Na ovaj način HT zapravo predlaže „*regulatorne praznike*“ vezano uz svjetlovodnu mrežu, dok je s druge strane poznata činjenica da je Europska komisija pokrenula prekršajni postupak protiv Njemačke⁹² zbog izmjena njemačkog zakona o telekomunikacijama kojima se prema

⁹¹ Lider, 24.04.2009.

⁹² Cullen International; Flash Message 73/2007; June 28, 2007

Europskoj komisiji omogućavaju „regulatorni praznici“ vezano uz zamjenu dijela bakrene infrastrukture svjetlovodnom i implementacije VDSL-a od strane Deutsche Telekom-a.

Stoga je važan cilj Agencije da onemogući HT-u iskorištavanje prednosti prvog ulaska te da na taj način spriječi narušavanje ili ograničavanje tržišnog natjecanja u području elektroničkih komunikacija, a time i osigura mogućnosti za korisnike usluga u pogledu izbora, cijene i kakvoće usluga. Naime, bez pravodobne i djelotvorne reakcije regulatora, implementacija pristupnih mreža nove generacije može značajno ugroziti ionako već ograničen stupanj tržišnog natjecanja u pristupnoj mreži.

Vezano uz komentar HT-a na prijedlog obveze prema kojoj HT ne bi mogao ponuditi na maloprodajnoj razini usluge koje se temelje na FttX konceptu prije nego što na veleprodajnoj razini ne ponudi odgovarajuće veleprodajne usluge, odnosno pristup izdvojenoj lokalnoj potpetlji te pristup izdvojenoj lokalnoj petlji na temelju svjetlovodne niti na način poveznica od točke do točke, da se na taj način dolazi do posredne regulacije i maloprodajnog tržišta usluga koje se temelje na FttX konceptu, Agencija se očituje kako slijedi.

Naime, Agencija smatra kako određivanjem navedene obveze ne dolazi do nametanja regulatornih obveza na maloprodajnim tržištima već da se na taj način omogućuje da HT na temelju veleprodajnih ponuda pruža drugim operatorima usluge koje u isto vrijeme pruža sam sebi, odnosno svom maloprodajnom dijelu ili povezanim društvima, a što je u skladu i s obvezom nediskriminacije koju Agencija određuje HT-u. Drugim riječima, otvara se mogućnost drugim operatorima da na maloprodajnom tržištu, a koje nije predmet regulacije, mogu krajnjim korisnicima ponuditi usluge jednake kvalitete u isto vrijeme kad i HT. U suprotnom, HT bi bio u mogućnosti iskoristiti značajnu prednost prvog ulaska, a što bi onemogućilo ostale operatore u stjecanju dovoljne korisničke baze koja bi im dala poticaj da repliciraju mrežu HT-a, a da pri tome profitabilno posluju, što bi moglo dovesti do ponovne uspostave monopola. Navedeno je posebice moguće iz razloga što HT ima veliku bazu korisnika, te veliku financijsku snagu i mogućnosti ulaganja u marketing. Nadalje, s obzirom da se ugovori s krajnjim korisnikom uglavnom sklapaju na razdoblje od 24 mjeseca, nakon što bi HT prikupio značajnu bazu korisnika širokopojsnog pristupa internetu putem svjetlovodne niti, ostali operatori bi imali male mogućnosti ekonomski isplativog repliciranja mreže HT-a.

Stoga je važan cilj Agencije da onemogući HT-u iskorištavanje prednosti prvog ulaska te da na taj način spriječi narušavanje ili ograničavanje tržišnog natjecanja u području elektroničkih komunikacija, a time i osigura mogućnosti za korisnike usluga u pogledu izbora, cijene i kakvoće usluga. Naime, bez pravodobne i učinkovite reakcije regulatora, implementacija pristupnih mreža nove generacije može značajno ugroziti već ionako ograničen stupanj tržišnog natjecanja u pristupnoj mreži. Stoga Agencija učinkovitom regulacijom na veleprodajnoj razini želi osigurati tržišno natjecanje na maloprodajnoj razini.

Slijedom navedenog, Agencija smatra kako u skladu s obvezom nediskriminacije, HT kao bivši monopolist, operator sa značajnom tržišnom snagom i vertikalno integrirani operator mora na transparentan način prikazati, odnosno javno objaviti prelazak na pristup nove generacije (NGA).

Nadalje, HT ističe kako bi navedena obveza predstavljala i blokadu poslovanja HT-a na neodređeno vrijeme jer bi uslijed ovakve regulatorne obveze HT bi ograničen u pružanju naprednijih maloprodajnih usluga sve dok ne postoji zahtjev za takvom ponudom na

veleprodajnoj razini, odnosno pružanje usluga na maloprodajnoj razini bilo bi uvjetovano stupnjem tehničkog razvoja operatora korisnika.

Agencija smatra navedeni navod neosnovanim, s obzirom da nakon što HT izradi odgovarajuću veleprodajnu ponudu koja se temelji na FttX konceptu pod istim uvjetima pod kojima nudi i svom maloprodajnom dijelu uz razumnu cijenu, može početi nuditi usluge koje se temelje na FttX konceptu na maloprodajnoj razini. Na taj način, onemogućavaju se prednosti prvog ulaska HT-a i narušavanje tržišnog natjecanja.

Međutim, s obzirom da regulatorne obveze moraju biti razmjerne i opravdane, Agencija smatra da je navedenu obvezu potrebno nametnuti HT-u na tržištu veleprodajnog širokopoljarnog pristupa i to na način da mora pružiti uslugu *bitstream* pristupa na IP razini na temelju FttX koncepta, a ne odgovarajuće veleprodajne usluge na ovom mjerodavnom tržištu kako je prvotno predloženo. Odgovarajuće veleprodajne usluge na ovom mjerodavnom tržištu, odnosno pristup izdvojenoj lokalnoj potpetlji te pristup izdvojenoj lokalnoj petlji na temelju svjetlovodne niti na način poveznica od točke do točke, HT mora ponuditi na razuman zahtjev.

Dodatni komentari u odnosu na ostalo u obvezi pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže

HT smatra kako je obveza osiguranja zajedničkog korištenja prostora i ostalih oblika zajedničkog korištenja elektroničke komunikacijske infrastrukture i povezane opreme potpuno suvišna budući da je riječ o zakonskoj obvezi po kojoj su obvezni postupati svi infrastrukturni operatori na području Republike Hrvatske, te da ovu obvezu nije potrebno posebno isticati u odnosu na operatora sa značajnom tržišnom snagom.

Neosnovan je prigovor HT-a o „suvišnosti isticanja“ odnosno propisivanja operatoru sa značajnom tržišnom snagom obveze „osiguranja zajedničkog korištenja prostora i ostalih oblika zajedničkog korištenja elektroničke komunikacijske infrastrukture i povezane opreme“. Naime, članak 30. stavak 2. ZEK-a propisuje obvezu infrastrukturnih operatora da *omoguće* operatoru korisniku, uz naknadu i na temelju sklopljenog ugovora, pristup i zajedničko korištenje svoje elektroničke komunikacijske infrastrukture i povezane opreme ako su ispunjeni odgovarajući uvjeti pristupa i zajedničkog korištenja utvrđeni Pravilnikom o načinu i uvjetima pristupa i zajedničkog korištenja elektroničke komunikacijske infrastrukture i povezane opreme (NN 154/08). Slijedom navedenog, a s obzirom na postojeće stanje u svezi zajedničkog korištenja elektroničke komunikacijske infrastrukture i povezane opreme, Agencija smatra opravdanim istaknuti navedenu obvezu HT-u kao operatoru sa značajnom tržišnom snagom, s obzirom da propisivanje takve obveze omogućuje ostvarivanja regulatornih načela i ciljeva Agencije. Agencija smatra opravdanim da ista bude sastavni dio regulatornih obveza proizašlih iz ove analize tržišta. Naime, navedenom obvezom želi se osigurati operatorima pristup DTK i kolokacijskim uslugama, kao i transparentnost svih obveza na predmetnom mjerodavnom tržištu.

Nadalje, HT smatra kako prijedlog Agencije cit: „...o određivanju obveze neukidanja već odobrenog pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji...“ nije jasan. HT smatra kako se ova obveza može odnositi samo na postojeći izdvojeni pristup lokalnoj petlji jer bi svako drugo tumačenje moglo imati negativne posljedice u smislu ograničavanja interesa krajnjih korisnika HT-a osobito imajući na umu razvoj tehnologija te s tim u svezi potrebu modernizacije postojeće mreže. HT smatra kako ova obveza nikako ne može utjecati na pravo HT-a da postojeću bakrenu infrastrukturu zamijeni optičkom infrastrukturom, odnosno da se navedeno ne može interpretirati na način da je HT obavezan trajno imati i održavati dva paralelna mrežna sustava

- onaj temeljen na bakru i onaj temeljen na optici. HT ističe kako će migracija nužno morati uslijediti pri čemu će svaki operator, pa tako i operatori korisnici te mreže, u slučaju takve migracije morati biti obvezni snositi sve svoje pripadajuće troškove proizašle iz takve migracije.

Nastavno na navedeno, Agencija se očituje kako slijedi.

Novi operatori su već uložili sredstva za povezivanje krajnjih korisnika putem već odobrenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, te bi ukidanje već odobrenog pristupa za posljedicu imalo gubitak tržišnog udjela operatora, pa i izlazak istih s tržišta. Isto bi bilo nauštrb krajnjih korisnika, s obzirom da bi bili u situaciji da moraju birati novog operatora.

Stoga Agencija smatra da je potrebno osigurati već odobreni pristup ili osigurati odgovarajući zamjenski pristup kako bi se očuvala kontinuiranost pružanja usluge operatora te mogućnost operatora da se nastavi natjecati na tržištu i u NGA kontekstu, dakle bez obzira na promjene na postojećoj mrežnoj arhitekturi i tehnologijama pristupa krajnjem korisniku, osim ako se operatori međusobno dogovore o nekom obliku migracije.

U slučaju da nema dogovora između operatora, Agencija smatra da je potrebno osigurati da HT nove operatore mora obavijestiti najmanje pet godina prije potpunog ukidanja postojeće pristupne mreže, a kako bi se ostavilo dovoljno vremena za operatora da isplanira alternativni pristup do svojeg korisnika.

Stoga Agencija u poglavlje 7.1.1. *Obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže* ugrađuje sljedeći tekst: „HT ne smije ukinuti već odobreni pristup osim ako se operatori međusobno dogovore o nekom obliku migracije. U slučaju da nema dogovora između operatora, HT je obvezan najaviti operatorima korisnicima i Agenciji najmanje pet godina unaprijed potpuno ukidanje postojeće pristupne mreže, kako bi se ostavilo dovoljno vremena operatorima da isplaniraju alternativni pristup do krajnjeg korisnika. Navedeno je nužno kako bi se očuvala kontinuiranost pružanja usluge operatora te mogućnost operatora da se nastavi natjecati na tržištu i u NGA kontekstu“

Nadalje, u odnosu na obvezu omogućavanja pristupa sustavima operativne potpore ili sličnim programskim sustavima HT smatra kako ova obveza, ne samo da je nejasna, već se ni ne temelji na prirodi utvrđenog nedostatka tržišnog natjecanja na konkretnom mjerodavnom tržištu pa stoga ova obveza nije razmjerna i opravdana s obzirom na regulatorne ciljeve koji se žele ostvariti.

Vezano uz navedeni komentar, Agencija upućuje na obrazloženja dana u dijelu odgovora na komentare vezano uz obvezu omogućavanja pristupa sustavima operativne potpore ili sličnim programskim sustavima nužnim za osiguravanje pravednog tržišnog natjecanja u pružanju usluga na str. 112 ovog dokumenta.

HT smatra kako je povećanje mjesečne naknade za slučaj kašnjenja s isporukom lokalne petlje neprimjereno i ničim opravdano, te da Agencija u potpunosti zanemaruje činjenicu da je prilikom određivanja kako regulatornih obveza tako i dodatnih uvjeta dužna voditi računa o tome da su i obveze i dodatni uvjeti razmjerni i opravdani s obzirom na cilj koji se istima želi postići. HT navodi kako dodano povećanje postotka mjesečne naknade koji HT plaća po danu kašnjenja u pružanju usluge ničim nije opravdano, tim više što Agencija nije uzela u obzir kako dio odgovornosti za kašnjenje u pružanju usluga leži i na strani operatora korisnika.

Agencija je prilikom određivanja regulatornih obveza u cijelosti vodila računa o tome da su i obveze i dodatni uvjeti razmjerni i opravdani s obzirom na cilj koji se istima želi postići. Naime, postojećom Standardnom ponudom HT-a za uslugu pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji HT ima propisane obveze prema operatorima, kao što su isporuka usluga kolokacije/proširenja kolokacija, isporuka pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji, otklanjanje kvarova, te povezano s time definirane su i određene naknade u slučaju kršenja tih obveza (neispunjavanja definiranih rokova). HT bi odugovlačenjem pri ispunjavanju svojih obveza određenih odlukom iz članka 56. stavka 2. ZEK-a, a kako je Agencija već navela u svom dokumentu, mogao ograničiti ulazak novih operatora na tržište te utjecati na poslovanje postojećih operatora s obzirom da su isti u svom poslovanju pretežno ovisni o ponašanju HT-a, odnosno mogao bi pogodovati svom povezanom društvu.

Tako bi u slučaju kašnjenja pri ispunjavanju obveza trpjeli krajnji korisnici operatora koji koriste usluge HT-a, a koji bi izgubili povjerenje u kvalitetu usluga konkurenata na njihovu štetu i na korist HT-a. Ometanje operatora na način da se obveze ne izvode u za to određenom roku moglo bi se očitovati u predugim rokovima realizacije izdvojenog pristupa lokalnoj petlji ili osiguravanja usluga kolokacije, te odugovlačenjem postupka otklanjanja kvarova. Stoga je Agencija mišljenja da će se navedenom obvezom osigurati poštivanje ispunjavanja propisanih obveza HT-a u za to određenim rokovima, a sve u svrhu sprječavanja mogućeg ponašanja HT-a kako je opisano u poglavlju 6.4.2.2. ovog dokumenta.

Isto tako, bitno je naglasiti kako plaćanje naknade za kašnjenje ovisi o postupanju odnosno aktivnosti HT-a. Ako će HT pravodobno izvršavati svoje obveze, neće ni morati plaćati određenu, pa tako niti povećanu naknadu, pa stoga ni ne treba smatrati neopravdanim povećanje naknada u slučaju neispunjavanja definiranih rokova. S druge strane, ako odgovornost za kašnjenje u pružanju usluga leži na strani operatora korisnika, HT za zaštitu svojih prava i interesa ima zakonsku mogućnost pokretanja spora pred regulatorom, sve sukladno članku 20. ZEK-a.

Slijedom navedenog, Agencija je smatrala potrebnim povećati naknade u slučaju zakašnjenja u isporuci pojedinačne lokalne petlje, kako bi se na navedeni način osiguralo postupanje HT-a u propisanim rokovima, a operatorima omogućilo da pravodobno pružaju usluge krajnjim korisnicima. Naime, potrebno je naglasiti da prilikom kašnjenja pri isporuci pojedinačne lokalne petlje, operator korisnik osim stvarne štete ima i štetu u obliku izmakle dobiti, s obzirom da se kontinuiranim kašnjenjem u isporuci pojedinačnih lokalnih petlji narušava vjerodostojnost operatora.

U odnosu na moguću obvezu obavještanja Agencije o svim boljim uvjetima SLA (*advanced SLA*) koje HT možda pruža drugim operatorima na temelju komercijalnih dogovora, HT smatra kako nametanje ovakve obveze nije opravdano niti pravno utemeljeno. Naime, HT-u nije jasno na temelju kojeg ovlaštenja Agencija zadržava pravo nadzora SLA uvjeta koje HT pruža temeljem komercijalnih dogovora, a koji su podložni otvorenom tržišnom natjecanju, budući da je regulacija od strane Agencije moguća jedino u slučaju nepostojanja adekvatnog tržišnog natjecanja na konkretnom mjerodavnom tržištu.

Agencija smatra opravdanim nametnuti HT-u obvezu obavještanja Agencije o svim boljim uvjetima SLA (*advanced SLA*) koje HT možda pruža drugim operatorima na temelju komercijalnih dogovora, te ističe kako je navedena obveza u skladu s obvezom nediskriminacije. Naime, na taj način Agencija želi utvrditi osigurava li HT istovjetne uvjete u istovjetnim okolnostima za druge operatore koji pružaju istovjetne usluge, odnosno pruža li

HT, u slučaju boljih uvjeta SLA, jednom operatoru za određenu cijenu takvu razinu SLA, kakvu pruža drugom operatoru za tu istu cijenu. Stoga, kako HT ne bi bio u mogućnosti pružati bolje uvjete SLA različitim operatorima po različitim cijenama, a posebice svom povezanom društvu, Agencija smatra potrebnim te pravno utemeljenim u skladu s obvezom nediskriminacije, odrediti HT-u gore navedenu obvezu. Međutim, Agencija smatra kako je potrebno u tekstu analize naglasiti kako se navedene obveze određuje u skladu s obvezom nediskriminacije koja je određena HT-u, te će se u tom smislu dopuniti predmetni dokument.

7.1.2. Obveza nediskriminacije

HT smatra obvezu da mora operatore obavještavati o svim planiranim promjenama na mreži, odnosno o svim nacrtima modernizacije mreže na način da sve informacije budu predane u jednakom vremenu i budu iste kvalitete kao što ih HT omogućuje svom maloprodajnom dijelu i povezanim društvima, neutemeljenu na prirodi eventualno utvrđenog nedostatka na mjerodavnom tržištu. HT ističe kako postupa na jednaki način prema svim operatorima na mjerodavnom tržištu, a što je osigurano putem obveze izrade standardnih ponuda za pojedine usluge. U odnosu na dostupnost svih informacija HT skreće pozornost Agenciji kako operatori i sada imaju, putem web sučelja, pristup izvješćima o statusu njihovog zahtjeva te su u svakom trenutku upoznati s činjenicom je li njihov zahtjev u postupku rješavanja ili je odbijen odnosno prihvaćen.

Agencija smatra potrebnim obvezati HT da pruža informacije o planiranim promjenama u mreži, kako bi operatori korisnici usluge pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji bili u mogućnosti pravovremeno reagirati i prilagoditi se nastalim promjenama, a time i pravovremeno reagirati na maloprodajnoj razini. Stoga, Agencija smatra da je potrebno obvezati HT da obavještava operatore o planiranim promjenama u određenim dijelovima mreže (izuzima se slučaj kada se radi o potpunom ukidanju postojeće pristupne mreže i prelasku na novu NGA mrežu za koji je ranijemu tekstu definiran drugi duži rok) najmanje godinu dana unaprijed od početka provedbe navedenih promjena te da mora ponuditi odgovarajuću veleprodajnu uslugu koja osigurava održivo tržišno natjecanje kako bi se očuvala kontinuiranost pružanja usluge operatora te mogućnost operatora da se nastavi natjecati na tržištu. Naime, u slučaju kada HT ne bi pružao navedene informacije postojala bi realna opasnost da bi HT mogao iskoristiti prednosti prvog ulaska, te dovesti vlastiti maloprodajni dio i povezana društva u povoljniji položaj na povezanoj maloprodajnoj razini od postojećih i potencijalnih konkurenata, a što za posljedicu ima jačanje tržišnog položaja HT-a te nepovoljni utjecaj na učinkovito tržišno natjecanje na maloprodajnoj razini.

Naime, ulaganjima u mreže nove generacije, dolazi do otvaranja novih pristupnih točaka i zatvaranja postojećih, te Agencija smatra da bi HT, u odsustvu regulacije, mogao uskratiti detaljne i pravodobne informacije o planiranim promjenama u mreži svojim postojećim i potencijalnim konkurentima, a što bi negativno utjecalo na poslovne planove i ulaganja tih operatora, s obzirom da ne bi mogli pravovremeno ocijeniti utjecaj takvih promjena i razmotriti različite mogućnosti ulaganja u vlastitu mrežu, te pravovremeno reagirati na maloprodajnoj razini, što bi u konačnici oštetilo i same krajnje korisnike.

Planovi modernizacije pristupne mreže infrastrukturnog operatora kao što su: otvaranje novih pristupnih čvorova, preusmjeravanje dijela mreže na novi pristupni čvor i sl. moraju se u načelu izvoditi na način da postojeće usluge koje operatori korisnici pružaju svojim korisnicima ne budu ni kojem slučaju ugrožene tj. moraju biti u potpunosti poštovana načela spektralne kompatibilnosti u pristupnoj mreži.

7.1.3. Obveza transparentnosti

HT smatra da je predložena obveza dostavljanja Agenciji detaljnih izvješća sa svim relevantnim pokazateljima učinkovitosti kao i obveza omogućavanja Agenciji i drugim operatorima pristupa sustavu/bazi podataka koji se koristi za računanje i pohranu glavnih pokazatelja učinkovitosti cit: „*neutemeljena na prirodi eventualno utvrđenog nedostatka te da ista nije razmjerna i opravdana*“. HT ističe kako navedenim prijedlogom Agencija prelazi i zakonske okvire u odnosu na obvezu transparentnosti kao i okvire svoje nadležnosti. Naime, HT navodi kako Agencija predlaže HT-u obveze dostavljanja tzv. *performance indikatora i key performance indikatora (KPI)*, te pri tome iste nigdje ne definira niti daje bilo kakvo drugo obrazloženje koje bi podatke isti trebali sadržavati. Stoga, HT ističe kako nije prihvatljivo da se nametanje takve obveze opravdava tvrdnjom da će od određivanja tih obveza pozitivan učinak biti vidljiv i u odnosu na poslovanje HT-a. Nadalje, Agencija predlaže HT-u obveze dostavljanja tzv. *performance indikatora i key performance indikatora* makar mogućnost određivanja takve regulatorne obveze nije predviđena člankom 59. stavkom 1. ZEK-a.

Nadalje, HT ističe kako operatori već iz osnovnog izvješća mogu kreirati vlastite baze i pratiti KPI-eve. Stoga je neprihvatljivo da se taj dio posla, kao regulatorna obveza, prebaci na HT, jer takva obveza zahtjeva dodatne ljudske resurse, vrijeme i novac. Zaključno, kreiranje novih izvješća znači definiranje novih procesa i IT rješenja, a za čiju provedbu je potrebno minimalno od 3-6 mjeseci, pa takva obveza nije ni opravdana ni razmjerna cilju regulacije koji se želi postići. Isto tako, HT se ne slaže sa prijedlogom Agencije da HT mora omogućiti operatorima pristup sustavima koji se koriste za računanje i pohranu podataka čime se zapravo traži pristup operativnim sustavima HT-a. HT ističe kako nije jasno što se želi postići objavom izvješća na internet stranicama HT-a, odnosno koja je svrha tog izvješća i kome ono služi.

Nastavno na sve navedeno Agencija se očituje kako slijedi.

Sukladno članku 58. ZEK-a koji određuje obvezu transparentnosti, Agencija može, u skladu s odredbama članka 56. ZEK-a, odrediti operatorima obvezu transparentnosti u vezi s međupovezivanjem i/ili pristupom, na način da učine javno dostupnima određene podatke, kao što su osobito sljedeći podaci:

- računovodstveni podaci,
- tehničke specifikacije,
- mrežne značajke,
- rokovi i uvjeti ponude i uporabe,
- cijene.

Iz navedenog slijedi da Agencija može odrediti koje to podatke HT, kao operator sa značajnom tržišnom snagom, mora učiniti javno dostupnima, a da to osobito mogu biti podaci navedeni u članku 58. stavku 1. ZEK-a. Drugim riječima, osim podataka pobrojanih u prethodno navedenoj odredbi ZEK-a, Agencija može odrediti i druge podatke (što jasno određuje sintagma „*određene podatke*“) koje je potrebno učiniti javno dostupnima. Stoga nije ispravno tumačenje HT-a kako Agencija može odrediti operatorima obvezu da učine javno dostupnima isključivo podatke kao što su računovodstveni podaci, tehničke specifikacije, mrežne značajke, rokovi i uvjeti ponude i uporabe, te cijene.

Nastavno na navode HT-a kako Agencija nigdje ne definira niti daje bilo kakvo drugo obrazloženje koje bi podatke glavni pokazatelji učinkovitosti trebali sadržavati, Agencija upućuje na str. 79. dokumenta gdje je jasno navedeno što izvješće o KPI vrijednostima mora sadržavati.

Nadalje, sukladno ERG-ovom dokumentu *ERG Best practices on regulatory regimes* definirano je da kvaliteta usluge veleprodajnih paketa predstavlja ključni operativni parametar jer ima izravan utjecaj na pruženu uslugu krajnjem korisniku. Operator sa značajnom tržišnom snagom ima mogućnost da kroz parametre QoS-a za svoje potrebe pruža kvalitetnije usluge što može imati utjecaj na tržišno natjecanje na maloprodajnoj razini. Stoga mora postojati sustav kontrole koji će osiguravati novim operatorima sigurnost da HT pruža veleprodajne usluge s jednakom kvalitetom kao i za svoje potrebe. Diskriminacijom kakvoće veleprodajne usluge operator sa značajnom tržišnom snagom ima izravan utjecaj na kakvoću usluge koja se pruža krajnjem korisniku, a na što je korisnik posebno osjetljiv, što dovodi do nezadovoljstva i gubitka povjerenja krajnjih korisnika u operatora koji im nudi uslugu. Nadalje, kakvoća usluge je bitan čimbenik pri optimizaciji i racionalizaciji troškova operatora.

Agencija smatra da bi HT, kao operator sa značajnom tržišnom snagom na tržištu veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji i vertikalno integrirani operator, u odsustvu regulacije, operatorima koji koriste ili namjeravaju koristiti veleprodajnu uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, mogao uskraćivati važne informacije, na način da istima ne bi pružao jednako detaljne informacije kao i svom maloprodajnom dijelu ili povezanim društvima, i/ili potrebne informacije ne bi pružao u vremenu u kojem bi operator korisnik navedene veleprodajne usluge mogao reagirati na povezanom maloprodajnom tržištu i konkurirati njegovom maloprodajnom dijelu ili povezanim društvima koji raspolažu potrebnom informacijom.

Nadalje, ulaganjima u mreže nove generacije, dolazi do otvaranja novih pristupnih točaka, te Agencija smatra da bi HT mogao, u odsustvu regulacije, svojim postojećim i potencijalnim konkurentima uskratiti detaljne i pravodobne informacije o planiranim promjenama u mreži, a što bi negativno utjecalo na poslovne planove i ulaganja tih operatora, s obzirom da ne bi mogli pravovremeno ocijeniti utjecaj takvih promjena i razmotriti različite mogućnosti ulaganja u vlastitu mrežu te pravovremeno reagirati na maloprodajnoj razini. Na taj način, HT bi mogao iskoristiti prednosti prvog ulaska, te dovesti vlastiti maloprodajni dio i povezana društva u povoljniji položaj na povezanom maloprodajnom tržištu od postojećih i potencijalnih konkurenata, odnosno prenijeti svoju značajnu tržišnu snagu na povezano maloprodajno tržište.

Stoga je Agencija i odredila obvezu HT-u da Agenciji dostavlja detaljna izvješća sa svim relevantnim pokazateljima učinkovitosti (eng. *performance indicators*) kako bi se osiguralo provođenje obveze nediskriminacije. KPI parametri bi trebali biti javno objavljeni na službenim internet stranicama HT-a kako bi se osigurala optimalna razina transparentnosti i osiguralo povjerenje operatora u efikasnost obveze nediskriminacije. Također, na navedeni način omogućava se operatorima da komuniciraju na transparentan način i prema vlastitim korisnicima.

Pod omogućavanjem operatorima pristupa KPI podacima vezanim za njihove aktivnosti putem web sučelja, Agencija je imala na umu identičan način kako je to riješeno i već u praksi provedeno IT rješenjem za operatore koji koriste uslugu pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji. Stoga se Agencija ne slaže s navodima HT-a kako zapravo traži pristup operativnim

sustavima HT-a, već pristup izrađenom izvješću iz postojećih sustava HT-a sa svim relevantnim KPI pokazateljima čime se ne dovodi u opasnost i povjerljivost HT-ovih operativnih sustava.

a) Izdvojeni pristup lokalnoj petlji na temelju bakrene parice

HT smatra kako je rok za objavu standardne ponude izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i pripadajućim sadržajima od 30 dana od stupanja na snagu odluke iz članka 56. stavka 2. ZEK-a prekratak, s obzirom da Agencija želi u Standardnu ponudu uključiti i nove tehnologije. HT ističe kako je samo za uvođenje izmjena po postojećoj Standardnoj ponudi HT-a potrebno minimalno 60 dana.

Agencija ističe kako HT izvodi pogrešan zaključak kada navodi da je rok prekratak s obzirom da Agencija želi u standardnu ponudu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i pripadajućim sadržajima uključiti i nove tehnologije, budući da je Agencija jasno navela za svaku od novih tehnologija, odnosno vrsta pristupa, u kojem roku od zaprimanja razumnog zahtjeva unutar standardne ponude izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i pripadajućim sadržajima mora odrediti uvjete, rokove i cijene usluge koja se temelji na pojedinom pristupu.

Nadalje, iako HT već ima Standardnu ponudu HT-a za uslugu pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji, temeljenu na obvezama iz ZOT-a, Agencija se slaže s prijedlogom HT-a od minimalno 60 dana za uvođenje izmjena po postojećoj Standardnoj ponudi, uzevši pri tome u obzir količinu izmjena koje proizlaze iz ovog dokumenta te da se tekst i sadržaj standardne ponude izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i pripadajućim sadržajima mora uskladi s regulatornim obvezama koje su određene ovim dokumentom, kao i Pravilnikom o standardnim ponudama. Sukladno navedenom Agencija smatra dovoljnim rok do dana 01. listopada 2009. godine za objavu standardne ponude izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i pripadajućim sadržajima koja uključuje uvjete, rokove i cijene usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju bakrene parice.

b) Izdvojeni pristup lokalnoj potpetlji na temelju bakrene parice

HT se ne slaže s predloženom obvezom da, u roku od 90 dana od zaprimanja razumnog zahtjeva za uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj potpetlji na temelju bakrene parice, unutar standardne ponude izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i pripadajućim sadržajima mora odrediti uvjete, rokove i cijene usluge izdvojenog pristupa lokalnoj potpetlji, s obzirom da HT ne nudi uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj potpetlji u svojoj mreži. Stoga, HT ističe kako nije jasno na temelju čega bi bila određena ova obveza budući da se svaka regulatorna obveza mora temeljiti na prirodni utvrđenom nedostatku na mjerodavnom tržištu.

Vezano uz navedeni komentar, Agencija upućuje na obrazloženja dana u dijelu odgovora na komentare vezano uz VDSL pristup putem bakrene parice na str. 99. ovog dokumenta.

c) Izdvojeni pristup lokalnoj potpetlji na temelju svjetlovodnog kabela na način poveznica od točke do točke

HT se ne slaže s predloženom obvezom da, u roku od 90 dana od zaprimanja razumnog zahtjeva za uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj potpetlji na temelju svjetlovodnog kabela na način poveznica od točke do točke, unutar standardne ponude izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i pripadajućim sadržajima mora odrediti uvjete, rokove i cijene usluge izdvojenog

pristupa lokalnoj petlji na temelju svjetlovodnog kabela na način poveznica od točke do točke. HT smatra navedenu obvezu neutemeljenu na prirodi utvrđenog nedostatka na tržištu te da stoga ista nije ni razmjerna ni opravdana s obzirom na regulatorne ciljeve koji se želi postići. HT ističe kako Agencija pri određivanju ove obveze uopće nije uzela u obzir neophodna ulaganja HT-a, a osobito ulaganja u tržište u nastajanju te mogućnost razumne stope povrata uložених sredstava.

Isto tako, HT ističe kako Agencija nije uzela u obzir činjenicu kako u europskoj praksi nema primjera regulacije izdvajanja optičke parice. Dodatno, Agencija je propustila uzeti u obzir i činjenicu da alternativni operatori već imaju najmanje 7.000 km položene optike što znači da operatori već ostvaruju fizički pristup do krajnjeg korisnika pa je izdvajanje optičke parice nepotrebno.

Vežano uz navedeni komentar, Agencija upućuje na obrazloženja dana u dijelu odgovora na komentare HT-a *Posebno o regulaciji optičke pristupne mreže* na str. 115. ovog dokumenta.

Nadalje, HT smatra da obveza koju Agencija predlaže u okviru obveze transparentnosti da, a vežano uz dostavu, odnosno omogućavanje uvida u određene informacije i podatke navedene na str. 77. dokumenta, nije utemeljena na prirodi utvrđenog nedostatka na mjerodavnom tržištu. Naime, HT navodi kako mu nije jasan pojam *privedenih* i *izvedenih* parica pa stoga nije jasno ni na što bi se odnosila konkretna obveza HT-a.

Vežano uz navedenu primjedbu HT-a, broj aktivnih parica predstavlja ukupni broj parica koje su zauzete određenom opremom i služe za pružanje adekvatne korisničke usluge. Broj aktivnih parica je, prema podacima prikupljenim upitnikom za tržište veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi na fiksnoj lokaciji, na kraju prvog polugodišta 2008. godine iznosio nešto više od 1.700.000.

Broj izvedenih parica je broj aktivnih parica uvećan za broj slobodnih parica, pri čemu je važno naglasiti da su parice završene na obje strane odnosno izvedene na jednoj strani na MDF-u, a na drugoj strani na izvodu, u neposrednoj blizini korisnika. Ovdje je važno istaknuti da je svaku nezauzetu tj. slobodnu paricu moguće učiniti aktivnom uz minimalna ulaganja (najčešće je potrebno izgraditi instalacijski segment mreže). Broj izvedenih parica u Republici Hrvatskoj iznosi oko 3.600.000. Ovaj broj parica (eventualno uz neki korekcijski faktor npr. 0,8) bi trebao biti mjerodavan kada se računa postotna iskoristivost postojeće pristupne mreže za širokopolasni pristup internetu. Uzimanjem podatka o broju aktivnih parica, kao što to čini HT nije ispravno jer se time stvara nerealna i netočna slika o prezasićenosti postojeće pristupne mreže, a što za posljedicu ima onemogućavanje ulaska novih operatora na tržište.

Broj privedenih parica je ukupan broj parica koje su izvedene na MDF-u, pri čemu nisu obvezatno izvedene na izvodima u neposrednoj blizini korisnika. Naime, ovaj broj u odnosu na broj izvedenih parica još uzima i rezerve koju su u podzemnoj mreži, a koje nisu izvedene na korisničkoj strani. Ove se rezerve mogu učiniti aktivnima uz nešto veća financijska ulaganja od onih u slučaju nezauzetih parica. Broj privedenih parica u Republici Hrvatskoj iznosi značajno više od broja izvedenih parica.

Nadalje, HT ističe kako podatak o broju aktivnih parica HT daje na zahtjev već godinama pa je očito kako navedeno ne predstavlja nedostatak na mjerodavnom tržištu koji se ovakvom obvezom nastoji ispraviti. Isto tako, HT trenutno dostavlja i podatke o sekundarnoj opremi, a osiguran je i *on line* pristup tim podacima, podaci o zemljopisnoj pokrivenosti dostavljaju se u

obliku popisa ulica, dok se planirane promjene u mreži HT-a dostavljaju 6 mjeseci unaprijed. HT navodi kako na temelju navedenog nametanje gore navedenih obveza nije ni opravdano ni razmjerno regulaciji koja se želi postići.

Iako je prema postojećoj Standardnoj ponudi HT-a za uslugu pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji HT obavezan dostavljati navedene podatke, Agencija smatra da je navedena obveza potrebna, kako bi se omogućila razumnost i pravednost ispunjavanja istih te smanjila moguća nesigurnost u slučaju nenametanja navedene obveze. Isto tako, smatramo da navedena obveza HT-u ne predstavlja dodatan trošak s obzirom da, kako i sam ističe, već godinama omogućuje pristup operatora tim podacima.

7.1.4. Obveza nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva

d) Izdvojeni pristup lokalnoj potpetlji na temelju svjetlovodnog kabela na način poveznica od točke do točke

HT smatra da obveza nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva koju predlaže Agencija na str. 87. vezano uz izdvojeni pristup lokalnoj potpetlji na temelju svjetlovodnog kabela na način poveznica od točke do točke nije razmjerna i opravdana s obzirom na regulatorna načela koja se žele postići regulacijom ovog mjerodavnog tržišta. Naime, HT ističe kako cit: „*relativno mali broj izdvojenih lokalnih petlji na temelju svjetlovodnog kabela na način poveznica od točke do točke (P2P), uglavnom za poslovne korisnike, te vrlo raširena optička mreža koju su izgradili operatori korisnici, otvoreni pristup izgrađenoj elektroničkoj komunikacijskoj infrastrukturi dovodi do zaključka kako za operatore korisnike nema zapreka u realizaciji usluga za poslovne korisnike preko vlastite optičke infrastrukture*“. Stoga, HT navodi kako nametanje obveze izdvajanja optičke parice na način poveznica od točke do točke nije ni potrebno. U odnosu na obvezu održavanja cijena na takvim razinama da takvu uslugu može nuditi i drugi operator bez ulaženja u gubitke, HT ističe kako cijena, pored troška, mora sadržavati i podjelu rizika koji kod ulaganja u nove mreže postoji, budući da je riječ o tržištu u nastajanju, pa je nužno osigurati razumnu stopu povrata uloženog kapitala.

Agencija smatra kako veleprodajna cijena za uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju svjetlovodne niti mora pored troška sadržavati i razumnu stopu povrata ulaganja⁹³.

e) Usluge kolokacije

HT se ne slaže s predloženom obvezom vezano za usluge kolokacije prema kojoj HT treba sve cijene koje se tiču pružanja usluga kolokacije naplaćivati u skladu s regulatornim obvezama transparentnosti, nediskriminacije i troškovne usmjerenosti, pri čemu se cijene moraju temeljiti na stvarnim troškovima pruženih usluga, uključujući i razumnu stopu povrata na ulaganja. Isto tako, HT se ne slaže s prijedlogom Agencije da raspodjela troškova kod pripreme i stavljanja na raspolaganje kolokacijskih prostora ostaje vrijediti kako je bilo definirano u Standardnoj ponudi za uslugu pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji. Naime, HT smatra kako je navedena obveza nezakonita budući da niti raniji zakon niti trenutno važeći ZEK ne predviđa mogućnost regulacije pružanja usluga kolokacije na način kako to Agencija predlaže i kako je to riješeno u trenutno važećoj Standardnoj ponudi.

⁹³ Agencija smatra da razumna stopa povrata ulaganja ne mora biti ista u svim slučajevima nego će ovisiti o tome je li bilo potrebno graditi novu kabelsku kanalizaciju ili su svjetlovodne niti položene unutar postojeće kabelske kanalizacije.

Agencija ističe kako je usluga kolokacije nužna za izdvajanje lokalne petlje i kao takva mora biti regulirana od strane Agencije, a s ciljem sprječavanja mogućnosti prenošenja značajne tržišne snage HT-a s mjerodavnog tržišta obrađenog ovim dokumentom, na pripadajuće maloprodajno tržište, na način da se naplaćuju neopravdani i neutemeljeni troškovi usluga.

Agencija je predložila da raspodjela troškova kod pripreme i stavljanja na raspolaganje kolokacijskih prostora ostaje vrijediti kako je bilo definirano u Standardnoj ponudi za uslugu pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji (od prve Standardne ponude iz 2005. godine) iz razloga što bi se mijenjanjem navedene obveze samo moglo pridonijeti povećanju regulatorne nepredvidivosti i nesigurnosti, s obzirom da je ista u praksi već odavno zaživjela. Isto tako, Agencija smatra da se na navedeni način najbolje rješavaju problemi vezano uz raspodjelu troškova kod pripreme i stavljanja na raspolaganje kolokacijskih prostora.

7.1.5. Obveza računovodstvenog razdvajanja

Nastavno na komentare HT-a vezano uz obvezu računovodstvenog odvajanja, Agencija se očituje kako slijedi.

Vijeće Hrvatske agencije za telekomunikacije (pravni prednik Agencije sukladno članku 131. ZEK-a) je rješenjem od dana 17. prosinca 2007. godine (Klasa: 344-01/07-01/939; Ur.broj: 376-11-1) objavilo „*Popis mjerodavnih tržišta i operatora i davatelja telekomunikacijskih usluga koji imaju znatniju tržišnu snagu na tim mjerodavnim tržištima*“ prema kojem je HT operator sa znatnijom tržišnom snagom na mjerodavnom tržištu usluga nepokretnih javnih telefonskih mreža, na tržištu međusobnog povezivanja i na tržištu iznajmljenih telekomunikacijskih vodova. Samim proglašenjem operatora sa znatnijom tržišnom snagom, zakonodavac po sili zakona propisuje HT-u člankom 57. ZOT-a obvezu računovodstvenog razdvajanja te izričito ovlašćuje Vijeće Agencije da svojim rješenjem odredi način razdvajanja poslovnih aktivnosti operatora sa znatnijom tržišnom snagom u pogledu njihova ustrojstva i obračuna te druge potankosti u vezi s tim razdvajanjem.

Iz navedenog proizlazi kako HT netočno navodi da je „*obveza računovodstvenog razdvajanja već nametnuta HT-u rješenjem Vijeća Agencije (klasa: 130-01/06-01/09, ur.br: 376-11-18) od 18. studenoga 2008. godine, prije provođenja postupka analize tržišta, što evidentno ne predstavlja primjer najbolje regulatorne prakse.*“ budući da je Vijeće Agencije navedenim rješenjem naložilo način provedbe navedene obveze, dok je sama obveza nametnuta po sili zakona, *ex lege*, odnosno proizlazi iz odredbi ZOT-a.

Nastavno, a vezano uz vaše navode vezane uz javnu raspravu na temu „*Računovodstveno odvajanje i troškovno računovodstvo*“ napominjemo kako je navedena javna rasprava održana s ciljem određivanja načina implementacije računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva, dok je cilj postupka analize tržišta utvrditi postojanje potrebe da se određene regulatorne obveze, a time i obveza računovodstvenog razdvajanja, izmijeni, zadrži ili ukine. S obzirom na navedeno, te i iz razloga jer je odgovore na sve komentare zaprimljene tijekom trajanja navedene javne rasprave objavila na svojim internet stranicama, Agencija smatra nepotrebnim ponovno komentirati iste.

Zahtjev da se obveza računovodstvenog razdvajanja ne primjenjuje na tržište veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi na fiksnoj lokaciji, a koji HT obrazlaže analogijom sa zaključkom Agencije navedenim u Analizi tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu pokretnu komunikacijsku mrežu Agencija smatra nedovoljnim budući isti ne

dokazuje zašto navedena obveza nije potrebna. Naime, svako mjerodavno tržište ima svoje specifičnosti koje je Agencija putem postupka analize prepoznala i detaljno obrazložila te na temelju utvrđenih prepreka razvoja tržišnog natjecanja koje bi se mogle pojaviti u nepostojanju regulacije, a u vremenskom razdoblju na koji se odnosi analiza, predložio odgovarajuće regulatorne obveze.

Agencija smatra neutemeljenim zaključke o potrebi uvođenja određene regulatorne obveze temeljiti isključivo na konačnim rezultatima pojedine analize bez sagledavanja tržišnih specifičnosti koje su dovele do istih. Naime, utvrđene moguće prepreke razvoja tržišnog natjecanja vezane uz vertikalno prenošenje značajne tržišne snage na tržištu završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu pokretnu komunikacijsku mrežu nisu jednake preprekama utvrđenim na tržištu veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi na fiksnoj lokaciji te je stoga Agencija, u cilju uklanjanja istih, i predložila različite regulatorne obveze.

Također, Agencija smatra da će se regulatornom obvezom računovodstvenog razdvajanja riješiti problem unakrsnog subvencioniranja te osigurati provođenje obveza nediskriminacije i transparentnosti potvrđeno i usvojenim stajalištem ERG-a, koje je objavljeno u dokumentu „*Guidelines for implementing the Commission Recommendation C (2005) 3480 on Accounting Separation & Cost Accounting Systems under the regulatory framework for electronic communications*“. Nastavno, Agencija smatra da su iz analize razvidne koristi koje proizlaze iz provođenja predmetne obveze kao i moguće štete razvoju tržišnog natjecanja koje bi uslijedile u slučaju ukidanja iste.

Slijedom svega navedenog, Agencija smatra potrebnim istaknuti kako je metodologija računovodstvenog razdvajanja primijenjena od strane Agencije u skladu sa europskom regulatornom praksom te ne vidi niti jedan logičan i opravdan razlog da HT sumnja u vjerodostojnost nametanja iste.

8.2.2. Odgovori na komentare VIPnet-a

Vipnet ukazuje na povezanost između tržišta veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi na fiksnoj lokaciji i tržišta veleprodajnog širokopojsnog pristupa, te navodi kako je Agencija zaključila da ta tržišta sadrže uslugu ADSL pristupa putem bakrene parice koju HT pruža za vlastite potrebe i uslugu pristupa mrežnoj infrastrukturi putem bakrene parice koju HT pruža za vlastite potrebe, međutim, nije sasvim jasno koja je razlika između navedene dvije usluge, odnosno je li prva usluga već sadržana u drugoj.

Agencija se slaže kako postoji povezanost između predmetna dva mjerodavna tržišta, te je upravo iz navedenog razloga, a i prema preporuci iz Eksplanatornog memoranduma da se ta dva mjerodavna tržišta analiziraju zajedno, odnosno u isto vrijeme, Agencija pokrenula postupak analize tržišta veleprodajnog tržišta širokopojsnog pristupa internetu u isto vrijeme kada i postupak analize tržišta veleprodajnog pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni i potpuni pristup) na fiksnoj lokaciji.

Naime, na temelju veleprodajnih usluga koje proizlaze iz ova dva tržišta pružaju se usluge na istom maloprodajnom tržištu, odnosno operatori korisnici veleprodajnih usluga koje su dio ova dva mjerodavna tržišta međusobno konkuriraju pri pružanju usluge širokopojsnog pristupa internetu. Isto tako, na tom maloprodajnom tržištu djeluje i maloprodajni dio HT-a. S

obzirom na rasprostranjenost mreže HT-a, potrebno je razmotriti utjecaj usluga koje HT pruža za vlastite potrebe u odnosu na veleprodajne usluge koje pruža na navedena dva mjerodavna tržišta, a kako bi se utvrdilo treba li iste uključiti u dimenziju tih mjerodavnih tržišta.

Na mjerodavnom tržištu veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi na fiksnoj lokaciji odgovarajuća usluga koju HT pruža za vlastite potrebe je usluga fizičkog pristupa mrežnoj infrastrukturi koju HT pruža svojim krajnjim korisnicima, odnosno za vlastite potrebe. Stoga je potrebno ocijeniti utjecaj usluga fizičkog pristupa mrežnoj infrastrukturi koju HT pruža svojim krajnjim korisnicima na veleprodajne usluge koje su dio mjerodavnog tržišta veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi na fiksnoj lokaciji.

S druge strane, na mjerodavnom tržištu veleprodajnog širokopojasnog pristupa internetu odgovarajuća usluga koju HT pruža za vlastite potrebe je usluga ADSL pristupa putem bakrene parice koju HT pruža svojim krajnjim korisnicima odnosno usluga veleprodajnog širokopojasnog pristupa za vlastite potrebe, te je potrebno utvrditi utjecaj iste na veleprodajne usluge koje su dio mjerodavnog tržišta veleprodajnog širokopojasnog pristupa internetu.

Na oba mjerodavna tržišta Agencija je utvrdila sljedeće. U slučaju da radi hipotetskog porasta cijena veleprodajnih usluga koje su dio ta dva mjerodavna tržišta operatori korisnici predmetnih veleprodajnih usluga prevale tu višu cijenu na krajnje korisnike, njihovi krajnji korisnici bi prešli na uslugu koju nudi HT s obzirom na rasprostranjenost mreže istog. Pri tome je u dimenziju pojedinog mjerodavnog tržišta uključena usluga koju HT pruža za vlastite potrebe, a koja odgovara veleprodajnim uslugama na tom mjerodavnom tržištu.

Nadalje, Vipnet postavlja upit vezano uz uslugu fizičke kolokacije - u kojem obliku Agencija planira regulatorne mjere za slučaj kada pojedini operatori više neće fizički moći ostvariti kolokaciju u domeni HT-a.

Agencija je predvidjela regulatorne mjere koje bi omogućile pristup pojedinim krajnjim korisnicima i operatorima koji više fizički, zbog nedostatka prostora, neće imati realnu mogućnost kolokacije, te je iste detaljno iznijela u dokumentima analize tržišta veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi na fiksnoj lokaciji i analize tržišta veleprodajnog širokopojasnog pristupa. Naime, Agencija je za te slučajeve predvidjela sljedeće mjere:

- usluga udaljene kolokacije
- usluga izdvojenog pristupa lokalnoj potpetlji
- usluga *bitstream* pristupa

HT trenutno operatoru osigurava uslugu kolokacije kako bi se operatoru omogućio izdvojeni pristup određenoj lokalnoj petlji HT-a na traženim lokacijama glavnog razdjelnika HT-a, i to između ostalog putem udaljene kolokacije (kolokacija u prostorijama ili vanjskim kabinetima koje je operator uspostavio ili unajmio na javnom ili privatnom vlasništvu u blizini lokacije na kojoj se nalazi glavni razdjelnik HT-a). To znači da, u slučaju da na zatraženoj lokaciji glavnog razdjelnika nije moguća fizička ili virtualna kolokacija koju operator zahtijeva, HT može odbiti zahtjev operatora za fizičkom ili virtualnom kolokacijom, ali je obvezan operatoru omogućiti korištenje udaljene kolokacije.

Nadalje, s obzirom na stagnaciju, odnosno zasićenost postojećih raspoloživih fizičkih kolokacija, Agencija uvođenjem usluge izdvojenog pristupa lokalnoj potpetlji omogućava operatorima da dođu do novih korisnika (i to s kvalitetnijim i bržim uslugama putem VDSL

tehnologija), na temelju gradnje uličnih kabineta i skraćivanja bakrene parice, a što predstavlja nadogradnju pristupne mreže temeljene na bakrenoj parici.

Nadalje, Agencija smatra izuzetno važnim, u narednom razdoblju osigurati takve uvjete unutar standardne ponude veleprodajnog širokopojasnog pristupa internetu temeljem kojih će se osigurati pravedno i učinkovito tržišno natjecanje, s obzirom da će, radi realnih, fizičkih ograničenja za zajednički smještaj opreme te slabljenja financijske snage operatora, učinkovitim standardnom ponudom veleprodajnog širokopojasnog pristupa internetu (uslugom *bitstream* pristupa na sve tri razine – DSLAM, Ethernet i IP neovisno o pristupnoj mreži – bakrene parice, FttH/FttB, FttCab) biti moguće spriječiti narušavanje i ograničavanje tržišnog natjecanja u području elektroničkih komunikacija.

Vipnet smatra da bi trebalo ukloniti ograničenje iz Standardne ponude za uslugu pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji vezano uz zabranu davanja na korištenje realiziranih izdvojenih lokalnih petlji trećim stranama, s obzirom da smatra da bi se uklanjanjem navedenog ograničenja omogućilo alternativnim operatorima da u svojoj mreži trećim stranama pružaju uslugu veleprodajnog širokopojasnog pristupa i na taj način konkuriraju veleprodajnoj usluzi koju nudi HT.

Agencija smatra da ne postoji objektivni ili tehnički razlozi da ustupanje iznajmljene parice bude zabranjeno, te stoga prihvaća prijedlog VIPnet-a, s obzirom da trenutno stanje predstavlja neku vrstu ograničenja na raspolaganje iznajmljenom paricom od strane alternativnog operatora. Naime, činjenica je da u postojećoj Standardnoj ponudi za uslugu pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji u članku 1.2. stoji: „*Usluge ili dijelovi usluge koji su predmet ove Standardne ponude ne mogu se ustupiti na korištenje trećim stranama bez prethodne suglasnosti T-Com-a.*“ Drugim riječima, u ovoj standardnoj ponudi nije navedeno da ustupanje parice na korištenje trećim stranama nije moguće radi postojanja određenih tehničkih ograničenja, nego je ustupanje parice uvjetovano HT-ovom odlukom (ako operator dobije suglasnost od HT-a može ustupiti paricu trećoj strani), te se na taj način HT-u omogućava da diskrecijskom ocjenom odlučuje kome će dati suglasnost, a kome ne.

Navedeni uvjet Agencija smatra nepotrebnim iz razloga što će odnos između HT-a i operatora koji je proveo izdvajanje lokalne petlje i dalje ostati isti. Naime, operator koji je izdvojio petlju od HT-a i dalje mora poštovati sve odredbe mjerodavne standardne ponude, s obzirom da ista regulira samo veleprodajni odnos HT-a i alternativnog operatora, te u slučaju nepoštivanja navedenih odredbi on će se smatrati odgovornim, a ne treća strana kojoj je iznajmljena parica ustupljena na korištenje. Potrebno je napomenuti da je operator korisnik izdvojenog pristupa lokalnoj petlji (zakupnik) koji namjerava paricu dati na korištenje trećoj strani (podzakupnik) obavezan ugovorom obuhvatiti sve moguće operativne aktivnosti koji mogu nastati prilikom pružanja takve usluge.. Drugim riječima, sukladno odredbama Zakona o obveznim odnosima, članak 537., podzakup je moguć ako se time ne nanosi šteta HT-u, dakle operator korisnik (zakupnik) izdvojenog pristupa lokalnoj petlji je dalje odgovoran za ispravno korištenje usluge pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji te sukladno tome odgovara HT-u (zakupodavcu) npr. korespondenciju prema HT-u i dalje mora obavljati operator korisnik izdvojenog pristupa lokalnoj petlji - prijava otklona kvara, plaćanje mjesečne naknade. Nastavno na prethodno navedenu odgovornost operatora korisnika, operator korisnik mora u svakom trenutku imati na raspolaganju informaciju o tome koju prijenosnu brzinu podzakupnik pruža putem iznajmljene parice (izdvojene lokalne petlje od strane operatora korisnika), te pri tome poštovati u cijelosti odredbe definirane Statičkim planom upravljanja frekvencijskim spektrom s pripadajućim planom upravljanja paricama (obveza objave

„Statičkog plan upravljanja frekvencijskim spektrom“ s pripadajućim planom upravljanja paricama definirana je okviru obveze transparentnosti u poglavlju 7.1.3. ovog dokumenta). Stoga Agencija prihvaća prijedlog Vipnet-a, te će u tom smislu nadopuniti tekst analize.

Komentar vezano za implementaciju mjera

Standardne ponude

Vipnet ističe kako iz dokumenta nije sasvim jasno hoće li mjere stupiti na snagu donošenjem mjerodavne odluke Agencije nakon javne rasprave ili s dodatnim vremenskim odmakom tek nakon što bi se donijela nova standardna ponuda.

Agencija ističe kako regulatorne obveze određene operatoru sa značajnom tržišnom snagom stupaju na snagu donošenjem odluke iz članka 56. stavka 2. ZEK-a. Međutim Agencija je u dokumentima analize svakog mjerodavnog tržišta definirala u kojem roku je operator sa značajnom tržišnom snagom obavezan određene rokove, uvjete i cijene ugraditi u pripadajuću standardnu ponudu.

S obzirom na komentar Vipnet-a da je donošenje nove standardne ponude dugotrajan proces, Agencija ističe da je do sada postupak izmjene standardnih ponuda bio definiran ZOT-om i kao takav je bio drugačiji od istog definiranog ZEK-om. Naime, sukladno ZEK-u i Pravilniku o standardnim ponudama (NN 37/09), ako Agencija nakon provedenog postupka analize tržišta, koji se sastoji od određivanja mjerodavnih tržišta i procjene postojanja jednog ili više operatora sa značajnom tržišnom snagom, kojim je utvrdila nedostatnu djelotvornost tržišnog natjecanja na mjerodavnom tržištu koje je sastavni dio Preporuke Europske komisije o mjerodavnim tržištima, donese odluku o određivanju operatora sa značajnom tržišnom snagom na tom mjerodavnom tržištu, Agencija može tom operatoru kao regulatornu obvezu odrediti obvezu nediskriminacije i obvezu transparentnosti u vezi s međupovezivanjem i/ili pristupom. Isto tako, Agencija može operatoru sa značajnom tržišnom snagom, kojem su određene regulatorne obveze nediskriminacije i transparentnosti odrediti obvezu objave standardne koja osobito mora sadržavati pripadajuće rokove, uvjete i cijene usluga. Postupak izmjene standardnih ponuda Agencija će provoditi jedanput godišnje, a iznimno se može provesti i više puta tijekom godine. Dakle, postupak izmjene je definiran Zakonom o elektroničkim komunikacijama i Pravilnikom o standardnim ponudama te je Agencija isti detaljno opisala u okviru obveze transparentnosti.

Nastavno na komentar Vipnet-a da je standardna ponuda vrlo opsežna i netransparentna te prijedlog da se ista sažme na najvažnije detalje i bitne uvjete, Agencija se očituje kako slijedi. Agencija smatra da sažimanje na najvažnije detalje i bitne uvjete ne bi doprinijelo transparentnosti i provođenju obveze nediskriminacije, a što je osnovni smisao standardne ponude. Nadalje, osnovni sadržaj standardne ponude, razina detaljnosti podataka i način objave standardne ponude propisan je Pravilnikom o standardnim ponudama.

Nadalje, s obzirom na komentar Vipnet-a da bi provođenje javne rasprave u okviru donošenja postupka standardne ponude moglo pomoći da se regulatorne mjere provedu učinkovitije, Agencija ističe kako su operatori imali priliku u okviru javne rasprave na prijedlog odluka iz članka 56. stavka 2. ZEK-a iznijeti komentare na regulatorne obveze određene operatoru sa značajnom tržišnom snagom, a u okviru kojih su istom određeni rokovi, uvjeti i cijene koje je obavezan ugraditi u odgovarajuću standardnu ponudu.

Isto tako, s obzirom da postupak izmjene standardnih ponuda u svrhu provedbe regulatornih obveza koje su određene operatoru sa značajnom tržišnom snagom Agencija provodi, po službenoj dužnosti ili na zahtjev operatora, jedanput godišnje, ili iznimno više puta tijekom godine, te da isti završava odlukom Vijeća Agencije, Agencija će sukladno svojim zakonskim obvezama, a prema članku 22. stavku 1. ZEK-a objaviti prijedlog odluke Vijeća Agencije vezano uz postupak izmjene standardne ponude u svrhu provedbe javne rasprave, kako bi se svim zainteresiranim stranama omogućilo davanje mišljenja, primjedaba i prijedloga.

Regulacija temeljem stečenog iskustva

Vipnet navodi kako je potrebno s više pažnje utvrditi koje su ostale poteškoće u korištenju usluga veleprodajnog širokopojasnog pristupa, jesu li dosadašnje regulatorne mjere polučile zacrtane rezultate, je li bilo sporova između operatora i kako su se riješili, te na temelju takvih činjenica pronaći nova rješenja koja bi pospješila razvoj konkurentnosti na maloprodajnom tržištu usluga koje su bazirane na širokopojasnim tehnologijama. Nadalje, Vipnet smatra kako je dosadašnji model spornih situacija između operatora neučinkovit i da je potrebno na efikasniji način rješavati sporna pitanja, što ne bi trebalo biti kroz uzastopne izmjene standardnih ponuda.

Agencija smatra da je dovoljno detaljno objasnila sve prepreke koje su se dogodile ili bi se u odsustvu regulacije i odgovarajućih regulatornih obveza mogle dogoditi na mjerodavnim tržištima širokopojasnog pristupa internetu. Naime, prije nego što odredi regulatorne obveze Agencija mora utvrditi prepreke razvoju tržišnog natjecanja na mjerodavnom tržištu s obzirom da utvrđene prepreke na tržištu predstavljaju „bolest“ tržišta, a regulatorne obveze predstavljaju „lijek“ za utvrđene „bolesti“. Agencija mora osigurati propisivanje samo onih regulatornih obveza koje su potrebne za rješavanje utvrđenih problema na tržištu, stoga je Agencija po načelu razmjernosti i opravdanosti odredila one regulatorne obveze kojima rješava sve probleme koji su se ili bi se mogli pojaviti na tržištu. Agencija smatra da je određivanjem regulatornih obveza, a kako je predloženo u dokumentima koji se odnose na veleprodajna širokopojasna tržišta, upravo pronašla nova rješenja za koja smatra da će pospješiti konkurentnost na maloprodajnom tržištu širokopojasnog pristupa internetu. Nadalje, s obzirom na efikasnije rješavanje spornih pitanja Agencija ističe kako je smisao kvalitetne standardne ponude brže sklapanje ugovora, sprječavanje diskriminacije te efikasnije rješavanje možebitnih sporova, pri čemu Agencija smatra da su svi operatori imali mogućnost tijekom javne rasprave na prijedlog odluka iz članka 56. stavka 2. ZEK-a iznijeti sve prijedloge i mišljenja na koji način bi se trebala urediti što kvalitetnija i transparentnija standardna ponuda, te će isto imati prilikom postupka izmjene odgovarajuće standardne ponude.

Cijene

Vezano za cijene usluga, Vipnet napominje kako u prijedlozima odluka Agencije kojima se definiraju regulatorne mjere, ne postoji izričito navedena obveza troškovne usmjerenosti cijena pristupa mreži, te zabrana međusobnog subvencioniranja usluga.

Slijedom navedenog Agencija napominje kako članak 62. ZEK-a jasno propisuje mogućnost Agenciji da odredi operatorima obveze u vezi s povratom troškova i nadzorom cijena, uključujući i obvezu troškovne usmjerenosti cijena. Sukladno tome, Agencija ne vidi niti jedan opravdan razlog uključivanja iste u izrijeku odluke budući da navedeni članak

podrazumijeva i obvezu troškovne usmjerenosti cijena, a na način propisan odlukom Agencije.

Vezano za vaš komentar da u prijedlozima odluka Agencije ne postoji zabrana međusobnog subvencioniranja usluga ističemo kako je Agencija u navedenim prijedlozima odluka odredila regulatorne obveze, a ne tržišne probleme koji se njima žele riješiti. S obzirom da se, sukladno članku 60. stavku 2. ZEK-a, nepravedno međusobno subvencioniranje može spriječiti određivanjem obveze računovodstvenog razdvajanja, Agencija je HT-u odredila obvezu računovodstvenog razdvajanja.

Pitanje zakupa vodova

Vipnet predlaže da Agencija u što skorijem roku provede analizu tržišta iznajmljenih vodova kako bi se uspostavila jedinstvena ponuda vodova na tržištu od strane dominantnog operatora, koja ne bi razlikovala vodove po vrsti, i koja bi definirala cijene vodova na bazi troškovne usmjerenosti.

Agencija napominje kako su u razdoblju od 01. do 03. srpnja 2008. godine održani sastanci s operatorima nepokretnih mreža na kojima je dogovoren i utvrđen raspored provođenja postupaka analize pojedinih tržišta, te su isti bili upoznati s planovima Agencije vezano uz postupke analize svih sedam mjerodavnih tržišta iz Preporuke. Stoga je odlukom Vijeća Agencije od 07. srpnja 2008. godine⁹⁴, definirano pet (od sedam) mjerodavnih tržišta podložnih prethodnoj regulaciji na kojima se započinje postupak analize. Preostala dva tržišta, među kojima i tržište veleprodajnih zaključnih segmenata iznajmljenih vodova, bez obzira na korištenu tehnologiju za pružanje iznajmljenog ili zakupljenog kapaciteta, bit će naknadno utvrđena odlukom Vijeća Agencije prije nego što započne provođenje postupaka analize na istima.

8.2.3. Odgovori na komentare H1 Telekoma

Odgovori na komentare H1 Telekoma slijede numeraciju poglavlja iz dokumenta koje je H1 komentirao.

4.1.3.1.1 Usluga izdvojenog pristupa lokalnoj potpetlji koja se temelji na FttCab rješenju

H1 Telekom ističe kako je skraćivanjem bakrene parice s rješenjem FTTB ili FTTH operatoru korisniku koji je na kolokaciji HT-a, odnosno na razdjelniku lokacije, smanjeno tržište skidanjem određenog broja korisnika s pristupnog razdjelnika na toj kolokaciji zbog prebacivanja na kabinet gdje je HT postavio svoj novi DSLAM ili drugu opremu, a što zahtjeva dodatno ulaganje operatora korisnika kako bi i dalje imao na dohvat prijašnje korisnike.

Agencija ističe kako ne može utjecati na odluke operatora da ulažu u svoju pristupnu infrastrukturu, i to između ostalog na način da koriste FTTCab koncept kako bi krajnjim korisnicima koji imaju potrebe za većim pristupnim brzinama mogli pružati uslugu širokopojasnog pristupa internetu i pripadajućim sadržajima putem VDSL tehnologije.

⁹⁴ Klasa: UP/I-344-01/08-01/1582; Ur. broj: 376-11-08-01

Cilj Agencije je potaknuti ulaganja i modernizaciju pristupne mreže. Isto tako, cilj Agencije je omogućiti da drugi operatori budu u mogućnosti nastaviti pružati usluge na temelju postojećih veleprodajnih usluga, i to najmanje u vremenskom razdoblju na koji se odnosi ova analiza, te im pored toga omogućiti nove veleprodajne usluge koje se temelje na FttCab ili FttH rješenju, a kako bi mogli konkurirati operatoru sa značajnom tržišnom snagom pri pružanju širokopojasnog pristupa internetu i konvergentnih usluga. Stoga je Agencija predloženim regulatornim obvezama upravo išla u smjeru da HT ne može ukinuti već odobreni pristup te da mora ponuditi odgovarajuće veleprodajne usluge na temelju kojih putem vlastitog maloprodajnog dijela pruža usluge širokopojasnog pristupa internetu i konvergentne usluge. Slijedom navedenog, neutemeljeni su navodi H1 Telekoma kako će operator korisnik biti prisiljen investirati u skraćivanje petlje ili će izgubiti korisnika s obzirom da je na njemu izbor želi li ići u navedenu investiciju ili će nastaviti posluživati korisnika iz centrale (što će mu i dalje biti omogućeno).

Nadalje, s obzirom na zaključak Agencije da je usluga izdvojenog pristupa lokalnoj potpetlji koja se temelji na FttCab rješenju zamjenska usluga usluzi izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju bakrene parice, H1 Telekom ističe da su usluge zamjenjive na samome kraju, ali i ne na cijelome putu do korisnika koji treba osigurati operator.

Agencija se slaže s mišljenjem H1 Telekoma da put do krajnjeg korisnika u slučaju izdvojenog pristupa lokalnoj potpetlji koja se temelji na FttCab rješenju, odnosno u slučaju skraćivanja bakrene parice i pružanja usluge putem VDSL tehnologije, nije isti kao i u slučaju izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju bakrene parice, s obzirom da u slučaju izdvojenog pristupa lokalnoj petlji operator korisnik navedene veleprodajne usluge mora svoju opremu kolocirati bliže krajnjem korisniku te je dulji put koji mora osigurati do uličnog kabineta nego do centrale.

Međutim, Agencija je upravo iz navedenog razloga, u okviru obveze pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže, osigurala da HT, na mjestima gdje je izdvojio lokalnu potpetlju za vlastite potrebe, treba osigurati zajedničko korištenje kableske kanalizacije, odnosno omogućiti pristup DTK-om do vanjskog kabineta operatora ili neke druge sabirne točke u skladu s člankom 30. ZEK-a i Pravilnikom o načinu i uvjetima pristupa i zajedničkog korištenja elektroničke komunikacijske infrastrukture i povezane opreme⁹⁵. Nadalje, u slučaju da nema mjesta u kableskoj kanalizaciji, HT mora operatoru iznajmiti svjetlovodnu nit/svjetlovodne niti bez prijenosne opreme (eng. *dark fibre*). Ukoliko pak nema slobodnih svjetlovodnih niti, HT bi trebao osigurati pristup na bazi valne duljine (WWDM pristup) preko niti koje HT koristi za svoje potrebe, a u svrhu povezivanja aktivne opreme operatora korisnika na mrežu.

4.1.3.1.2 Usluga izdvojenog pristupa lokalnoj petlji koja se temelji na FttH rješenju

Nastavno na komentar H1 Telekoma kako usluga izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju bakrene parice i usluga izdvojenog pristupa lokalnoj petlji koja se temelji na FttH rješenju nisu međusobno zamjenjive usluge, odnosno da je optika zamjena bakru, ali ne i bakar optici, Agencija se očituje kako slijedi.

Agencija je, a kako je i navela na str. 25. dokumenta, pomoću zamjenjivosti na strani potražnje na veleprodajnoj razini utvrđivala zamjenske usluge trenutno važećoj usluzi

⁹⁵ NN 154/2008

veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji. Drugim riječima, Agencija je tražila koje bi to usluge operatori korisnici mogli zamijeniti za uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju bakrene parice, i to na način da korisnici te usluge, u slučaju da bivši monopolist povisi cijenu iste, izgrade vlastitu pristupnu infrastrukturu ili počnu koristiti neku drugu veleprodajnu uslugu, a koju će smatrati istovjetnom uslugom.

Slijedom navedenog, Agencija je na temelju postojeće veleprodajne usluge utvrđivala dimenziju mjerodavnog tržišta, odnosno proširivala dimenziju mjerodavnog tržišta ovisno o tome je li moguće zamijeniti postojeću veleprodajnu uslugu pojedinim veleprodajnim uslugama ili gradnjom vlastite infrastrukture.

Iako trenutno ne postoji veleprodajna usluga izdvojenog pristupa lokalnoj petlji koja se temelji na FttH rješenju, a uzevši u obzir tzv. *forward looking* princip, Agencija smatra kako bi u slučaju hipotetskog povećanja cijene usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju bakrene parice, kao i početka migracije HT-ovih krajnjih korisnika na usluge bazirane na novim tehničkim rješenjima, operatori korisnici navedene usluge bili zainteresirani zamijeniti navedenu uslugu uslugom izdvojenog pristupa lokalnoj petlji koja se temelji na FttH rješenju, s obzirom da bi na temelju navedene usluge mogli pružati kvalitetnije, brže i inovativne usluge, te na taj način biti konkurentni HT-u na maloprodajnoj razini.

S druge strane, kako navodi H1 Telekom, operatori korisnici koji bi koristili uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji koja se temelji na FttH rješenju, ne bi radi hipotetskog povećanja cijena prešli na usluge koje se temelje na bakru. Stoga Agencija ispravlja pogrešku u izražavanju kada kaže da se usluga izdvojenog pristupa lokalnoj petlji koja se temelji na FttH rješenju i usluga izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju bakrene parice smatraju zamjenskim uslugama, na način da kaže da se usluga izdvojenog pristupa lokalnoj petlji koja se temelji na FttH rješenju smatra zamjenskom uslugom usluzi izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju bakrene parice.

Nadalje, nastavno na zaključak Agencije kako se usluga izdvojenog pristupa lokalnoj petlji putem svjetlovodne niti može smatrati zamjenskom uslugom usluzi izdvojene lokalne petlje putem bakrene parice, H1 Telekom ističe kako se to može uzeti kao točno ako je početak i kraj bakrene i svjetlovodne lokalne parice na istome mjestu. U tom slučaju operator korisnik ima isti status kao i HT, u suprotnom to nije tako.

Agencija smatra da će usluge širokopolasnog pristupa internetu putem svjetlovodnih niti imati značajan utjecaj na tržišno natjecanje na maloprodajnoj razini odnosno navedene usluge će biti zamjenjive s već postojećim uslugama temeljenim na ADSL tehnologiji iz razloga što će se na taj način zadovoljiti potreba korisnika za kvalitetnijim, bržim i inovativnim uslugama. S obzirom da se pristupne mreže moderniziraju i postojeća bakrena parica se, djelomično ili u potpunosti, mijenja svjetlovodnom niti i to na način da se skraćuje ili potpuno nestaje. Iz navedenog ne proizlazi da u takvim slučajevima nestaje mogućnost pristupa, kao i obveza pristupa, krajnjem korisniku, već se samo taj pristup pruža putem različite tehnologije.

Temeljem principa tehnološke neutralnosti i činjenice da se pristup određenom krajnjem korisniku više ne pruža putem bakrene parice već svjetlovodnom niti, jasno je da je pristup putem svjetlovodne niti zamjenska usluga usluzi pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji putem bakrene parice. Stoga je Agencija sukladno EU preporukama analizu predmetnog tržišta, kao i ostalih tržišta, provela na temelju principa tehnološke neutralnosti, što znači da pristup

krajnjem korisniku, u slučaju zamjene bakrene parice svjetlovodnom niti, ostaje isti, odnosno krajnji korisnik će i dalje imati uslugu koja će mu samo biti pružana putem nove pristupne infrastrukture. Iz svega navedenog proizlazi da radi tehnoloških promjena, odnosno razvoja tehnologija, uzimajući u obzir princip tehnološke neutralnosti, Agencija uzima u obzir sve fizičke pristupne infrastrukture koje daju pristup krajnjem korisniku, a bez ograničavanja na bakrenu paricu, odnosno Agencija smatra uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji putem svjetlovodne niti zamjenskom uslugom usluzi izdvojene lokalne petlje putem bakrene parice.

4.1.3.2. Bitstream usluga kao zamjenska usluga usluzi izdvojenog pristupa lokalnoj petlji

H1 Telekom postavlja pitanje čime je to dodatno opterećena lokalna parica da se različito naplaćuju različite pristupne brzine, te navodi da je parica ista za sve brzine, kao i priključak na DSLAM-u, a preneseni promet se naplaćuje zasebno.

Prije svega, Agencija je u navedenom članku samo opisala trenutno važeću veleprodajnu uslugu širokopojsnog pristupa internetu, koja se sastoji od ADSL transport usluge i usluge ADSL pristupa. Brzine ADSL pristupa mogu biti iste ili različite od HT-ovih (ovisno o odluci operatora), ali nikako ne mogu biti veće od maksimalne brzine koju nudi HT u okviru svoje maloprodajne usluge ADSL pristupa.

Nadalje, Agencija ističe kako je u okviru regulatornih obveza predložena jedinstvena usluga *bitstream* pristupa, te je HT obvezan ponuditi jedinstvenu cijenu koja će sadržavati i brzinu i promet/prijenos podataka čime se logično nameće zaključak da će s višim pristupnim brzinama korisnik više koristiti kapacitete unutar jezgrene mreže. Nadalje, s obzirom da će veleprodajna cijena usluge *bitstream* pristupa biti utemeljena na metodi maloprodajna cijena minus te uzevši u obzir činjenicu da HT naplaćuje višu cijenu za veće pristupne brzine i svojim krajnjim korisnicima, iz navedenog proizlazi da će i veleprodajna cijena usluge *bitstream* pristupa biti različita za različite pristupne brzine.

4.1.3.4. Usluga širokopojsnog pristupa internetu za vlastite potrebe kao zamjenska usluga usluzi izdvojenog pristupa lokalnoj petlji

H1 Telekom potvrđuje navode Agencije na str. 36. dokumenta da operatori u slučaju hipotetskog povećanja cijene, a kako bi zadržali krajnje korisnike, neće prevaliti višu cijenu veleprodajne usluge na cijenu usluge za krajnjeg korisnika, međutim, ističe kako će operatorima korisnicima biti onemogućen daljnji razvoj usluge i širenje ponude.

Agencija se slaže s mišljenjem H1 Telekoma da će operator biti onemogućen u daljnjem razvoju usluge i širenju ponude. Međutim, u ovom je dijelu Agencija htjela utvrditi mogu li operatori koji pružaju uslugu za vlastite potrebe stvoriti određeni konkurentski pritisak na HT, a što bi spriječilo HT u povećanju cijena usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji. Zaključak je Agencije da ne postoji takav konkurentski pritisak od strane operatora koji koriste vlastitu infrastrukturu.

Naime, s jedne strane operatori koji koriste uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, kako bi zadržali krajnje korisnike, neće prevaliti višu cijenu veleprodajne usluge na krajnje korisnike, a pri čemu će se kako ističe H1 Telekom dovesti u nepovoljni položaj. S druge strane, Agencija smatra ako operatori koji koriste uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i prevale višu cijenu veleprodajne usluge na krajnje korisnike, ti krajnji korisnici će većinom zamijeniti uslugom koju nudi HT, s obzirom da svakom tom korisniku uslugu može ponuditi i HT.

Stoga je zaključak Agencije da u dimenziju usluga ulazi samo pristup mrežnoj infrastrukturi putem bakrene parice koju HT pruža za vlastite potrebe, a ne i usluga koju ostali operatori pružaju putem vlastite infrastrukture.

Dodatno, s obzirom da je H1 Telekom u komentarima na tržište veleprodajnog širokopojsnog pristupa istaknuo kako je potrebno obuhvatiti i ostale vrste pristupa koje HT pruža za vlastite potrebe do krajnjeg korisnika⁹⁶, a ne samo na temelju bakrene parice, Agencija navedeni komentar uzima u obzir i na ovom tržištu.

Naime, Agencija se slaže da je potrebno uzeti u obzir ostale vrste pristupa mrežnoj infrastrukturi koje HT pruža za vlastite potrebe, međutim, potrebno je uzeti u obzir samo one vrste pristupa koji ulaze u dimenziju mjerodavnog tržišta. Stoga je potrebno uzeti u obzir uslugu pristupa mrežnoj infrastrukturi na temelju FttCab koncepta koju HT pruža za vlastite potrebe i uslugu pristupa mrežnoj infrastrukturi na temelju FttH koncepta koju HT pruža za vlastite potrebe. Iako HT, u upitnicima dostavljenim za potrebe analize ovog mjerodavnog tržišta, nije dostavio podatak da pruža navedene vrste pristupa mrežnoj infrastrukturi do krajnjeg korisnika, Agencija smatra da je potrebno i u ovom slučaju, kao i za veleprodajne usluge, uzeti u obzir *forward looking* princip, te uključiti navedene vrste širokopojsnog pristupa koje HT pruža za vlastite potrebe. Stoga je u navedenom smislu potrebno dopuniti ovaj dokument.

6.4.2.1. Diskriminirajuće korištenje informacija ili uskraćivanje informacija

H1 Telekom postavlja pitanje cit: „*kako se ponašati kada HT otvara novu pristupnu točku na lokaciji gdje je operator korisnik te mu značajno time smanjuje potencijal te lokacije, a "skida" i velik dio korisnika*“.

Agencija je definirala, u skladu s člankom 61. stavkom 3. točkom 3. ZEK-a, HT-u obvezu da ne ukida već odobreni pristup lokalnoj petlji, s obzirom da bi ukidanje već ostvarenog pristupa, moglo dovesti do štete i povećanja troškova operatora koji su koristili uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, a time i do prenošenja značajne tržišne snage HT-a na povezano maloprodajno tržište.

Isto tako, Agencija je obvezala HT da pruža informacije o planiranim promjenama u mreži, kako bi operatori korisnici usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji bili u mogućnosti pravovremeno reagirati i prilagoditi se nastalim promjenama. Stoga je Agencija predložila određivanje obveze HT-u da obavještava operatore o planiranim promjenama u mreži najmanje godinu dana unaprijed od početka provedbe navedenih promjena. Planovi modernizacije pristupne mreže infrastrukturnog operatora kao što su: otvaranje novih pristupnih čvorova, preusmjeravanje dijela mreže na novi pristupni čvor i sl., moraju se u načelu izvoditi na način da postojeće usluge koje operatori pružaju svojim korisnicima ne budu ni u kojem slučaju ugrožene tj. moraju biti u potpunosti poštovana načela spektralne kompatibilnosti u pristupnoj mreži.

U slučaju kada se radi o potpunom ukidanju postojeće pristupne mreže i prelasku na novu NGA mrežu, Agencija smatra da je potrebno osigurati već odobreni pristup ili osigurati odgovarajući zamjenski pristup kako bi se očuvala kontinuiranost pružanja usluge operatora te mogućnost operatora da se nastavi natjecati na tržištu i u NGA kontekstu, dakle bez obzira na promjene na postojećoj mrežnoj arhitekturi i tehnologijama pristupa krajnjem korisniku, osim ako se operatori međusobno dogovore o nekom obliku migracije. U slučaju da nema dogovora

⁹⁶ Str. 139 dokumenta „Analiza tržišta veleprodajnog širokopojsnog pristupa“

između operatora, Agencija smatra da je potrebno osigurati da HT nove operatore mora obavijestiti najmanje pet godina prije potpunog ukidanja postojeće pristupne mreže, a kako bi se ostavilo dovoljno vremena za operatora da isplanira alternativni pristup do svojeg korisnika. Agencija je u tom smislu nadopunila tekst ovog dokumenta, odnosno HT-u odredila navedenu obvezu.

7.1.1. Obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže

Agencija u dokumentu navodi kako: „lokacija na kojoj će operator korisnik ugraditi vanjski kabinet mora udovoljiti određenim tehničkim uvjetima, a oprema koja će biti ugrađena u spomenuti kabinet mora osigurati u potpunosti integritet mreže, odnosno ne smije uvjetovati degradaciju usluga koje se pružaju iz centrale“. Nastavno na navedeno, H1 Telekom ističe da ista stvar treba vrijediti i za HT, da se ne narušava integritet mreže kada HT ugrađuje vanjski kabinet.

Agencija se slaže se navedenim komentaram da je HT prilikom ugradnje vanjskog kabineta ili bilo kojeg zahvata u mreži dužan očuvati integritet mreže, te će isto ugraditi u tekst analize.

Nadalje, nastavno na navode Agencije kako u skladu s člankom 61. stavkom 3. točkom 3. ZEK-a, Agencija smatra potrebnim HT-u odrediti da ne ukida već odobreni pristup lokalnoj petlji, H1 ističe kako je isto značajna obveza gdje je već operator korisnik na nekoj lokaciji, a HT povećava broj pristupnih točaka vezanih za tu lokaciju.

Agencija ističe kako je upravo namjera navedene obveze i bila da HT ne smije ukinuti već odobreni pristup, s obzirom na već izvršene investicije od strane operatora.

7.1.3. Obveza transparentnosti

H1 Telekom predlaže da u roku od 90 dana od završetka analize tržišta, a ne od zaprimanja razumnog zahtjeva za uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju svjetlovodnog kabela na način poveznica od točke do točke kako je odredila Agencija, unutar standardne ponude izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i pripadajućim sadržajima HT mora odrediti uvjete, rokove i cijene usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju svjetlovodnog kabela na način poveznica od točke do točke. Naime, H1 Telekom postavlja pitanje tko će određivati što se smatra razumnim zahtjevom.

U ovom dijelu, Agencija se očituje na sve komentare H1 Telekomu vezano uz razuman zahtjev. Naime, Agencija je u svom dokumentu navela kako su operatori sa značajnom tržišnom snagom ocjenjivanje razumnog zahtjeva obvezni „provoditi“ u skladu s predloženom obvezom nediskriminacije i tehničkim mogućnostima vlastite mreže.

Iz navedenog proizlazi kako će u navedenom slučaju HT morati ocijeniti smatra li se određeni zahtjev razumnim ili ne. U slučaju osporavanja razumnosti zahtjeva od strane HT-a, Agencija će, na zahtjev operatora, a u skladu s člankom 20. ZEK-a, odlučivati o razumnosti zahtjeva.

Nadalje, Agencija smatra da nije opravdano tražiti HT da ponudi uvjete, rokove i cijene na veleprodajnoj razini vezano za određene usluge, prije nego što postoji razuman zahtjev od strane drugih operatora. U suprotnom, HT bi se mogao dovesti u nepovoljan položaj da mora imati spremne veleprodajne uvjete, što mu iziskuje određene troškove, a da na kraju niti jedan operator nije zainteresiran za navedenu uslugu.

Stoga Agencija ostaje pri svome prijedlogu da je HT obvezan u roku od 90 dana od zaprimanja razumnog zahtjeva unutar standardne ponude izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i pripadajućim sadržajima odrediti uvjete, rokove i cijene usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju svjetlovodne niti na način poveznica od točke do točke.

Nastavno na komentar H1 Telekoma što se smatra pripadajućim sadržajima u nazivu standardne ponude izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i pripadajućim sadržajima, Agencija ističe kako je u Pravilniku o standardnim ponudama definirano da su pripadajući sadržaji - sadržaji vezani uz pružanje pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji, osobito kolokacija, elektronički komunikacijski vodovi i odgovarajući informacijski sustavi, pristup koji je operatoru korisniku standardne ponude potreban za pružanje usluga na konkurentskoj i ravnopravnoj osnovi. Kako HT pri izradi standardne ponude mora voditi računa o odredbama Pravilnika o standardnim ponudama, navedeno HT mora definirati i u standardnoj ponudi izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i pripadajućim sadržajima.

Nadalje, nastavno na komentar H1 Telekoma kako Statički plan treba javno objaviti da bude dostupan svim operatorima, Agencija ističe kako upravo u odlomku na kojem se H1 poziva na javnu objavu Statičkog plana stoji cit: „Agencija smatra potrebnim odrediti obvezu HT-u da unutar standardne ponude izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i pripadajućim sadržajima definira „Statički plan upravljanja frekvencijskim spektrom“ s pripadajućim planom upravljanja paricama u pristupnoj mreži HT-a.“ Slijedom navedenog, Statički plan upravljanja frekvencijskim spektrom s pripadajućim planom upravlja paricama u pristupnoj mreži HT-a, bit će sastavni dio standardne ponude izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i pripadajućim sadržajima, i kao takav javno dostupan svim operatorima.

Nastavno na komentar H1 Telekoma kako treba omogućiti i da sve radove vezane uz realizaciju kolokacijskog prostora može izraditi i operator sa svojim izvođačem uz nadzor HT-a, Agencija ističe kako je upravo navedenu obvezu i preložila HT-u, te upućuje na poglavlje 7.1.1. *Obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže* gdje stoji: „za sve radove za koje HT koristi vanjske izvođače prilikom realizacije kolokacijskog prostora (kabelmonterских radovi), HT mora omogućiti da operator samostalno odabere izvođača (izvođač HT-a ili neki drugi izvođač) na temelju vlastitih poslovnih odluka. U slučaju da operator unajmi vlastite izvođače, navedene radove mora nadzirati djelatnik HT-a.“

7.1.4. Obveza nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva

Vezano uz komentar H1 telekoma kako bi trebalo približno definirati obvezu Agenciji do kada mora završiti projekt definiranja metodologije troškovnog računovodstva (troškovnog modela), Agencija ističe kako su njene obveze vezane uz područje elektroničkih komunikacija, sukladno članku 5. stavku 1. ZEK-a, određene ZEK-om, te da isti članak ne određuje obvezu Agenciji da definira rok za završetak navedenog projekta. Međutim, Agencija naglašava da je početak navedenog projekta planiran za zadnje tromjesečje 2009. godine te da planirani rok izrade i stavljanja modela u uporabu iznosi 18 mjeseci od početka projekta.

a) Potpuni izdvojeni pristup lokalnoj petlji na temelju bakrene parice

H1 Telekom ističe kako je jaki trend rasta broja izdvojenih lokalnih petlji rezultat početka ulaska na to tržište, a ne konkurentne cijene, te da je dolazak do sredstava za financiranje investicija bio lak, a što više nije slučaj te bi trebalo korigirati navedenu cijenu. Na navode

Agencije kako cilj Agencije nije spuštati predmetnu cijenu na što niže razine kako se ne bi negativno utjecalo odnosno obeshrabrivalo ulaganja operatora u infrastrukturu, H1 Telekom ističe kako iz navedenog proizlazi da navedena cijena nije stimulatívna da operator koristi uslugu ULL, već da gradi svoju infrastrukturu, a za što treba vremena i sredstava, a ne osigurava razumno vrijeme povrata investicije.

Agencija ostaje pri svom mišljenju kako ne treba mijenjati postojeću cijenu predmetne usluge dok se ne implementira troškovno usmjerena cijena, te da izraziti rast broja izdvojenih lokalnih petlji od početka uvođenja navedene usluge jasno pokazuje da je cijena iste prihvatljiva. Isto tako, Agencija još jednom ističe kako je navedena cijena gotovo najniža u odnosu na zemlje Europske unije. Stoga kako je Agencija već istaknula, dok su postojeći odnosi maloprodajnih i veleprodajnih cijena, Agencija smatra da se cijena usluge potpunog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji ne treba mijenjati dok se ne implementira troškovno usmjerena cijena u skladu s regulatornim obvezama koje su određene ovim poglavljem. Agencija smatra da se problemi vezano uz uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji ne mogu rješavati spuštanjem cijena, već rješavanjem ostalih problema vezano uz navedenu uslugu, a što je Agencija i predložila u okviru regulatornih obveza (npr. omogućavanje operatorima unajmljivanje vlastitih izvođača radova prilikom realizacije kolokacijskog prostora, neometan pristup vlastitim posrednom kablom između glavnog razdjelnika i posrednog razdjelnika, izmijenjena procedura otklona kvara, skraćen rok povrata viška uplaćenih sredstava uplaćenih za pripremu i stavljanje na raspolaganje kolokacijskog prostora, povećanje naknade u slučaju zakašnjenja u isporuci pojedinačne lokalne petlje, transparentan prikaz relevantnih pokazatelja učinkovitosti od strane HT-a za sve operatore, otvaranje mogućnosti izdvajanja potpetlje).

8.2.4. Odgovori na komentare OT-Optima Telekoma

Optima je iznijela zajedničke komentare koji se odnose na analizu tržišta veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi i veleprodajnog širokopojasnog pristupa, stoga su isti ugrađeni u oba dokumenta koji se odnose na navedena mjerodavna tržišta, osim dijelova koji su izričito vezani uz pojedino tržište.

Optima ističe da iako se regulatorne obveze određuju ovisno o stanju na pojedinim mjerodavnim tržištima, one ne bi smjele biti orijentirane samo na regulaciju pojedinog tržišta, već tržišta u cjelini. U tom smislu sve regulatorne obveze bi trebale biti uravnotežene kako bi bili ostvareni ciljevi postavljeni u regulaciji tržišta.

Agencija prije nego što odredi regulatorne obveze mora utvrditi prepreke razvoju tržišnog natjecanja na mjerodavnom tržištu i to na način da utvrdi postojeće prepreke na tržištu i predvidi koje bi se prepreke mogle dogoditi u slučaju da Agencija ne regulira tržište na kojem je utvrdila da postoje operatori sa značajnom tržišnom snagom. Isto tako, Agencija mora osigurati propisivanje samo onih regulatornih obveza koje su potrebne za rješavanje utvrđenih problema na tržištu što Agencija nije niti propustila učiniti. Slijedom navedenog, nije razvidno što Optima smatra spornim pri određivanju regulatornih obveza budući da je Agencija po načelu razmjernosti i opravdanosti odredila regulatorne obveze kojima rješava postojeće probleme, kao i probleme koji bi se, s obzirom na postojeću situaciju na tržištu mogli pojaviti, odnosno pojave, koje bi, svaka na svoj način, usporile ili u potpunosti zakačile daljnji razvoj tržišta elektroničkih komunikacija u Republici Hrvatskoj.

Dakle, kako je vidljivo iz dokumenta analize, nabranje mogućih prepreka razvoju tržišnog natjecanja nije rezultiralo nametanjem svih mogućih regulatornih obveza što upućuje na zaključak da je Agencija ipak u potpunosti uzela u obzir stvarno činjenično stanje na mjerodavnom tržištu u RH i na osnovu prepoznatih problema odredila regulatorne obveze, a što je sve u skladu s pravnom osnovom, točnije s člankom 56. stavkom 3. ZEK-a.

Slijedom svega navedenog, Agencija navode Optime smatra neutemeljenima te upućuje istu na poglavlje 6.4. dokumenta u kojem je sve detaljno i objasnila.

Nadalje, Optima navodi, cit. „*Smatramo da bi nakon donesenih zaključaka za svako pojedino tržište HAKOM trebao napraviti analizu svih regulatornih obveza i objaviti u kojem dijelu i s kojim konkretno mjerama smatra da potiče ulaganje, u kojem dijelu i s kojim mjerama smatra opravdanim štititi izvršene investicije svakog od operatora, uključujući i HT, s kojim mjerama smatra da poduzima dovoljno u poticanju tržišnog natjecanja.*“ Kako je već istaknuto, Agencija je pri određivanju regulatornih obveza postupala sukladno zakonskim obvezama. Uzimajući navedeno u obzir Agencija ne vidi nikakvu svrhu niti smisao Optiminih zahtjeva. Prije svega, s obzirom da Agencija u provedbi postupaka analize tržišta, u skladu sa člankom 52. stavkom 4. ZEK-a, mora osobito voditi računa o mjerodavnim smjernicama Europske komisije o analizi tržišta i utvrđivanju značajne tržišne snage te uzeti u obzir postojeće stanje na domaćem tržištu elektroničkih komunikacija, što je Agencija i učinila, dvojbeno je pravna utemeljenost Optiminih prigovora. Tim više, isti su neosnovani, budući da je Agencija provela detaljnu i sveobuhvatnu analizu kako to propisuje ZEK, odnosno, detaljno analizirala tržišta veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi i veleprodajnog širokopojsnog pristupa. Isto tako, Agencija je u ovom postupku analiza tržišta vodila računa o daljnjoj dinamici razvoja tržišta.

4. Određivanje mjerodavnog tržišta

Optima navodi kako Agencija, u ovom i ostalim dokumentima, radi pogrešku u shvaćanju potencijalne konkurencije. Naime, Agencija na str. 12. dokumenta objašnjava razliku između potencijalne konkurencije i zamjenjivosti na strani ponude. Optima ističe kako razlika između potencijalnog konkurenta i aktivnog operatora na tržištu mora postojati, ali da se reguliranje te razlike ne bi smjelo temeljiti na tome da se postojeći operatori ne izlažu dodatnim troškovima, kojima se izlažu potencijalni operatori.

Prije svega, s obzirom da Agencija u provedbi postupaka analize tržišta, u skladu s člankom 52. stavkom 4. ZEK-a, mora osobito voditi računa o mjerodavnim smjernicama Europske komisije o analizi tržišta i utvrđivanju značajne tržišne snage, Agencija je obrazloženje odnosno smisao razlike potencijalne konkurencije i zamjenjivosti na strani ponude preuzela iz članka 2.2. „Glavni kriteriji za određivanje mjerodavnog tržišta“ Smjernica Europske komisije.

Pored navedenog, Agencija želi ukazati na pogrešno tumačenje zamjenjivosti na strani ponude od strane Optime, budući da Optima povezuje zamjenjivost na strani ponude s aktivnim operatorom na tržištu. Naime, Agencija ni u jednom dijelu nije povezala zamjenjivost na strani ponude s operatorima koji djeluju na tržištu, već je nastojala utvrditi postoje li takvi pritisci od strane konkurencije, da u slučaju hipotetskog porasta cijene u odnosu na koju se zamjenjivost utvrđuje, tu uslugu ili istovjetnu uslugu počne pružati netko drugi bez značajnih dodatnih troškova. Kada bi postojala mogućnost da netko pruži istovjetnu

uslugu bez značajnih dodatnih troškova i to u vremenskom razdoblju na koje se odnosi ova analiza, onda bi postojala zamjenjivost na strani ponude.

4.1.1. Maloprodajno tržište širokopojasnog pristupa internetu

Optima ističe kako predmet analize nisu bile usmjerene veze (MW - mikrovalne antene) koje se ponekad koriste za pristup određenim korisnicima. Optima smatra kako bi trebalo analizirati učinke koje bi makar i hipotetski mogle proizvesti nove tehnologije koje jesu u uporabi, ali se slabije koriste, jer je moguće da će njihov značaj u naredne tri godine biti veći.

Agencija se slaže s mišljenjem Optime kako je potrebno razmotriti utjecaj tehnologija koje su možda trenutno u slabijoj mjeri zastupljene, ali koje mogu imati značajnog utjecaja u vremenskom razdoblju na koje se odnosi analiza. Agencija nije uzimala u obzir pristup putem usmjerenih veza (mikrovalnih antena) budući da niti jedan operator u upitniku nije izričito naveo kako pruža pristup krajnjem korisniku putem usmjerenih veza. Slijedom navedenog, Agencija nije razmatrala navedenu vrstu pristupa u okviru svoje analize. Međutim, Agencija će pratiti razvoj navedene usluge i njezin utjecaj na tržište širokopojasnog pristupa internetu te po potrebi napraviti novu analizu tržišta i u vremenskom razdoblju koje je kraće od tri godine.

4.1.2.4. Pristup putem kablinskih mreža

Vezano uz pristup putem kablinskih mreža Optima ističe kako operatori, da bi nudili uslugu putem bakrene parice, moraju koristiti veleprodajnu uslugu HT-a i osim toga tu imaju i najveći interes, s obzirom da HT jedini s izgrađenom infrastrukturom pokriva teritorij Republike Hrvatske. Za razliku od njega, kablinski operatori, iako u posljednje vrijeme s ulaganjima u svoju mrežu ulaze i u tržište govorne usluge, s izgrađenosti svoje mreže niti približno ne pokrivaju teritorij Hrvatske. Nadalje, s obzirom da je Agencija utvrdila kao zemljopisnu dimenziju mjerodavnog tržišta nacionalni teritorij, Optima smatra da se potencijal i mogućnost da operatori koriste infrastrukturu i drugih operatora, kao i mogućnost kablinskih operatora da nude svoje usluge, može promatrati samo na nacionalnoj razini.

Prije svega, važno je istaknuti kako je Agencija utvrdila da je pristup putem kablinskih mreža, na temelju cijene i funkcionalnosti usluga, zamjenska usluga ADSL pristupu putem bakrene parice na maloprodajnoj razini, a ne na veleprodajnoj razini, kako to u komentarima zaključuje Optima.

Agencija je u svom dokumentu u dijelu 4.1.3.4. *Usluga širokopojasnog pristupa internetu za vlastite potrebe kao zamjenska usluga usluzi izdvojenog pristupa lokalnoj petlji* istaknula kako smatra da operatori koji pružaju uslugu širokopojasnog pristupa internetu za vlastite potrebe ne mogu konkurentskim pritiskom na maloprodajnoj razini utjecati na određivanje cijene usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji odnosno da ne postoji takav konkurentski pritisak koji bi onemogućio bivšeg monopolista u namjeri da, u odsustvu regulacije usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, povisi cijenu navedene usluge pristupa od 5 do 10%, s obzirom da operatori nemaju mogućnosti preći na uslugu nekog drugog operatora.

Isto tako, u dijelu 4.1.4. *Zamjenjivost na strani ponude*, Agencija navodi kako smatra da u slučaju hipotetskog povećanja cijene usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji niti jedan operator neće biti u mogućnosti, u vremenskom razdoblju na koje se odnosi ova analiza, replicirati mrežnu infrastrukturu HT-a kako bi pružao uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj

petlji, radi visokih troškova izgradnje vlastite pristupne infrastrukture od kojih je većina nenadoknadiva.

Slijedom navedenog, Agencija smatra da je dovoljno jasno naglasila kako ne postoji niti zamjenjivost na strani potražnje, s obzirom da operatori nemaju mogućnosti prijeći na uslugu nekog drugog operatora, niti zamjenjivost na strani ponude, odnosno da nitko neće u vremenskom razdoblju na koje se odnosi ova analiza replicirati mrežnu infrastrukturu HT-a i ponuditi istovjetnu uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, pa tako ni kabelski operatori.

4.1.3. Zamjenjivost na strani potražnje - veleprodajna razina

Optima ističe da zaključak Agencije o zamjenjivosti dijeljenog i potpunog pristupa lokalnoj petlji nije posve točan te da Agencija nije uzela u obzir sve aspekte problema. Optima navodi da cit: *“ prije svega u slučaju da operator koristi potpuni pristup, koristi ga zato da bi svojem krajnjem korisniku ponudio i pristup internetu i govornu uslugu. U slučaju hipotetskog povećanja cijene, operator koji prelazi na dijeljeni pristup ne može svom korisniku ponuditi uslugu koja je istovrsna ili barem služi zadovoljavanju istovrsne potrebe.”* Nadalje, Optima ističe kako Agencija nije uzela u obzir vlastiti zaključak koji kaže da je ulaganje u pristup putem lokalne petlje najveća od svih investicija te bi prema tome trebalo uzeti u obzir već ostvarena ulaganja u pristup lokalnoj petlji i efekt koji bi povećanje cijene potpunog pristupa imalo na povrat na ta ulaganja, te da analiza tržišta nije obuhvatila koliko operatora doista koristi uslugu dijeljenog pristupa u odnosu na potpuni pristup da bi se eventualno temeljem tako dobivenog podatka uopće moglo raspravljati o zamjenjivosti usluga.

Agencija ističe kako pri utvrđivanju zamjenjivosti navedene dvije usluge nije od presudne važnosti koliko, u ovom trenutku, operatora koristi dijeljeni pristup u odnosu na potpuni, već se postavlja pitanje mogu li operatori, u slučaju hipotetskog povećanja cijene potpunog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, bez značajnih troškova prijeći na uslugu dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji. Po mišljenju Agencije odnos cijene i ulaganja u dijeljeni pristup omogućava da navedene usluge budu zamjenske usluge. Također, preko dijeljenog pristupa operator je u mogućnosti ponuditi VoIP kvalitete javne govorne usluge iz čega proizlazi da operator preko dijeljenog pristupa može korisniku ponuditi iste usluge kao i preko potpunog pristupa.

4.1.3.1.1. Usluga izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju FttCab rješenja

Optima ističe kako su navodi Agencije da cit: *„S obzirom na ograničenja postojećih bakrenih parica, nemoguće je svim paricama u nekom kabelu pridijeliti neku DSL-tehnologiju jer bi u takvom scenariju međusobni štetni utjecaji (tzv. preslušavanja) između parica u kabelu bili preveliki i dodatno bi ograničili domet i kvalitetu prijenosa. Nadalje, zbog zasićenosti, svi korisnici nemaju istu kvalitetu usluge širokopojasnog pristupa internetu i IP televizije, te čak pojedine bakrene parice niti ne podržavaju navedene usluge“* potencijalno opasni, s obzirom da mogu poslužiti kao obrazloženje za ograničavanje u korištenju parica.

Agencija je u navedenom poglavlju istaknula kako je u narednom razdoblju za očekivati da će operatori ulagati u pristupnu infrastrukturu, a sve s ciljem kako bi zadovoljili potrebe korisnika, odnosno kako bi ponudili široki opseg usluga kao što su prijenos višekanalnog HDTV-a (eng. *High Definition Television*), videa na zahtjev i videokonferencija, te usluga prijenosa govora putem internetskog protokola (VoIP). Stav Agencije je da će ADSL2plus tehnologija u nadolazećem godinama postati neučinkovita glede zahtjeva korisnika te će biti

nužno početi s uvođenjem VDSL2 prijenosne tehnologije u pristupnu mrežu. Naime, ukoliko se ne uvede prijenosna tehnologija VDSL2 tada se evolucijski scenariji pristupnih mreža temelje na prijenosnoj tehnologiji ADSL2*plus*, a što znači da se umjesto koncepta raspeljavanja u potpetlji mora primijeniti koncept otvaranja novih pristupnih čvorova. Ovaj koncept u raspeljavanom okolišu prisiljava operatore korisnike koji imaju svoje kolokacije na postojećoj lokaciji centrale, da moraju i na novoj lokaciji ugovoriti kolokacijske prostore i instalirati potrebnu opremu ili pak svoje korisnike prepustiti operatoru sa značajnom tržišnom snagom.

Naprotiv, u evolucijskom scenariju raspeljavanja u potpetlji, operator korisnik i dalje može posluživati svoje korisnike, a da pri tome ne mora svoju opremu kolocirati na udaljenoj lokaciji. Jasno je da u ovom slučaju on ne može pružiti one prijenosne brzine koje pruža operator s udaljene lokacije. U ovom konceptu i dalje operatori korisnici imaju na raspolaganju kompletno područje pristupne mreže na raspolaganju, a kojeg su imali kada se donosili poslovnu odluku da na predmetnoj lokaciji realiziraju kolokaciju, ali su prijenosne brzine koje oni mogu pružati u odnosu na operatora koji je kolocirao opremu na udaljenoj lokaciji nekoliko puta manje.

Zbog toga Agencija smatra da se daljnji evolucijski scenariji širokopojsnih pristupnih mreža koje se baziraju na simetričnoj parici moraju u osnovi temeljiti na konceptu raspeljavanja u potpetlji s VDSL2 prijenosnom tehnologijom.

Nadalje, Optima ističe kako na kvalitetu usluge ne utječe samo preslušavanje, već primjerice i udaljenost korisnika može imati utjecaj na smanjenje kvalitete veze, osobito kod korištenja usluge ADSL-a.

Agencije se u potpunosti slaže da brzina pristupa ovisi, osim o preslušavanju i o duljini lokalne petlje, i o drugim faktorima kao što su: karakteristična impedancija linije, frekvencije signala, srednja snaga signala i tehnika linijskog kodiranja. Također, potrebno je uzeti u obzir i smetnje u prijenosu bakrenim paricama kao i do mnogih drugih problema koji su zanemarivi u prijenosu POTS kanalima kao što su npr. prigušenje signala i ograničenje dometa prijenosa, postojanje premoštenih odvojaka i pupinizacijskih zavojnica (eng. *loading coils*), neprilagođenja impedancija (eng. *impedance mismatches*). Ali potrebno je naglasiti da je ipak preslušavanje dominantan čimbenik koji utječe na performanse DSL prijenosnih sustava.

Nadalje, Optima ističe kako s obzirom da u nekim slučajevima, i u određenoj mjeri postoje načini rješavanja ili barem ublažavanja navedenih problema, ti razlozi u pravilu nisu glavni poticaj za odluku operatora o ulaganju, te da će se operatori u ulaganja upustiti samo ako od takvog pothvata očekuju bolje margine na uslugama, bržu i veću dostupnost korisnika i veći stupanj kontrole nad uslugama. Postojanje tehničkih problema svakako treba biti sastavni dio SLA svih veleprodajnih usluga HT-a. HT ne jamči za kvalitetu svoje usluge, ali je činjenica da kvalitetom svih veleprodajnih usluga izravno utječe na kvalitetu usluga ostalih operatora te da ukoliko nema namjeru ulaganja u vlastitu infrastrukturu, HT treba snositi dio odgovornosti za uslugu koju pruža operatorima korisnicima.

Agencija naglašava kako je u okviru obveze pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže upravo i predložila HT-u odrediti obvezu da osigura osnovnu razinu ostvarivanja usluge – SLA (eng. *Service Level Agreements*), između ostalog poštivanje određenih rokova pri pružanju usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i povezanih sadržaja a što je detaljno navedeno na str. 66. ovog dokumenta. Nadalje, Agencija je na str. 71. ovog dokumenta

odredila rokove izvedbe i naknade u slučaju zakašnjenja s isporukom usluga vezano uz obveze predložene HT-u, pri čemu je i neke od naknada povisila u odnosu na trenutno važeće, a sve s namjerom da se motivira HT da rješava probleme pristupa na odgovarajući i najbrži način. Isto tako, a kako bi se osigurala primjena nametnute osnovne razine SLA, Agencija je predložila određivanje HT-u obveze objavljivanja (indikatora) pokazatelja učinkovitosti na tromjesečnoj osnovi ili na zahtjev Agencije što je detaljno navedeno u dijelu obveze transparentnosti.

Nadalje, Optima ističe kako Agencija svoj zaključak da će nastupiti modernizacija telekomunikacijske infrastrukture i to na način da će se skraćivati duljina bakrene parice kako bi se podigla kvaliteta usluge zasniva na postupanjima europskih operatora te da bi ovakve projekcije bile dozvoljene u analizi tržišta, kada se na njima ne bi temeljile daljnje odluke Agencije, a time i zaključak da bi se usluge koje bi se pružale na osnovu FttCab rješenja mogle smatrati zamjenskim uslugama izdvojenog pristupa lokalnoj petlji. Optima smatra da Agencija potpuno zanemaruje da je takva vrsta investicije, uključujući vrijeme kada započeti investiciju i kako ju provoditi odluka jednog operatora koji trenutno upravlja s najvećim dijelom infrastrukture, te da i sam investicijski ciklus (tijek i trajanje) ovisi o odlukama tog operatora. Takva odluka još nije donesena, a kad se donese, treba uzeti u obzir da se time izravno utječe na poslovanje operatora koji koriste veleprodajnu uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, jer da svaki zahvat skraćivanja bakrene parice znači i investiciju za operatore korisnike. Osim toga, Optima ističe da Agencija uopće ne analizira je li izgledno da bi se takav investicijski ciklus mogao započeti u trenutnim ekonomskim uvjetima, a osobito bi li se mogao završiti i proizvesti efekte na tržištu u narednom razdoblju od tri godine. Svi ovi zaključci, mogu i vjerojatno imaju utjecaj na stav Agencije da je cijena najma parice primjerena te da ju ne treba mijenjati, zbog toga je važno da Agencija s jednakom pažnjom i jednako detaljno analizira sve pretpostavke na kojim kasnije donosi svoje odluke.

Nastavno na navedene komentare, Agencija naglašava da je u dokumentima samo iznijela činjenice koje se odnose na europsku praksu po pitanju ulaganja bivših monopolista u svoju pristupnu infrastrukturu na način da skraćuju duljinu bakrene parice do krajnjeg korisnika (FttCab), a kako bi krajnjim korisnicima koji imaju potrebe za većim pristupnim brzinama mogli pružati uslugu širokopojsnog pristupa internetu i pripadajućim sadržajima putem VDSL tehnologija. Agencija u postojećoj situaciji ne može utjecati na odluke operatora da ulažu u svoju pristupnu infrastrukturu, i to između ostalog na način da koriste FttCab koncept kako bi krajnjim korisnicima koji imaju potrebe za većim pristupnim brzinama mogli pružati uslugu širokopojsnog pristupa internetu i pripadajućim sadržajima putem VDSL tehnologije.

Cilj Agencije je potaknuti ulaganja i modernizaciju pristupne mreže. Isto tako, cilj Agencije je omogućiti da drugi operatori budu u mogućnosti nastaviti pružati usluge na temelju postojećih veleprodajnih usluga, i to najmanje u vremenskom razdoblju na koji se odnosi ova analiza, te im pored toga omogućiti nove veleprodajne usluge koje se temelje na FttCab ili FttH rješenju, a kako bi mogli konkurirati operatoru sa značajnom tržišnom snagom pri pružanju širokopojsnog pristupa internetu i konvergentnih usluga. Stoga je Agencija predloženim regulatornim obvezama upravo išla u smjeru da HT ne može ukinuti već odobreni pristup te da mora ponuditi odgovarajuće veleprodajne usluge na temelju kojih putem vlastitog maloprodajnog dijela pruža usluge širokopojsnog pristupa internetu i konvergentne usluge.

Nadalje, stav Agencije da nije potrebno mijenjati iznos mjesečne naknade za uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju bakrene parice temelji se na izrazitom rastu broja izdvojenih lokalnih petlji od početka uvođenja navedene usluge, a što pokazuje da je

cijena iste prihvatljiva. Isto tako, Agencija još jednom ističe kako je navedena cijena gotovo najniža u odnosu na zemlje Europske unije. Stoga, kako je Agencija već istaknula, dok su postojeći odnosi maloprodajnih i veleprodajnih cijena, Agencija smatra da se cijena usluge potpunog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji ne treba mijenjati dok se ne implementira troškovno usmjerena cijena u skladu s regulatornim obvezama koje su određene ovim poglavljem. Agencija smatra da se problemi vezano uz uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji ne mogu rješavati spuštanjem cijena, već rješavanjem ostalih problema vezano uz navedenu uslugu, a što je Agencija i predložila u okviru regulatornih obveza (npr. omogućavanje operatorima unajmljivanje vlastitih izvođača radova prilikom realizacije kolokacijskog prostora, neometan pristup vlastitim posrednom kabelom između glavnog razdjelnika i posrednog razdjelnika, izmijenjena procedura otklona kvara, skraćen rok povrata viška uplaćenih sredstava uplaćenih za pripremu i stavljanje na raspolaganje kolokacijskog prostora, povećanje naknade u slučaju zakašnjenja u isporuci pojedinačne lokalne petlje, transparentan prikaz relevantnih pokazatelja učinkovitosti od strane HT-a za sve operatore, otvaranje mogućnosti izdvajanja potpetlje).

7.1.2. i 7.1.3. Obveza transparentnosti i obveza nediskriminacije

Optima ističe kako će se obveza transparentnosti i obveza nediskriminacije moći u cijelosti ostvariti tek kada se osigura jednako postupanje prema operatorima u pogledu korištenja DTK što je u uskoj vezi s regulacijom pristupa telekomunikacijskoj infrastrukturi. Svi operatori nemaju reguliran status korištenja DTK na isti način i pod istim uvjetima, zbog čega svatko ima svoje probleme. Naime, s obzirom na novu regulaciju predviđenu ZEK-om i promjenama koje unosi, Optima smatra kako bi Agencija prije konačnog određenja svih regulatornih obveza morala riješiti problem/status DTK.

Agencija je u potpunosti ispunila sve obveze u vezi određivanja pravila zajedničkog korištenja elektroničke komunikacijske infrastrukture i povezane opreme (što uključuje i rješavanje problema/statusa DTK). Najvažnije obveze Agencije su bile donošenje Pravilnika o načinu i uvjetima pristupa i zajedničkog korištenja elektroničke komunikacijske infrastrukture i povezane opreme (NN 154/08) i Pravilnika o potvrdi i naknadi za pravo puta (NN 31/09).

Stoga Agencija smatra da nema prijepornih pitanja oko DTK, ali se slaže da je za provođenje novih odredbi iz ZEK-a potrebno da iste zažive. Slijedom navedenog Agencija planira održavanje radionica gdje bi se prezentirale i objasnile odredbe i pravila vezana uz zajedničko korištenje i prava vezana za „pravo puta“.

Agencija opetovano objašnjava odredbe ZEK-a, koje jasno određuju da infrastrukturni operatori moraju omogućiti operatorima korisnicima, uz naknadu i na temelju sklopljenog ugovora, pristup i zajedničko korištenje svoje elektroničke komunikacijske infrastrukture i povezane opreme. Pri tome infrastrukturni operatori moraju rješavati zahtjeve operatora korisnika prema redoslijedu zaprimanja. Agencija je nakon donošenja spomenutih pravilnika bitno smanjila svoj angažman u rješavanju sporova te je broj žalbi prema Agenciji sveden na minimum. S obzirom da Optima navodi da ima saznanja o diskriminirajućem ponašanju infrastrukturnih operatora odnosno da postoje razlike u načinu korištenja DTK od strane operatora korisnika, potrebno je Agenciji dostaviti navedene podatke iz kojih bi se moglo zaključiti da je potrebno poduzeti određene mjere u nadležnosti Agencije protiv svih koji rade i postupaju na nedozvoljene načine.

Optima ističe vezano uz instrumente osiguranja plaćanja kako su isti bili donekle opravdani u vrijeme otvaranja tržišta, dok danas samo predstavljaju jačanje ionako jake pregovaračke pozicije HT-a, te da se HT i svi ostali SMP operatori nalaze se u povoljnijoj situaciji od svih ostalih sudionika na tržištu jer imaju osnovu potraživati instrumente osiguranja, dok ostali operatori svoja potraživanja mogu osiguravati samo tijekom pregovora.

Agencija ističe kako trenutno u Standardnoj ponudi HT-a za uslugu pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji stoji: „*Ukoliko je Operator korisnik u razdoblju od godinu dana od dana sklapanja Ugovora o pristupu izdvojenoj lokalnoj petlji redovito podmirivao sve svoje obveze plaćanja za Usluge koje T-Com pruža temeljem tog Ugovora, nakon tog razdoblja obveza na dostavu određenog instrumenta osiguranja plaćanja neće se primjenjivati na Operatora korisnika.*“ Agencija smatra opravdanim da se pri sklapanju ugovora o veleprodajnoj usluzi ugovori određeni instrument osiguranja plaćanja u skladu s odredbama Pravilnika o standardnim ponudama, a da po proteku jedne godine, ukoliko je operator korisnik uredno podmirivao svoje obveze, nije potrebno nametati operatoru korisniku obvezu da i dalje dostavlja instrumente osiguranja plaćanja iz razloga što se time otvara mogućnost neravnopravnog odnosa među operatorima.

7.1.6. Ostale regulatorne obveze

Tvrđnja Optime da je neutemeljen zaključak Agencije u svezi neodređivanja regulatorne obveze/mjere kojom bi se reguliralo neopravdano korištenje informacija, u potpunosti je promašena. Stajalište Optime da zakonska odredba, točnije članak 66. stavak 5. ZEK-a, nije valjana odnosno dovoljna osnova za postupanje operatora s podacima koje su prikupili pri pregovaranju/ugovaranju pristupa i međupovezivanja protivna je osnovnim načelima zakonodavstva. Iz ovakvog stajališta ostaje upitno što to Optima smatra „jačim“ pravnim sredstvom regulacije od zakona i podzakonskih propisa. Naime, navedena odredba prisilne je naravi stoga nepostupanje po njoj predviđa i prekršajnu odgovornost, tj. smatra se teškom povredom ZEK-a, te je za isto zapriječena novčana kazna u iznosu od 100.000,00 kuna do 1.000.000,00 kuna za pravnu osobu, kao i 20.000,00 kuna do 100.000,00 kuna za odgovornu osobu u toj pravnoj osobi.

8.2.5. Komentari Agencije

Agencija je dodatno procijenila da je potrebno nadopuniti naloženi uvjet, unutar obveze pristupa, koji se odnosi na obvezu HT-a da na zahtjev operatora, u roku od 4 mjeseca, izvrši instalaciju kontrolnih brojila za mjerenje stvarne potrošnje električne energije od strane operatora za sve već izgrađene kolokacijske prostore i to na način da ista obveza uključuje i posebno kontrolno brojilo za potrošnju el. energije klima uređaja postavljenih unutar kolokacijskih prostora pri čemu se cijene moraju temeljiti na stvarnim troškovima.

Isto tako, Agencija smatra da operatoru korisniku mora biti omogućeno da sam odabere dobavljača predmetnih kontrolnih brojila na temelju vlastitih poslovnih odluka, kao i izvođača radova ugradnje istih u glavni razvodni ormar unutar kolokacijskog prostora, pri čemu o istome HT mora biti pravovremeno obaviješten. Navedena izmjena je u skladu s već prethodno naloženim izmjenama koji se odnose na mogućnost operatora da samostalno ugrade klima uređaj u kolokacijskim prostorima, da koriste vlastite vanjske izvođače prilikom realizacije kolokacijskog prostora, te da im se omogući pristup vlastitim posrednim kablom između glavnog razdjelnika i posrednog razdjelnika. Na taj način Agencija želi spriječiti zaračunavanje nepotrebnih troškova drugim operatorima, odnosno ponašanje opisano u poglavlju 6.4.2.3. ovog dokumenta koje govori o neopravdanim zahtjevima, a samim time i

osigurati povećanje konkurentnosti na maloprodajnom tržištu. Agencija smatra da je takva obveza nužna kako bi se spriječilo prenošenje značajne tržišne snage HT-a na povezano maloprodajno tržište, jer se na taj način novim operatorima omogućuje izbor između različitih opcija te samim time utjecaj na vlastite troškove, a također se sprječava vezivanje usluge postavljanja i nabave kontrolnih brojila s ekskluzivnim pravom HT-a da nabavlja, isporučuje i postavlja iste. Isto tako, iako je postojećom standardnom ponudom definiran način naplate potrošnje električne energije, Agencija smatra da je potrebno u obvezama transparentno prikazati da HT mora naplaćivati potrošenu električnu energiju po cijeni koju on sam plaća svojem distributeru za opskrbu električnom energijom.

Nadalje, Agencija je omaškom propustila u dokument koji je bio predmetom javne rasprave odrediti da HT treba dostaviti Agenciji ugovore sklopljene na temelju standardne ponude izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i pripadajućim sadržajima u roku od 15 dana od dana sklapanja istih, a što je bilo predloženo u okviru obveze nediskriminacije operatorima sa značajnom tržišnom snagom u ostalim dokumentima analize tržišta koji su bili predmetom javne rasprave⁹⁷. Naime, navedeno je potrebno kako bi Agencija bila u mogućnosti provjeriti poštuje li operator sa značajnom tržišnom snagom obvezu nediskriminacije. U slučaju nepoštivanja prethodno spomenute obveze, a na temelju obveze dostave ugovora, Agencija bi bila u mogućnosti pravovremeno reagirati. Slijedom navedenog, s obzirom da Agencija ne vidi razloga da navedena obveza ne bude određena operatoru sa značajnom tržišnom snagom i na ovom tržištu, te uzevši u obzir činjenicu da niti jedan sudionik javne rasprave nije dao komentare na navedenu obvezu na ostalim mjerodavnim tržištima, Agencija će u predmetnom smislu, u okviru obveze nediskriminacije, nadopuniti navedeni tekst.

Nadalje, s obzirom na komentar HT-a na tržištu započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji cit: „Agencija je pri izračunu cijena interkonekcije uzela u obzir tečaj kune u odnosu na EUR u iznosu od 7,1748 kn, kao prosjek srednjeg tečaja Hrvatske narodne banke u razdoblju od srpnja do prosinca 2008. HT navodi kako je primjena navedene tečajne vrijednosti zastarjela te ne odražava stvarno stanje te predlaže Agenciji da primjeni onaj tečaj koji je aktualan u trenutku donošenja ove analize, te s obzirom da je Agencija navedeni tečaj koristila i pri određivanju cijene usluge dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, Agencija smatra potrebnim osvrnuti se na navedeni komentar i u okviru ovog dokumenta.

Agencija je mišljenja da je potrebno primijeniti tečaj Hrvatske narodne banke iz razloga što je ista mjerodavna institucija za određivanje razine tečaja. Nadalje, zbog tečajnih fluktuacija pri preračunavanju referentnih vrijednosti u kune treba primijeniti prosječni tečaj Hrvatske narodne banke, a po mišljenju Agencije dovoljno je obuhvatiti razdoblje od posljednjih šest mjeseci što je ujedno i bio prijedlog Vipnet-a u podnesku koji je Agencija zaprimila u upravnom postupku prethodne izmijene standardne ponude Vipnet-a (klasa: 344-01/07-01/488). Drugim riječima, po mišljenju Agencije razdoblje od zadnjih šest mjeseci daje mjerodavnu sliku o kretanju tečaja.

Međutim, uzevši u obzir nagle promjene u tečajevima koje uzrokuje svjetska ekonomska kriza, Agencija smatra opravdanim omogućiti, kako HT-u tako i Agenciji, promjenu cijene usluge dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji koja će odgovarati novom prosječnom tečaju kune u odnosu na euro, ukoliko se prosječni tečaj kune u odnosu na euro za razdoblje zadnjih šest mjeseci prema podacima Hrvatske narodne banke promijeni više od 10% u

⁹⁷ Osim u dokumentu analize veleprodajnog širokopojasnog pristupa gdje će navedeno također biti dodano.

odnosu na tečaj na temelju kojeg je izračunata cijena usluge dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji za svaku godinu od strane Agencije.

Sukladno navedenom, u situaciji da se prosječni tečaj kune u odnosu na euro poveća za najmanje 10%, HT je u mogućnosti promijeniti cijene usluge dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji koja će odgovarati novom tečaju kune u odnosu na euro.

Drugim riječima, u slučaju da u razdoblju od godinu dana od stupanja na snagu ove analize u određenom trenutku prosječni srednji tečaj HNB-a za posljednjih šest mjeseci iznosi minimalno 7,8923 kuna za 1 euro, HT će biti u mogućnosti cijenu usluge dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, koja je dobivena na temelju metodologije određene u poglavlju 7.1.4. ovog dokumenta, u iznos u kunama pretvoriti na temelju novog tečaja. Konkretno, u slučaju da se navedeno dogodi u razdoblju od godinu dana od stupanja na snagu ove analize prosječna cijena usluge dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji ne bi se određivala po tečaju od 7,1748 kn za 1 euro i iznosila 21,46 kn, već bi se, primjerice, odredila po tečaju od 7,8923 kuna za 1 euro te bi iznosila 23,60 kn.

S druge strane, u slučaju da se prosječni tečaj kune u odnosu na euro smanji za najmanje 10% Agencija će biti u mogućnosti implementirati novu cijenu usluge dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, koja će odgovarati novom tečaju kune u odnosu na euro.

Konkretno, u slučaju da se u razdoblju od godine dana od stupanja na snagu ove analize u određenom trenutku prosječni srednji tečaj HNB-a za posljednjih šest mjeseci smanji barem 10% (1€=6,4573 kn), u odnosu na tečaj koji je Agencija primijenila u ovoj analizi (1€=7,1748 kn), Agencija će biti u mogućnosti cijenu usluge dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, koja je dobivena na temelju metodologije određene u poglavlju 7.1.4. ovog dokumenta, u iznos u kunama pretvoriti na temelju novog tečaja. Konkretno, u slučaju da se navedeno dogodi u razdoblju od godinu dana od stupanja na snagu ove analize, prosječna cijena usluge dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji ne bi se određivala po tečaju od 7,1748 kn za 1 euro i iznosila 21,46 kn, već bi se, primjerice, odredila po tečaju od 6,4573 kuna za 1 euro te bi iznosila 19,30 kn.